

SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY STUDIES

YIL: 18 SAYI: 40/2 KASIM 2018

T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI HAKEMLİ DERGİSİ

SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARİ DERGİSİ

Hakemli Dergi

Sahibi

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adına
Salih BOZKURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Salih BOZKURT

Yönetim ve İletişim

Eskişehir Yolu Söğütözü Mahallesi 2177. Sokak No: 10/A
Çankaya – ANKARA
e-posta: spcdergisi@ailevecalisma.gov.tr
web: <http://dergipark.gov.tr/spcd>

Yayın Türü

Yaygın Süreli Yayın

ISSN

2148-9424

E-ISSN

2651-4265

Grafik Tasarım / Uygulama

Hüseyin DEDE

Yapım

Artı6 Medya Reklam Matbaa Ltd. Şti.
Özveren Sokak No:13/A Demirtepe - Kızılay /ANKARA
Tel: 0312 229 37 41 - 42

Baskı Adedi

500

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi'nde yayımlanan yazılardaki görüşler yazarına aittir.
© Her hakkı saklıdır. Dergide yer alan yazı, makale, fotoğraf ve illüstrasyonların elektronik ortamlar da dahil olmak üzere kullanma ve çoğaltılma hakları sadece Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına aittir. Yazılı ön izin olmaksızın yazıların tamamının ya da bir bölümünün çoğaltılması yasaktır.

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi altı (6) ayda bir yayımlanır.

TUBİTAK ULAKBİM TR Dizin tarafından dizinlenmektedir.
EBSCO Sociology Source Database tarafından dizinlenmektedir.
EBSCO Discovery tarafından dizinlenmektedir.
ASOS Index tarafından dizinlenmektedir.
SOBIAD Index tarafından dizinlenmektedir.

SOSYAL POLİTİKA ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY STUDIES

YIL: 18 SAYI: 40/2 KASIM 2018

T.C. AİLE, ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI HAKEMLİ DERGİSİ

EDİTÖR

Doç. Dr. Faruk TAŞCI

EDİTÖR YARDIMCISI

Bengü ÇIKRIK

Dr. Öğr. Üyesi Emir KAYACAN

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Salih BOZKURT

YAYIN KURULU

Doç. Dr. Mehmet Fatih AYSAN * İstanbul Şehir Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Harun CEYLAN * Yalova Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Nergis DAMA * Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Abdulkerim GÜN * Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Dr. Öğr. Üyesi Zeki KARATAŞ * Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Emir KAYACAN * İstanbul Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan NİŞANCI * İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet Merve ÖZAYDIN * Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Murat ŞENTÜRK * İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Faruk TAŞCI * İstanbul Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Yusuf ALPER * Bursa Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. Sedat MURAT * İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR * Bandırma On Yedi Eylül Üniversitesi

Prof. Dr. Emine ÖZMETE * Ankara Üniversitesi

Prof. Dr. Abdülkadir ŞENKAL * Kocaeli Üniversitesi

*Bu sayfada yer alan isimler soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

BİLİMSEL YAZIŞMA

Makaleler ile ilgili tüm soru ve yazışmalarınız için:

Bengü ÇIKRIK

Tel: 0312 705 57 33

e-posta: spcdergisi@ailevecalisma.gov.tr

EDİTÖRDEN

Kıymetli Okurlarımız,

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi olarak *Göç Özel Sayısı-1*'i yayımlamış ve ikincisinin de hemen çıkacağını ifade etmiş idik. Şimdi **Göç Özel Sayısı-2** ile tekrar karşınızdayız.

Yoğun ilginiz, sabırlı bekleyişiniz için tekrar teşekkür ettikten sonra, bu sayının makale içerikleri hakkında kısa bilgilendirmeler yapalım.

İlk makalemiz, *Arş. Gör. Oktay TATLİCIOĞLU* ve *Dr. Öğr. Üyesi Hıdır APAK* ortaklığına aittir ve “‘Suriyeliler’ Hakkında Yapılan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme” adını taşımaktadır. Bu araştırma makalesinde akademik çalışmaların önemli bir zeminini teşkil eden lisansüstü tezlerde Suriyeliler’in nasıl ele alındığı ortaya konmak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’deki Suriyeliler hakkında yapılan ve YÖK’ün ulusal tez merkezine yüklenmiş lisansüstü tezlerin doküman incelemesi tekniğiyle incelenerek, akademideki Suriyeli algısına ilişkin bir durum değerlendirmesi yapılmaya çalışılmaktadır.

İkinci makale, *Dr. Öğr. Üyesi Selda ADİLOĞLU*’nun “Sınırın Yasal ‘Kaçak’ları: Makedonyalı Kaçak Gelinler” adlı çalışmasıdır. Araştırma

makalesi, Makedonyalı Türk kadınlarının evlilik aracılığıyla Türkiye'ye göç ettikleri iddiasını ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak da makale, Makedonyalı kadınların göç süreç ve göç kararlarını konu edinmekte, kaçarak gelin gelme ve sınır aşarak evlenme gibi iki olgu üzerinden de kaçma ve sınır terimlerine yeni okumaların getirilmesi gerektiği fikrini ileri sürmektedir.

Suriyeliler ile ilgili diğer bir makale, *Ali Mertcan KÖSE, Doç. Dr. Ulaş SUNATA ve Doç. Dr. Eylem DENİZ* tarafından kaleme alınan “Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Empatinin Suriyeli Sığınmacıların Tehdit Olarak Algılanması İle İlişkileri: Çankaya ve Altındağ Örnekleriyle Bir Yapısal Eşitlik Modeli” adlı çalışmadır. Bu çalışmada Ankara’da Suriyeli göçmen sayısının yoğun olduğu Altındağ ve az olduğu Çankaya ilçelerinde yerel halkın endeksler aracılığıyla Suriyelilere ilişkin algıları ölçülmüştür. Kişilerin sosyal baskınlık ve sosyal eşitlik alt boyutlarıyla sosyal baskınlık yönelimleri ve empatilerinin Suriyeli sığınmacıların sosyoekonomik tehdit ve politik tehdit olarak algılanmaları ile etkileşimi her iki ilçe için Gruplararası Temas Kuramı ve Birleşik Tehdit Kuramı gibi ilgili kuramlar temelinde karşılaştırmalı analiz edilmiştir.

Dördüncü makale, “Almanya’da Çocukları Koruma Altına Alınan Göçmen Ailelerin, Gençlik Dairelerine İlişkin Deneyimleri” adını taşımaktadır ve *Dr. Fikret YAMAN ve Prof. Dr. Tarık TUNCAY*’ın ortak eseridir. Bu çalışmada, çocukları koruma altına alınan göçmen ailelerin Alman çocuk koruma sistemi ile olan deneyimleri, ailelerin ve çocuk koruma ve göçmenlik alanında çalışan uzmanların diliyle ortaya konulmuştur. Araştırma, literatür okuması ile birlikte çocukları Alman Gençlik Daireleri (Jugendamt) tarafından koruma altına alınan göçmen ailelere sunulan hizmetleri ve yaşanan sorunları anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmaktadır.

Suriyeliler üzerine diğer bir makale “Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği” adıyla *Dr. Doğu ŞİMŞEK* imzalıdır. Bu araştırma makalesi, mülteci entegrasyonunu göç politikaları ve sosyal sınıf bağlamında Türkiye’deki Suriyeli mülteciler örneği üzerinden, İstanbul, İzmir, Gaziantep ve Hatay’da 2016 Ocak ve Aralık ayları arasında 80 Suriyeli mülteci ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış yüz yüze derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde

açıklamaktadır. Bu makalede, işgücü piyasasına, eğitim ve sağlık haklarına erişim ve vatandaşlık konusunda entegrasyon politikalarının kademeli olarak gelişmesine rağmen, tüm Suriyelilerin bu haklara eşit şekilde erişemediği ve bu eşitsizliğin sosyal sınıf odaklı olduğu araştırma verileri ile desteklenmiştir.

Hüseyin Buğra KARAMAN ve *Prof. Dr. Sefa BULUT*'un “Göçmen Çocuk ve Ergenlerin Eğitim Engelleri, Psikolojik Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmaları, altıncı makaledir. Bu çalışmada göç ve travma kavramları incelenerek, zorunlu göçe tabi olan aileler ve çocuklarının yaşadıkları sorunların, eğitim ortamına nasıl yansdığı ve bunların nasıl tedavi edilebileceğinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmanın sonuçları incelendiğinde çocuk ve ergenlerin göç öncesi, göç sırası ve sonrası yaşadıkları Travmatik olayların, travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete, depresyon gibi bozukluklara yol açabildiği, eğitim ortamlarında bu durum ile karşılaşıldığında yapılabilecekler ve yaşanan bozukluklarla çalışılırken uygulanabilecek tedavi sistemlerinin nasıl uygulanabileceği açıklanmıştır.

Türkiye'deki Suriyeliler hakkında bir makale de *Dr. Öğr. Üyesi Aysun YARALI AKKAYA*, *Arş. Gör. Gülcan AZİMLİ ÇİLİNGİR* ve *Arş. Gör. Gaye TUĞ LEVENT* tarafından yazılan “Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ndeki Suriyeli Öğrencilerin Akademik Sorunları Üzerine Bir Çalışma” adlı eserdir. Çalışmada Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmış yükseköğrenim çağındaki Suriyeliler'in yaşadıkları süreci ve sorunları araştırmak amaçlanmaktadır. Çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılarak, Suriye kökenli öğrencilere yarı yapılandırılmış anketler uygulanmış, çalışmanın sonuçları istatistiki ortamda değerlendirilmiştir.

Son makale, *Selin Cennet GÜLMEZ*'in ve *Dr. Öğr. Üyesi Ahu ÖZTÜRK*'ündür. “Göç Yaşantısı Çerçevesinde Çocukta Psikososyal Uyum Süreci Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmalarında amaç, çocukların dolaylı olarak ya da kendi yaşantıları içinde doğrudan deneyimledikleri göç olgusunun psikososyal etkilerini tarafsız ve gelişimsel bir bakış açısıyla ele almak şeklinde belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle göç türleri tanıtılmış, Türkiye'de göç olgusunun anlamı, motivasyonu, yönü, temel etkenleri belirtilmiştir. Göçün gelişen birey üzerindeki psikolojik ve fizyolojik

nitelikli olumsuz etkilerine dair temel bazı kanıtların yanı sıra, göçmenin uyumunda olumlu sonuçlara odaklanan psikolojik sağlamlık çalışmalarına da yer verilmiştir.

Makalelerin okuyucularımız için faydalı olmasını temenni ederiz.

Doç. Dr. Faruk TAŞCI

Editör

İÇİNDEKİLER

- “Suriyeliler” Hakkında Yapılan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme
An Analysis of Graduate Dissertations on “Syrians” 227
Arş. Gör. Oktay TATLICIOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi Hıdır APAK
- Sınırın Yasal “Kaçak”ları: Makedonyalı Kaçak Gelinler
Legal Fugitives of the Border: Macedonian Bride Migrants..... 255
Dr. Öğr. Üyesi Selda ADILOĞLU
- Sosyal Baskınlık Yönelimi ve Empatinin Suriyeli Sığınmacıların Tehdit Olarak Algılanması ile İlişkileri: Çankaya ve Altındağ Örnekleriyle Bir yapısal Eşitlik Modeli
Relationships of Social Dominance Orientation and Empathy with Perception of Syrian Refugees as Threat: Structural Equation Modeling with the Examples of Çankaya and Altındağ 283
Ali Mertcan KÖSE, Doç. Dr. Ulaş SUNATA, Doç. Dr. Eylem DENİZ
- Almanya’da Çocukları Koruma Altına Alınan Göçmen Ailelerin, Gençlik Dairelerine İlişkin Deneyimleri
Experinces of Turkish Immigrant Families Whose Children Have Been Taken into Care in Germany 315
Dr. Fikret YAMAN, Prof. Dr. Tarık TUNCAY
- Mülteci Entegrasyonu, Göç Politikaları ve Sosyal Sınıf: Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Örneği
Refugee Integration, Migration Policies and Social Class: The Case of Syrian Refugees in Turkey 367
Dr. Doğu ŞİMŞEK
- Göçmen Çocuk ve Ergenlerin Eğitim Engelleri, Psikolojik Sorunları ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Araştırma
An Investigation of Educational Obstacles, Psychological Problems and Solution Proposals of Migrant Children and Adolescents 393
Hüseyin Buğra KARAMAN, Prof. Dr. Sefa BULUT
- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi’ndeki Suriyeli Öğrencilerin Akademik Sorunları Üzerine Bir Çalışma
A Study on Academic Challenges of Syrian Students at the University of Van Yuzuncu Yıl..... 413
Dr. Öğr. Üyesi Aysun YARALI AKKAYA, Arş. Gör. Gülcan AZİMLİ ÇİLİNGİR, Arş. Gör. Gaye TUĞ LEVENT
- Göç Yaşantısı Çerçevesinde Çocukta Psikososyal Uyum Süreci Üzerine Bir İnceleme
An Investigation of the Psychosocial Adaptation Among Children from the Framework of Migration 449
Psk. Selin Cennet GÜLMEZ, Dr. Öğr. Üyesi Ahu ÖZTÜRK

“SURIYELİLER” HAKKINDA YAPILAN LİSANSÜSTÜ TEZLER ÜZERİNE BİR İNCELEME

Oktaş TATLİCİOĞLU¹, Hıdır APAK²

Öz

Suriye’de 2011 yılında yönetim ile muhalif bazı gruplar arasında başlayan ve bugün itibariyle hala devam eden çatışmalar sebebiyle 6 milyona yakın Suriyeli ülke sınırlarını terk ederek başka ülkelere sığınmıştır. Suriye ile en uzun kara sınırına sahip olan Türkiye de çatışmalar başladığında açık kapı politikası uygulayarak sınırlarını savaş mağduru Suriyelilere³ açmıştır. 21.06.2018 itibariyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün açıkladığı resmi kayıtlara göre 3.570.752 Suriyeli Türkiye’de geçici koruma statüsünde yaşamına devam etmektedir. Bu çalışmanın da amacı akademik çalışmaların önemli bir zeminini teşkil eden lisansüstü tezlerde Suriyelilerin nasıl ele alındığını ortaya koymaktır. Bu bağlamda Türkiye’deki Suriyeliler hakkında yapılan ve YÖK’ün ulusal tez merkezine yüklenmiş lisansüstü tezlerin doküman incelemesi tekniğiyle incelenerek, akademideki Suriyeli algısına ilişkin bir durum değerlendirmesi yapılması amaçlanmaktadır. İnceleme sonucunda elde edilen bulgular frekans tablolarıyla gösterilerek yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Dış Göç, Mülteci, Suriyeli, Tez.*

¹ Arş. Gör., Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta: oktaş.tatlicioğlu@dicle.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, e-posta: hapak@bingöl.edu.tr

³ Makale boyunca Türkiye’ye iltica eden ve geçici koruma statüsünde olan Suriyelileri tanımlamak için sadece Suriyeli kavramı kullanılmıştır. Çünkü sığınmacı ve mülteci kavramları sosyolojik olarak kullanılabilir olsa da hukuki statü olarak uygun olmadığından kavram karmaşası oluşmaması için sadece Suriyeli kavramı tercih edilmiştir.

AN ANALYSIS OF GRADUATE DISSERTATIONS ON “SYRIANS”

Abstract

Syria’s conflict has devolved from the protests against the government in 2011 to an ongoing violent insurgency that driven 6 million people out of their countries. Having the longest borders with Syria, Turkey provided an open gate policy for those affected by the conflict. According to the numbers released by the General Directorate of Migration, there are 3 million 523 thousand 981 Syrians have been living in Turkey under the temporary protection law as of 15 February 2018. The aim of this study is to analyze how Syrians examined in graduate dissertations. For this purpose, dissertations about Syrians that uploaded into the YOK national Thesis Center will be analyzed with document analysis method in order to evaluate the perceptions of Syrian migrants in academia. Findings obtained as a result of the examination are interpreted by showing frequency tables.

Keywords: *Migration, Refugee, Syrian, Graduate Dissertations*

Giriş

Göç, neredeyse tarihin her döneminde karşılaşılan bir olgu olmakla beraber yaşadığımız çağda sosyal, ekonomik ve politik açılardan daha da önem kazanmıştır. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren artan bir önemle tartışılmaya başlayan 'göç' olgusu, yirmi birinci yüzyılın sosyolojik karakterini en iyi tarif eden kavramlardan bir tanesidir (Tuna ve Özbek, 2012: s. 7). İnsan gruplarının hareketliliği beraberinde yaşanan etkileşimler, sosyal yapıları tekrar gözden geçirmeyi zorunlu kılmaktadır. Farklı dil, inanç ve kültürün öznesi ve taşıyıcısı olarak mülteci ve sığınmacılar, farklılıklarıyla yerleşilen yerle zorunlu sosyal ilişkiler kurarak o toplumla bütünleştirilmektedir. Yaşanan göçler bütüncül bir şekilde anlaşılması için yapılan bütün disiplinler çalışmaları göç araştırmaları olarak nitelendirebiliriz. Göç insan hakları temelinde tanımlanması, sosyal bütünleşmenin ve barışın sağlanması, nüfus hareketliliğinin ekonomik açıdan analiz edilmesi, ülke içindeki kamusal hizmetlerin (eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, istihdam vb.) yeniden planlanması, toplumsal öznelerin ve toplumsal değerlerin anlaşılması için göç araştırmaları çok önemlidir. Göç konusunda yapılan lisansüstü çalışmalar alanyazının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu çalışmada da Türkiye'de geçici koruma statüsünde ikamet eden Suriyeliler hakkında yapılan lisansüstü çalışmalar derlenerek bu çalışmaların profili ortaya konmaya çalışılmıştır.

Göç Araştırmalarının Niteliği

Göç olgusu bütün insani süreçleri içinde barındıran çok karmaşık bir sosyal olaydır. Bu olgunun anlamlandırılması, analiz edilmesi, tanımlanabilmesi ve yerel ve göç edenlerin geleceğinin planlanması ancak özneler hakkında yapılacak araştırmalarla mümkündür. Göç, iltica ve mültecilik bugün dünya çapında olduğu gibi Türkiye'de de gerek teorik gerekse uygulamaya dayalı araştırma boyutlarıyla akademik alanda her geçen gün önem kazanmaktadır. Çünkü Türkiye, hem göç alan, hem de göç veren bir ülkedir. Özellikle de Türkiye'nin Irak ve Suriye komşu ülkelerinde son yıllarda yaşanan iç çatışmalar Türkiye'yi iltica hareketliliğinin merkezi haline getirmiştir.

Türkiye'de yapılan göç araştırmalarının başlangıcı olarak 1960'lı yıllarda Avrupa ülkelerine (özellikle Almanya ve Fransa) göç eden Türkiye

Cumhuriyeti vatandaşları hakkındaki çalışmalar olduğu görülmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'ye komşu olan ülkelerde yaşanan istikrarsızlıklar Türkiye'yi bir çekim alanına çevirmiştir. Çünkü Türkiye, coğrafi olarak, istikrarsızlık yaşayan hem Bulgaristan ve Irak ile sınır komşusudur, hem bu ülkelere göre daha istikrarlı bir ülkedir hem de Türkiye'nin doğusundan gelen iltica talepleri için Avrupa ülkelerine geçiş noktasında transit bir ülke konumundadır. Özellikle Bulgaristan'dan asimilasyondan kaçan Türkler ve Körfez Savaşı sonrası Irak yönetimine karşı ayaklanan Kürtler kitlesel olarak Türkiye'ye iltica etmek zorunda kalmışlardır. Yine Türkiye sınırları içinde terör sebebiyle Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki bazı köylerin boşaltması ülke içinde önemli bir nüfusun zorunlu göçü ile sonuçlanmıştır. Bu yaşananlarla beraber göç alanında özellikle zorunlu göç, etnisite ve kimlik inşası konularında çalışmaların yapıldığına tanıklık etmekteyiz (İçduygu, 1996; Kaya 1998; Kirişçi, 1995; Sirkeci, 1996).

2000'li yıllarda Afganistan, İran, Irak gibi ülkelerden iltica eden sığınmacılar, düzensiz göçmenler, emek göçü, Ege ve Akdeniz sahilleri üzerinden Avrupa'ya geçmek isteyen mülteciler, iltica hukuku, sığınmacıların sosyal ve ekonomik soruları gibi birbirinden farklı konularda araştırmaların yapılmıştır (IOM, 1995; İçduygu; 1996; Sirkeci, 1996; Kaya, 1998; İçduygu, 2003; 2004).

2011'de başlayan halen devam eden Suriye'deki iç çatışma nedeniyle Türkiye'ye sığınan Suriyelilerle beraber göç araştırmalarının sayısında bir artış söz konusu olmuştur. Suriye'deki çatışmaların bitmesine ilişkin beklentilerin azalması, Suriyelilerin Türkiye'de kalış sürelerinin uzaması ve Suriye'den Türkiye'ye sığınan nüfusun niceliksel olarak fazla olması göç araştırmalarını Suriyelilere yönlendirmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de lisansüstü düzeyde Suriyeliler üzerine yapılan çalışmalar hakkında bir değerlendirmenin yapılması gerektiği düşünülmektedir. Siyaset bilimi, iktisat, işletme, psikoloji, sosyoloji, uluslararası ilişkiler, tıp gibi pek çok alanda Suriyeliler hakkında araştırmalar yaparak alanyazının çeşitlenmesine ve zenginleşmesine katkıda bulunmuştur. Yapılan araştırmaların temalarına bakıldığında eğitim, sosyal bütünleşme, sağlık hizmetleri, ekonomi, Suriyeli ve Türkiyeli insanların birbirleri hakkındaki görüşleri, göç deneyimleri Suriyelilerin gelecek

beklentileri gibi konular olduğu görülmektedir (Seçer, 2017; Düzkaya, 2016; Olgun, 2017; Karataştan, 2017; Uludağ, 2016; Ercoşkun, 2015; Apak, 2014; Gürcüoğlu, 2015).

Bu çalışmada Türkiye’de 2011 yılından itibaren yaşanan Suriyeli göçü üzerine yazılmış lisansüstü tezlerin genel bir çerçevesini çizmenin yararlı olacağı düşünülmüştür. Bu amaçla Suriyeli konulu tezlerin farklı değişkenler açısından incelenerek dağılımlarının çıkarılması, bu konunun farklı açılardan sınıflanmasını, hangi alanlarda Suriyelilerin daha çok inceleme konusu yapıldığının belirlenmesi ve hangi konuların çalışılmadığının saptanması açılarından katkı sağlayacağı düşüncesinden hareketle ortaya çıkmıştır. Yıllara göre tez dağılımı ve konularının belirlenmesi ile de Türkiye’de toplumsal ve siyasal gelişmelerin tez konularının seçimine nasıl yansıdığını ve yıllara göre Suriyelilere ilginin yönünün ortaya konması bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışmada Suriyeliler hakkında yazılan tezlerin içeriğine de bakılmak istenmişse de bu mümkün olmamıştır ve nedeniyle araştırma özetleri ve künye bilgileri ile yetinmek zorunda kalınmıştır. Araştırmanın Türkiye’de Suriyelileri konu alan tezlerin genel çerçevesini görmek bakımından yararlı olacağı umulmaktadır.

Yöntem

Araştırmada yöntem olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı araştırma olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2013: s. 45). Bu çalışmada da nitel veri toplama tekniklerinden doküman analizi kullanılmıştır.

Araştırmaya ilişkin veriler YÖK Tez Tarama Kataloğu kullanılarak, başlangıç tarihini seçilmeden 26 Şubat 2018 tarihine kadar “Suriyeli”, “Mülteci” ve “İltica” kavramını aratılarak Türkiye’ye iltica etmiş Suriyelilerle ilgili lisansüstü çalışmalardan elde edilmiştir. Mülteci ve iltica kavramları tez başlığında bir araştırma hariç hepsinde Suriyeli kavramıyla beraber kullanılmıştır. YÖK Tez Tarama Kataloğundan Suriyeliler hakkında tez sayısının 96 olduğu tespit edilmiştir.

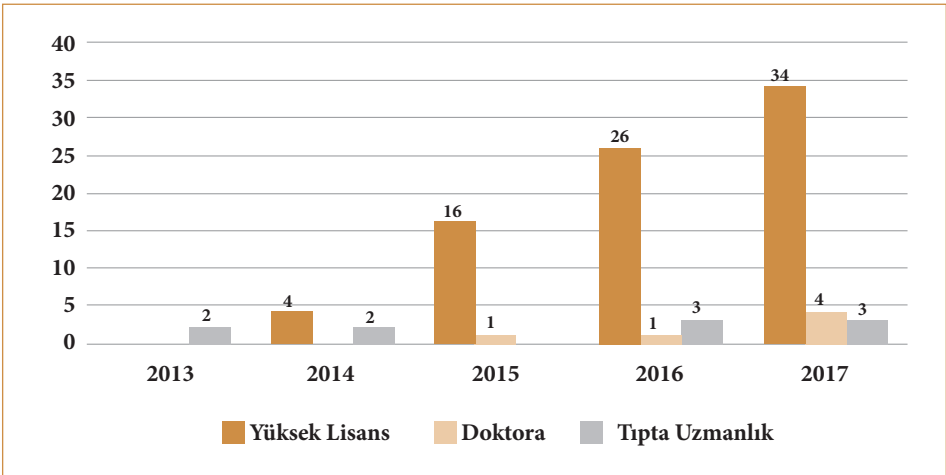
Bu bağlamda Türkiye'deki Suriyeliler hakkında yapılan ve YÖK'ün ulusal tez merkezine yüklenmiş lisansüstü tezlerin doküman incelemesi tekniğiyle incelenerek, akademideki Suriyeli algısına ilişkin bir durum değerlendirmesi yapılması amaçlanmıştır.

Bulguların Yorumu

Yapılan 96 çalışmanın 80'i yüksek lisans (%85,4), 10'u tıpta uzmanlık (%10,4) ve 6'sı ise doktora düzeyinde (%4,2) yapılan çalışmalardır. Suriyeliler üzerine yapılan lisansüstü tezlerin çok azının doktora tezi olması önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Bunun nedenleri olarak, doktora programlarının yüksek lisans ve tıpta uzmanlık programlarından daha uzun sürmesi ve Suriye'deki çatışmanın ne zaman biteceğinin öngörülememesinden kaynaklanan çekimserlik ve Türkiye'deki üniversitelerde yüksek lisans ve tıpta uzmanlık programlarının doktora programlarından daha az olması gibi nedenler sayılabilir.

Lisansüstü tezlerin 40'ı (%41,7) tarama katalogundan paylaşımına açık değildir. Diğer 56 tez (%58,3) paylaşımına açık olup bu tezlere erişilebilmiştir. Paylaşımına kapalı olan araştırmaların yakın zamanda kitaplaşarak okuyucu sunulması öngörülmektedir.

Grafik 1: Yapılan Tezlerin Türünün Yıllara Göre Sayısı

YÖK Tez Tarama Kataloğunda Suriyeliler üzerine yapılan ilk tez 2013 yılında yazılmıştır. 2011 yılında Suriye’den Türkiye’ye başlayan göç akınından 2 yıl sonra 2013 yılında tıpta uzmanlık seviyesinde 2 lisansüstü tez yayınlanmıştır.

Bu tezlerden biri Arslanhan (2013) tarafından yazılmış “Suriye iç savaşı sırasında Suriyeli sivillerde oluşan göz yaralanmalarının sıklığı ve şiddeti” başlıklı tezidir. Bu tezde Suriye iç savaşından kaçarak Türkiye’ye sığınan, hastanelere başvuran Suriyelilerde oluşan göz yaralanmalarının sonuçları araştırılmıştır. Diğer tıpta uzmanlık tezi ise Sağaltıcı (2013) tarafından kaleme alınmış “Suriyeli mültecilerde travma sonrası stres bozukluğu taraması” isimli tezdir. Bu tez göç ve savaş sonrası yaşanabilecek travmalar üzerinde durarak, çadır kentte yaşayan Suriyelilerde travma sonrası stres bozukluğu sıklığını saptamak, seyrini değerlendirmek ve çeşitli sosyo-demografik değişkenler ile ilişkisini araştırmayı amaçlamıştır.

Grafik 1’e bakıldığında 2014 yılında 4 yüksek lisans ve 2 tıpta uzmanlık tezinin yapıldığı görülmektedir. Tıpta uzmanlık tezleri 2013 yılına benzer olarak daha çok savaş yaralanmaları üzerine yazılmıştır. Tıpta uzmanlık tezleri 2014 yılında da daha çok savaş yaralanmaları üzerine yazılmıştır. Burada yazılan tezler Mustafa Kemal Üniversitesi’nde (Hatay) Suriye ile sınırı olan ve savaş yaralanmalarının tedavi edilebileceği bir bölgede yazıldığı dikkat çekicidir. Ayrıca bu yılda lisansüstü tezler bağlamında yüksek lisans tezlerinin de yayınlandığı tespit edilmiştir. Bu tezlerde iltica politikası, kente uyum ve gelecek beklentisi, enformel istihdam ve din temelli başa çıkma gibi temalar akademik olarak tartışılmaya başlanmıştır.

Bu dönemdeki çalışmaların odaklandığı noktalar, göçün başladığı dönemi takiben Suriyelilerin savaş ve göçle nasıl baş edecekleri ve göç ettikleri bölgelere nasıl uyum sağlayacakları üzerine olmuştur. Bu amaçla, Suriyelilerle savaş yaralanmaları, başa çıkma, uyum ve ekonomik hayata katılım alanları araştırılmış, göçün ilk dönemlerinde göçün yarattığı değişime uyum sağlama yolları hakkında öneriler sunulmuştur.

2015 yılı doktora seviyesinde ilk çalışmanın yayınlandığı yıldır. Doğan (2015) tarafından yazılmış tezin adı ,“televizyon haberlerinde nefret söylemi:

Suriyeli sığınmacılar örnek olayı” şeklindedir. Bu araştırma ile Suriyeliler hakkındaki nefret söylemi doküman analiziyle ortaya konmaya çalışılmıştır. Göç eden bireyler “biz” ve “yabancı” algısı üzerinden nefret söyleminin hedefi olabilmektedir. Bu dönemde yazılan doktora tezinde de televizyon haberlerinde Suriyeliler üzerinde nefret söylemi incelenmiştir. Araştırmada, televizyon haberlerinin nefret söyleminin dolaylı olarak parçası olduğu, özellikle haber başlıklarında, yinelenen ifadelerde veya yorum ve demeçlerde nefret söyleminin aktarıcısı olduğu ortaya konulmuştur.

2015 yılında tıpta uzmanlık tezlerine rastlanmamaktadır. Bunun yanında 2014 yılına oranla dört kat daha fazla yüksek lisans tezi yayınlanmıştır. Bu artışın nedenlerinden biri olarak 2014-2015 yılında Türkiye’ye bir milyona yakın Suriyelinin giriş yapması gösterilebilir. Ayrıca bir yüksek lisans tezinin hazırlanıp yayınlanabilmesi için en az bir yıllık süreye ihtiyaç vardır. Yani 2015 yılında yayımlanan bir teze 2014 yılında başlamış olmak gerekir. Buradan çıkacak sonuç, 2011 yılında başlayan Suriyeli göçü ancak savaşın üçüncü yılında (2014) akademinin dikkatini daha çok çekmiştir.

2015 yılında yapılan yüksek lisans tezlerinde en fazla dikkat çeken konu ise toplumsal kabul ve uyum tartışmalarıdır. Türkiye’ye göç eden Suriyeliler beraberlerinde getirdikleri farklı kültürel, sosyal ve politik deneyimleri ile tüm bunların tartışıldığı yeni alanlar açmaktadır. Bu dinamik, uyum tartışmalarını da beraberinde getirmektedir. Uyum süreci bireyin yeni çevresiyle dengeli bir ilişki kurabilmesi ve bunu sürdürebilmesidir (Apak, 2014). Göçle birlikte pek çok açıdan birbirinden farklı geçmişe sahip bireyler dil, din, gelenek ve kültür gibi bileşenler ile birlikte aynı ortamda yaşamını sürdürmek durumunda kalmaktadır (Aksoy, 2012: s. 297). Yapılan tezlerin incelenmesi araştırmasında Suriyelilerin, Türkiye toplumuna uyum sağlayabilmesi ve sosyal kabul görüp görmeyeceği birçok araştırmanın konusu olduğu görülmüştür. Burada önemli olan nokta, Türkiye’de göç çalışmalarında uyum konusu genellikle yurtdışındaki Türklerle ilgili tartışıldığı fakat Suriyelilerle birlikte artık kendi içinde tartışacak hale gelmiş olmasıdır (Erdoğan, 2015: ss. 209-220).

Suriyeli vurgusu yıllar geçtikçe lisansüstü tezlerde sayı olarak neredeyse katlanarak işlenmeye devam etmiştir. 2011 sonrasında gerçekleşen Suriyeli göçü sadece Türkiye için değil tüm dünya için sıra dışı bir göç hareketidir.

Çok fazla sayıda insan zorunlu nedenlerle birçok farklı ülkeye göç etmişlerdir ve bu durum kolay yönetilebilir bir sorun değildir. Böylesine kapsamlı büyük değişimleri beraberinde getiren bir olguya da sosyal bilimin kayıtsız kalması düşünülemez.

2016 yılında da yine çoğunluğu yüksek lisans tezleri olmak üzere, doktora ve tıpta uzmanlık tezlerinin yayınlandığı tespit edilmiştir. 2016 yılında çalışmaların artmasının bir nedeni olarak Türkiye – Avrupa Birliği arasında geçen mülteci anlaşmaları müzakereleri önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim bu dönemde yüksek lisans tezlerinde de en fazla Avrupa Birliği (AB) mülteci politikaları, yerel halkla etkileşim, göçün ekonomik ve sosyal etkileri ve göç yönetimi gibi konular tartışılmıştır. Tezel (2016) tarafından yazılan “Understanding state-civil society relations in education provision for non-camp syrian children in Turkey (Türkiye’de kamp dışı suriyeli çocuklar için eğitim sağlanmasında devlet-sivil toplum ilişkisini anlamak) isimli doktora tezinde çocukların eğitim sorunu ve STK’ların işleyişi gündeme gelmiştir.

Suriyeliler üzerine yapılan tezlerin artışının diğer bir nedeni ise konu hakkında 2014 yılında Yükseköğretim Kurulu’nun (YÖK) üniversitelere “GİZLİ” ibaresiyle yolladığı bir genelgeyle Türkiye’ye iltica eden insan hakkında yapılacak araştırmaların Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün (GİGM) onayına bağlı olarak yapılabileceği ifade edilmişti. Bu süreçte bu genelge gereği yapılan başvurulara aylarca cevap alınmamıştı. Devletin araştırmaları takip etmek için yaptığı bu hamle GİGM’nin hazır olmaması nedeniyle işlemedi. İlerleyen süreçte akademiden ve sivil toplumdan genel tepkiler sonrası bu genelge sessizce iptal edildi. Araştırmaların izin ya da onay gerektirmeden yapılabilmesi çalışmaların sayısını arttırmıştır.

Tıpta uzmanlık tezlerinde ise geçmiş yıllardan farklı olarak savaş yaralanmaları üzerinde değil de Suriyelilerin sağlık sistemine erişimi, yeni doğan çocukların sağlığı, ruhsal iyilik halleri ve hastalık durumlarıyla ilgili tezler yayınlanmıştır. Suriyelilerin Türkiye’de kalma süreleri arttıkça tıpta uzmanlık tezlerinde de farklı temalar işlenmiştir.

2017 yılı ise Suriyeliler ile ilgili en fazla tezin yazıldığı yıldır. Hazırlanan Suriyeli temalı tezlerin % 42,7’si, 2017 döneminde yazılmıştır. Bu dönemde

doktora tezleri de diğler yıllara oranla artmıştır. Suriyeliler hakkında bilgi üretiminin ilk göçten 6 yıl sonra zirveye çıktığı görölmektedir. Akademide doktora düzeyindeki bu geç kalmışlığın nedenlerinden biri, Suriye'deki iç çatışmanın ne zaman sonlanacağı konusundaki belirsizlik açıklayabilir. Bu belirsizlik durumu dönemin hükümet yetkililerinin açıklamalarında da görölebilir. Savaşın ve ilticaların henüz başladığı zamanlarda Türkiye'deki hükümet yetkilileri önce elli bin sonra 100 bin mülteci sayılarını kırmızı çizgi olarak belirlediklerini ifade ettiyseler de Suriye'deki çatışmaların şiddetinin artması nedeniyle Türkiye- Suriye akın eden insanların Türkiye'ye sığınma talepleri devam etmiştir (<https://www.cnnturk.com/2013/dunya/10/26/davutoglu-siginmacilar-konusunda-kirmizi-cizgi-asildi/728654.0/index.html>).

2017 yılı içerisinde doktora tezlerinde eğitim, girişimcilik ve algı konusu tartışılan konuların başında gelmektedir. Tıpta uzmanlık tezlerinde Türkiye'de doğan çocuklar ve depresyon konuları çalışılmıştır. Tıpta uzmanlık tezleri artık göç eden bireylerin savaştan kaynaklı oluşan depresyon gibi hastalıklarını ve Türkiye'de doğan Suriyeli çocuklarının sağlığını gündeme almıştır. Yüksek lisans tezlerinde ise konu çeşitliliği anabilim dalları arttığı için daha fazladır. Yerel halkla ilişki ve uyum konusu bu dönemde güncelliğini korumuştur. Suriyelilerin karşılaştıkları sorunlar ve çocuk teması da bu dönemde çalışılan konuların başında gelmektedir.

Çocuk teması tıpta uzmanlık, yüksek lisans ve doktora tezlerinde üzerinde yoğun bir şekilde durulan bir alan olmuştur. Bu durum Türkiye'deki akademik camianın artık sadece Suriye'den göç eden bireyler değil onların çocuklarıyla da ilgilendiğini göstermektedir. Ayrıca Suriyeli çocukların göç sürecinde eğitimleri, duygusal sağlıkları vb. etkenlerden dolayı en ağır bedeli ödeyen kesim olduğu ve Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin yaklaşık 1.7 milyonu çocuk yaşlarda olduğu gündeme alındığında çocuk temasının ilgi çekmesi bir anlam kazanmaktadır.

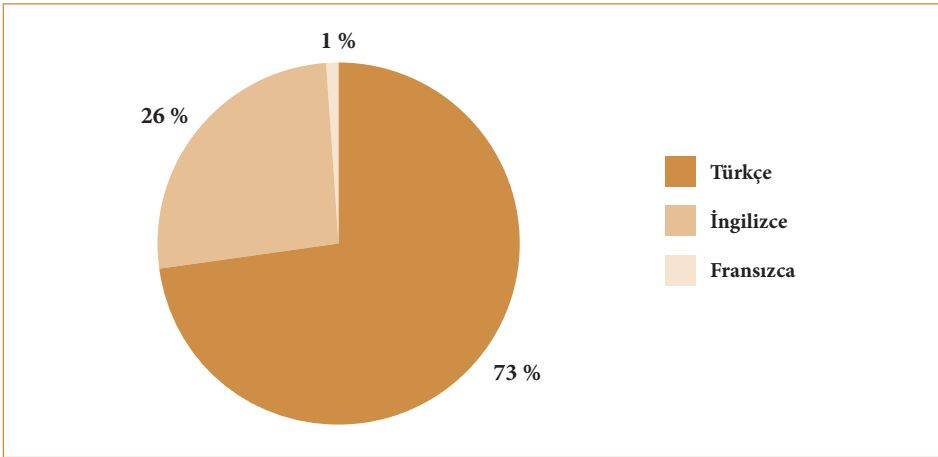
Yazılan tezlerin türlerine ve yıllarına göre incelendiğinde çalışma alanları ve temalarda değişiklikler olduğu tespit edilmiştir. Tıpta uzmanlık tezleri özelinde bakıldığında yazılan ilk tezlerde savaş ve savaşın yol açtığı yaralanmalar ve hastalıklar merkezli çalışmalar yer alırken daha sonraki

yıllarda -Suriyelilerin yerleşimi uzadıkça- Suriyelilerin sağlık sistemlerine erişimi, iyilik halleri ve Türkiye’de doğan çocukları akademik camianın ilgisini çekmeye başlamıştır. İlk dönemlerde savaş ve etkileri üzerinden yazılan tezler daha sonraları göç ve sağlık ilişkisi bağlamında yazılmıştır.

Buna benzer bir durum yüksek lisans ve doktora tezlerinde de fark edilmiştir. Yüksek lisans tezlerinin yazıldığı ilk dönemlerde iltica politikası, kente uyum gibi konular tartışılırken son yıllarda göçün etkileri, göç yönetimi, yerel halkla ilişkiler ve AB politikaları gibi temalar işlenmiştir. Yıllar geçtikçe Suriyeliler ile ilgili lisansüstü tezlerin daha fazla ivme kazanarak sayısının arttığını söylemek mümkündür. Sayının artmasıyla beraber temalarda bir değişiklik olduğu ve akademinin de Suriyeli göçünün geçiciliği bağlamından dışarı çıkarak göçün sonuçları ve etkileri üzerinde yoğunlaştıkları ifade edilebilir.

Yıllara göre tezlerin dağılımı verildikten hemen sonra aşağıda lisansüstü tezlerin yazıldıkları dillere göre dağılımı verilmiştir. Bu dağılım **Grafik 2**’deki gibidir

Grafik 2: Tezlerin Yazım Diline Göre Dağılımı

Suriyeliler üzerine yazılan tezlerin büyük çoğunluğu Türkçe (%73) dilinde yazılmıştır. Tezlerin sadece biri Fransızca, yirmi beşi ise İngilizce olarak yazılmıştır. Türkçe dışında dillerle de yazılan tezlerin olması uluslararası

akademik camiayla daha rahat paylaşılabilceği açısından önemlidir. Lisansüstü tezlerin yapıldıkları üniversitelere göre dağılımı ise **Tablo 1**'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Tezlerin Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversite	F	%	Üniversite	F	%
Marmara	7	7,4	Yıldırım Beyazıt	2	2,1
Gaziantep	6	6,3	Beykent	2	2,1
Mustafa Kemal	6	6,3	Hacettepe	2	2,1
ODTÜ	6	6,3	Harran	2	2,1
Gazi	4	4,2	Hasan Kalyoncu	2	2,1
Boğaziçi	4	4,2	İstanbul	2	2,1
İstanbul Bilgi	4	4,2	Mardin Artuklu	2	2,1
Yeni Yüzyıl	3	3,1	Muğla Sıtkı Koçman	2	2,1
Koç	3	3,1	Sağlık Bilimleri	2	2,1
Necmettin Erbakan	2	2,1	Sabancı	2	2,1
Selçuk	2	2,1	Diğer Üniversiteler	29	30,2
Toplam	96	100,0			

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi'nden (2018) alınan bilgilere göre Türkiye'de 2018 Mart yılı itibarıyla 185 üniversite vardır. Bu üniversitelerin 48'inde yani üniversitelerin %25,9'unda Suriyeliler ile ilgili lisansüstü tez yazıldığı tespit edilmiştir. Başka bir deyişle her 4 üniversiteden birinde Suriyelilerle ilgili bir tez yazılmıştır. Bu tezlerin %68,8'i devlet üniversitelerinde yapılırken, %31,3'ü vakıf üniversitelerinde hazırlanmıştır. Bu da Türkiye'de bulunan hem vakıf hem de devlet üniversiteleri olmak üzere Suriyeli konusunu gündeme aldıklarını göstermektedir.

Tezlerin yarısına yakını (%45) İstanbul ilindeki üniversitelerde yapılmıştır. Suriyelilerin daha önce görülmedik büyüklükteki sayılarının da etkisiyle ilk kez göç çalışmaları bağlamında İstanbul dışında da önemli araştırmalar yürütüldüğü ifade edilebilir. Bu durum önceki göç çalışmalarına kıyasla hem akademik disiplin, hem de çalışılan kurum açısından Suriyelilerle ilgili çalışmalarda çok daha çeşitlenmiş bir profil ortaya koymaktadır (Danış,

2018). Yazılan tezlerin beşte birine yakını (%19,8) ise Suriye ile sınır illerindeki (Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Mardin ve Kilis) üniversitelerde yapılmıştır.

Suriyelilerle ilgili en fazla tez (7 tane) Marmara Üniversitesi’nde yapılmıştır. Marmara Üniversitesini sırasıyla Gaziantep, Mustafa Kemal ve Ortadoğu Teknik Üniversiteleri 6’şar tez ile izlemiştir. 12 üniversite 2’şer teze, 29 üniversite 1’er teze alana katkı sağlamıştır. Tezlerin sayısal olarak daha fazla yazıldığı üniversitelere bakıldığında iki değişken söz konusudur. Bunlardan biri Suriyeli nüfusun yoğun olduğu illerde Suriyeli gerçeğiyle daha çok karşılaşan illerdeki üniversitelerde çalışma yapma gereği doğmuştur (İstanbul-Marmara Üniversitesi, Gaziantep- Gaziantep Üniversitesi, Hatay -Mustafa Kemal Üniversitesi). Aynı zamanda Suriyelilerin nüfusunun çok olduğu illerde araştırma için Suriyelilere ulaşmak da daha kolay olmuştur. Diğer değişken ise görece daha köklü üniversitelerde (Ankara-Orta Doğu Teknik Üniversitesi) çalışmalar daha çok tercih edilmiştir.

Tezlerin yazıldığı anabilim dalına göre dağılımı ise **Tablo 2**’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Tezlerin Anabilim Dallarına Göre Dağılımı

Anabilim Dalı	F	%	Anabilim Dalı	F	%
Uluslararası İlişkiler	16	16,7	Siyaset Bilimi	3	3,1
Sosyoloji	11	11,5	Coğrafya	2	2,1
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	6	6,3	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	2	2,1
İşletme	4	4,2	Felsefe ve Din Bilimleri	2	2,1
Halk Sağlığı	4	4,2	Eğitim Bilimleri	2	2,1
Radyo Televizyon ve Sinema	3	3,1	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	2	2,1
Klinik Psikoloji	3	3,1	Kamu Yönetimi	2	2,1
Psikoloji	3	3,1	Diğer anabilim dalları	31	32,1
Toplam				96	100,0

Tablo 2’ye göz atıldığında birçok anabilim dalının “Suriyeliler” konusuna ilgi gösterdiği ifade edilebilir. Toplumları kültürel, ekonomik, dini, siyasi vb. bakımdan etkileyen bir olgu olan göçün; demografik, sosyolojik, ekonomik, psikolojik, antropolojik, siyasal vb. pek çok boyutu bulunmaktadır. Bu

durum çok farklı disiplinlerden araştırmacıları bir araya getirmesine neden olmaktadır. Elektronik veri tabanlarında yapılacak basit bir araştırmayla göç literatürüne katkı yapan akademisyenlerin alan çeşitliliğinin 1960'lardan bu yana ivme kazanarak ve son yıllarda katlanarak arttığı görülmektedir (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014). Suriyeliler üzerine yazılan lisansüstü tezlerde de alan çeşitliliğinin olduğu ve farklı boyutlarıyla Suriyelilerin ele alındığı ifade edilebilir. Suriyeliler ile ilgili toplam 44 farklı anabilim dalında yazılan lisansüstü tezlere rastlanmaktadır. Çok farklı disiplinlerden gelen ve hitap ettiği kesimlerin de farklı olduğu araştırmacılar tarafından hazırlanan tezlerin ortaklaştığı nokta Suriyeliler üzerine yazılmış olmalarıdır. Göçün sosyolojik boyutu olduğu gibi siyasal, kültürel ve sosyal politika boyutu olan çok boyutlu bir olgudur. Böylelikle farklı disiplinlerdeki araştırmacıların böyle bir olgu karşısında kayıtsız kalmaları zaten söz konusu edilemezdi.

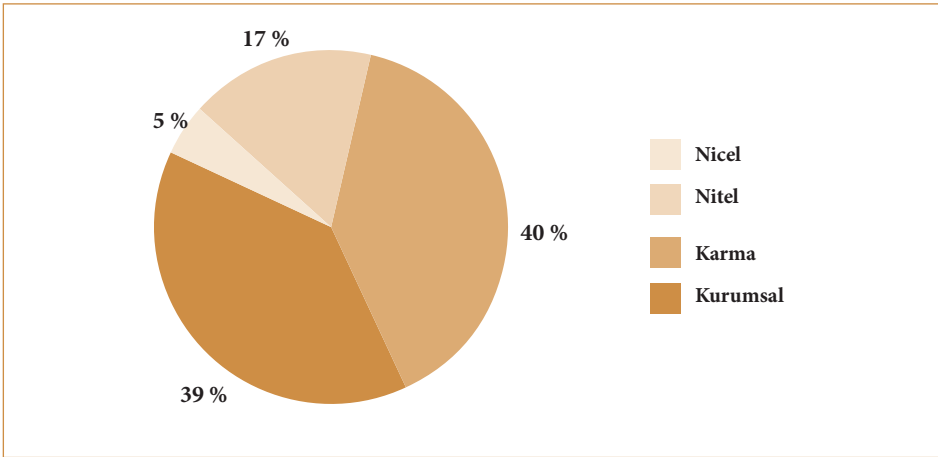
Tezlerin en fazla yazıldığı anabilim dalları uluslararası ilişkiler (16) ve sosyoloji anabilim (11) dallarıdır. Göç olgusu ve beraberinde getirdikleri düşünüldüğünde uluslararası ilişkiler ve sosyoloji disiplinlerinin göç alanına doğal olarak dâhil olduğu ifade edilebilir. Suriyeliler gibi büyük toplumsal hareketlere sosyoloji disiplininin ilgisiz kalması düşünülemez. Ancak Sosyoloji ile kısmen benzer konuları çalışan Sosyal Hizmet anabilim dalında tez yapılmamış olması araştırmacılar tarafından önemli bir eksiklik olarak görülmektedir. Göç alanında sivil toplum ve kamu kuruluşlarında sosyal çalışmacılar aktif olarak çalışmalar yürütürken Suriyeliler üzerine sosyal hizmet anabilim dallarında lisansüstü tez çalışmalarına rastlamamak şaşırtıcı olmuştur. Ayrıca Zengin ve Çalışın (2017) Sosyal Hizmet anabilim dalında son 10 yılda yazılan tezlerle ilgili çalışmada "göç" alanının yeterli ilgiyi henüz görmediği tespit edilmiştir.

Körükmez ve Südaş (2015) çalışmalarında YÖK veri tabanını kullanarak 1986-2013 yılları arasında göç konulu 823 adet teze ulaşmış ve bu çalışmada göç konulu tezlerin disiplinlere göre dağılımında sosyoloji başat disiplin olarak tespit edilmiştir. Sosyolojiyi, uluslararası ilişkiler disiplini izlemiştir. Suriyelilerle ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi çalışmasında ise uluslararası ilişkiler disiplininde sosyoloji disiplininden daha fazla tez yazıldığı görülmüştür. Uluslararası ilişkiler disiplininde yazılan tezlerin fazla

olmasının nedenlerinden bazıları Suriyeli göçünün Türkiye ve diğer ülkelere etkisinin yoğun olması, ülkelerde karşılaşılan sorunlar, dış politikalara etkileri akademinin daha çok ilgisini çekmiş olması şeklinde ifade edilebilir. Bir diğer neden ise uluslararası ilişkiler disiplinde yapılan çalışmaların aslında yakın disiplinlerde de yapılabilecek konuları ihtiva etmesidir. Buna rağmen yine de uluslararası ilişkiler disiplini konusundan bağımsız olarak ülkeler arası bir hareketlilik olması nedeniyle göç konusuna karşı daha kapsayıcı ve göç çalışmalarının destekleyici bir tavır takınmıştır denebilir. Örneğin entegrasyonu konu alan bir tez uluslararası ilişkiler, sosyoloji ya da halkla ilişkiler gibi birden çok anabilim dalının çalışma çerçevesi içinde yer alabilmektedir. Bu sebeple tabloda ismi geçen anabilim dallarının işlediği konuların disiplin geçişkenliği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bir sonraki grafik lisansüstü tezlerinin araştırma yöntemlerini göstermektedir. Yapılan araştırmalarda nicel, nitel ve karma yöntemlerden hangisinin kullanıldığına bakılmasındaki temel motivasyon sosyal bilimlerdeki yöntem eğilimini görmektir.

Grafik 3: Lisansüstü Çalışmaların Araştırma Yöntemleri

İncelenen tezlerden 16'sı literatür araştırması şeklinde derleme çalışmalarıdır. **Grafik 3'e** bakıldığında Suriyeliler ile ilgili çalışmalarının %39,6'sında (38 tane) nicel araştırma yöntemi, %38,5'inde (37 tane) nitel

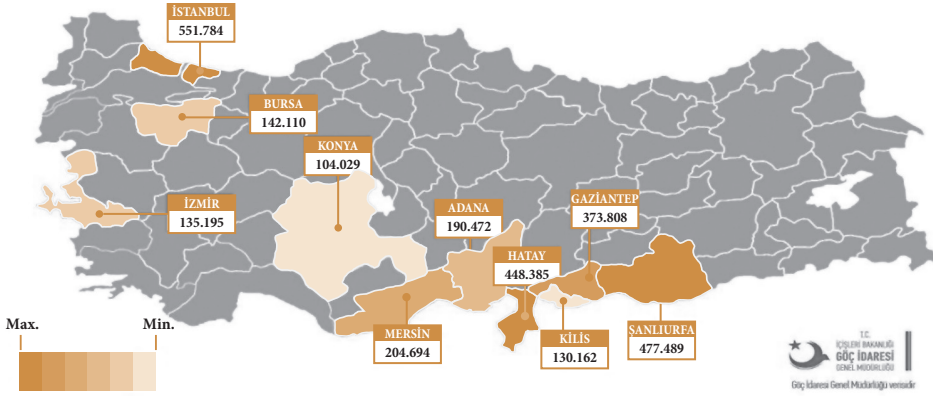
yöntem tercih edilmekte, karma yöntem (%5,2) (5 tane) ise daha az tercih edilmiştir. Yapılan nitel çalışmalarda derinlemesine görüşme ve doküman analizi gibi türlerine rastlanmaktadır. Doküman analizi yapılan tezlerde genelde Suriyelilerin medyadaki görünümü tema olarak tercih edilmiştir. ,

İstatiksel analizlerin kullanıldığı nicel çalışmalar zaten yaygın bir yöntem olmasına karşın sosyal bilimlerde son dönemlerde yorumsamacı yaklaşımın da daha çok araştırmacılar tarafından benimsenmesiyle beraber nitel yöntemin de kullanımının arttığı görülmektedir. İncelenen tezlerde kullanılan yöntemlere bakıldığında nicel ile nitel yöntemeye dayalı çalışma sayılarının birbirine yakınlığı bu açıdan dikkate değer bir sonuçtur. Nicel yöntemin yanında nitel yöntem ile Suriyelilerin göç sonrası deneyimlerine ilişkin de bir bilgi temin edilmiştir.

Tablo 3: Tezlerin Yapıldığı Araştırma Bölgeleri

Araştırma Sahası	F	Araştırma Sahası	F	Araştırma Sahası	F
İstanbul	17	Mardin	3	Aydın	1
Türkiye	14	Mersin	3	Malatya	1
Hatay	12	İzmir	3	Adana	1
Gaziantep	9	Konya	2	Samsun	1
Şanlıurfa	7	Ankara	2	Van	1
Kilis	7	Muğla	1		
Yurtdışı	5	Maraş	1		

Lisansüstü tezlerin 69'u (%71,9) araştırma sahasına çıkılarak yapılmıştır. Başka bir deyişle tezlerin çoğunluğu alan araştırmasına/alandan alınan bilgilere dayanmaktadır.

Şekil 1: Geçici Koruma kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk 10 İle Göre Dağılımı

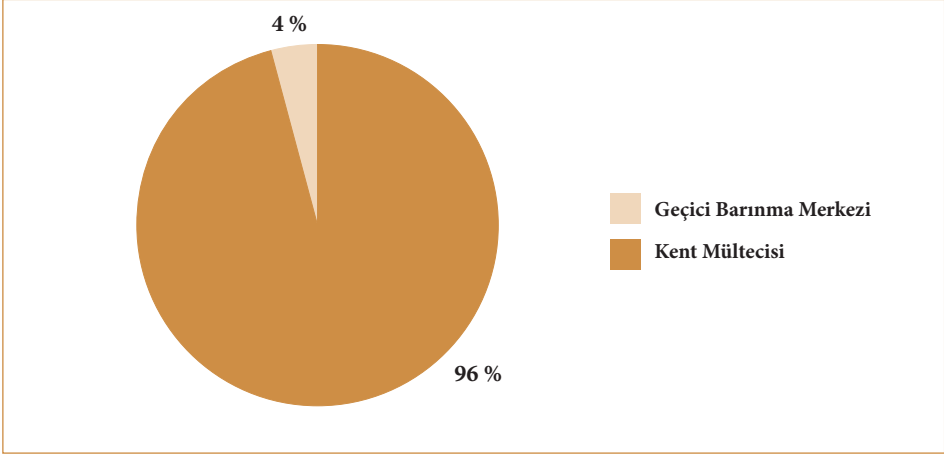
Haritada da görüldüğü gibi İstanbul ili Türkiye’de en fazla Suriyeliyi barındıran ildir. Lisansüstü tezlerde seçilen araştırma sahalarına bakıldığında İstanbul (f=17) en fazla tercih edilen ildir. Bu sonuçta doğal olarak İstanbul’da bulunan üniversite sayısının fazla olmasının da payı vardır.

Türkiye’ye sığınan Suriyelilerin neredeyse yarıya yakını ise Suriye ile sınır kentler olan Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Hatay ve Mardin illerinde barınmaktadır. Bunun dışında koruma altındaki Suriyeliler en çok buldukları iller: Adana, Mersin, Bursa, Konya ve İzmir’dir (Göç İdaresi, 2018). Yapılan lisansüstü tezlerde de Suriyelilerin en çok barındığı 10 ilde bariz şekilde araştırma sahası olarak seçildiği görülmektedir. Bu noktada araştırma süreçlerinin finanse edilememesi ve araştırmacıların lisansüstü çalışmalarını yaptıkları illerde verilerin daha kolay toplanması gibi faktörler önemli belirleyiciler olarak değerlendirilmektedir.

Bazı araştırmalarda çalışma sahası net olarak ortaya konulmamış, bunun yerine araştırma sahası olarak ‘Türkiye’ (f=14) ifadesi kullanılmıştır. Bu tür tezlerin erişime kapalı olması nedeniyle de sadece özet bilgilerle sınırlı kalındığı için araştırma detaylarına erişilememiştir. Lisansüstü tezlerde araştırmacılar yurtdışından (f=5) da veri toplamıştır. Bu ülkeler şunlardır; Almanya, Birleşik Krallık, İtalya, İsveç ve Ürdün. Bu ülkelere sığınan Suriyeli sayısının Suriye’nin komşu ülkelerinden sonra en çok Suriyelinin yaşadığı ülkelerdir.

Grafik 4 ise araştırma sahasını kamp içi ve kamp dışı olarak ikiye ayırmaktadır.

Grafik 4: Veri Toplanılan Alan

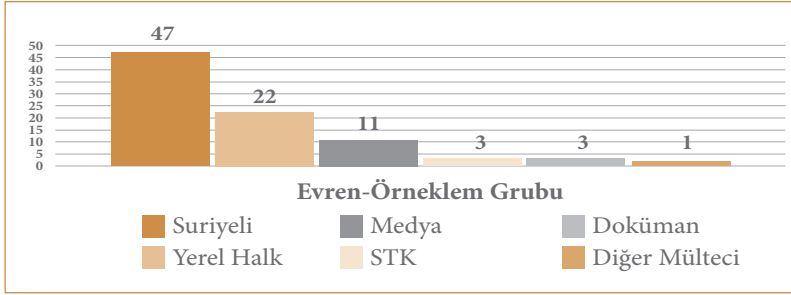

Grafik 4'ün analizine geçmeden önce kamplardan sorumlu Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı'nın (AFAD) mülteci kampları yerine geçici barınma merkezi kavramını kullandığı ifade edilmelidir. Mülteci kampı ya da barınma merkezi arasında işlevsellik açısından herhangi bir fark olmadığını söylenebilir. Bu farkın sebebi tamamen idarecilerin tercihidir.

Lisansüstü tezlerin veri toplama alanları incelenirken kamp içi ve kamp dışı (kent içi) ayrımına da dikkat edilmiştir. Tezlerin çok azının (%4) geçici barınma merkezlerinde (Akçakale, Harran, Kahramanmaraş) yapıldığı, büyük çoğunluğunun (%96) kent hayatı içerisinde yaşayan Suriyeliler üzerine yapıldığı tespit edilmiştir.

Kamplarda yapılan çalışmaların az olmasının en önemli nedenlerinden biri kamplarda araştırma izin almanın zor olması düşünülmektedir. Bir diğer neden ise kentlerde yaşayan Suriyelilerin sayıca çok fazla olmasıdır. Türkiye'ye göç eden Suriyeliler geçici barınma merkezleri (kamp) veya kentlere yerleşmişlerdir. Türkiye'de 10 ilde bulunan 21 geçici barınma merkezinde yaşayan Suriyelilerin sayısı Mart 2018 itibarıyla 227.802'dir (Göç İdaresi, 2018). Bu sayı Türkiye'deki toplam Suriyeli sayısının sadece yaklaşık olarak %7'i anlamına gelmektedir. Geri kalan %93'si "kent mültecileri" olarak yaşamlarını (Erdoğan, 2017: 16) sürdürmektedir.

Grafik 5: Suriyeliler Hakkında Alan Araştırmasına Dayalı Yapılan Tezlerdeki Örneklem Durumu

Alan araştırmasına dayalı tezler bakıldığında evren ve örneklem grubunun yarısına yakını (f=47) Suriyeliler oluşturmaktadır. Bunun dışında yerel halkın Suriyeliler hakkında görüşlerine dayanan araştırmaların da sayısı (22 tane) az değildir. Medya (gazete, TV vb.) da araştırmacıların veri topladığı alanlardan biridir. 11 araştırma Suriyelilerle ilgili medyaya yansıyan haberler üzerinden inceleme yapılmıştır. Az sayıda araştırmada da Suriyelilere hizmet veren sivil toplum kuruluşları (f=3) ve Suriyelilerle ilgili doküman taramaları üzerinden veriler toplanmıştır.

Bir sonraki tablo lisansüstü tezlerinin yazıldıkları yıllara göre Suriyelilerin nasıl tanımlandığını göstermektedir.

Tablo 4: Tezlerin Yazıldıkları Yıllara Göre “Suriyeli” Tanımlaması

Suriyeli Kavramı	Tez yılı					Toplam
	2013	2014	2015	2016	2017	
Geçici Koruma	-	-	1	2	1	4
Mülteci	1	3	5	10	14	33
Siğınmacı	-	-	7	10	6	23
Göçmen	-	1	2	4	4	11
Suriyeli	1	2	2	4	16	25
Toplam	2	6	17	30	41	96

Suriyeliler ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerde Suriyelilere ilişkin söylemin nasıl yapıldığı ve göç eden öznelerin tezlerde nasıl kavramlaştırıldığı

incelenmiştir. İnceleme sonucunda “Suriyeli” tanımlanmasına dair akademideki kavram karmaşası hakkında bir fikir sağlanmaya çalışılmıştır.

Lisansüstü tezlerde Suriyeli tanımlamasında en fazla ‘mülteci’ kavramı tercih edilmiştir. Bu kavramı ‘Suriyeli’ ve ‘sığınmacı’ kavramları takip etmektedir. Suriyeli kavramının tek başına hiçbir göç terminolojisi kullanılmadan kullanımı da söz konusu olmuştur. Sığınma olgusu açısından kullanılan terminolojiye bakıldığında araştırmaların yarısından fazla (f=56) çalışmada mülteci ve sığınmacı kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Herhangi bir statü tanımlaması yapılmadan sadece Suriyeli kavramının kullanılmasının nedenlerinden biri olarak hukuksal statüdeki kafa karışıklığının bir sonucu şeklinde ifade edilebilir.

Mülteci ve sığınmacı kavramları modern dönem tanımlamaları olup hukuksal statülerdir. Mülteci ve sığınmacı tanımlaması, yaşamlarını ve güvenliklerini tehlikeye atan nedenler ile ülkelerini terk etmiş ve uluslararası koruma talebinde bulunmuş göçmenler için kullanılmaktadır (Bartram vd., 2017: s. 229). Sığınmacı kavramı mülteci kavramından farklı olarak; ülkesini mülteci olduğu iddiasıyla terk ederek, bir başka ülkeye sığınan fakat henüz mülteci olup olmadığı hakkında yetkili merciler tarafından karar verilmemiş kimseler (Deniz, 2014) için kullanılmaktadır.

Mülteci talebinin tanınması mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi ile yönetilir. Bu sözleşmeye göre mülteciler ırk, din, milliyet veya siyasi görüş sebebiyle işkenceden dolayı haklı bir endişe sahibi olan ve korunma ihtiyacı duyan kişileri kapsamaktadır. Ancak Türkiye’de var olan yasal düzenlemelerle sığınmacı kavramı yerine şartlı mülteci kavramı kullanılmaktadır. Ayrıca Türkiye Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Protokolü’ne taraf olmuş, ancak sözleşmeye 1961 tarihindeki düzenleme ile coğrafi çekince koymuştur. Buna göre Türkiye sadece Avrupa ülkelerinden gelen göçmenleri mülteci olarak kabul etmektedir. Türkiye, Avrupa dışından gelen göçmenleri ise şartlı mülteci statüsünde ülkesine kabul etmektedir. Buna göre Avrupa dışından Türkiye’ye sığınan mülteciler başka bir ülkeden mülteci statüsü kazanana kadar geçici ikamet izni tanımaktadır.

Bu mevzuat bilgileri ışığında lisansüstü tezlerde Suriyeli tanımlamasının mültecilik ve sığınmacılık üzerinden yapılmasının hukuki bir tanımlama

şeklinde değildir. Bu kavramların kullanılması çoğunlukla göç eden bireylerin hukuksal statülerini ifade etmek yerine hak temelli bir söyleme işaret etmektedir. Sığınmacı teriminin kullanıldığı bazı tezlerde hukuksal içerikten çok Türkiye’ye sığınan kitle anlamında kullanılmıştır.

Suriyelilerin Türkiye’de hukuksal statüleri mülteci ya da sığınmacı değildir. Savaşın başladığı ilk dönemlerde ‘misafirlik’ statüsüyle Türkiye’ye kabul edilen Suriyeliler Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve 2014’de yayınlanan “Geçici Koruma Yönetmeliği” ile geçici koruma statüsünü elde etmişlerdir. Özer’ (2015) göre bu yönetmelikle beraber 2011 yılından itibaren göç eden Suriyelilerin ilk defa hakları ve statüleri bağlamında netlik kazanmıştır.

Tezlerin yıllara göre özne tanımlamasında mülteci ve Suriyeli tanımlaması ilk dönemlerden itibaren kullanılan bir tanımlamadır. Sığınmacı ve geçici koruma terimleri 2015 yılından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. 2015 yılından itibaren geçici koruma tanımlamasının yapıldığı ancak bu sayının diğer tanımlamalara göre daha az olduğu göze çarpmaktadır. Öte yandan 2014’te Suriyelilerin statülerinin mevzuatta geçici koruma olarak belirlenmiş olmasına rağmen bu tarihten sonra bile Suriyeli tanımlamasında bir standart tutturulamamıştır.

‘Göçmen’ kelimesi de lisansüstü tezlerde kullanılan (f=11) kavramlardan biridir. Göçmen kavramı genel olarak bir ülkesini isteği doğrultusunda terk ederek diğer ülkeye yasal yollardan giriş yapıp o ülkede yaşayan kişi için kullanırken buradaki kullanım biraz farklıdır. Çünkü Suriyeli bireylerin büyük çoğunluğu zorunlu sebeplerden dolayı göç etmişlerdir. Göçmen kelimesinin kullanılmasının sebeplerinden biri, göç eden bireyi tanımlayan bir çatı kavram olması olabilir. Bir diğer neden, Suriyeli bireylerin statülerine dair net bir tanımın konulmaması araştırmacıları daha genel bir kavram olan göçmen kavramına yönlendirmiştir.

İnceleme sonucunda hem doktora hem yüksek lisans hem de tıpta uzmanlık türünde sığınmacı, mülteci ve Suriyeli tanımlamalarına rastlanılmaktadır. Göçmen ve geçici koruma tanımlaması ise sadece yüksek lisans tezlerinde kullanılmıştır.

Üç farklı dönemin özellikleri incelendiğinde, öncelikle temel sorun “mülteci”, “göçmen” ve “sığınmacı” kavramlarının hukuki olarak farklarının bilinmemesi ve uluslararası alanda sahip oldukları hakların göz ardı edilmesidir. Haber içerikleri bu üç statünün farklarına, habere konu olan insanların göç etme nedenlerine ve bu nedenler doğrultusunda sahip oldukları haklara dayanarak yapılmamaktadır. Mülteciler ülkelerinden kovulmuş değil kaçarak yardım arayan insanlardır. Haber söylemlerinde bu tür ayrımlara dikkat etmemek ve sığınmacıların ve mültecilerin sahip oldukları hakları göz ardı etmek, toplumsal algıda da aynı eksikliklerin yer etmesine neden olmaktadır.

Sonuçlar

Türkiye’de 2011 sonrasında yaşanan Suriyeli göçünü anlamak ve akademik bir disiplin olarak bugünkü sorunsallarını açıklamamız noktasında o alanda yapılan çalışmaları incelemek ve analizini yapmak bize önemli ipuçları sağlayacaktır.

Bu çalışma, temel olarak Suriyeli göçü ile ilgili mevcut lisansüstü tezlere ve akademiye Suriyeli algısına ilişkin bir değerlendirme yapma düşüncesiyle hazırlanmıştır. Bu bağlamda bu çalışmanın alanyazınına katkı sağlayacağı ve gelecekte yapılacak çalışmalar için ufuk açacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada 2011 yılı sonrası “Suriyeli” kavramını tez başlığında kullanan lisansüstü tezlerin; yıllara, yazım diline, lisansüstü seviyeye, üniversitelere, anabilim dallarına, araştırma bölgelerine, veri toplama alanlarına, Suriyelilerinin nasıl tanımlandıklarına örneklem durumuna ve yöntemlerine göre dağılımı incelenmiştir.

Türkiye’deki Suriyeliler hakkında yayımlanmış çalışmalarının her yıl arttığı görülmektedir. Akademik çalışmalarda yaşanan sayısal artışın en önemli nedeni Suriye’deki çatışmaların devam etmesine bağlı olarak Suriyelilerin Türkiye’deki kalış sürelerinin uzaması olarak değerlendirilebilir. Göç araştırmaları göstermektedir ki mültecilerin yerleştiği yerde geçirdikleri süre uzadıkça kendi ülkelerine dönmeyi tercih edenlerin sayısı azalmaktadır. Dolayısıyla her geçen gün Suriyelilerin biraz daha Türkiye’ye yerleşme eğiliminin artacağı varsayılabilir. Ayrıca araştırmalardaki sayısal artışın daha da artacağı da öngörülebilir.

Araştırmalar tematik olarak ele alındığında henüz yeterli sayıda araştırma yapılmadığı düşünülmektedir. Konu hakkında en çok tezin uluslararası ilişkiler anabilim dalında yapıldığı görülmüştür. Suriye'deki çatışmaların sonucu olarak yaşanan ölümler, yaralanmalar, sığınma olgusu gibi dramatik deneyimler üzerine yapılan çalışmaların uluslararası ilişkiler temalı çalışmalardan az olması diğer beşeri bilimlerdeki ilgi eksikliği olarak değerlendirilebilir. Uluslararası ilişkilerde yapılan çalışmaların da sadece ülkeler arasındaki ilişkiler odağında olmadığını hatırlamak gerek.

Göç olgusu her şeyden önce sosyal yaşamda kendini göstermektedir. Dolayısıyla Suriyelilerin yaşam pratikleri, gündelik hayatları, savaş sonrası travmalar, toplumsal bütünleşmeleri ve Suriyeli ve Türkiyelilerin aralarındaki ilişkiler, Suriyeli kadın, erkek ve çocukların ayrı ayrı yaşadıkları dışlanma deneyimleri, Türkiye'deki Suriyelilerin yoksulluk görünümü, emek sömürüsü gibi olan konularında hala çok az lisansüstü tezin yazıldığı görülmektedir. Yeni araştırmalar için bu konular çalışma önerisi olarak sunulabilir.

Bu çalışma kapsamındaki tezlerin yöntemlerine bakıldığında büyük çoğunluğunun sahada Suriyeli ve Türkiyelilerden toplanan verilere dayanmaktadır. Örneklem olarak daha çok dil engeline rağmen Suriyeliler tercih edilmiş olması önemli olarak değerlendirilebilir. Tezlerde nitel ve nicel yöntem kullanma oranının birbirine çok yakın olduğu görülmüştür. Araştırmacılar saha olarak genellikle İstanbul ve Suriye'ye sınır olan şehirleri seçmiştir. Bunun en önemli nedeni ise bu illerdeki Suriyeli nüfusun yoğunluğu olarak değerlendirilmiştir. Barınma merkezlerinde veri toplayan araştırma sayısı çok az kalmıştır. Bu noktada barınma merkezlerinde araştırma izni almada yaşanan zorluklar söz konusudur.

Tezlerin yapıldığı üniversitelere bakıldığında İstanbul'daki üniversitelerde bölge illerdeki üniversitelerden daha çok tez yazılmıştır. İstanbul dışındaki Suriyeli nüfusun il nüfusuna oranının yüksek olduğu sınır illerdeki üniversitelerin Suriyeliler konusunda daha çok tez yazılmış olması beklenmişse de sonuçlara bakıldığında il bazı çalışma yapan üniversitelerin dağılımında İstanbul'daki üniversiteler dışında bir yoğunlaşmaya rastlanmamıştır. Bu noktada bölge üniversitelerinin daha fazla inisiyatif alması beklenmektedir. Ayrıca yedi yılı aşmış olan Suriyelilerin sığınma olgusuna rağmen hala doktora

düzeyinde yapılan tezlerin sayısının çok düşük olması ayrı bir araştırmanın konusu olmayı hak etmektedir. Sahadan veri toplanarak yapılan tezlerde betimsel tarama modeline dayalı olarak yapıldığı görülmektedir. Bu noktada özellikle sosyoloji, psikoloji, tıp, sosyal hizmet gibi daha çok uygulamaya dayanan disiplinlerde ilişkisel ve müdahale araştırmalarının yapılması önerilebilir.

Araştırmalara bakıldığında gözden kaçırılmaması gereken önemli bir konu da Suriyelilerin neredeyse yedi yılı aşkın süredir Türkiye’de hayatlarını idame etmelerine rağmen hala akademide Suriyeliler hakkında ortak kavramların kullanılmadığı görülmüştür. Resmi statü olan geçici koruma kavramının çok az kullanmış olması, tezlerin yarısından fazlasında mülteci ve sadece “Suriyeli” kavramının tercih edilmesi de bu konudaki kafa karışıklığına delil olarak gösterilebilir.

Kaynakça

- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 292-303.
- Apak, H. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği. *Mukaddime*, 5(2), 53-70.
- Apak, H. (2014). *Suriyeli göçmenlerin uyumu ve gelecek beklentileri: Mardin örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin.
- Arslanhan, O. (2013). *Suriye İç Savaşı Sırasında Suriyeli Sivillerde Oluşan Göz Yaralanmalarının Sıklığı ve Şiddeti* (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay.
- Bartram, D., Poros, M. V. and Monforte, P. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. (I. Ağabeyoğlu Tuncay, Çev.). Ankara: Hece Yayınları.
- Danış, D. (2018). *Türkiye'de Göç Çalışmalarına Bakış*, Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2018, <http://bmshaber.com/turkiyede-goc-calismalarina-bakis/>.
- <https://www.cnnturk.com/2013/dunya/10/26/davutoglu-siginmacilar-konusunda-kirmizi-cizgi-asildi/728654.0/index.html>
- Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *TSA*, 18(1), 175-204.
- Doğan, E. (2015). *Televizyon Haberlerinde Nefret Söylemi: Suriyeli Sığınmacılar Örnek Olayı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Düzkaaya, H. (2016). *Türkiye'deki suriyeli sığınmacıların entegrasyonu ve istihdam politikaları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ercoşkun, B. (2015). *Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye sosyokültürel ve sosyoekonomik etkileri*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İstanbul.
- Erdoğan, M. M. (2015). *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, M. M. (2017). *"Kopuş"tan "Uyum"a Kent Mültecileri: Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği*. İstanbul: Marmara Belediyeler Birliği Kültür.

- Göç İdaresi. (10 Mayıs 2018). *Geçici Koruma*, Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2018, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_.
- Gürcüoğlu, O. (2015). *An analysis of Hatay Arab Alevis' accounts of their relations with Syrian refugees in Hatay after Syrian crisis in 2012*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- IOM (International Organization for Migration)
- (1995). *Transit Migration in Turkey*, Budapest: IOM Migration Information Programme.
- (2003). *Irregular Migration in Turkey*, Migration Research Series Cenevre, IOM Publication.
- (2004). "Demographic Mobility over Turkey: Migration Experiences and Government Responses", *Mediterranean Quarterly*, 15(4).
- İçduygu, A.
- (1996). *Transit Migrants and Turkey*. *Bogazici Journal Review of Social, Economic and Administrative Studies*, 10(1-2), 127-142.
- 2003 *Irregular Migration in Turkey*, IOM Migration Research Series, Cenevre, IOM Publication.
- 2004 "Demographic Mobility over Turkey: Migration Experiences and Government Responses", *Mediterranean Quarterly*, 15(4): 88-99.
- Karataştan, N. (2017). *Suriyeli mültecilerin sağlık hizmetlerine ulaşmada yaşadıkları zorluklar*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Kaya, A. (1998). *Multicultural Clientelism and Alevi Resurgence in The Turkish Diaspora: Berlin Alevis*. *New perspectives on Turkey*, 18, 23-49.
- Kirişçi, K. (1995). *Post Second World War Immigration from Balkan Countries to Turkey*. *New Perspectives on Turkey*, 12, 61-77.
- Körükmez, L. ve Südaş, İ. (2015). Önsöz. Körükmez, L. ve Südaş, İ. (Der.), *Göçler Ülkesi* (ss. 7-14). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Olgun, M. N. (2017). *Suriyeli sığınmacı gebelerin klinik özellikleri ve doğum sonuçlarının değerlendirilmesi*, (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Sağlık Bilimler Üniversitesi, İstanbul.

- Özer, Y. Y. (2015). *Uluslararası Göç ve Yabancı Düşmanlığı*. İstanbul: Derin Yayınları
- Sağaltıcı, E. (2013). *Suriyeli Mültecilerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu Taraması* (Yayımlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Seçer, A. B. (2017). *Seeking education beyond refuge: An analysis of Syrian parents' perspectives of their children's education in İstanbul*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Sirkeci, İ. (1996). *Migration, Ethnicity and Conflict* (Doctoral dissertation, University of Sheffield).
- Sirkeci, İ. ve Yüceşahi, M. M. (2014). Türkiye'de Göç Çalışmaları. *Göç Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Tezel, A. (2016). *Understanding State-Civil Society Relations In Education Provision For Non-Camp Syrian Children In Turkey* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Tuna, M. ve Özbek, Ç. (2012). *Yerlileşen Yabancılar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Uludağ, H. (2016). *Suriyeli mültecilerin zorunlu göç deneyimleri: Ankara örneği*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi (2018). Retrieved from <https://istatistik.yok.gov.tr/++>
- Zengin, O. ve Çalış, N. (2017). Türkiye'de Sosyal Hizmet Araştırması: Son 10 Yılda Sosyal Hizmet Anabilim Dallarında Yazılan Tezler Üzerine Bir İnceleme. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1260-1273.

SINIRIN YASAL “KAÇAK” LARI: MAKEDONYALI KAÇAK GELİNLER

Selda ADİLOĞLU¹

Öz

Türkiye hedefli Balkan göçlerinin, siyasi ve ekonomik sebeplere bağlı olarak geliştiği iddiaları, günümüz şartlarında kapsayıcı bir açıklama olmaktan çıkmıştır. Zira Balkanlardan Türkiye’ye yönelen göçlerin başlıca motivasyonları arasında artık sosyo-kültürel etmenleri de saymak gereklidir. Çalışma, Makedonyalı Türk kadınlarının evlilik aracılığıyla Türkiye’ye göç ettikleri iddiasını ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak da çalışma, Makedonyalı kadınların göç süreç ve göç kararlarını konu edinmekte, kaçarak gelin gelme ve sınır aşarak evlenme gibi iki olgu üzerinden de kaçma ve sınır terimlerine yeni okumaların getirilmesi gerektiği fikrini ileri sürmektedir.

Tekirdağ İli, Ergene ilçesine evlilik göçü ile göç etmiş Makedonyalı Türk kadınlar, çalışmanın araştırma topluluğunu oluşturmaktadır. Kadınlarla yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülen 31 göçmen gelin içerisinde sekizi ile ise derinlemesine görüşmeler yapılmış, kaçarak gelin gelme süreçleri ve göç kararları kendi anlatıları üzerinden okunmaya çalışılmıştır. Görüşmelerde elde edilen başlıca bulgular, Balkanların klasik göç kategorilerine kadın göçlerinin eklendiğini, birer gelin olarak kadınların kendi başlarına göç edebildiklerini, göç kararlarında geride bırakılan/gidilen ülkelerin itici/çekici faktörlerinden ziyade ailevi tavır alışların ve/veya uzun süre alan evlilik süreçlerinin etkili olabildiğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: *Balkan göçleri, Kadın evlilik göçleri, Sınır-aşırı evlilikler, Kaç(ar)ak Evlilik Pratiği, Makedonyalı Gelin Göçmenler*

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, e-posta: selda.adiloglu@btu.edu.tr

LEGAL FUGITIVES OF THE BORDER: MACEDONIAN BRIDE MIGRANTS

Abstract

The claims that migrations from Balkans to Turkey are due to political and economic reasons are not comprehensive regarding conditions today. Socio-cultural factors should also be mentioned as a motivation for migrations from Balkans to Turkey. This study claims that Macedonian Turkish women migrate to Turkey through marriage. Accordingly, the study focuses on Macedonian women's decision and process of migration and suggests that there is a need for new readings of elopement and borders depending on two notions as running away (elopement) to Turkey to get married and cross border marriages.

The sample of the study is women who migrated to Ergene, Tekirdağ due to their marriages. The topic of the study is cross-border marriage of these women who eloped to get married. Semi-structured interviews were held with these women. Eight out of thirty-one women interviewed were interviewed in depth. The process of their elopement and their decision to migrate were examined through their narration. Main findings of the interviews show that women migration is added to the Balkans' classical migration categories, that women can migrate on their own as brides, and that families taking an attitude and/or long process of marriage preparations rather than the push/pull factors of home/destination countries play an important role while taking migration decision.

Keywords: Reverse Migration, East Black Sea, Agriculture, Developmental policy, Retirement

Giriş

Erder (2014), Osmanlı'nın modernite ile imtihanı sırasında deneyimlediği göçlerin bütün diğer geleneksel tarım toplumlarında olduğu gibi "denetimli" ya da "zorunlu" olarak gerçekleştiğini aktarır. Ciğerci (2012), zorunlu göçlere değinmekle birlikte Türkiye'ye yönelen göçleri ayrıca Balkanlarla ilişkilendirmektedir. Ona göre (Ciğerci, 2012), Gelen nüfusun büyük çoğunluğu Balkanlar'daki eski İmparatorluk sınırlarından göç etmişlerdir. Her iki açıklamadan genel bir çıkarıma varılacaksa, Türkiye göç yazını anlamında Türkiye'ye yönelmiş göçlerin zorunlu olmasıyla birlikte Balkanlarla yakından ilişkili olduğu anlaşılır. Bu iki hususa ilave olarak göçlerin zaman içerisinde değiştiği gerçeği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Özgür (2012), göçlerin savaşlar gibi bukalemun misali değiştiğini yazar. Göçlerin değiştiği fikrini ortaya atan pek çok düşünür vardır. Castles ve Miller (2008), Kofman ve diğerleri (2000) bu düşünürlerden sadece bir kaçıdır². Çalışmanın konusunu teşkil eden Balkan göçleri de benzer bir değişimden nasibini almıştır. Bu noktada Erder (2014), Balkan göçmenlerinin eğilimlerindeki değişimden söz etmekte; Özgür (2012) 1990 sonrasındaki dönemde Balkan ülkelerinden kaynaklanan zorunlu göçlerin Batı Avrupa ülkelerine yönelen göçmenlerden dolayı değişmeye başladığını aktarmaktadır³. Görüleceği üzere göçmen eğilimlerine eğilen her iki düşünür, Balkan kökenli göçmenlerin Türkiye'den ziyade Avrupa ülkelerine yöneliyor olmalarını Balkan göçlerindeki değişim olarak ortaya koymaktadırlar. Bununla birlikte Balkan göçleri, yönelim kadar hem nitelik itibariyle hem de göçmen tipleri itibariyle değişmektedir. Balkanlardan Türkiye'ye doğru değişen göç dalgalarına eğildikleri çalışmalarında İçduygu ve Sert (2015), son dönem göçlerden büyük bir kısmının geride bırakılan ülkelerde var olan ekonomik sıkıntılardan dolayı yaşandığı bilgisini aktarırlar. Bu nedenle gelenlerin de düzensiz emek göçmenlerini teşkil ettiğini anlatırlar. Tüm bu yazılanlardan bir özet çıkarılacak olursa, literatüre yansımış örnekleriyle Türkiye ile alakalı göçlerin fazlasıyla zorunlu olarak gerçekleştiği, kayda değer oranda Balkanlarla ilişkili olduğu ve zamanla değişen bir nitelik gösterdiği belirtilebilir. Göçlerin

² Her üç yazar, çalışmalarında göçlerin değiştiği vurgusunda bulunur. Yazarlara göre, yeni dönemdeki göçler küreselleşmiş, hızlanmış, çeşitlenmiş ve kadınlaşmıştır.

³ 1990'larda, çeşitli sosyo-ekonomik ve demografik nedenlere bağlı olarak Avrupa ülkelerine doğru Balkan göçleri yaşanmıştır. Detaylı bilgi için bkz.: (Bonifazi and Mamolo, 2004).

değiştirdiği iddiası Balkan göçleri özelinde ne düzeyde geçerlidir veya mevcut örnekler ne denli göç yazınına taşınabilmektedir? Bu bağlamda çalışmanın gidişatını belirleyecek nitelikte ve önemde iki temel soru akla gelmektedir. Buna göre, cevabı aranabilecek ilk soru, Türkiye'nin mevcut Balkan göç yazını güncel dönüşümleri yeterince takip edebilmekte midir? Bir diğeri ise; Balkan göç kategorilerine yeni kategoriler eklenmekte midir?

İlk soruya verilebilecek cevap kapsamlı bir literatür taramasını gerektirir. Çalışmanın kapsamı ve konusu, bu soruya net, tartışmasız bir cevap vermekten uzaktır. Zira çalışmada, birinci sorudan ziyade ikinci soruya odaklanılmakta, ilk soru, ileriki araştırmacılara bir araştırma konusu olarak öneriden öteye gitmemektedir. İkinci sorunun en yalın cevabı ise “evet”tir. Bilindiği üzere Balkanlardan Türkiye'ye yönelen göçler, en temelde siyasi çalkantı, kargaşa, savaş gibi siyasi nedenlerle yaşanmış, ekonomik etkenler (sıkıntılar), göçlerin devamına yol açmıştır. Bugün Balkan göçlerini, siyasi ve ekonomik etkenlere iliştiirebilmekle birlikte sosyo-kültürel etkenleri de göz önünde bulundurmak, bugünün değişen dünya şartlarında Balkan göçlerini anlamada kolaylık sağlayacaktır. Bu tercih, aynı zamanda bu çalışmanın izahını kolaylaştırdığı gibi ilgili göçlerin sosyo-kültürel etkenlerle şekillenmiş türüne odaklandığını ortaya koymaktadır. İçduygu (2014), 2000'li yılların başından bu yana Türkiye'ye düzenli bir yabancı göçü olduğu bilgisini aktardığı çalışmasında gelenlerin profesyonellerden, öğrencilerden ve emeklilerden oluştuğunu belirtir. Balkanlardan emekli veya profesyonel olarak gelenlerle ilgili ne istatistiki ne de akademik bir çalışma olmadığından bu konuya değinmek olası görünmemektedir. Ancak Balkanlardan öğrenci olarak gelenlerin mevcudiyetini hem akademik çalışmalarda hem de resmi kurum ve kuruluşların raporlarında görmek mümkündür (Çağlar, 1999; Derman, 2010; Beltekin ve Radmard, 2013; Gürbüz ve Güleç, 2016; Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü bülteni). Çalışma konu ve kapsamından uzaklaşmamak adına kısaca değinilecek olursa, Balkan ülkelerinden her yıl düzenli olarak belli oranlarda öğrenci, lisans ve üstü eğitim almak için (TÖMER ve ön lisans eğitimleri dahil) Türkiye'ye gelmektedir⁴. Gelen öğrencilerden

⁴ 2010-2011 eğitim öğretim yılı içerisinde TÖMER ve ön-lisans eğitimleri dâhil Balkan ülkelerinden (Kosova, Makedonya, Bulgaristan, Bosna Hersek, Sancak ve Karadağ) Türkiye'ye toplam 1425 öğrenci gelmiştir. Detaylı bilgi için bkz.: (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012).

kaçının Türkiye’de kalmayı seçtiği ve kaçının geri döndüğü konusu da ayrıca bir araştırılabilecek derinlik ve özgünlüktedir. Başka bir ifade ile eğitim hareketliliği kapsamında gelen öğrencilerden kaçının eğitim göçüne yol açtıkları hususu araştırılmaya muhtaçtır. Eğitim hareketliliğiyle gelmiş, eğitim hayatının sonunda ise dönmesi beklenen öğrencilerin ülkelerine dönmeyip Türkiye’de kalmayı seçmeleri hem bir göç eylemidir hem de bu eylemin keyfi nitelikte gerçekleştiğinin bir göstergesidir. Dolayısıyla zorunlu olarak kategorize edilen Balkan göçlerinin, keyfi –zorunlu olmayan- kategorileri de içerebildiği anlaşılmaktadır. Eğitim gibi evlilik de benzer tarzda olup bir göç nedeni veya göç amacı olabilmektedir (Adiller, 2016). Çalışma, Balkan göçlerinin “zorunlu” olarak gerçekleştiği kanısında bir kırılmanın yaşandığını örnek olay ve anlatılarla ortaya koymaya gayret etmektedir. Bunun için ise evlilik ile göç etmiş kadınların deneyimleri irdelenmektedir.

Yeni bir olgu olmakla birlikte Balkanlardan Türk kökenli kır kadınları, Türkiye’ye -birer göç stratejisi olarak gelişmiş olsun veya olmasın- evlenerek göç etme eğilimi sergilemektedir. Ancak burada unutulmaması gereken husus, evlilik göçünü deneyimlemiş olan kadınların, Balkan coğrafyasındaki kadınların tamamını temsil edemeyeceği gibi, Makedonyalı kadınların tamamını da kapsayabilecek yaygınlıkta olmadığıdır. Buradaki iddia salt araştırma topluluğunun yaşam alanları (Radoviş ve Ustrumca Belediyeleri dolayısıyla ülkenin doğu yakası) ile birlikte bu bölgelerde yaşayan Türknüfusunu kapsamaktadır. Dolayısıyla Balkan göçlerinin değiştiği vurgusundan ziyade, yeni kategorilerin eklendiği vurgusu çalışmada ara ara dillendirilmektedir.

Çalışmanın amaçlarından ilki, klasik Balkan göçleriyle zorunlu göçleri birbirine bağlayan tanımların ötesine giderek, keyfi nitelikte göçlerin de yaşanabildiğini ortaya koymak iken, bir diğer amaç göçle ilişkili kavramların (sınır, kaçma) farklı yönleriyle ele alınabileceğini göstermektir. Çalışmanın ilerleyen safhalarında da görüleceği üzere sınır kavramı, yönetim ve devletle ilişkilendirilmeden de var olabilmektedir. Keza kaçma(k) da. İnsanlar sadece devletlerin sınırlarını deneyimlemez, gündelik pratiklerinden, sosyo-kültürel yaşamlarından dolayı da sınırlarla tanışıktır. Benzer şekilde kaçma hareketi de sınırları geçmek için devlet onayı alamayanların başvurdukları bir yoldan ibaret değildir. Bazı durumlarda -ve bu çalışmada da görüleceği gibi-, ailevi

veya geleneksel sınırlardan ve bu sınırları aşanlardan söz etmek gerekir. “Kaçak” nitelemesi almış, birçok sınır türünü (bireysel, ailevi ve devlet/ülke) geçmiş kadınlar, bu çalışmanın araştırma topluluğunu oluşturmaktadır. Kadınların göç anlatıları, göç nedenleri-süreçleri ile “kaçarak” gelin gelme hikâyelerini içermektedir. Kaçarak gerçekleşen evlilik göçlerinin fazlasıyla kişisel hikâyeler barındırması, yöntemin seçiminde uzun süreli ve kapsamlı araştırma, anlama ve analiz etme süreçlerinin birlikte işleyebileceği bir teknik veya teknikler kümesi ile yaklaşılması gerektiğini göstermektedir.

Amaç

Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiye hedefli Balkan göçlerinin yeni kategoriler halinde devam ettiğini ortaya koymak ve değişen göç kategorileri gibi göçle ilişkilendirilen bazı kavramların (sınır, kaçma gibi) bilindik tanımlardan öteye gidilmesi gerektiğini örnekleriyle göstermek, bu çalışmanın iki esas amacıdır. Bu bağlamda yeni göç kategorileri olarak tanımlanan göçlerin hangi bölge/bölgelerden kaynaklandığı, kimler tarafından tercih edildiği ve yeni bir kategori olarak görülmesinin nedenleri bu çalışma kapsamında irdelenmektedir. Çalışma, yukarıdaki sorulara cevap arama kolaylığı sağlayacak olan yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile şekillenmektedir. Görüşmeler, göçlerin bireylerdeki tezahürüne, başka bir ifade ile çağrıştırdığı anlam ve hizmet ettiği amaçlara eğilebilmeye olanak tanıyacak, bireysel deneyim halinde gelişen kadın evlilik göçleri, kaçak evlilikler ile ilgili detaylara inebilmeye imkân sağlayacaktır. Burada, evlilik aracılığıyla göçü deneyimlemiş göçmen kadınlarla görüşmeler planlanmış, evlilik aracılığıyla Makedonya'dan göç etmiş kadınların yoğun olarak yaşadıkları Tekirdağ, Ergene ili, görüşmelerin yürütüleceği alan olarak seçilmiştir. Dar bir alanın seçilmiş olması ve sınırlı bir örneklem grubu ile görüşülmesi, çalışma kapsamında ortaya çıkan tespitin tüm Balkan göçlerine genellenebilir olmasına engeldir. Kaldı ki çalışma, genelleme ortaya koymaktan ziyade yeni kategorilerin gelişmekte olduğu bilgisini, farkındalığını kazandırmaya gayret etmektedir.

Yöntem

Çalışma, nitel araştırma yöntemleri esasına göre şekillenmiştir. Nitel araştırma yönteminin tercih edilme nedeni, araştırılan konu ve araştırma topluluğunun niteliği ile ilgilidir. Bilindiği üzere göç konusu gibi kadın göçmenlerin göç serüvenleri, rakamlardan ziyade anlatılar, anlatılanlar üzerinden anlaşılabilir. Creswell (2016), kolayca ölçülemeyen değişkenleri belirleme ve susturulmuş sesleri (burada kadın göçlerinin fark edilmeyişi örnek olarak verilebilir) duyma ihtiyacına cevap verebilecek nitelikte bir yöntem olarak nitel araştırma yöntemlerinin uygunluğunu savunur. Benzer bir düşünce, Kümbetoğlu (2012) tarafından dile getirilmektedir. Yazara göre kimi araştırmalar, istatistiksel veriye dayalı tarama tipinden ziyade daha çok kesit sunan, ayrıntıları anlamaya yardımcı niteliksel bir yönetime ihtiyaç duyar.

Göç ve kadın mevzusu da ayrıntılarda gizli hususlarla anlaşılmaya muhtaç konulardır. Yine aynı noktadan hareketle Creswell (2016), bu anlayışın gelişebilmesi için insanlarla konuşmayı, onların yaşam alanlarına giderek hikâyelerini anlatmalarına izin vermek gerektiğini iddia eder. Bu düşünceye uygun olarak çalışmada, göçü şekillendiren kadın göçmenlerle yarı-yapılandırılmış mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlar Ergene'de gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kadınların seçiminde ise iki esas belirleyici etken göz önünde bulundurulmuştur. Bunlardan ilki, kadınların Makedonya'da doğup yaşarken Türkiye'ye gelin gelmiş olmaları, bir diğeri de evlendikleri kişilerin birinci veya ikinci kuşak göçmenlerden olmalarıdır.

Katılımcılar (Evren-Örneklem)

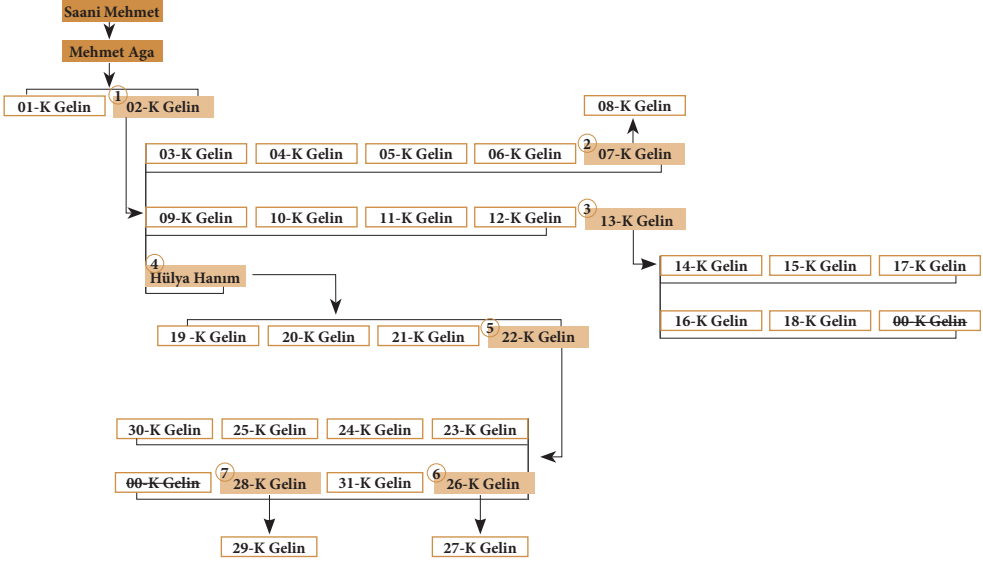
Yukarıda da değinildiği gibi, katılımcıların tamamı Makedonya'da yaşarken⁵ evlenerek Ergene'ye gelin gelmiş göçmenlerden oluşmaktadır. Görüşülecek gelinlerin sayısının tespitinde nitel araştırma tasarımı için geçerli olan veri doygunluğunun karşılanması şartı esas alınmıştır. Buna bağlı olarak da toplamda 31 görüşmeci ile yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

⁵ Doğu Makedonya, Radoviş (Mak. *Radoviš* and *Радовиш*) Belediyesi sınırlarında kalan Türk köylerinde yaşayan Türklere dir. Radoviş Belediyesi dahil Makedonya'nın birçok şehir ve köylerinde Türk nüfusu yaşar. Türklere, Makedon ve Arnavutlardan sonra üçüncü büyük etnik topluluğu (2005'de, 4,061 kişi) oluştururlar.

Görüşülen kadınlar arasında çalışmanın konusunu teşkil eden sekiz gelin ile kaçarak gerçekleştirdikleri evlilikleri derinlemesine konuşulmuş, anlatıları kayıt altına alınmıştır.

Görüşülen kadınların belirlenmesinde kartopu örnekleme başvurulmuştur (**Tablo 1**). Ergene'deki çalışmada, kartopu örnekleminin başlangıcı, Ergene Makedonyalılar Derneği Başkanı Saani Mehmet'in bu makalenin yazarı olan araştırmacıyı, Ergene'nin en yaşlı Makedonyalı göçmeni olan Mehmet Aga ile tanıştırmayı ve Mehmet Aga'nın araştırmacıyı, akraba gelinleri olan 01-KE⁶ gelin ile 02-KE geline götürmesiyle sağlanmıştır. 02-KE gelin tabloda da görüldüğü üzere (**bkz. Tablo 1**) kartopu örnekleminin hem ikinci görüşmecisi hem de kar tanesinin kartopuna dönüşmesinin başlatıcısı olmuştur. 02-KE gelin, araştırmacıyı, ilk aşamada beş, ikinci aşamada beş geline ulaştırmıştır. İlk aşamada görüşülen gelinlerden beşincisi (07-KE), arkadaşı 08-KE gelinin de kendisi gibi Türkiye'ye gelin geldiğini anlatmış, arkadaşı ile iletişim kurulmasında ve görüşülmesinde aracı olmuştur. İkinci aşamadaki beş görüşmede, 13-KE gelin, tanıdığı ve yardımcı olabileceğini belirttiği altı görüşmeci gelin ile görüşmenin yapılabilmesinde aracı olmuştur. Diğer gelin göçmenlere ulaşmada ise 02-KE gelin, diğer gelinlerle tanışıklığı olduğunu belirttiği Hülya Hanım'la iletişimin kurulmasını sağlamış, Hülya Hanım dört gelin görüşmeci ile araştırmacıyı görüştürmüştür. Bu görüşmeler sırasında 22-KE gelin, tanıdığı arkadaşlarıyla görüşmelerin yapılabilmesine aracılık etmiş, toplamda sekiz gelin ile görüşülmüştür. Bu görüşmeler esnasında iki gelin, arkadaş ve kardeşi olan gelinlerle de görüşmelerin yapılmasında aracılık etmiştir. Sonuç olarak görüleceği üzere, Ergene'deki görüşmelerde gelinlerin kendileri herhangi bir müdahale (eş, kayınvalide gibi) ile karşılaşmadan aracılık yapmış, kartopu örnekleme sorunsuz tamamlanmıştır. Görüşmeler, gelinlerin gelin geldikleri evlerde gerçekleşmiştir.

⁶ Yazım, katılımcıların özel bilgilerinin de yer almasından ötürü gerçek isimler yerine kodlar ve sahte isimlerle şekillenmiştir.

Tablo 1: Ergene, Kartopu Örneklemi

Veri Toplama Tekniği

Çalışmada görüşme tekniğine başvurulmuş. Görüşmeler yarı-yapılandırılmış olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların ses veya görüntü kaydına karşı çıkmalarından ötürü görüşmelerin tamamı yazılı olarak kayıt altına alınmıştır. İki tür görüşme formu kullanılmıştır. İlk görüşme formu katılımcıların demografik bilgilerini öğrenmeye yönelik hazırlanırken, bir diğeri ise konuyla doğrudan alakalı belli başlı temaları (ulus-ötesi evlilik, göç süreci, motivasyonları, kaçarak gelin gelme, göçmen ağları, sosyal sermaye, bütünleşme gibi) içermektedir. Temalar, Makedonya'dan Türkiye'ye doğru yaşanan kadın evlilik göçlerini irdelemeye fırsat verirken, aynı zamanda önemli bulguların da açığa çıkmasına vesile olmuştur. Bu bulgulardan biri evlilik göçleri ile gelen kadınlardan bir kısmının aile onayı olmadan "kaçarak" gelin geldiklerini ortaya koymasıdır. Çalışma, tam da bu noktaya, kaçarak gelin gelenlere eğilmekte, göç süreçleri ve kararları kaçak gelinlerin anlatıları üzerinden aktarılmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Metin boyunca ara ara aktarıldığı gibi bu çalışma, “kaçak” nitelemesi almış Makedonyalı Türk kadınlarının yapmış oldukları sınır aşırı evliliklere eğilmektedir. Bir evlilik geleneği ile ilişkilendirilen kaçarak evlenme, kaçak gelin gibi deyimler, bu çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturur. Dolayısıyla çalışmanın bu bölümünde söz konusu kavrama değinilmektedir.

Evlilik için kaçma/kaçırılma davranışı, Türkiye dâhil birçok ülkenin geleneksel evlilik deneyimleri arasında sayılmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde evlilik kararlarına yönelik yapılan bir araştırmada (2015) da görüldüğü gibi, kişilerin kendi kararları, görücü usulü ve kaçma/kaçırılma gibi evlilik kararı birkaç kategoride sınıflandırılmıştır. 1980 öncesi yıllarda %4,7 olan bu oran, 2006-11 yıllarında 3,5’e gerilemiştir. Aynı kaynaktan, kişinin kendi kararı ile gerçekleşen evlilikler ile görücü aracılığıyla yapılan evliliklerde belirgin bir artış-azalış söz konusudur. Kaçarak/kaçırılarak gerçekleşen evliliklerde ise göze çarpan bir farklılık olmaz, çünkü bu tarz evliliklerin ülke genelinde tercih edilme oranı sınırlıdır. Belli yerleşim birimlerinde ve belli nedenlerle kaçarak/kaçırılarak evliliklerin yaşandığı belirtilebilir. Buna bağlı olarak da yıllara göre belirgin düzeyde rakamsal oynamaların yaşanması pek de olası görünmemektedir. Toplum genelinde kaçarak/kaçırılarak evliliklerin sınırlı düzeyde kalması, toplumun tamamına genellenebilir bir evlilik türü olduğu fikrini çürütür. Bu tespitle birlikte bu tarz evliliklerin tercih edilmediğini söylemek de yanıltıcıdır. Özellikle geleneksel topluluklarda uygulanan evlilik türlerinden biri olan kaçarak/kaçırılarak evlilikler⁷, halen varlığını sürdürmektedir.

Evlilikler özelinde kaçırma usulünün zorla ve anlaşmalı şekilde iki türde gerçekleştiği belirtilebilir. Zorla gerçekleşen kaçırılmalar, kız kaldırma⁸ ve *oturakalma*⁹ olarak alt kategorilere ayrılır, anlaşarak kaçırma ise kaçışma veya

⁷ Kaç(ırıl)arak gerçekleşen evliliklerle birlikte, Türk toplumunda farklı evlilik türlerine de rastlanır. Sezen (2005) çalışmasında, Türkiye genelinde otuzu aşkın evlilik türü tespit etmiştir. Daha kısa bir sınıflama ise Kabaklı-Çimen (2008)’in çalışmasında görülür. Kabaklı-Çimen’e göre evlilik türleri, görücü usulü evlenme, tercihli evlenme, anlaşarak evlenme ve kız kaçırma usulü evlenme şeklinde sınıflandırılabilir. Bununla birlikte, toplumun meşru saydığı evlilikler de bunlardır.

⁸ Kızın rızası olmadan, pusu kurularak kızın kaçırılması durumuna denilir.

⁹ Kızın kendi isteğiyle (ancak oğlanın isteği/bilgisi olmadan) oğlan evine kaçması veya bohçasını alıp, gidip oğlan evine oturması anlamında kullanılmaktadır (Kabaklı ve Çimen, 2008).

anlaşma yoluyla kaçma olarak tanımlanır (Kabaklı-Çimen, 2008; Yaşa, 1969). Kaç(ır)ma eyleminin alan yazında kapsamlı şekilde ele alınmadığı söylenebilir. İstatistiki anlamda da güncel ve güvenilir veriden söz etmek zordur. Bununla beraber, böylesi bir gelenekte Kırgızistan'ın dikkat çeken ülkelerden biri olduğu belirtilmelidir. Amsler ve Kleinbach (1999), Kırgızistan'daki kaçırma pratiğinin "ulusal gelenek" olarak¹⁰, Kazakistan ve Türkmenistan gibi diğer Orta Asya ülkelerinde de geçerli olduğunu, tarihsel anlamda Japonya, Türkiye ve Çin gibi birçok ülkede de var olduğunu aktarırlar. Bu çalışma konusunu oluşturan kaçarak gerçekleşen sınır-aşırı evlilikler ise Makedonya ve Türkiye arasında gerçekleşen kadın evlilik göçlerine has bir nitelikte, özgünlüktedir. Çalışmanın özgünlüğü, evliliklerin kaçak gelinlerle gerçekleşmesi kadar sınır-aşırı mesafelerle ilişkili olmasında aranmalıdır. Bu noktada sınır, çalışmanın ikinci önemli kavramıdır.

Sınır kavramı Anderson'un deyimiyle (1996) askeriye ve güvenlik ihtiyaçlarına dayanmakla birlikte hukuk, diploması ve politika gibi disiplinlerle birlikte antropolojide, tarihte, politika biliminde, halkla ilişkiler hukuku ve sosyoloji yazılarında da ayrıca kullanılmaktadır. Temelde dış dünyaya karşı koruyucu engeller, filtreler, köprüler ve geçiş kapısı anlamında (Anderson, 1996) kullanılmakla birlikte; dönemlere ve disiplinlerin yaklaşımlarına göre de değişebilen anlamlara sahiptir. Genç (2014) 1960'lara kadar sınır konusunu çalışan akademisyenlerin sınırları sadece siyasi karar alma süreçleri sonucu ortaya çıkmış fiziksel ve statik çizgiler olarak gördüklerini ve bu sınır çizgileri ile dünyayı ülkeleştirilmiş bir dünya olarak resmettiklerini yazar. Ülkeleştirilmiş bir dünya resmetmekten farklı bir açıklamayla Van Gennep, sınıra soyut anlamlar yükler. Yazar (Van Gennep, 1960) toplum içerisinde bireyin bir geçişten (eşik) diğerine, bir yaştan ötekine, bir meşgaleden öbürüne

¹⁰ Kırgızistan özelinde kaçırma pratiği üzerine çalışmalar yürüten Amsler ve Kleinbach (1999), Kırgızistan'da gelin kaçırma (*bride kidnapping*) uygulamasının suçun karşılığı ulusal bir gelenek olarak tanımlandığını ifade ederler. Yapılanın bir suç olabileceği fikri bu noktada önemlidir. Gelenekleştirilen bu pratiğin sorgulanması veya en azından yaşanan kaç(ır)ma pratiğinin zoraki mi yoksa gönüllü şekilde mi gerçekleştiği bilgisi, eylemin kadınlar üzerindeki etkisini ortaya koyması açısından gereklidir (Nkosi, 2014). Kırgız alan yazınında kaç(ır)ma pratiğini bir gelenek olarak tanımlayanların yanında, gelenek olmadığı iddiasını da savunanlar bulunmaktadır (Kleinbach, Ablezova, and Aitieva, 2005). Zira Amsler ve Kleinbach'a göre (1999), anlaşmaya varılmadan zorla veya aldatmayla gerçekleşen kaçırma bir şiddet hareketidir, karşılıklı anlaşmayla bu yolun tercih edilmesi ve bunun sonucunda evliliğin gerçekleşmesi durumunda ise çiftin diğer geleneklerden uzaklaşarak tek bir geleneği uyguladıkları belirtilebilir.

geçtiğini belirterek bir anlamda bireyin ara ara bir sınır geçişi ile yaş, durum, konum, yaşantı değişimine gitmiş olduğunu anlatır. Diener ve Hagen (2012), konuyu genelleyerek insanların ailevi, sosyal, ekonomik veya politik sınırlarla çevrili bir dünyada yaşadıklarını belirtirler. Bu sınırlar, toplumsal yaşamı (aile ortamı, komşular, iş ortamı, hastane) şekillendirebildiği gibi, gündelik yaşamın geçtiği mekânları (mutfağı yatak odasından ayıran sınırların, koridoru, lavabodan ayırması gibi) belirler, insanın yaş alma aşamalarını (bir yaştan diğer yaşa geçişle büyüme, olgunlaşma, ihtiyarlama) görünür kılar. Duvarlar, kapılar, çitler, ağaçlar, kapı-pencere eşikleri gibi cismani ve görünür unsurlar birer sınırdır. Görünmeyen zihinsel, psikolojik, geleneksel, dini veya kimlik temelli ayrımlar da birer sınır işlevi görür. Bu noktada Anderson (1996), psikologların iddialarından hareketle, bireylerin sınırlı kişisel alanları olduğunu, rıza göstermeleri durumunda diğerlerini kendi kişisel alanlarına dahil ettiklerini, rıza gösterilmeden yaşanan ihlalleri ise düşmanca veya endişeli bir tepkiyle karşıladıklarını aktarır. Araştırmacıya göre, bu kişisel hassasiyetler, devletler ve toplumlar tarafından da sergilenir. Başka bir ifadeyle, Anderson (1996), devletlerin de bireyler gibi sahip oldukları alanlara önem verdiklerini, rızaya bağlı geçişlere izin verirken, rızası olmadan yaşanan ihlallere ise düşmanca veya endişeli tepkiler verdiklerini iddia eder. Rızaya bağlı olmayan geçiş mevzusu, yasal olmayan veya kaçak¹¹ geçişle telaffuz edilmektedir. Göç yazınında kullanılan “kaçak” terimi, bilhassa göç yasalarıyla kavramlaşır, ulusal sınırlardan geçemeyenlere atıf yapar (Dauvergne, 2008). Bu çalışma kapsamında ele alınan kaçma eylemi ise ne göç yasalarıyla ne de ulusal sınırlarla ilgilidir. Buradaki kaçma eylemi veya kaçak olma hali, ailevi, geleneksel sınırları, aile onayı almadan geçenlerle gerçekliğe dönüşmüştür.

Bulgular

Bilindiği üzere Türkiye, tarihi, kültürel ve coğrafi nedenlerle Balkanlara ve Balkan göçlerine aşinadır. Cumhuriyet öncesi ve süresince yaşanan göçlerde pek çok milliyetten kişi/kişiler Türkiye’ye sığınmış, göç etmiştir. Bugün birçok

¹¹ Yasal olmayan, yasa dışı ve kaçak terimleri ile kaçma eylemi ifade edilirken, İngilizcede birden çok terim kaçak kavramını anlatır: *Unauthorized, undocumented, illegal, clandestine, irregular* (Dauvergne, 2008).

şehir, Balkan ülkelerinden gelen soydaş ve dindaş göçmenlerle şekillenmiş durumdadır. Bursa, İstanbul, İzmir, Tekirdağ, bu şehirlerden sadece bir kaçıdır. Çalışma alanını teşkil eden Tekirdağ, klasik Balkan göçleri ile Balkan göçmenlerine ev sahipliği yapmakla birlikte yeni dönem göçlerle de karşı karşıya kalmış görünmektedir (Adiller, 2016). Zira Makedonya'nın doğu kesimlerinden çok sayıda Türk göçmen, Tekirdağ'a göç etmiş ve halen de göç etmektedir¹². Yeni dönem göçler arasında sayılan evlilik ve eğitim göçlerinden bilhassa evlilik göçleri bugün, Tekirdağ'ın Ergene ilçesine doğru yaşanmaktadır (Adiller, 2016). Bu bulgu¹³ ise Balkanlardan Türkiye'ye doğru siyasi sebeplerle yaşanmış göçlerin, giderek sosyo-kültürel göçlerle yer değiştirmeye başladığını göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Makedonyalı Türk kadınlar, yeni yaşam alanları yaratabilmek adına soydaş göçmenlerle tanışıp, evlenme yolu izlemekte, evlilik aracılığıyla Türkiye'ye göç etmektedirler. İzmir, Tekirdağ ve İstanbul, Makedonyalı Türk kadınların evlenerek gelin geldikleri şehirlerin başında gelir. Her üç şehrin evlilik göçlerinde hedef konumda olması, yaşanmış göçlerle oluşmuş bir göçmen topluluğuna ve bu topluluğun göçmen ağıları yaratmış olmasına dayanır. Tekirdağ ili de yukarıda değinildiği üzere Tekirdağ ve bilhassa Ergene, Doğu Makedonya kökenli Türklere ev sahipliği yapmaktadır.

Yukarıda aktarılanlardan da anlaşılacağı gibi Makedonyalı Türk kadınlar, köken ülkeleri olan Makedonya'yı yasal yollarla terk etmekte, yasal yollarla Türkiye'ye giriş yapmaktadırlar. Makedonya'dan Türkiye'ye doğru gelişen uluslararası evlilik göçleri, son 20-30 yıllık bir geçmişe sahiptir (Adiller, 2016). Makedonyalı Türk kadınlar, birinci veya ikinci kuşak göçmen erkeklerle düğün ve benzeri etkinliklerde karşılaşarak sınır-aşırı evlilikler yapmaktadırlar. Bu çalışma kapsamında görüşülen 31 göçmen gelin, hem gelin göçmen gerçeğini hem de klasik Balkan göçleri söyleminin değişmesi gerektiği düşüncesini ortaya koymaktadır. Buna göre 20-30 yıllık süre zarfında (araştırma topluluğu

¹² Doğu Makedonya Derneği Başkanı Saani Mehmet'in verdiği bilgilere göre, Makedonya göçmenlerinin Ergene ilçesine gelişleri 20 yıl öncesine kadar geri gitmektedir. O zamandan bugüne kadar, Ergene'ye gelmiş göçmen sayısı tahminen 350-400 hane (2015 yılı verileri) civarındadır.

¹³ Bu makalenin yazarı doktora tez çalışması için Tekirdağ Ergene ilçesinde 31 kadın görüşmecinin yanı sıra Doğu Makedonya Türklerini temsil edebilir nitelikteki isimlerle görüşmeler yapmış, görüşmelerden çıkan sonuçlar, evlilik göçlerinin yaşandığını ortaya koymuştur.

olan) 31 kadın, ailesini geride bırakarak Türkiye'ye göç etmiş durumdadır. Son yıllarda ortaya çıkan en önemli bulgu, küreselleşen dünyada göçlerin giderek kadınlaştığıdır (Castles and Miller, 2008). Bu fikre göre, kadınlar giderek artan bir yoğunlukta iş, aş veya eş amacıyla göç etme eğilimi geliştirmekte, göç etmektedir (Adiller, 2016). Eş için yapılan göçlerin çıkar amacıyla mı yoksa gerçek duygusal bağların etkisiyle mi gerçekleştiği tartışılardursun, kadınlar, Makedonya ve Türkiye ekseninde olduğu gibi dünyanın pek çok yerinde sınır- aşırı evliliklerle göçü birlikte deneyimlemektedirler. Söz konusu evliliklerde, evlilik ve göç süreçleri, gelinler, eşler, anne-babalar ve/veya çocuklar temelinde irdelenmektedir. Dolayısıyla çalışmaların birçoğu (Akpınar, 2007; Aybek vd., 2015; Chun, 1996; Deniz vd., 2013; Gelekçi, 2014; Ekiz-Gökmen, 2011; Özgür ve Aydın, 2011; Piper and Roces, 2003; Takeda and Matthews, 2009; Taş, 2014; Teule vd., 2012; Watts, 1984; Yılmaz, 2009) evlilik ve göçü aktörler temelinde incelemekte, geleneksel pratikler ve sınır geçişleri anlamında akademik bir yoğunlaşma yaratmamaktadır. Bu noktada çalışma, geleneksel evlilik pratikleri dâhil sınır veya eşik geçişini de göz önünde bulundurarak söz konusu göç türüne eğilmektedir. Yukarıda da değinildiği gibi her ne kadar devlet ve politika ile ilişkilendirilmiş olsa da sınırlar, burada, toplumsal boyutuyla olan ilişkisi çerçevesinde irdelenmektedir. Böylece yaşanan sınır ihlali, devletlerin belirlediği siyasi ve hukuki değerde ve katı çizgileri aşmaktan ayrı olarak haneyi, bireyi ilgilendiren manevi değerlerdeki ayrımlarla ve bu ayrımları yok saymakla ilgili olmaktadır. Bunu en net ve somut olarak evlenecek yaştaki kızların rıza göstererek veya göstermeden kaçırılmalarında veya kaçmalarında görmek mümkündür. Böylesi durumlarda ise ya salt ailevi ya da hem bireysel hem ailevi sınırların yok sayılması söz konusudur. Bu çalışma, sınır-aşırı evliliklerde kaç(ır)ma pratiğinin yaşandığını ortaya koymaktadır. Görüşülen kadınlardan sekizinin kaçarak Türkiye'ye gelin geldikleri anlaşılır. Kaç(ır)ma pratiği her ne kadar ülkelerin her birine veya burada yer alan Makedonya ve Türkiye gibi iki ülkenin tamamına genellenebilir bir yaygınlıkta olmasa da yaşanmadığını ileri sürmek de yanıltıcıdır. Yaşanan kaçak gelin hikâyeleriyle kaç(ır)ma pratiğinin her iki ülke tarafından deneyimlendiği anlaşılır.

Kaç(ır)ma pratiği, birçok topluma göre bir gelenek, geleneksel evlilik pratiğidir. Çalışma kapsamında görüşülen gelin göçmenler arasında geleneksel evlilik pratiklerinden biri olarak sayılan kaç(ır)ma usulü evliliklerle Türkiye'ye

gelmiş olanları içerir. Bu kadınlar, yaşadıkları yerleşim yeri sınırlarından öte, ülke sınırları aşarak gerçekleştirdikleri kaçak evliliklerle evlenmişlerdir. Görüşmelerde katılımcıların farklı sebeplerle kaçma pratiğini tercih ettikleri görülür. Kaçma nedenleri ve göç süreçlerine dair anlatılarına yer vermeden önce görüşülen kadınlarla ilgili bilgi verilmesinde fayda vardır¹⁴. Akabinde kaçma nedenleri ve göç süreçleri irdelenecektir.

Kaçak Gelinlerin Demografik Özellikleri

Kaçak gelinlerin (sekiz kadın) demografik verilerine bakılacak olursa, kaçak gelinlerin en büyüğü 45 yaşında, en küçüğü ise 23 yaşındadır. Dört yıllık eğitim gören bir gelinle birlikte üniversite terk durumda olan bir gelin bulunur. Bir gelin hariç (üç çocuk) gelinlerin hemen hemen tamamı bir veya iki çocuk sahibidir. Vatandaşlığı bekleyen gelin sayısı iki iken, diğer altı gelin, Türkiye vatandaşlığı almıştır¹⁵. Dolayısıyla vatandaşlığı almadan yaşayan veya "geçici" konumda Türkiye'de ikamet eden bir gelin bulunmamaktadır¹⁶.

Yasal "kaçak"lar¹⁷, kaçma davranışlarına dair farklı nedenler ileri sürseler de esasen temeldeki neden, evliliğe giden yolun kestirme olarak tamamlanmasıdır. Güvenç (2012), kaçma olayının dönüşü olmayan bir sosyal sigorta olduğunu, törenin çiğnenmesinin cezasının evlilik olduğunu dolayısıyla da kestirme yoldan amaca varılmanın usulü olduğunu aktarır. Her ne amaçla gerçekleşmiş olursa olsun bu evliliklerle gelen kadınların tamamı yasal yolları izleyerek ülkeye giriş yapmış, oturma izinleri ile Türkiye'de yeni yaşam kurmuşlardır. Dolayısıyla siyasi veya ekonomik sebeplerle sınır-aşırı hareketlerde bulunan kaçak göçmenler gibi kaçak gelinlerin yasadışı göçmen veya suçlu olarak düşünülmemeleri gerekir. Buradaki "kaçak olma" hali, aile onayı almış evliliklerle aile onayı almamış evliliklerin ayırıcısına varmakla ilgilidir. Bir başka ifadeyle, aile onayı almadan kaçarak evlenenleri tanımlamak için kullanılır.

¹⁴ Çalışmanın konu ve kapsamı itibarıyla sadece kaçak gelinlerin demografik verilerine yer verilmiş, aile onayı almış gelinlerin demografik verileri bu çalışmanın dışında bırakılmıştır (yazarın notu).

¹⁵ Görüşülen gelinlerin içerisinde kaçarak gelenlerin demografik verileri, EK 1'deki tabloda sunulmuştur.

¹⁶ "Geçicilik-Kalıcılık" nitelemeleri Geçici Koruma Rejimi çerçevesinde düzenlenmiş durumdadır. Geçici koruma belgeleri şahıslara, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı vermediği gibi ilgililere Türk vatandaşlığına başvurma hakkını da ortadan kaldırır (Özer, 2015). Böylesi bir durum ise bulgulardan da anlaşılacağı üzere Makedonyalı göçmen gelinlerde söz konusu değildir.

¹⁷ Kaçak olmanın daima yasadışılıkla ilişkilendirilemeyeceği vurgulanmaktadır.

Kaçak Gelinlerin Kaçma Nedenleri

Neden I:Sevdiğine ulaşma isteği

Görüşmelerden elde edilen sonuçlara bakıldığında, bir kaç belirgin nedenin kaçma pratiğinde etkili olduğu görülür. Bu nedenlerin başında yukarıda değinildiği gibi kişinin sevdiği kişiye hızlıca kavuşma isteği gelir. Görüşülen kadınlardan biri olan K11 kaçma nedenini şu sözlerle anlatır:

“Düğününün Mart-Nisan gibi olmasını istiyorduk, ailem izin vermezdi. O zamanlar bizden önce köyden kız kaçtı. Eşim bunu duymuş biz de kaçalım, dedi. Olur dedim ben de. Gitti uçak biletlerini aldı, köye dayısının yanına geldi, ikisi sonra geldi beni kaçırdılar. 20 yaşındaydım o zaman. 17 Ocak'tı, kaçtım...”

Anlatıda, evlilik aşamasını hızlıca tamamlama arzusu ile birlikte dikkat çeker bir diğer husus da öncesinde birilerinin kaçmış olmasının yeni kaçma girişimlerine örnek oluşturup meşruiyet kazandırdığını ortaya koyar. Burada, Yaşar'ın (1969) kaçırma araçları veya vasıtaları arasında saydığı at veya araba yerine uçaktan bahsedildiği görülür. Dolayısıyla yeni dönem kaçma pratiklerinde veya sınır aşmayı gerektiren kaçma pratiklerinde ister istemez bir değişimin de bu pratikleri şekillendirmeye başladığı anlaşılır. Bir at veya bir arabayla kaç(ır)ma pratiğinin uygulandığı günlerden farklı olarak yeni dönemde ve ulus-ötesi kaçma pratiklerinde sadece bir at veya sadece bir arabayla kaçma pratiğinin tamamlanması pek mümkün değildir. Arabanın yanında, uçağın ayarlanması da gereklidir. Zira gelini kaçıracak olan erkek, göç sonrası geride bıraktığı ülkesinden aldığı gelini, göç sonrası yaşamaya başladığı ülkeye gelin getirecek, dolayısıyla uzun mesafeleri aşması gerekecektir.

Kaçma süreci konusunda aynı gelin (K11) şunları aktarmaktadır:

“Herkes kaçacam derdim de kimse inanmazdı, biraz gülererek söylüyordum ya şaka yapıyorum sanıyorlardı. Kaçacağım gece pasaportumu yanıma aldım. Annem o gün, huzursuzdu. ‘Bu gece seninle birlikte uyuyacam’ dedi. Benden küçük erkek kardeşim izin vermedi, ‘Ben onunla uyurum, duyarsam kalkarım’ dedi ama o gün şansına öyle bir uyudu ki beni hiç duymadı. Kocam geldi, evden çıkarken o kadar çok korktum ki hiç arkama bakmadım. Hemen Üsküpe gittik. Sabah 12’de uçağımız vardı. İstanbul’a gidince bir gün orada gezdik,

yanıma hiç bir şey almamıştım, üstüme eşya aldık. Sonra Çorlu'ya¹⁸ buraya (gelin geldiği eve) geldik."

Türkiye'ye kaçarak gelin gelme fikri, K11'in anlatımında da görüldüğü gibi, bir korku ve güvensizlik yaratmış görünmemektedir. Görüşmecinin yaşadığı korku, kaçak duruma düşmekten veya sınır aşarak ülke değiştirmekten ziyade, ailesi tarafından yakalanma ve eşiyile gitmesine izin verilmeme ihtimaliyle ilgilidir. Anlatıların birçoğunda görüldüğü gibi, kaçma pratiği çoğunlukla gece saatlerinde gerçekleşmiştir. Yaşa (1969), kaçma eylemlerinin geceleri gerçekleştiğini aktarır ve bu aktarım Makedonyalı kaçak gelinler için de geçerlidir. Ancak Yaşa'nın (1969), anlaşmalı kaçma geleneğinde çiftlerin uzak noktalara ve özellikle de dağlara kaçtıklarını iddia ettiği açıklama, Makedonya'dan Türkiye'ye kaçan gelinleri kapsamamaktadır. Zira bu tarz evliliklerde çiftler kaçır kaçmaz, dağlara değil, sınırlar ötesi bir ülkeye gitme zorunlulukları vardır, aksi halde yakalanma riskleri yüksektir.

Neden II: Ailenin Rıza Göstermemesi

Kaçma pratiği ile evlenen gelinlerden bir olan K18, şimdiki eşiyile evliliğine karşı çıkan ebeveynlerinden dolayı ani olarak kaçma kararı aldığını şu sözlerle belirtmektedir: *"Aniden oldu, geldim... İstemedi babam beni vermedi. Ben de iki hafta sonra kaçtım. Temizliğimi yaptım, kaçtım. Cahillik işte, şimdi kaçmasaydım diyorum..."* K18 isimli gelin gibi benzer bir nedenden dolayı K23 isimli gelin de kaçma kararı alır: *"Biz konuşuyoruz uzun zamandan beri ama annemi ikna edemiyordum. Uzak diye izin vermez. Ben de orta günde kaçtım."* K28 isimli gelin ise eşiyile evlenmesi halinde eşinin ikinci evliliği olacağından ötürü ailesinin evliliğine karşı çıktığını anlatır:

"Dul adama kız bakarsa, sana başka çocuk yokudu mu derler. Dul adam ikinci kalitedir, kalitesi düşmüştür yani... Babam gönülle vermez. Gidersen sen git, sen çek, demeye getirdi. Bir sürü mana arar. Gönül meselesini anlamazlar. Gönül severse her şeyine razı oluyorsun... Kaçmadan evvel kocanın evi için

¹⁸ Her ne kadar Çorlu, Ergene Belediyesi'nin 2012 yılında belediye statüsü almasıyla küçülmeye gitmiş ve buna bağlı olarak Makedonya göçmenlerinin çoğu Ergene Belediyesi sınırları içerisinde kalmış olsalar bile halen Makedonya göçmenleri, kendilerinin ve Makedonya'dan yeni gelen göçmenlerin Çorlu'da yaşadıklarını belirtmektedirler. Bununla alakalı olarak araştırmada sadece Ergene'den değil, göçmenlerin dilinden düşmeyen Çorlu'dan da ayrıca söz edilmektedir.

deyemezsin burası benim meydanım ama evlendikten sonra artık dersin... Kaçmazsa, bunların kızı gönülle geldi, hudut aşırı kaçmadı dersin. Ben kaçtım ama. Eşime söz verdim. Sözü verecem dedim. O da yeni yılda gelir alırım seni. Şimdi almazsam Mayıs'ta cümbüşe (Çalıklı Festivali) gelir o zaman kaçırırım, dedi. Yok sonra gelmezsen başkasını bulurum dedi. Ben de sözü verdim müsait olursan gel al dedim. Bilinçli bilinçli gel kaçır beni dedim. Yoksa annem-babam vermez. Şimdi gelmezsen 5 ay sonra tekrar gelirim alırım diyordu. Sonra arabasıyla gelip aldı beni. Yeni sene akşamıydı geldiğinde (Aralık 1998). O gün annemlere Radovişe dışıya gidiyorum dedim Radovişe gittim... O kadar korkular yaşadım ki, acami de değilsin git gidebildiğin kadar. Bir acamilik yaptık kaçtın artık tekrar dönemezsin. Binecen da gidecen, olmaz artık. İçeriden bakıyorsun çözmeye. Kaçıp gitmeyi çözüm saymıyorsun artık. Çocukluk yapmışsın bir defa, tekrar yapamazsın!..”

K28 isimli gelinin anlatımında önemli iki detay ortaya çıkar. Bunlardan biri boşanmış kişilerle evliliklerin toplum tarafından hoş karşılanmadığı bir diğeri ise gelinlerin yaşadıkları toplum yapısında evlilik için babanın “gönülle vermesi” şartının öncelik taşıdığıdır. K28 isimli gelinin konuşmalarında ayrıca dikkate değer bir diğer husus ise kaç(ır)ma girişiminin geleneksel yöntemlerle sürdürüldüğü bulgusudur. Görüldüğü gibi gelin, kendi başına evden çıkıp belirledikleri bir noktada buluşmak veya Türkiye'ye kendi başına gelmek yerine, eşinin kendisini almaya gelmesini söyler ve gelmesini bekler. Dolayısıyla kendi isteği ile kaçmayı istese de gelin, eşinin himayesinde ve yönlendirmesine tabi olarak bir anlamda kaçırılmayı beklemektedir.

Kaçak gelinler arasında, annesini ikna edemediğinden dolayı kaçanlar da vardır. Bunlardan biri, K30 isimli gelindir:

“Anam kocam için ni buralı ni oralı derdi, istemezdi... Biz arkadaşlık yaparken, kocam o zaman Almanya'ya gitti. 10. ayda babası öldü, Türkiye'ye dönmek zorunda kaldı ama diyorum ya hep aklında Almanya'ya gitmek vardı. Konuşunca da vallahi derdi senle evlenmeye niyetim var. Vermezler derdim, o da kaçarsın dedi. Ben de kaçarım dedim. Anam da olmaz der, bunalıma gidersin kaçarsın derdi. Tekrar dünyaya gelsem yine aynı adamı severim. Üle bir sevdim adamı!.. Gece yarısı geldi 1'di geldi. Hiç arkama bakmadan kapattım kapıyı. O kadar çok şey yaşadktan sonra evden ayrılmaya

üzülmedim, ben sinirliydim, kızgın çıktım evden. Hiç bakmadım geriye. Kocam Türkiye'den otobüsle Üsküp'e ka geldi, Konçe'ye arabayla."

Kaçma pratiği ile ilgili alan yazında kandırma (*deception*) hususuna da değinilmekte, bazı çalışmalar (Amsler and Kleinbach, 1999) kandırarak kız kaçırmaları bir şiddet hareketi olarak değerlendirmektedir. Kandırıldığı söylentilerine karşı çıkan K28, eşi tarafından kandırılmadığını kendi isteği ile kaçtığı aktarmaktadır: "Seni gönlün götüreceksin, o doldurdu aklımı derler, yok ya üle bişe. Ben gönlüme baktım."

Görüşmelerde, kaç(ır)ma pratiğinde ailenin tavrı gelin ve damadın bilhassa gelinin karar almasında belirleyici olduğu ortaya çıkmaktadır. Görüşülen gelin göçmenlerden büyük bir çoğunluğunun aile onayı alarak Türkiye'ye geldikleri, gelişlerinde ise ailelerin evlilik göçlerine takındıkları yapıcı/destekleyici tavrın etkili olduğu anlaşılır. Ailevi tavır alışlarda (karar almaya müdahil olmama, aile üyelerinden birinin karşı çıkması veya ailenin karşı çıkması durumlarında) gelin göçmenlerin aileyi ikna etmeye çalıştıkları, ikna edebildikleri durumlarda aile onayı alarak evlendikleri, ikna edemediklerinde alternatif bir yola yöneldikleri dolayısıyla kaçarak evlenmeyi seçtikleri görülür. Dolayısıyla kaçarak evlilik, evlilik sürecini hızlandırmanın yanı sıra eş ile aile arasında kalan gelin göçmenin seçimini eşten yana kullanması durumlarında da yaşanabilmektedir. Bu tavır alış, K30 isimli gelinin söylediklerinde açıkça görülmektedir:

"Anam karşı çıkardı. Kimliği (Türk vatandaşlığı), düzenli bir işi olmadığı için ve askerliği yapmadığı için. Yani ev kuramayacağını düşünerek onu istemezdi. Ona olmaz hiç bir zaman, derdi. Altını çiz, 'hiç bir zaman olmaz' dedi bana. Ne demek, ölüp kalsam bile asla vermeyecekti beni ona. Çocuğa kesinlikle demeyeceksin, inadına yapar. Benim oğlum var ben asla 'kesinlikle' demem, çünkü o inadına yapar onu. Bana anam 'kesinlikle' olmaz dedi... [...]
Gece yarısı geldi 1'di, geldi. Hiç arkama bakmadan kapattım kapıyı..."

Bir başka olayda ise K31 isimli gelin, Türkiye'de dayısının yanında misafirlikteyken, yengesi tarafından babaannesinin de tanıdığı Makedonya göçmeni biriyle evlendirilmek istenir. Gelin ise babaannesinin görünmez desteğiyle istediği kişiyi, ailesinin istediği kişiye tercih eder:

“Ev toplayıcı, çalışkan olduğum için yengem başka biriyle tanıştırmak istedi. Babaannem karşı çıktı. Yengemin aramızı yapmak istediği kişi, İştîp (Makedonya) köylerinden. Babaannem onları biliyordu, ‘içki içerler yapamazsın sen’, diyordu. Eşim de kendi ailesine durumu anlatmış, gelip istemeyi düşünüyorlar. Yengeme söylüyoruz sürekli erteliyor. Bugün değil, başka gün diye. Babamla annem ise yengemin istediğine olur, diyorlar, babaannem olmaz diyor. (Kocam da) Olmaz böyle, dedi. Onlara verirler seni, dedi. O zaman kaçırayım seni, dedi. Onun demesini bekliyordum ben de... Ekim 1999 gecesi kocama kaçtım!..”

K14 gelin de benzer bir sorundan (annesinin karşı çıkmasından) dolayı kaçarak ulus-ötesi evliliğini gerçekleştirmiştir:

“Annem izin vermezdi, işi uzatırdı. Babam sakindir, her şeye razıydı. Sana anlatsam şaşarsın, neler yaşadım. Abim o zaman kasabada yaşardı ailesiyle. Ben kaçmaya karar verdim, gideceğim. Kocam gelip beni alacak. Her şeyi o gece yavaşça yaptım. Hazırlandım pasaportumu aldım, tam odadan çıkacağım, bir kapıyı kapattım gürültüyle. Annem uyandı. Çok korktum koşarak dışarı çıktım. Kocama demiştim ben köpeklerden çok korkarım sen arabayla evin önüne kadar gel dedim. O da kapıda bekliyor arabanın içinde. Arabada da dayısı ve bir Makedon şoför vardı. Arabaya bindim kaçıyoruz. O sıra annem abimi aramış, kalk kızı yakala kaçıyor diye. Kimle kaçtığımı da bilmiyorlar. Abim korkmuş çıkmış beni aramaya, İştîp yolunda yolumuzu kesti. O da o an o kadar çok paniklemiş ve korkmuş ki, sonra anlatınca eliyle arabanın ön camına sadece dokunmak istemiş ama o cama dokununca ön cam tuz buz oldu. Ben bunu görünce daha da çok kortum camı kıran beni ne yapmaz diye. Arabadan inmeyip devam ettik, biraz sonra biz indik kocamla ağaçlıklara doğru koşmaya başladık. Sonra korkudan herhalde bayılmışım. Abim gelmiş beni kucağına alıp arabaya bindirmiş. Ayılınca sordu benimle mi geleceksin bu çocukla mı diye. Kararımı vermiştim bir kere kocama gelmiyorum deyip yarı yolda bırakamazdım, kocamla gidiyorum dedim. Abim sustu beni ve kocamı alıp evine götürdü. Sabahında bizi havaalanına bıraktı. Bana sevdiğini evlenmek istediğini söyleseydin sana yok mu derdim, dedi. Bilemedim o zaman, çok korkmuştum. Abim de akıllı, o da karısını kaçırarak evlenmişti, beni anlıyordu. Ama annem kabul etmezdi... Sonra biz Türkiye’ye geldik. Babam bir ay konuşmadı, annem iki-üç gün sonra barıştı.”

Neden III: Evlilik Sürecini Hızlandırma

Bulgular arasında aile onayı beklemeden iki yetişkin kişinin (K15 isimli gelinin yaşamında olduğu gibi) verdiği kararlar kaçarak evliliğin gerçekleşebildiği görülüyor:

“Dayıoğlum olanın (oğlan) tabiatını biğenmiş, arkadaşına beni anlatır. Kocam bütün gün çalıştığından kendine bir hayat bakılmaz... (Sonrasında) Facebook’tan arkadaşlık gönderdi, kabul ettim, iki ay konuştuk ama arkadaş gibi... Konuştuğumuzda hep derdi bayramda gelicem alıcam seni. O zamanlarda annemin haberi yoktu... Çok iş olur diye, kaçmamı isterdi. Ben de nasıl olur, tanımıyoruz derdim. ‘Olsun’ derdi. Ben de ‘isteme olsun’, deyince, sürekli gelip gidemem derdi... ‘Bayramın 2. Günü geleceğim, 10 gibi uçak var, yer ayırttım seni alır geri dönerim’, dedi. Ben de o gün bayram için abimler bize geldi, Radoviş’te yaşıyorlardı. Onlar Radoviş’e dönmeye doğru anneme ‘dışım ağırıyor, abime gideyim yarın dışıya götürür’ dedim. Hazırlandım evden çıkarken anneme bir sarıldım, ‘kız ne oluyor yarın geleceksin zaten’ der. Abim de bilmiyorum, yok salmam yarın tütün kırdıracam ona der. Eve gittim, abimin çok başı ağırır, o gün de başı ağırıyordu erken yattı. Yengemin haberi var. ‘Dur düşün’, dedi. Akşam 9’da kocam uçaktan inecek 11’de Radoviş’e gelecekti. Ben de mesaj gönderdim ‘düşünmem lazım’ dedim 4’te gel. O akşam içimde bir his var, sanki çok iyi çıkacak. Tamam, hazırım dedim, evi bulamıyor. Kendim tarif ettim. Geldi. Evde de dedem var, kıyametler kopardı beni görseydi. Arkama bakmadan kaçtım...”

Kaçarak gelen gelinlerin evlilik göçlerinde, belirleyici kişi/kişiler yine kendileridir. Zira çiftler, anne-baba veya bir arkadaş, akrabasının etkin ve belirleyici nitelikte bir rol oynamasına gerek duymadan, aldıkları kaçma kararını kendi başlarına uygulayabilmişlerdir. Dolayısıyla Amsler ve Kleinbach’in de çalışmalarında (1999) belirttikleri gibi, karşılıklı anlaşma sonucu kaç(ır)mayı seçen çiftler aslında diğer tüm geleneklerden uzaklaşarak tek bir geleneği uygulama yoluna gitmeyi tercih etmişlerdir. Bu durumu K15 isimli gelinin eşinin düşüncelerini anlattığı konuşmasında bulmak mümkündür. Söz konusu gelinin eşi, “çok iş olur” düşüncesiyle gelinin kaçmasını ister, gelinin bu düşünceyi paylaşması sonucu da kaçma girişimi başarıyla sonuçlanır. “Çok iş olur” ifadesi aslında geleneksel toplumların evlilik süreçlerinde uygulamaya

önem verdikleri bir dizi geleneksel pratiği ima eder, bu telaşı ve pratikleri uygulamak yerine kaçarak hızlıca evlenip barklanmak hem zaman hem de emek anlamında bir çözüm yoluna dönüşmüş görünmektedir.

Değerlendirme

Balkan göçleri ile ilgili tanım ve açıklamalar, Balkanlardan Türkiye'ye doğru yaşanmış göçlerin siyasi ve/veya ekonomik temellerine odaklıdır. Oysa bu çalışma, klasik Balkan göçleri söyleminden azca uzaklaşarak sosyo-kültürel nitelikte Balkan göçlerinin de yaşandığını iddia etmekte, Balkanlardan (Makedonya örneği), kadınların evlilik göçü ile tek başlarına birer aktör olarak sınır geçtiklerini, göç ettiklerini öne sürmektedir. Bu anlamda Balkan göçleri kategorisinde devam eden göçlerin klasik tanım ve açıklamalardan uzaklaşması, uzaklaşılmasa da en azından evlilik gibi farklı neden veya amaçlarla da Balkanlardan Türklerin Türkiye'ye göç ettiklerinin fark edilmesi önem arz etmektedir.

Evlilik göçleri ile birlikte bilhassa “kaçak” yakıştırması almış göçmen gelinlere eğilmekte olan bu çalışma, konu itibarıyla evlilik, kaçak gelin ve sınır-aşırı evlilik gibi terimleri kullanmaktadır. Kaçak olma ve sınır-aşma kavramları, farklı disiplinlerin de ayrıca başlıca kavramları arasında yer alır. Dolayısıyla kavram karmaşasına mahal vermemek adına, metinde kavramsal çerçeve başlığı altında söz konusu kavramlar olabildiğince kapsamlı ve güncel okumalarla tanımlanmakta, akabinde çalışmanın konusu ile ilişkilendirilecek yapıya kavuşmaktadır. Bu bağlamda çalışma, sınır kavramının salt siyaset ve benzeri disiplinlerde tanımlandığı gibi katı sınır çizgileri anlamına gelmediğini, manevi, görünmeyen ve bireysel yaşamın bir unsuru olabilecek nitelikte sınırların da olabileceğini, benzer şekilde kaçak olmanın devlet nezdinde anlaşıldığı anlamlarla tanımlanamayacağını, haneyi, köyü, mahalleyi de içerebilen düzeylerde karşılığı olabileceğini savunmaktadır. Bu iddiayla bağlantılı olarak, bir göçmenin “kaçak” olması, devlet sınırlarını ihlal eden ve hatta suçlu etiketi almış bir kişiyle daima ilişkilendirilemeyip, kimi durumlarda geleneksel evlilik pratikleri arasında sayılan/sayılmayan kaçarak evlilikle gelin olmuş bir göçmen örnek olarak verilebilir. Çalışmada araştırma topluluğunu oluşturan kaçak gelinler başka bir ifade ile kadınların kaçak olma

halleri, devletin sınırlarını yasa dışı yollarla geçtikleri anlamına gelmemekte, salt ailevi sınırların ihlali anlamı taşımaktadır.

Çalışma kapsamında görüşülen 31 kadın, sınır-aşırı evlilik yapmayı göze almış ve bu evlilik ile sınır aşmış, Türkiye'ye göç etmiştir. Bu göçlerin içerisinde ise bir grup (sekiz) kadın, farklı sebeplerle "kaçarak" evlenmeyi tercih etmiştir. Başlıca sebepleri, evlilik sürelerinin hızlıca tamamlanması veya ailenin, evliliğe karşı çıkmalarıdır. Makedonya-Türkiye arasındaki evlilikler, geleneksel pratiklerin yavaş ilerlemesi ve arada ülke sınırlarından dolayı gidiş gelişlerin uzaması sebebiyle aylara hatta yıllara yayılabiliyor, gençler ise bu uzun sürelerle boyun eğmektense ani kaçış kararı ve planı ile evlilik sürelerini birkaç güne veya birkaç saate indirebilmektedirler. Ailenin olumsuz kararları da evliliklerin kaçarak gerçekleşmesinde belirleyici görünmektedir. Aile izni alamayan gelinler, eşleri olacak kişilerin maddi-manevi destek ve motivasyonları ile bir anda kaçma kararı alabilmekte, bir uçak bileti ile bir gecede veya birkaç saatte ülke değiştirebilmektedirler. Görüleceği üzere geleneksel evlilik pratikleri arasında sayılan kaçarak evlilikler de tıpkı göçler gibi değişmekte, at ve arabayla gerçekleşen kaçak evlilikler, artık atı değil uçağı gerektirmekte; mektupla haberleşme yerini, cep telefonu internet görüşmelerine bırakmaktadır. Dolayısıyla ister istemez, göçlerin alt kategorilerinde de yeni değişimler, yaşam koşullarında yeni yeni arayışlar belirmektedir. Sonuç olarak bu çalışma, kaçarak evlilik göçü gerçekleştirmiş Makedonyalı Türk kadınlarının göç süreçlerine ve göç kararlarına, anlatıları üzerinden eğilirken, çağın gerekliliğini yakalamak adına yaşanan değişimi görmek gerektiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte klasik söylemlerin ilerisine gidilmesini ve tanımlı kavramlara (sınır, kaçma gibi) tek bir bakış açısından ziyade multi-disipliner şekilde bakılmasını salık vermektedir.

Kaynakça

- Adiller, S. (2016). *Ulus-ötesi göç ve evlilik bağlamında kadın göçü: Türkiye'nin Makedonyalı ve Kosovalı göçmen gelinleri*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Akpınar, A. (2007). İsveç'te yaşayan Türk kadınlarının sosyal ilişki ağları, evlilik ve boşanma durumları. İç. Kaya, A., Şahin, B. (Derl.), *Kökler ve yollar Türkiye'de göç süreçleri*, (1. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Amsler, S. and Kleinbach, R. (1999). Bride kidnapping in Kyrgyz Republic. *International Journal of Central Asian Studies*. ss. 1-29.
- Anderson, J. (2001). Towards a theory of borders: States, political economy and democracy. *ANNALES*. 2(26). ss. 219-232.
- Anderson, M. (1996). *Frontiers territory and state formation in the Modern World*. Oxford: Polity Press.
- Aybek, M. C. Straafburger, G. ve Yüksel-Kaptanoğlu, I. (2015). *Marriage migration from Turkey to Germany: risks and coping strategies of transnational couples. spatial mobility, migration, and living arrangements*, Londra: Springer.
- Beltekin, N. ve Radmard, S. (2013). Türkiye'de lisansüstü eğitim gören uluslararası öğrencilerinin üniversiteye ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(43), ss. 250-269.
- Bonifazi, C. and Mamolo, M. (2004). Past and current trends of Balkan migrations, *Espace Populations Societes*, 3, ss. 519-531.
- Castles, S. and Miller, J. M. (2008). *Göçler çağı*. (Çev. Bal, B. U.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Chun, Y. S. Ch. (1996). Mail-Order bride industry: The perpetuation of transnational economic Inequalities and stereotypes. *University of Pennsylvania Journal of International Law*, 17(4), ss. 1155-1208.
- Çiğerci, N. (2012). Bursa-Kırcaali hattı: 1989'da gelen Bulgaristan göçmenleri örneği. İç. I.-Ö., S. Gülfer ve Ş. Ö. N. Aslı (Derl.), *Küreselleşme çağında göç kavramlar, tartışmalar*, İstanbul: İletişim. ss. 107-134.
- Creswell, W. J. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*, 3. Baskı, (Çev. Bütün, M., Beşir, D. S.). Ankara: Siyasal Yayın.

- Çağlar, A. (1999). Türk üniversitelerinde öğrenim gören Türk Cumhuriyetleri ve akraba toplulukları öğrencilerinin sorunları. *Amme İdaresi Dergisi*, 32(4), ss. 133-169.
- Dauvergne, C. (2008). *Making people illegal*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Deniz, A. and Özgür, M. (2013). Antalya'da Rus gelinler: göçten evliliğe, evlilikten göçe. *Sosyoloji Dergisi*, 27, ss. 151-175.
- Derman, S. (2010). Yabancı uyruklu öğrencilerin Türkiye Türkçesi öğreniminde karşılaştıkları sorunlar. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(29), ss. 227-247.
- Diener, C. A. and Hagen, J. (2012). *Border a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Erder, S. (2014). Balkan göçmenleri ve değişen uygulamalar: İskân kurumunun dostları, İç. *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023*, İ. Ahmet ve E. Sema, G. Faruk (Ed.), İstanbul: MireKoç,
- Gelekçi, C. (2014). Avusturya'da yaşayan Türklerin Türkiye ile bağları ve evlilik göçü. *Bilgi, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*. 71, ss.179-204.
- Genç, D. (2014). Türkiye'nin yabancıların hareketliliğine ilişkin sınır politikası. *Sınır ve Sınırdışı*. (Derl. Danış D. ve Soysüren, İ.). Ankara: Notabene.2014.
- Ekiz-Gökmen, Ç. (2011). Türk turizminin yabancı gelinleri: Marmaris yöresinde turizm sektöründe çalışan göçmen kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 1, ss. 201-231.
- Gürbüz, R. ve Güleç, İ. (2016). Türkiye'de eğitim gören yabancı öğrencilerin Türkçeye ilişkin görüşleri: Sakarya Üniversitesi Örneği. *Sakarya University Journal Of Education*, 6/2 (Ağustos/August 2016).141 153.
- Güvenç, B. (2012). Geleneklerden kalıntılar: başlık, berdel, kız-kaçırma, kuma ve amca-kızı evliliği. *Kadın Araştırmaları Dergisi*. (1).
- İçduygu, A. ve Sert, D. (2015). The changing waves of migration from the Balkans to Turkey: A historical account. In Vermeulen, H., Baldwin-Edwards, M. and Van Boeschoten R. (Ed.), *Migration in the southern Balkans*. London: SpringerOpen.
- İçduygu, A. (2014). Türkiye'ye yönelen uluslararası göç hareketleri, İç. *Türkiye'nin uluslararası göç politikaları, 1923-2023*, İ. Ahmet ve E. Sema, G. Faruk (Ed.), İstanbul: MireKoç,

- Kabaklı-Çimen, L. (2008). *Türk töresinde kadın ve aile*. (1. Baskı). İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Kamu diplomasisi koordinatörlüğü bülteni: Binlerce uluslararası Öğrenci ‘Türkiye bursları’ projesiyle Türkiye’de. <https://kdk.gov.tr/sayilarla/binlerce-uluslararasi-ogrenci-turkiye-burslari-projesiyle-turkiyede/7>
- Kleinbach, R., Ablezova, M., and Aitieva, M. (2005). Kidnapping for marriage (Ala Kachuu) i a Kyrgyz village. *Central Asian Survey*, 24(2), ss.191-202.
- Kofman, E., Annie Phizacklea, Parvati Raghuram, Rosemary Sales (2000). *Gender and international migration in Europe employment, welfare and politics*, Londra: Routledge.
- Kümbetoğlu, B. (2012). Göç çalışmalarında “Nasıl” sorusu. İç. İhlamur-Öner, S. Gülfer ve Ö. Ş. Ö. N. Aslı (Derl.), *Küreselleşme çağında göç kavramlar, tartışmalar*. İstanbul: İletişim. ss. 49-85.
- Nkosi, M. (2014). Ukuthwala “bride abduction” and education: critical challenges and opportunities faced by school principals in rural Kwazulu-Natal. *Journal of Social Science*, 41(3), ss. 41-454.
- Özer, Y. Y. (2015). *Türkiye ve Fransa örnekleriyle uluslararası göç ve yabancı düşmanlığı*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Özgür, E. M., ve Aydın, O. (2010). Türkiye’de kadın evlilik göçü. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 5(1), ss. 19-31.
- Özgür, E. M., ve Aydın, O. (2011), Türkiye’de evlilik göçünün mekânsal veri analizi teknikleriyle değerlendirilmesi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, CBD 9(1), ss. 29-40.
- Özgür, N. (2012). Modern Türkiye’nin zorunlu göçmenleri: muhacirler, iskânlılar, mübadiller, islamlar, soydaşlar, “G” grubu, mülteciler, “Tekne mültecileri”. İç. I.-Ö., S. Gülfer ve Ş. Ö. N. Aslı (Derl.), *Küreselleşme çağında göç kavramlar, tartışmalar*, İstanbul: İletişim. ss. 199-216.
- Özoğlu, M., Gur, B. S., ve Coşkun, İ. (2012). *Küresel eğilimler ışığında Türkiye’de uluslararası öğrenciler*. Ankara: Seta.
- Piper, N. and Roces, M. (2003). Introduction: marriage and migration in an age of globalization, In. Piper, N., Roces, M. (Ed.), *Wife of worker? Asian women and migration*. Oxford, Rowman & Littlefield Publishers.
- Sezen, L. (2005). Türkiye’de evlenme biçimleri. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 27. ss. 185-195.

- Takeda, A. and Matthews, J. (2009). Japanese women, marriage migration and cultural identity: thinking through globalisation, diaspora and transnationalism. *Australian sociological association annual conference: the future of sociology*. Avustralya.
- Taş, E. (2014). Evlilik göçüyle Türkiye'den Belçika'ya gelen gelinler ve boşanma sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), ss.217-235.
- Teule, J., Vanderwaeren, E., and Mbah-Fongkimeh, A. (2012). *Marriage migration from Emirdağ to Brussels*. Brüksel: The King Baudouin Foundation.
- Van-Gennep, A. (1960). *The rites of passage*. Chicago: The University of Chicago.
- Watts, J. S. (1984). Marriage migration, a neglected form of long-term mobility: a case study form Ilorin, Nigeria. *International Migration Review*, 17(4), ss. 682-698.
- Yaş, İ. (1969). Traditions of some a typical cases of marriage in Turkey. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 24(1),ss. 1-19.
- Yılmaz, C. (2009). Türkiye'de kırdan kente göç sürecinde etkili olan faktörlerden biri: evlilik yoluyla göç. *Eastern Geographical Review*, 21,ss. 221-232.

Ek 1 Makedonyalı Kaçak Gelinler

	Doğum Tarihi	Eğitim Düzeyi	Çocuk Sayısı	Vatandaşlık Bilgisi
11-KE	1990-1999	Lise Mezunu	1	Vatandaşlık Bekliyor
14-KE	1990-1999	8 Yıllık	1	Vatandaşlık Bekliyor
15-KE	1980-1989	8 Yıllık	1	T.C.
18-KE	1990-1999	8 Yıllık	2	T.C.
23-KE	1980-1989	8 Yıllık	1	T.C.
28-KE	1970-1979	8 Yıllık	4	T.C.
30-KE	1980-1989	8 Yıllık	1	T.C.
31-KE	1970-1979	8 Yıllık	1	T.C.

SOSYAL BASKINLIK YÖNELİMİ VE EMPATİNİN SURİYELİ SİĞINMACILARIN TEHDİT OLARAK ALGILANMASI İLE İLİŞKİLERİ: ÇANKAYA VE ALTINDAĞ ÖRNEKLERİYLE BİR YAPISAL EŞİTLİK MODELİ*

Ali Mertcan KÖSE¹, Ulaş SUNATA², Eylem DENİZ³

Öz

Suriyeliler 2011 yılından beri Suriye'deki savaş ortamından dolayı ülkelerini terk etmek ve başta komşu ülkeleri Türkiye, Ürdün ve Lübnan olmak üzere farklı ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Türkiye'de 2018 yılında 3,6 milyonun üzerinde geçici koruma altında olan Suriyeli yaşamaktadır.

Bu çalışmada Ankara'da Suriyeli göçmen sayısının yoğun olduğu Altındağ ve az olduğu Çankaya ilçelerinde yerel halkın endeksler aracılığıyla Suriyelilere ilişkin algıları ölçülmüştür. Araştırma kapsamındaki bu iki ilçede yaşayan 818 kişi ile yapılan anket çalışmasında sosyal baskınlık yönelimi, empati ve tehdit ölçmek üzere beşli likert ölçeklerden oluşan nicel veri elde edilmiştir. İlgili veride sosyal baskınlık, sosyal eşitlik, empati, sosyoekonomik tehdit ve politik tehdit olarak elde edilen değişkenler ile yapısal eşitlik modellemesi yapılarak ölçeklere ilişkin kurulan altı hipotez test edilmiştir. Kişilerin sosyal baskınlık ve sosyal eşitlik alt boyutlarıyla sosyal baskınlık yönelimleri ve empatilerinin Suriyeli sığınmacıların sosyoekonomik tehdit ve politik tehdit olarak algılanmaları ile etkileşimi her iki ilçe için Gruplararası Temas Kuramı ve Birleşik Tehdit Kuramı gibi ilgili kuramlar temelinde karşılaştırmalı analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Sosyal Baskınlık Yönelimi, Empati, Tehdit, Yapısal Eşitlik Modellemesi,

Algı, Mülteciler

* Bu çalışma Ali Mertcan Köse'nin "Yapısal Eşitlik Modelleri ile Suriyeli Göçmen Algısı üzerine Sosyolojik bir Uygulama-Çankaya ve Altındağ Örneği" isimli yüksek lisans tezindeki araştırma üzerinden geliştirilmiştir.

¹ Doktora öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstatistik Bölümü, e-posta: alimercankose@gmail.com

² Doç. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, e-posta:ulas.sunata@eas.bau.edu.tr

³ Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi İstatistik Bölümü, e-posta: eylem.deniz@msgsu.edu.tr

RELATIONSHIPS OF SOCIAL DOMINANCE ORIENTATION AND EMPATHY WITH PERCEPTION OF SYRIAN REFUGEES AS THREAT: STRUCTURAL EQUATION MODELING WITH THE EXAMPLES OF ÇANKAYA AND ALTINDAĞ

Abstract

Syrians have been obligated to leave their country and seek to asylum to the different countries mainly their neighbor countries; Turkey, Jordan and Lebanon. At the year of 2018, over 3,6 million Syrians live under temporary protection in Turkey

In this study, perceptions towards Syrian refugees in Ankara were measured by means of the indexes of local people in Altındağ district where Syrians are populated to a high degree and Çankaya district where Syrian are populated to a low degree. Based on the questionnaire survey with 818 people living in these two districts, quantitative data of five-point likert scales were obtained to measure social dominance orientation, empathy and threat. Six hypotheses are tested by structural equation modeling with attained variables as social dominance, social egalitarianism, empathy, socioeconomic threat and politic threat in the related data. Based on the related theories, mainly Intergroup Contact Theory and Integrated Threat Theory, interactions of sub-dimensions of social dominance orientation (social dominance and social egalitarianism) and empathy with the perception towards Syrian refugees (socioeconomic threat and political threat) are analyzed comparatively for both districts.

Keywords: *Social Dominance Orientation, Empathy, Threat, Structural Equation Modeling, Perception, Refugees*

Giriş

Göçe dair genel yazın zorunlu göçü kişilerin kendi istekleriyle yaşadığı ve çalıştığı ortamı değiştirerek başka bir yerleşim bölgesinde yer edinmesi olarak tanımlanan gönüllü göçten ayırır. Çatışma, savaş, afet gibi yaşanan ortamdan ayrılmayı mecburi kılan göçlere ise zorunlu göç denir. Zorunlu göçe dair uluslararası ölçekte haklar ve yasal statü tanımları ancak 2.Dünya Savaşı sonrası itibariyle yapılmaya başlandı. İlk kez sığınma hakkı tanımı 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyanname 14. Maddede “herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır” şeklinde tanımlandı. Ardından 1951 yılında Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesi ile mülteci kavramı “ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönmeyen veya dönmek istemeyen kişi” şeklinde tanımlandı.

1951 Cenevre Sözleşmesi bağlamındaki coğrafi çekinceyi kaldırmayan Türkiye hala yasal olarak mülteci statüsünü sadece Avrupa ülkelerinden gelen bireylere vermektedir. Bu nedenle, Avrupa dışındaki ülkelere gelen mülteciler “şartlı mülteci” statüsüne sahip olabilmektedirler ve an itibariyle başta Suriyeliler olmak üzere Türkiye’deki çoğu mülteci “geçici koruma” statüsü kapsamındadır. Suriye’deki savaştan kaçarak Türkiye’ye sığınan insanlar yasal olarak (*de jure*) “misafir” olup aynı zamanda onları fiili (*de facto*) olarak “mülteci” yapan “geçici koruma statüsü” altındadırlar. Suriye krizi Türkiye sığınma ve mülteci sisteminde önemli bir kırılma noktası olarak görülebilir. Nitekim mülteci evrenindeki hem nitel hem de nicel önem son yıllarda artmış ve Türkiye’nin sığınma sistemi ve bu sistemin uygulanabilirliği bütün taraflar için önemli hale gelmiştir.

2011 yılında Suriye’deki iç karışıklıklardan dolayı ülkelerini terk etmek zorunda kalan Suriyeliler, en çok komşuları olan Türkiye, Ürdün ve Lübnan’a sığınmak zorunda kalmışlardır. Jeopolitik konumundan dolayı Türkiye, Suriyelilerin en sık tercih ettiği ülkelere birisi olup, yıldan yıla Suriyeli nüfusun artışına sahip olmuştur. Günümüzde Suriyeli sığınmacıların Türkiye’nin her yerinde konumlanmış ve sayısı 3.559.679’ya ulaşmıştır (GİGM, 2018). Türkiye nüfusunun %4,5’i düzeyinde olan geçici koruma altındaki

Suriyeliler ülkenin farklı yerlerine dağılmaları göçmenler ile ülke vatandaşları arasında farklı düzeylerde etkileşime neden olmaktadır. Bu etkileşimin Suriyeli sığınmacılara dair algı olarak yansımalarını incelemek amacıyla yerelde bir çalışma yapmanın önemi büyüktür.

Önyargı, grup içi kişilerin grup dışı üyeler nezdinde özellikle algılanan bir tehdit okumasıdır. Göçmenlere karşı önyargıyı Birleşik Tehdit Kuramı (*Integrated Threat Theory*) ile açıklayan açıklayan Stephan, Ybarra ve Bachman'e göre (1999), etkileşim halindeki sosyal gruplar arasında algılanan tehdit; (i) gerçekçi, (ii) sembolik, (iii) gruplar arası anksiyete ve (iv) olumsuz stereotip tehdit bileşenlerinden oluşmaktadır. Gerçekçi tehditler, grup içi varlığa yönelik, grubun sahip olduğu politik ve sosyoekonomik güce karşı tehditlerdir. Bunlar grup içindeki kişileri fiziksel veya maddi yönden etkilerler. Bu kişilerin mikro düzeyinden ziyade, toplumun makro düzeyinde etkili olan bir tehdit türüdür. Genel anlamda toplumun refahını etkiler. Gruplar arası çatışma algısını hem sübjektif hem de objektif olarak vurgulayan bir teoridir (Stephan, Ybarra ve Bachman, 1999). Sembolik tehditler söz konusu olduğunda, öncelikli olarak ahlaki grup farklılıkları ile ilgili konuların ön plandadır. Buradaki farklılıklar gruplardaki; değerler, normlar, standartlar, inançlar ve tutumlardan oluşur. Sembolik tehdite göre, tehdit grup içi dünya görüşüne yöneliktir. Bu tehditler, grup içi değerlerin ahlaki doğruluğuna olan inançtan kaynaklanır. Etnomerkeziyetçi grupları oluşturan öncü grup üyelerinin, grupların diğerlerinden üstün olduğunu düşünmelerine inandırmaktadır. Farklı değerlere ve inançlara sahip gruplar, grubun etnik merkezli dünya görüşünü tehdit etmekte, bu da bu gruplara karşı düşmanlığa yol açmaktadır. Ayrıca Stephan ve Stephan (1985) tarafından yapılan gruplar arası anksiyeti üzerine yapılan çalışmalar ile insanların kendileri için olumsuz etkilerden, utanma, reddetme, alay etme ya da sömürülme gibi endişeleri olduğundan gruplar arası etkileşimlerde kişisel olarak bir tehdit içerisinde oldukları ifade edilmiştir. Gruplar arası anksiyete modelinde, eğer gruplar arasında daha önce çatışma ortamı varsa veya kişisel temasları az ise, gruplar arasında yüksek bir anksiyete ilişkisinin olacağı öne sürülmektedir. Son olarak negatif stereotip, sosyal etkileşime yönelik beklentiler sağlamak, davranış açıklamalarını ifade etmek ve azınlık gruplarının itaatini haklı çıkarmak gibi çeşitli işlevlerin yerine getirilmesinden oluşmaktadır. Bu nedenle, olumsuz klişeler çoğu zaman grup

üyelerinin davranışlarını açıklamak için olumsuz düşüncelere ve dolayısıyla onlara ayrımcılık yapmalarına neden olur.

Önyargıyı açıklarken tehdit çalışmaları ile birlikte sosyal baskınlık ve empati kuramları da değerlendirilir. Sosyal baskınlık kavramı büyük ölçüde toplumsal baskınlık yönelimi olarak adlandırılan bireysel farklılık değişkeni veya grup içi baskınlık ve dışsal gruptan üstün olma arzusu olarak ifade edilir (Pratto, Sidanius, Stallworth ve Malle, 1994). Azınlık grup kavramına karşılık olarak baskın grup, zenginlik, itibar ve politik etki içeren toplumun kaynaklarının orantısız payını emreden ayrıcalıklı bir ifadedir. Sosyal baskınlık yönelimi ile ırkçılık, cinsiyetçilik, milliyetçilik, vatanseverlik, kültürel elitizm ve muhafazakârlık gibi gruplar arasındaki eşitsizliği teşvik eden tutumlar, ideolojik inançlar ve davranışlar arasında ilişki olduğu görülmektedir. Bu yüzden farklı olan gruplar arasındaki çatışma durumunu bu kavram ile net bir şekilde görmek mümkündür (Pratto, Sidanius ve Levin, 2006). Rekabet eden gruplar arasındaki çatışmayı en aza indirmek için toplumlar bir grubun başkalarına üstünlüğünü kabul eden, çoğaltan, teşvik eden veya lehine olan ideolojilerden uzaklaşmalıdır (Sidanius, Cling ve Pratto, 1991). Bununla birlikte, üstün veya aşağı grupların tanımlandığı mevcut mitler doğrultusunda birçok toplumda gruplar arasında bir eşitsizlik olduğu görülebilir. Kişilerin sosyal ve politik tutumlarının toplumlarda eşitsizliği gösteren ve güçlü insan profilini ön planda tutan bir değişken olduğu söylenebilir ve sosyal baskınlık yöneliminin düşük statü gruplarına yönelik ön yargının temel belirleyicilerinden biri olarak kabul edilebilir. Bu nedenle sosyal baskınlık yönelim teorisi grupları eşit olmayan olarak tanımlayan bir kavram olarak ifade edilebilir (Akbaş, 2010:13).

Sosyal baskınlık yönelimi ve ayrımcılığı Amasya ilindeki Alevi ve Sünni toplulukların sosyal kimlikleri ve iki grup arasındaki ilişki üzerinden inceleyen Akbaş (2010) çalışmasında; gruplar arasında topluluk içindeki dini iç grup özdeşimi, dini iç gruptan uzaklaşma, eşitliğe karşı olma, ilişki kalitesi, algılanan meşruiyet, iç gruba ve dış gruba yönelik algılanan ayrımcılık değişkenleri bakımından anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Hem Alevi hem de Sünni grupta dini iç grup özdeşimi ve sosyal baskınlık yönelimi değişkenleri meşruiyet ve istikrar algısının etkileri anlamlı düzeyde desteklenmiştir. Sünni

ve Alevi gruplarının eşitlik düzeyinin az olduğu, bundan dolayı anlamlı derecede ayrımcılığın olduğu; Sünni grup temelinde baskınlığın desteklendiği görülmüş, Sünni grup açısından ayrımcılığın yoğun olduğu belirlenmiştir.

Empati; sosyal bilimlerde, kişiyi anlama ve kişiye karşı kendini adapte ederek karşılık verme yeteneği sağlayan, duygusal iletişimde başkalarının duygularına karşı ve toplum yanlısı sosyal davranışları başarılı şekilde teşvik etmeye katkı sağlayan önemli bir bileşendir. Genel olarak ifade etmek gerekirse, bir başkasının duygu durumunun algılanması sonucunda doğru bir şekilde bu duyguyu gerçekleştirme yeteneğidir (Spreng, Mckinnon, Mar ve Levine, 2009). Empati tanımlarının her biri diğerleriyle özdeşleşmiş olsa bile, empatinin bilişsel, etkili veya davranışsal bileşenlerinin her birinin kombinasyonları vurgulanmaktadır. Gerçek insan fedakarlığının mümkün olarak araştırılmasında empati, tipik olarak, bir başka kişinin acı çekmesine, sempati, merhamet, hassasiyet ve benzeri duygularla karakterize olarak duygusal bir karşılık verme olayı olarak düşünülür. Bu duygusal cevabın, diğer bir kişinin refahı için bencil olmayan bir kaygıyla harekete geçirilen olumlu davranışlara yol açtığı önerisi empati-fedakarlık hipotezi olarak adlandırılmıştır (Fultz ve Schafer, 2013).

Türkiye'deki yerel halkın Suriyeli sığınmacıları tehdit olarak algılayışına dair yürütülen çalışmalarda (Karaoğlu, 2015, s.5; Keleş, Aral, Yıldırım, Kurtoğlu ve Sunata, 2016) gerçekçi tehdit ve sembolik tehdit üzerinde özellikle durulduğu görülmektedir. Türkiye vatandaşlarının Suriyeli göçmenler üzerine algısını inceleyen Karaoğlu (2015) çalışmasında sosyal uzaklığın genel tehdit tarafından yordandığı ve dış gruba yönelik olumsuz duyguların sosyal baskınlık, genel tehdit ve kültürel farklılık tehdidi tarafından yordandığını belirtir. Buna karşın, dış gruba yönelik olumlu duyguların sosyal baskınlık, sosyal eşitlik, empati ve genel tehdit tarafından yordandığı görülmüştür. Genel tehdit algısı ile ilişkili sosyal uzaklık kavramı Bogardus (1959) kişiler arası, kişi ile grup arası veya gruplar arasındaki sempatik anlama derecesiyle tanımlarken, Williams (1964) grup dışından biriyle etkileşimde yakınlığın kabulüne dair ilgili grup üyelerinin isteksizliği olarak tanımlar. Aynı şekilde Türkiye'deki gençlerin Keleş, Aral, Yıldırım, Kurtoğlu ve Sunata'nın (2016) çalışmasında Suriyeli göçmenlere dair tehdit algısında yaşadığı şehirdeki

mülteci oranının tehdit algısı üzerinde etkisinin olduğu belirlenmiştir. İlgili çalışmalar değerlendirilerek mülteci teması mümkün olan ve mümkün olmayan bir başka deyişle fiziksel uzaklıkların farklı olduğu örnekler üzerinde çalışılmasının önemli olacağı düşünülmüştür.

Fiziksel uzaklık ile sosyal uzaklık arasındaki ilişkiyi değerlendiren Gruplararası Temas Kuramı (*Intergroup Contact Theory*) farklı etnik ve ırksal kökenden gelen insanlarla daha fazla temasın yüksek düzeyde grup-dışı güven geliştireceğini iddia eder (Allport, 1954). Bu teoriye göre, çeşitlilik grup-İçi/ grup-dışı ayrımı ortadan kaldırır, grup-dışı dayanışmasını ve köprüleyen sosyal sermayeyi teşvik eder ve dolayısıyla da göçmen karşıtı olumsuz tutumları azaltır. Sosyal bilimciler bu kuramı gruplararası gerginlik ve uygunsuz tutumların nasıl azaltılabileceğini anlamak için önerirler. Gruplararası temas “açıkça tanımlanmış grupların üyeleri arasındaki yüz-yüze etkileşim” olarak tanımlanmıştır (Pettigrew ve Tropp, 2006: s. 754). Bu kuramının merkezinde gruplararası gerçek temasın farklı grupların üyeleri arasında temas fırsatları yaratarak daha olumlu tutumları teşvik edeceği yer almaktadır. İlgili temasın “optimum” ortam koşullar altında olduğu durumlarda (örneğin aynı durumdaki denk grup statüleri, ortak hedefler, grup-İçi dayanışma, ve yetkililerin veya kanunun desteği) gruplararası temasın grup-dışına karşı negatif tutumları azaltacağını vurgulamıştır (Allport, 1954; Pettigrew, 1998). Fakat günümüzde araştırmacılar (Dixon ve Rosenbaum, 2004; Pettigrew ve Tropp, 2006, 2008), Allport’un “ortam koşulları”nın olumsuz tutumların azalmasında güçlü etki sahibi olduğuna, ancak bu koşulların yokluğunda dahi gruplararası temasın gruplararası tutumları iyileştirip geliştirdiği konusunda fikir birliğindedirler. Gruplararası temasın sık olması, algılanan grup tehditinin azalmasına bağlı olarak gruplararası olumsuz tutumlar üzerinde yararlı etkilere sahiptir (Pettigrew ve Tropp, 2006; Stephan ve Renfro, 2002; Voci ve Hewstone, 2003). Bir diğer deyişle, diğer gruplarla düzenli olarak temaslarda bulunan grup üyeleri grup-dışındakilere dair daha az tehdit algıladığını belirtmiş ve dolayısıyla da daha az olumsuz grup-dışı tutumu sergilemişlerdir.

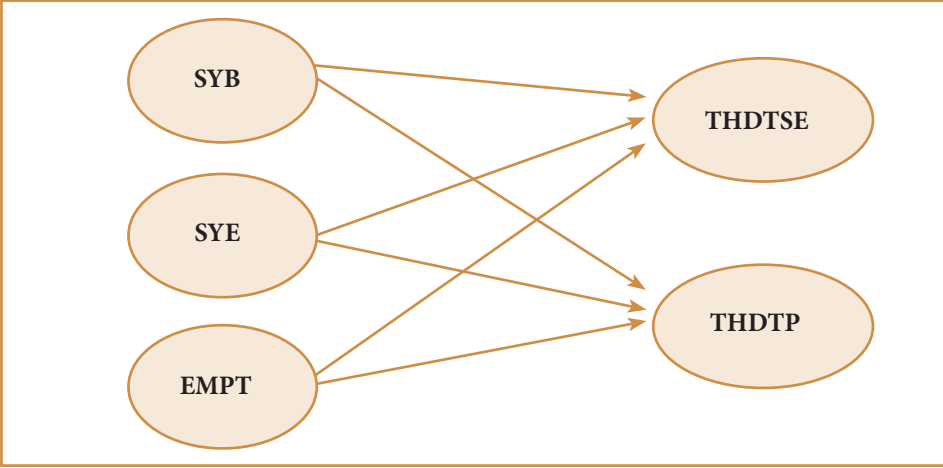
Gruplararası Temas Kuramını değerlendirmek üzere gruplararası temas için yaşanan yerdeki Suriyeli mülteci yoğunluğu temel alınmış ve çalışma örneklemini mültecilerin yoğun ve daha az yoğun yaşadığı iki ayrı ilçeden

seçilmiştir. Suriyeli sığınmacı sayısının görece çok olduğu yerel ile sığınmacı sayısının az olduğu yereli karşılaştırmanın gruplararası etkileşimi incelemek için kritik olduğu düşünülmüştür. Bu sebeple sınırda olmamasına rağmen 98.280 kişilik geçici koruma altında bulunan Suriyeli barındıran Ankara ili (Türkiye geneli şehirlerarası 12.sırada) pilot bölge olarak seçilmiştir. 2016 yılına göre; Ankara ilindeki Suriyeli göçmenlerin (61.465) %62,27'ü Altındağ ilçesinde (38.277) ve sadece %1,56'si Çankaya ilçesinde (959) yaşamaktadır (GİGM, 2016). Suriyeli göçmen sayısının yoğun olduğu Altındağ ve az olduğu Çankaya ilçelerinde ilçelerin sosyoekonomik durumları da göz önünde bulundurularak yerel halkın algılarını ölçmek amacıyla beşli likert ölçeklerden oluşan sosyal baskınlık yönelimi, empati ve tehdit soru tipleri ile anket çalışması yapılarak nicel veri analizi yapılmıştır.

Bu çalışmada yukarıda tanımladığımız tehdit altboyutlarından en çok kullanılan gerçekçi ve sembolik tehdit içeriklerinden kopmadan sosyoekonomik tehdit ve politik tehdit bağlamında yeniden okunarak farklı bir yaklaşımla daha birleştirilerek çalışma diğer çalışmalardan farklılaştırılmıştır. Azınlık gruplara dair önemli bir kuram girişimi olan Blalock'un 1967'deki çalışmasındaki ilgili iki ana hipotezi - politik tehdit ve ekonomik tehdit - Eitle, D'Alessio ve Stolzenberg (2002) siyahilere karşı ırkçı tehdit bağlamında değerlendirmişler. Politik tehdit hipotezine göre, politik egemenliği olan grup toplumda farklı bir sosyal grup oranı hızla arttığı durumda ilgili grubu kendine politik tehdit olarak görür. Ekonomik tehdit hipotezi ise, iş ve diğer belli ekonomik kaynaklara dair tehdittir. Stephan, Ybarra ve Bachman (1999) çalışmasındaki gerçekçi tehdit politik ve ekonomik tehditi içerirken, sembolik tehditin sosyal ve kültürel değerlere ilişkin olduğu görülmektedir. Türkiye'deki Suriyeliler bağlamındaki mevcut algılar tehdit boyutunun bu çalışmada politik tehdit ve sosyoekonomik tehdit şeklinde tasniflenmesinin daha manidar olacağı yönünde bir kanaat oluşturmaktadır.

Yapısal Eşitlik Modellemesi (YEM) günümüzde daha çok sosyal bilimlerde uygulanmak üzere, birçok bilim dalında kullanılan, belirli bir teoriye dayalı olarak gözlenebilen ve gözlenemeyen değişkenlerin nedensel ve ilişkisel bir model içinde tanımlanmasına dayanan ve bu doğrultuda ilişkilerin açıklanmasına aracı olan çok değişkenli bir istatistiksel yöntemdir (Meydan ve

Şeşen, 2015). Bu yüzden YEM gözlenen değişkenler arasında gösterilen ilişki modellerini farklı biçimlerde kullanarak, araştırmacılar tarafından aynı temel amacın sağlanmasıyla teorik modeli test eder (Schumacker ve Lomax, 2004). Bu çalışmada YEM uygulanması yapılmasının nedeni; belli bir teorik yapıda oluşturulan modelin test edilmesidir. Böylece hem gözlenen değişkenler hem de gözlenemeyen değişkenler arasındaki ilişki incelenir. YEM analizi için modelin belirlenmesi önemli bir aşamadır. Yukarıda bahsettiğimiz kuramlardan yararlanarak SBET (Sosyal Baskınlık, Empati, Tehdit) yapısal eşitlik modeli adını verdiğimiz YEM Şekil 1'de görüldüğü gibi geliştirilmiştir.

Şekil 1: SBET (Sosyal Baskınlık, Empati, Tehdit) Yapısal Eşitlik Modeli
SYB: Sosyal Baskınlık, SYE: Sosyal Eşitlik, EMPT: Empati, THDTSE: Sosyoekonomik Tehdit, THDTP: Politik Tehdit

SBET Modeli için bağımsız değişkenlerimiz *sosyal baskınlık* (SYB) ve *sosyal eşitlik* (SYE) alt boyutundan oluşan sosyal baskınlık yönelim ölçeği ve *empati* (EMPT) ölçeği; bağımlı değişkenimiz *sosyoekonomik tehdit* (THDTSE) ve *politik tehdit* (THDTP) alt boyutundan oluşan tehdit ölçeği olarak belirlenmiştir. Belirlenen SBET modeli ile sosyal baskınlık, empati ve tehdit yönelimleri arasındaki ilişkileri değerlendirmek amacıyla hipotezler kurulmuş, sosyal baskınlık ve empati yönelimlerinin tehdiide etkisi incelenmiştir. Sosyal baskınlık ve sosyal eşitlik alt boyutundaki sosyal baskınlık, empati ve sosyoekonomik ve politik tehdit alt boyutundaki tehdit yönelimlerine ilişkin alternatif hipotezler aşağıda ifade edilmiştir.

Hipotez 1: H_1 : Sosyal baskınlık yöneliminin Suriyelileri sosyoekonomik bir tehdit olarak görme ile ilişkisi vardır.

Hipotez 2: H_1 : Sosyal eşitlik yöneliminin Suriyelileri sosyoekonomik bir tehdit olarak görme ile ilişkisi vardır.

Hipotez 3: H_1 : Empatinin Suriyelileri sosyoekonomik bir tehdit olarak görme ile ilişkisi vardır.

Hipotez 4: H_1 : Sosyal baskınlık yöneliminin Suriyelileri politik bir tehdit olarak görme ile ilişkisi vardır.

Hipotez 5: H_1 : Sosyal eşitlik yöneliminin Suriyelileri politik bir tehdit olarak görme ile ilişkisi vardır.

Hipotez 6: H_1 : Empatinin Suriyelileri politik bir tehdit olarak görme ile ilişkisi vardır.

Bu hipotezler örneklem seçilimi kapsamında mültecilerin fazla ve az olduğu yerleşim birimlerinde ayrı ayrı analiz edilerek birbirleriyle karşılaştırılacak ve Gruplararası Temas Kuramı bu örneklerde değerlendirilecektir.

Araştırma Yöntemi

Ölçeklerle Oluşturulan Yapısal Eşitlik Modeli

Bu YEM çalışması için yukarıda bahsettiğimiz sosyal yönelimler ile ilgili ölçekler kullanılmıştır. Sosyal yönelim baskınlık, empati ve tehdit ölçekleri ile Türkiye’de Suriyelilere karşı olan algılar bağlamında ilgili üç sosyal yönelimin değerlendirilmek üzere tasarlanmıştır. Çalışmada Pratto, Sidanius, Stallworth ve Malle (1994) tarafından geliştirilen *sosyal baskınlık yönelim (SBY) ölçeği*, Spreng, Mckinnon, Mar ve Levine (2009) tarafından geliştirilen *empati ölçeği* ve Keleş, Aral, Yıldırım, Kurtoğlu ve Sunata (2016) tarafından geliştirilen *tehdit ölçeği* birleştirilerek bir yapısal eşitlik modeli kurulmuştur. Keleş ve arkadaşları (2016) tarafından geliştirilen tehdit ölçeği Türkçedir, diğer ölçeklerin Akbaş (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan sosyal baskınlık yönelim ölçeği ve Karaoğlu (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan empati ölçeği çalışmada değerlendirilmiştir.

Pratto ve arkadaşlarının (1994) geliştirdiği SBY ölçeği daha önce Jost ve Thompson (2000) tarafından uygulanmıştır. Bu uygulamada sosyal baskınlık yönelim ölçeğindeki olumsuz ve olumlu sorular ayrılarak iki alt boyutta incelenmiş ve böylece *sosyal baskınlık* (SYB) ve *sosyal eşitlik* (SYE) alt boyutları oluşturulmuştur. Oluşturulan iki alt boyut üzerinden açıklayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi yapılarak, sosyal baskınlık ve sosyal eşitlik alt boyutları test edilmiştir.

Empati ölçeği ilk kez Hogan (1969) tarafından, sosyal özgüven, sakinlik, duyarlılık ve ayak uydurma şeklinde dört bileşenden oluşan ölçütler ile kullanılmıştır. Mehrabian ve Epstein (1972) tarafından duygusal empati ölçeği soruları olarak orijinal yapısı tekrar tanımlanmıştır. Bu ölçek duygusal empatiyi ölçen yedi alt ölçek ile gösterilmiştir. Bir diğer çalışma olan Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (IRI), Davis (1983) tarafından sırasıyla bakış açısı ve hayal gücü ile kişisel sıkıntı ve empatik endişe çiftlerini ifade eden kavram olarak dört alt faktörden oluşan ölçek olarak geliştirilmiştir. Diğer taraftan belirli nüfusları belirlemek amacıyla geliştirilen çeşitli empati ölçekleri incelenerek empati ölçeği son halini almış ve kişinin empati yeteneğinin değerlendirilmesinde kullanılmıştır (Spreng, Mckinnon, Mar ve Levine, 2009).

Keleş, Aral, Yıldırım, Kurtoğlu ve Sunata (2016) tarafından geliştirilen tehdit ölçeği altyapısındaki teori, etkileşim halindeki sosyal gruplar arasındaki olası çatışmaların analizini gerçekleştirmek için oluşturulmuştur. İlgili ölçek sembolik tehdit ve gerçekçi tehdit alt başlıkları altında faktör analizinin uygulanması ile ölçülerek tasarlanmış ve soruların daha iyi anlaşılması amacıyla tehdit teorisi altyapısına entegre edilmiş sorular oluşturularak uygulanmıştır. Çalışmada tasarlanan ölçeğin geçerliliğini sağlamak için daha geniş örnekleme ulaşmak amacıyla anket web üzerinden online yapılmıştır. Verilerin online elde edilmesi daha büyük örnekleme sahip olmak için etkili bir yöntem olsa da, katılımcıların sorulara doğru yanıt vermemesi dezavantaj olarak değerlendirilmiştir (Keleş, Aral, Yıldırım, Kurtoğlu ve Sunata, 2016).

Örnekleme ve Analiz

Yüz-yüze olmayan çalışmalardan elde edilen verilerin hedef popülasyonu temsil etmesi konusunda kuşku duyulabilir ve katılımcıların online ortamda

doğru yanıtlar vermemesinin yanı sıra ölçeklerde çoğunlukla kayıp gözlem değerinin fazla olmasına neden olur. Diğer taraftan, Akbaş (2010) ve Karaoğlu'nun (2015) çalışmalarında değişken sayılarının fazla olması, uzun vakit alan anketi yanıtlayan katılımcıların yanıtları konusunda bir şüphe uyandırmaktadır. Karaoğlu çalışmasında Stephan (1985) geliştirdiği tehdit ölçeğini kullanılırken, bizim çalışmamızda Keleş, Aral, Yıldırım, Kurtoğlu ve Sunata (2016) geliştirdiği tehdit ölçeği kullanılmıştır. İlgili tehdit değişkenine etki eden sosyal baskınlık yönelimi ve empati değişkenlerinin doğrudan etkileri araştırılmış ve ortalama skorlardan ziyade ölçüm modellerinin tahmini ile elde edilen gizil değişkenler üzerinden regresyon analizi yapılmasıyla SBET yapısal eşitlik modeli kurulmuştur.

Bizim çalışmamızda R programında; sıralayıcı veriler için geliştirilen diyagonal ağırlıklandırılmış en küçük kareler yöntemi kullanılarak hipotezler test edilmiş, böylece veriden herhangi bir gözlem ve değişken çıkarılmadan hipotezler test edilmiştir. Bizim çalışmamızda olasılıklı örnekleme tekniklerinden biri olan basit tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılarak örnekleme çapı hesaplanmış olup, örnekleme çerçevesinin elde edilememesinden dolayı örneklem çapı rassal olarak elde edilememiştir. Çalışma analizinin gücünü arttırmak amacıyla, çalışma daha dar bölge de daha geniş örneklem çapı ile yüz yüze yapılmıştır.

Uygulama

Daha önceki çalışmalarda güvenilirliği bilinen ölçeklerin toplam skorlar üzerinden demografik değişkenler ile karşılaştırılması yapıldıktan sonra regresyon analizi yapıldığı ve genellikle kartopu örneklem tekniğinin tercih edildiği, soru sayısının fazla olduğu ve verinin online olarak elde edildiği dolayısıyla veride eksik gözlemlerin olduğu görülmüştür. Bu yüzden öncelikle anket formunun değerlendirilmesi ve verilerin elde edilmesinde oluşabilecek olası sonuçların tespiti amacıyla 100 kişilik bir pilot çalışma üzerinden açıklayıcı faktör analizi yapılarak bazı soruların araştırmadan çıkarılmasına karar verildi, basit tesadüfi örnekleme tekniğinden hesaplanan örneklem çapı ile yeterli sayıda örnekleme ulaşıldı ve anket yüz-yüze mülakat tekniği ile yapılarak kayıp gözlem değerlerinin oluşması engellendi. Uygulamada toplam skorlardan ziyade ham veri üzerinden normallik testi yapılarak,

verinin normal dağılmadığı görüldü ve gerekli parametre tahmin yöntemi kullanılarak model oluşturuldu. Gerekli uyum kriterlerinin test edilmesinden sonra model yorumlanması yapıldı.

Anket çalışması için hazırlanan sorular Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Etik Kurulu tarafından incelenmiş ve etik açıdan bir sakınca bulunmamıştır. Pilot çalışmada sosyal baskınlık ölçeği hesaplamak için 16, empati ölçeğini hesaplamak için 16 ve tehdit ölçeğini hesaplamak için 32 soru yer almıştır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi bu toplanan verilere Açıklayıcı Faktör Analizi uygulanarak bazı sorular beklenen faktörlere yüklenmediği için çalışmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla anket formundan çıkarılmıştır. Model; sosyal baskınlık yönelim ölçeğinden 12 soru, empati ölçeğinden 7 soru ve tehdit ölçeğinden 21 soru olmak üzere oluşturulmuştur. Ayrıca analiz sonuçlarına göre; *Sosyal Baskınlık Yönelim* ölçeği, *Sosyal Yönelim Baskınlık* ve *Sosyal Yönelim Eşitlik* olarak iki düzeyde, *Tehdit* ölçeği ise *Tehdit Politik* ve *Tehdit Sosyoekonomik* olarak iki düzeyde modele dâhil edilmiştir. Anket formunda yer alan ölçeklere ait sorular EK 1, EK 2 ve EK 3 kısmında yer almaktadır. Ölçeklerdeki sorular 1 “Kesinlikle Katılmıyorum”, 5 “Kesinlikle Katılıyorum” şeklinde olup 5’li likert ölçeği ile değerlendirilmiştir.

Katılımcılar

Anket çalışması basit tesadüfi örneklem tekniği kullanılarak elde edilen örneklem çapı ile yüz yüze mülakat tekniğiyle 418 kişi Çankaya ilçesinden, 400 kişi Altındağ ilçesinden olmak üzere toplam 818 kişiye uygulanmıştır. Uygulanan ankette elde edilen demografik değişkenlere göre; Çankaya ilçesinde ankete katılanların 245’i (%58,6) kadın, 173’ü (%41,4) erkek, 164’nün (%39,2) bekâr, 244’nün (%58,4) evli, genel olarak yaşlarının 18-30 (%30,6) aralığında, gelir düzeyinin 2000-4000 (%28) aralığında ve üniversite mezunu (%59,3) olduğu söylenebilir. Altındağ ilçesinde ankete katılanların 192’i (%48,1) kadın, 207’si (%51,9) erkek, 100’nün (%25,06) bekâr, 288’nin (%72,18) evli, genel olarak yaşlarının 30-40 (%33,8) aralığında, gelir düzeyinin 1000-2000 (%39,6) aralığında ve lise mezunu (%29,82) olduğu söylenebilir. Demografik değişkenler ile ilgili bilgiler **Tablo 1**’de ayrıntılı bir şekilde verilmiş ve cevaplanmayan sorular tabloya dâhil edilmemiştir.

Tablo 1: Ankete Katılanların Demografik Özellikleri

		Çankaya		Altındağ		
Cinsiyet		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
		Kadın	245	58,6	Kadın	192
	Erkek	173	41,4	Erkek	207	51,9
	Total	418	100	Total	399	100
Yaş		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
	18-30	126	30,6	18-30	111	27,8
	30-40	59	14,3	30-40	135	33,8
	40-50	94	22,8	40-50	76	19
	50-60	103	25,0	50-60	45	11,3
	60-70	25	6,1	60-70	17	4,3
	70-80	3	0,7	70-80	5	1,3
	80+	2	0,5	80+	3	0,8
	Total	412	100,0	Total	392	100
Medeni Hal		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
	Bekâr	164	39,2	Bekâr	100	25,06
	Evli	244	58,4	Evli	288	72,18
	Diğer	10	2,3	Diğer	10	2,51
	Total	418	100	Total	398	100
Gelir Düzeyi		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
	1000'den az	61	14,6	1000'den az	75	18,8
	1000-2000	79	18,9	1000-2000	158	39,6
	2000-4000	117	28	2000-4000	121	30,33
	4000-6000	100	23,9	4000-6000	38	9,52
	6000-8000	41	9,8	6000-8000	6	1,5
	8000-10000	20	4,8	8000-10000	1	0,25
	Total	418	100	Total	399	100
Eğitim Düzeyi		Frekans	Yüzde		Frekans	Yüzde
	İlkokul	12	2,9	İlkokul	69	17,29
	Ortaokul	13	3,1	Ortaokul	68	17,04
	Teknikokul	11	2,6	Teknik Okul	9	2,26
	Lise	79	18,9	Lise	119	29,82
	Yüksekokul/Üniversite	248	59,3	Yüksek Okul/Üniversite	111	27,82
	Yükseklisans/Doktora	54	12,9	Yüksek Lisans/Doktora	9	2,26
	Hiçbiri	1	0,2	Hiçbiri	12	3,01
	Total	418	100	Okuma-Yazması Yok	1	0,25
				Okur-Yazar	1	0,25
				Total	399	100

Bulgular

Öncelikle araştırmanın güvenilirliğini ölçmek amacıyla güvenilirlik analizi uygulanmıştır. Bu analiz için hesaplanan alfa değerleri, birime ait toplam skorun ölçekteki her bir soruya ait puanların toplanması ile elde edilen ölçeklerde, soruların benzerliğini ya da yakınlığını ortaya koyan bir katsayıdır (Kalaycı, 2006). Bu katsayılar ile ölçekteki sorulardaki sapmalar tespit edilir ve sapmaların değerlendirilmesi ile çalışmanın güvenilirliği sınanır. Çankaya ve Altındağ ilçelerinde ankete cevap veren katılımcıların ölçeklere verdiği cevaplara göre **Tablo 2**'de yer alan Cronbach Alfa değerleri hesaplanmış ve değerlerin 0.8'den yüksek olduğu görülmüştür. Böylece katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar yüksek derecede güvenilir bulunmuştur.

Tablo 2: Cronbach Alfa Değerleri

	Çankaya	Altındağ
Sosyal Yönelim Ölçeği	0.899	0.829
Empati Ölçeği	0.817	0.790
Tehdit Ölçeği	0.913	0.887

Ardından modelin parametre tahminlerine geçmeden önce uygun tahmini belirlemek için değişkenlerin normallik varsayımını sağlayıp sağlamadığına bakılmıştır. Henze-Zirkler çok değişkenli normallik testine göre verilerin normal dağılmadığı gözlemlenmiştir ($p < 0.05$). Bu bağlamda değişkenlerin normal dağılıma uygun olmaması durumunda kullanılan ağırlıklandırılmış en küçük kareler yöntemi denenmiş, fakat değişken sayısının fazla olması ve yeterli örneklem büyüklüğünün sağlanamamasından dolayı model tanımlanabilirliğinde sorun yaşanmıştır. Bu yöntem alternatif olarak küçük örneklem büyüklüğünde etkili olan diagonal ağırlıklandırılmış en küçük kareler yöntemi ile parametreler tahmin edilmiştir.

Uygulamada parametre tahminlerine geçilmeden önce modelin uyum iyiliği testleri incelenip modelin veriye uygunluğu test edilmiştir. Çankaya ve Altındağ ilçesi için kurulacak ayrı modeller için elde edilen uyum iyiliği değerleri **Tablo 3** ve **Tablo 4**'de verilmiştir. Bu tablolardaki uyum göstergesi değerlerine göre, iki ilçe için de belirlenen modelin veriye uyum gösterdiği söylenebilir.

Tablo 3: Çankaya İlçesi için Belirlenen Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum İyiliği İndeksleri	Uyum Göstergesi	Sonuç
Ki-Kare/SD	$\leq 4-5$	2.71
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.063
CFI	$0.90 \leq CFI \leq 1$	0.91
TLI(NNFI)	$0.90 \leq TLI \leq 1$	0.90
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.10$	0.08

Tablo 4: Altındağ İlçesi için Belirlenen Modelin Uyum İyiliği Değerleri

Uyum İyiliği İndeksleri	Uyum Göstergesi	Sonuç
Ki-Kare/SD	$\leq 4-5$	3.90
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq 0.08$	0.08
CFI	$0.90 \leq CFI \leq 1$	0.90
TLI(NNFI)	$0.90 \leq TLI \leq 1$	0.90
SRMR	$0 \leq SRMR \leq 0.10$	0.10

Çankaya Örneği

Çankaya ilçesi için *Sosyal Baskınlık* ve *Sosyal Eşitlik* ölçeklerine ilişkin belirlenen ölçüm modelinde yer alan yol katsayıları ve anlamlılık değerleri **Tablo 5**'de verilmiştir. **Tablo 5** incelendiğinde *Sosyal Baskınlık* ve *Sosyal Eşitlik* ölçeklerini ölçmek için sorulan soruların hepsinin $p < 0.05$ olmasından dolayı %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu söylenebilir.

Tablo 5: Çankaya İlçesi Sosyal Baskınlık Yönelim Ölçeği Ölçüm Modeli Parametre Tahmini

	Yol Katsayısı	$P(> Z Z)$
SYB =~		
SBY_2	0.788	0.000
SBY_3	0.769	0.000
SBY_6	0.731	0.000
SBY_9	0.769	0.000
SBY_11	0.788	0.000
SYE =~		
SBY_1	0.603	0.000
SBY_4	0.852	0.000
SBY_5	0.788	0.000
SBY_7	0.787	0.000
SBY_8	0.730	0.000
SBY_10	0.761	0.000
SBY_12	0.861	0.000

Çankaya ilçesi için *Empati* ölçeğine ilişkin belirlenen ölçüm modelinde yer alan yol katsayıları ve anlamlılık değerleri **Tablo 6**'da verilmiştir.

Tablo 6: Çankaya İlçesi Empati Ölçeği Ölçüm Modeli Parametre Tahmini

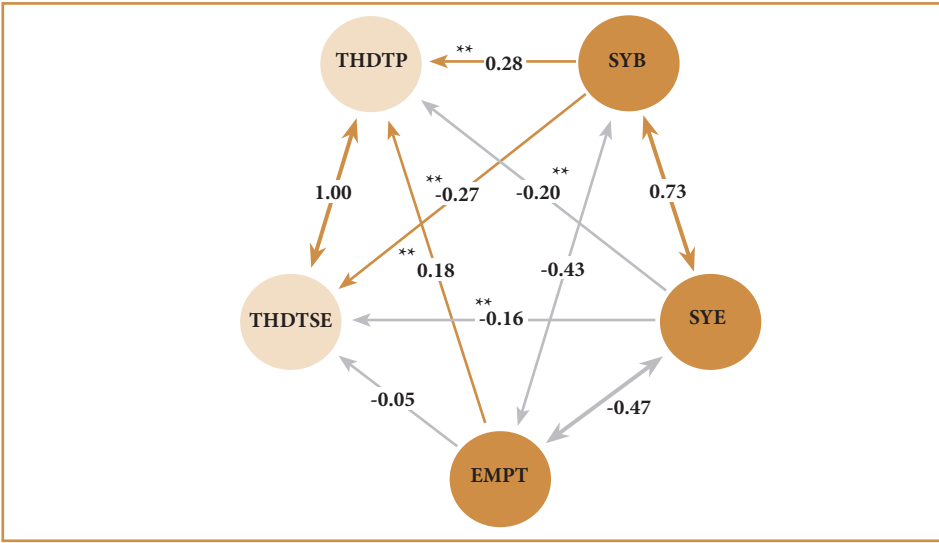
	Yol Katsayısı	$P(> Z Z)$
EMPT =~		
EMPT_1	0.873	0.000
EMPT_2	0.803	0.000
EMPT_3	0.798	0.000
EMPT_5	0.436	0.000
EMPT_6	0.459	0.000
EMPT_9	0.681	0.000
EMPT_10	0.657	0.000

Tablo 6 incelendiğinde *Empati* ölçeğini ölçmek için sorulan soruların hepsinin $p < 0.05$ olmasından dolayı %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu söylenebilir. Çankaya ilçesi için *Sosyoekonomik Tehdit* ve *Politik Tehdit* ölçeklerine ilişkin belirlenen ölçüm modelinde yer alan yol katsayıları ve anlamlılık değerleri **Tablo 7**'de verilmiştir.

Tablo 7: Çankaya İlçesi Tehdit Ölçeği Ölçüm Modeli Parametre Tahmini

	Yol Katsayısı	$P(> Z Z)$
THDTSE =~		
THDT_2	0.762	0.000
THDT_3	0.662	0.000
THDT_5	0.530	0.000
THDT_6	0.696	0.000
THDT_10	0.633	0.000
THDT_12	0.650	0.000
THDT_13	-0.673	0.000
THDT_14	0.824	0.000
THDT_16	0.797	0.000
THDT_18	0.632	0.000
THDT_20	0.714	0.000
THDT_21	0.787	0.000
THDT_24	0.703	0.000
THDT_25	0.558	0.000
THDT_27	0.661	0.000
THDTP =~		
THDT_1	0.736	0.000
THDT_7	0.656	0.000
THDT_8	0.599	0.000
THDT_11	0.607	0.000
THDT_22	0.543	0.000
THDT_26	0.756	0.000

Tablo 7 incelendiğinde *Sosyoekonomik Tehdit ve Politik Tehdit* ölçeklerini ölçmek için sorulan soruların hepsinin $p < 0.05$ olmasından dolayı %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu söylenebilir. Anlamlı olarak belirlenen ölçüm modellerinden sonra gizil değişkenler arasındaki ilişkiyi gösteren yapısal modelin Çankaya ilçesi için elde edilen yol diyagramı **Şekil 2**'de ve katsayı tahminleri de **Tablo 8**'de verilmiştir.

Şekil 2: Çankaya İlçesi Gizil Değişkenlerin Yol diyagramı (** $p < 0,05$)

Tablo 8: Çankaya İlçesi Yapısal Model Parametre Tahmini

		Yol Katsayıları	P(> z)
THDTSE ~	SYB	0.271	0.000
	SYE	-0.163	0.035
	EMPT	-0.048	0.382
THDTP ~	SYB	0.280	0.001
	SYE	-0.195	0.016
	EMPT	0.176	0.005

$$\text{THDTSE} = 0.271(\text{SYB}) - 0.163(\text{SYE}) - 0.048(\text{EMPT}) \quad (1)$$

$$\text{THDTP} = 0.280(\text{SYB}) - 0.195(\text{SYE}) + 0.176(\text{EMPT}) \quad (2)$$

Eşitlik (1)'de verilen modele göre; *Sosyal Baskınlık* ve *Sosyal Eşitlik* ölçeklerinin *Sosyoekonomik Tehdit* üzerinde anlamlı bir etkisi varken, *Empati* ölçeğinin etkisinin anlamsız olduğu %95 güvenle söylenebilir. Parametre katsayıları incelendiğinde *Sosyal Baskınlık* ölçeği *Sosyoekonomik Tehdit* ölçeğini pozitif yönde etkilerken, *Sosyal Eşitlik* ölçeği negatif yönde etkilediği görülmektedir.

Eşitlik (2)'de verilen modele göre *Sosyal Baskınlık* ve *Sosyal Eşitlik* ve *Empati* ölçeklerinin *Politik Tehdit* üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu %95 güvenle söylenebilir. Parametre katsayıları incelendiğinde *Sosyal Baskınlık* ve *Empati* ölçeği *Politik Tehdit* ölçeğini pozitif yönde etkilerken, *Sosyal Eşitlik* ölçeği negatif yönde etkilediği görülmektedir.

Tablo 9'da görülen hipotez test sonuçlarına göre, Çankaya ilçesinde yaşayan yerel halkın sosyal baskınlık ve sosyal eşitlik yönelimlerinin Suriyelileri sosyoekonomik bir tehdit olarak görmesi ile ilişkisinin var olduğu %95 güvenle söylenebilir iken, empati yöneliminin Suriyelileri sosyoekonomik bir tehdit olarak görmesi ile ilişkisinin olmadığı %95 güvenle söylenebilir. Sosyal baskınlık, sosyal eşitlik ve empati yönelimlerinin Suriyelileri politik bir tehdit olarak görme ile ilişkisinin var olduğu %95 güvenle söylenebilir.

Tablo 9: Çankaya İlçesi Hipotez testi sınaması

Hipotez1	Reddedilir.**
Hipotez2	Reddedilir.**
Hipotez3	Reddedilemez.
Hipotez4	Reddedilir.**
Hipotez5	Reddedilir.**
Hipotez6	Reddedilir.**

Çankaya'da yaşayan yerel halkın görece daha fazla sosyal statüye sahip olmaları ve Suriyelilere yönelik daha baskın tutumda bulunmalarından dolayı Suriyelileri tehdit unsuru olarak görmeleri beklenen bir sonuçtur.

Altındağ Örneği

Altındağ ilçesi için *Sosyal Baskınlık* ve *Sosyal Eşitlik* ölçeklerine ilişkin belirlenen ölçüm modelinde yer alan yol katsayıları ve anlamlılık değerleri **Tablo 10**'da verilmiştir.

Tablo 10: Altındağ İlçesi Sosyal Baskınlık Yönelim Ölçeği Ölçüm Modeli Parametre Tahmini

	Yol Katsayısı	$P(> Z Z)$
SYB =~		
SBY_2	0.764	0.000
SBY_3	0.795	0.000
SBY_6	0.618	0.000
SBY_9	0.648	0.000
SBY_11	0.762	0.000
SYE =~		
SBY_1	0.727	0.000
SBY_4	0.809	0.000
SBY_5	0.725	0.000
SBY_7	0.807	0.000
SBY_8	0.764	0.000
SBY_10	0.781	0.000
SBY_12	0.810	0.000

Tablo 10 incelendiğinde *Sosyal Baskınlık* ve *Sosyal Eşitlik* ölçeklerini ölçmek için sorulan soruların hepsinin $p < 0.05$ olmasından dolayı %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu söylenebilir. Altındağ ilçesi için *Empati* ölçeğine ilişkin belirlenen ölçüm modelinde yer alan yol katsayıları ve anlamlılık değerleri **Tablo 11**'de verilmiştir.

Tablo 11: Altındağ İlçesi Empati Ölçeği Ölçüm Modeli Parametre Tahmini

	Yol Katsayısı	$P(> Z Z)$
EMPT =~		
EMPT_1	0.861	0.000
EMPT_2	0.888	0.000
EMPT_3	0.801	0.000
EMPT_5	0.604	0.000
EMPT_6	0.475	0.000
EMPT_9	0.696	0.000
EMPT_10	0.602	0.000

Tablo 11 incelendiğinde *Empati* ölçeğini ölçmek için sorulan soruların hepsinin $p < 0.05$ olmasından dolayı %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu söylenebilir. Altındağ ilçesi için *Sosyoekonomik Tehdit* ve *Politik Tehdit* ölçeklerine ilişkin belirlenen ölçüm modelinde yer alan yol katsayıları ve anlamlılık değerleri **Tablo 12'** de verilmiştir.

Tablo 12: Altındağ İlçesi Tehdit Ölçeği Ölçüm Modeli Parametre Tahmini

	Yol Katsayısı	$P(> Z Z)$
THDTSE =~		
THDT_2	0.825	0.000
THDT_3	0.428	0.000
THDT_5	0.543	0.000
THDT_6	0.687	0.000
THDT_10	0.681	0.000
THDT_12	0.549	0.000
THDT_13	-0.540	0.000
THDT_14	0.769	0.000
THDT_16	0.808	0.000
THDT_18	0.670	0.000
THDT_20	0.682	0.000
THDT_21	0.751	0.000
THDT_24	0.527	0.000
THDT_25	0.494	0.000
THDT_27	0.516	0.000
THDTP =~		
THDT_1	0.725	0.000
THDT_7	0.590	0.000
THDT_8	0.663	0.000
THDT_11	0.631	0.000
THDT_22	0.607	0.000
THDT_26	0.781	0.000

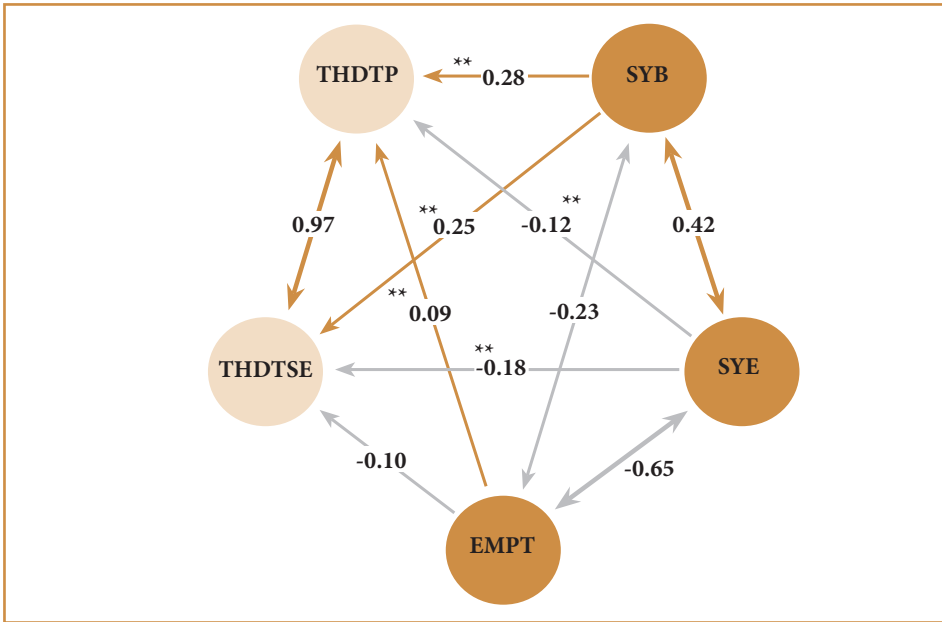
Tablo 12 incelendiğinde *Sosyoekonomik Tehdit* ve *Politik Tehdit* ölçeklerini ölçmek için sorulan soruların hepsinin $p < 0.05$ olmasından dolayı %95 güven düzeyinde anlamlı olduğu söylenebilir.

Anlamlı olarak belirlenen ölçüm modellerinden sonra gizil değişkenler

arasındaki ilişkiyi gösteren yapısal modelin Altındağ ilçesi için elde edilen yol diyagramı **Şekil 3**'de ve katsayı tahminleri de **Tablo 13**'de verilmiştir.

Tablo 13: Altındağ İlçesi Yapısal Model Parametre Tahmini

		Yol Katsayısı	P(> z)
THDTPSE ~	SYB	0.253	0.000
	SYE	-0.178	0.024
	EMPT	-0.096	0.161
THDTP ~	SYB	0.279	0.000
	SYE	-0.123	0.130
	EMPT	0.094	0.197

Şekil 3: Altındağ İlçesi Gizil Değişkenlerin Yol diyagramı (** $p < 0,05$)

$$\text{THDTPSE} = 0.253(\text{SYB}) - 0.178(\text{SYE}) - 0.096(\text{EMPT}) \quad (3)$$

$$\text{THDTP} = 0.279(\text{SYB}) - 0.123(\text{SYE}) + 0.094(\text{EMPT}) \quad (4)$$

Eşitlik (3)'de verilen modele göre; *Sosyal Baskınlık* ve *Sosyal Eşitlik* ölççeklerinin *Sosyoekonomik Tehdit* üzerinde anlamlı bir etkisi varken, *Empati*

ölçeğinin etkisinin anlamsız olduğu %95 güvenle söylenebilir. Parametre katsayıları incelendiğinde *Sosyal Baskınlık* ölçeği *Sosyoekonomik Tehdit* ölçeğini pozitif yönde etkilerken, *Sosyal Eşitlik* ölçeği negatif yönde etkilediği görölmektedir.

Eşitlik (4)'da verilen modele göre *Sosyal Baskınlık* ölçeğinin *Politik Tehdit* üzerinde anlamlı bir etkisi varken, *Sosyal Eşitlik* ve *Empati* ölçeklerinin etkisinin anlamsız olduğu %95 güvenle söylenebilir. Parametre katsayıları incelendiğinde *Sosyal Baskınlık* ölçeğinin *Politik Tehdit* ölçeğini pozitif yönde etkilediği görölmektedir.

Tablo 14'de görölen hipotez test sonuçlarına göre, Altındağ ilçesinde yaşıyan yerel halkın sosyal baskınlık ve sosyal eşitlik yönelimlerinin Suriyelileri sosyoekonomik bir tehdit olarak görmesi ile ilişkisinin var olduğu %95 güvenle söylenebilir iken, empati yöneliminin Suriyelileri sosyoekonomik bir tehdit olarak görmesi ile ilişkisinin olmadığı %95 güvenle söylenebilir. Sosyal baskınlık yöneliminin Suriyelileri politik bir tehdit olarak görme ile ilişkisinin var olduğu %95 güvenle söylenebilir iken, sosyal eşitlik ve empati yönelimlerinin Suriyelileri politik olarak bir tehdit olarak görmesi ile ilişkisinin olmadığı %95 güvenle söylenebilir.

Tablo 14: Altındağ İlçesi Hipotez testi sınaması

Hipotez1	Reddedilir.**
Hipotez2	Reddedilir.**
Hipotez3	Reddedilemez.
Hipotez4	Reddedilir.**
Hipotez5	Reddedilemez.
Hipotez6	Reddedilemez.

Sonuç ve Tartışma

Çalışmada yer alan sosyal baskınlık, empati ve tehdit ölçekleri çoğunluk grup üzerinde bazı yönelimlerin ölçülmesinde kullanılmak üzere yer almış, katılımcıların sosyal baskınlık ve empati yönelimleri ile Suriyelileri tehdit olarak okuma arasındaki ilişki incelenmiştir. Daha önce yapılan çalışmalar ile yapısal eşitlik modeli kurulmuştur. Sosyal baskınlık yöneliminin azınlık

ve çoğunluk gruplar arasındaki ayrımı gösterdiği ve empati yöneliminin kişilerin kendini başka bir kişiye karşı uyumu ifade ettiği görüldü. Buna ek olarak; tehdit yöneliminde ise yöneltilen sorular ile çoğunluk grup olarak Türkiyelilerin Suriyelileri dair algısı incelenmiş ve azınlık grubu ne anlamda tehdit unsuru olarak gördüğü gözlemlenmiştir. Böylelikle bu çalışmada SBET adını verdiğimiz YEM ile yerelde yerel halkın Suriyeli mültecilere dair algıları üzerinde ileri istatistiksel analizler yapılmıştır.

Uygulamada Suriyeli göçmen nüfusunun yoğunluklarına göre Ankara'nın seçilmiş iki ilçesinde yaşayan halkın düşüncelerine yer verilmiştir. Sığınmacılarla daha iç içe olan Altındağ ilçesi ve sığınmacılarla yaşama biraz daha uzak olan Çankaya ilçesinde yaşayan halkın sosyal baskınlık ve empati yönelimlerinin göçmenleri tehdit olarak görmelerinde ne kadar etkili olduğu iki ilçe için kurulan iki model ile karşılaştırılmıştır. Her iki ilçe için kurulan modeller veriye uyumlu olduğu için modelin doğruluğu %95 güvenle kabul edilmiştir.

Çalışma mekandan bağımsız yerel halkın sosyal baskınlık yöneliminin Suriyeli mültecileri sosyoekonomik ve politik tehdit olarak görme üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bulgular her iki ilçe için de sosyal yönden baskın olan kişilerin Suriyelileri hem sosyoekonomik hem de politik yönden tehdit olarak gördüğünü göstermektedir. Sosyal yönden üstün olduğunu düşünen kişilerin, Suriyeliler ile yaşamı her yönden kendileri için tehdit olarak görmesi beklenen bir sonuçtur. Bu bağlamda elde edilen istatistiki veri mekansal bağlamda fark saptamamıştır. Yerleşim birimindeki mülteci oranındaki farklılık yani fiziksel mesafenin yakınlığı veya uzaklığının sosyal uzaklığı etkilemediği görülmüştür. Sosyal uzaklık kavramını ilk kez ortaya artan Park (1924) kişilerin ötekilerle ilişki kurmada hazır oldukları yakınlık derecesini gösterir. Park gibi yukarıda belirttiğimiz gibi sosyal uzaklığı Williams (1964) ilişkide yakınlığın kabulüne dair gönülsüzlük olarak açıklar. Sosyal baskınlığı olanların aynı zamanda Suriyelileri tehdit olarak görüşünde fiziksel yakınlıkta dahi sosyal mesafenin çalıştığı görülmektedir. İki ilçe arasındaki sosyoekonomik düzey farklılığını makalenin başında belirtmiştik, ancak bu değişkenler analize dahil edilmediğinden bir çıkarımda bulunamayız.

Çalışma her iki ilçede yaşayan yerel halkın sosyal baskınlık ve sosyal eşitlik yönelimlerinin Suriyelileri sosyoekonomik bir tehdit olarak görmeleri ile ilişkisini saptarken, empati yönelimiyle bir ilişkisi olmadığı görülmüştür. Diğer bir deyişle; Suriyeli mültecileri sosyoekonomik tehdit olarak okuma üzerinde sosyal baskınlık ve eşitlik yönelimlerinin etkisi düşünülebilecekken, empati yöneliminin etkisinin kesinlikle olmayışı yine mekandan bağımsız genel bir istatistiki bulgudur.

Bu mekansal farklılık tanımayan iki bulgu toplumsal zeminde Türkiye'deki yerel halkın Suriyeli mültecilere karşı genel tutumlarını ortaya koymaktadır: (i) Sosyal baskınlık yönelimi mültecileri sosyoekonomik ve politik bir tehdit olarak okuma anlamında kritiktir. (ii) Sosyal eşitlik yöneliminin mültecileri sosyoekonomik tehdit olarak okuma ile ilişkilidir. (iii) Empati yöneliminin mültecileri sosyoekonomik tehdit olarak okuma ile ilişkisi bulunamamıştır.

Mekansal farklılığın altını çizen SBET YEM ile elde edilen istatistiki bulgular ise şöyledir. Çankaya ilçesi için sosyal eşitlik yönelimi arttıkça Suriyelileri politik ve sosyoekonomik tehdit olarak okumada azalma olduğu görülmektedir. Fakat Altındağ ilçesinde sosyal eşitlik yönelimi artarken sadece sosyoekonomik tehdit yöneliminin azaldığı söylenebilirken, Suriyelileri politik bir tehdit olarak görmesiyle anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Bulguları bir başka şekilde ifade edecek olursak; Çankaya ilçesinde sosyal eşitlik ve empati yönelimlerinin Suriyelileri politik bir tehdit olarak görme ile ilişkisi varken, Altındağ'da yaşayan yerel halkın sosyal eşitlik ve empati yönelimlerinin Suriyelileri politik bir tehdit olarak görmesiyle ilişkisi yoktur.

Empati yönelimi yüksek olan kişiler, sadece Çankaya ilçesinde Suriyelileri politik tehdit olarak görmektedir, fakat sosyoekonomik olarak empati yöneliminin hem Altındağ hem de Çankaya ilçesinde anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir. Aslında empati yönelimi ile politik tehdit olarak görme arasındaki ilişkinin negatif olması beklenir. Çalışmadaki Çankaya örneğindeki bulgudaki ilgili ilişkinin pozitif çıkmasının sebebinin çalışmadaki empati ölçeğinin genel empati tutumunu ölçüyor olmasındandır. Modelde doğrudan Suriyelilere karşı bir empati değişkeni olsaydı, beklenen tablo yakalabilirdi. Sonucun bu şekilde çıkmış olması bize genel empati tutumundan ayrı çalışan Suriyelilere dair sosyal mesafeyi göstermektedir. Buradan Çankaya ilçesindeki

kişilerin Suriyeli mülteciler ile iç içe yaşamamasından dolayı Suriyeliler ile ilgili problemlerin politik olarak çözülmesinden yana olduğu; fakat empati yönelimlerinin etkisinin ön planda olmasıyla birlikte yaşamlarının sorun olacağı düşüncesinde oldukları tahmin edilebilir.

Her iki ilçede de yaşayan yerel halkın Suriyelilere yönelik oluşturdukları baskın tutumlarından dolayı sosyoekonomik ve politik yönden bir tehdit hissiyatı içerisinde olduğunu belirtmiştik. Çankaya ilçesinde ve Altındağ ilçesinde Suriyeli mültecilere karşı empatik yönelimin onları sosyoekonomik bir tehdit görme ile ilişkisi yok iken, Çankaya ilçesinde yaşayan yerel halkın Suriyeliler ile iç içe yaşamamasından dolayı farklı empatik yönelimlerinin Suriyeli mültecileri politik bir tehdit olarak görmeleriyle alakası olduğu söylenebilir. Altındağ ilçesinde farklı etnik grupların bulunması ve yıllardan beri göçmenlerin en sık tercih ettiği bölge olmasından dolayı, yerel halkın empatik bakışları Suriyeli mültecileri politik bir tehdit olarak okumamalarını sağlamış görülmektedir. Mülteciler ile temasın görece yüksek olduğu Altındağ'da empati yönelimi ile ilişkide Suriyelileri politik bir tehdit olarak okumanın azaldığı vurgulanabilir. Diğer bir deyişle, çalışmamız Gruplararası Temas Kuramını sadece genel empati tutumu ile politik tehdit arasındaki ilişkide onamaktadır. Bunun dışında temasın artmasının yani fiziksel mesafenin azalmasının Suriyelileri tehdit olarak algılamada doğrudan bir etkisi görülmemiştir. Öte yandan bulgular sosyoekonomik seviyenin yüksek olduğu ilçede (Çankaya) Blalock'un (1967) hem sosyoekonomik tehdit hem de politik tehdit hipotezlerinin reddi mümkün olmamıştır, sosyoekonomik seviyenin görece düşük olduğu ilçede (Altındağ) ise sadece sosyoekonomik tehdit hipotezi desteklenmiştir.

Araştırmanın kısıtlılıklarından karşılaştırılan yerleşim birimlerindeki mülteci oranlarının dışındaki diğer değişkenlerin tam olarak kontrollü olamamasından kaynaklanmaktadır. İleriki çalışmalarda özellikle katılımcıların ekonomik, sosyal ve kültürel sermayelerindeki yani sosyoekonomik statü ve eğitim seviyelerindeki farklılığın kontrol edilmesinin modeli etkileyebileceği düşünülmelidir. Suriyeli mültecilerin toplum içerisindeki statüleri artarsa, her iki ilçede de Suriyelileri tehdit olarak okumanın azalacağı beklenebilir. Özellikle sosyal statünün artırılması kapsamında, Suriyelilerin her iki ilçede de sosyal uyumunu sağlayacak çalışmalar ve projeler yapılması önemlidir.

Kaynakça

- Akbaş, G. (2010). *Social Identity and Intergroup Relations: The Case of Alevis and Sunnis in Amasya*. (Yüksek Lisans Tezi). O.D.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Allport, G. (1954). *The Nature of Prejudice*. New York: Doubleday.
- Bash, H. H. (2014). *Dominant Group*, Salem Press Encyclopedia.
- Birleşmiş Milletler. (1948). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. Türkçeye Çeviri: Türkiye Büyük Milletler Meclisi web sayfası. <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> Erişim tarihi: 14.08.2018.
- Birleşmiş Milletler. (1951) *1951 BM Cenevre Sözleşmesi: Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme*. Türkçeye çeviri: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü web sayfası. <http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1sozlesme.pdf> Erişim tarihi: 14.08.2018.
- Ballock, H. M., Jr. (1967). *Toward a Theory of Minority-Group Relations*. Capricorn Books.
- Bogardus, E. S. (1959). *Social distance*. Yellow Springs, OH: Antioch.
- Byrne, B. M. (2008). *Structural Equation Modelling with EQS: basic concepts, applications and programming*, Routledge, New York.
- Davis, M. H. (1983). Measuring Individual Differences in Empathy: Evidence for a Multidimensional Approach, *Journal of Personality and Social Psychology*, 44(1), 113-126.
- Dixon, J. C. ve Rosenbaum, M. S. (2004). Nice to Know You? Testing Contact, Cultural, and Group Threat Theories of Anti-Black and Anti-Hispanic Stereotypes, *Social Science Quarterly*, 85, 257-280.
- Eitle, D., D'Alessio, S. J., ve Stolzenberg, L. (2002). Racial threat and social control: A test of the political, economic, and threat of black crime hypotheses. *Social Forces*, 81(2), 557-576.
- Eroğlu, D., Cohen, J. H. ve Sirkeci, İ. (2016). *Turkish Migration Selected Papers* (Migration Series). London: Transnational Press London.
- Fultz, J. ve Schafer, E., D. (2013). *Altruism, Cooperation and Empathy*, Salem Press Encyclopedia of Hea.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2016).

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM). (2018). Geçici Koruma İstatistikleri. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik Erişim Tarihi:15.05.2018 Veri Yayın Tarihi: 10.05.2018
- Hogan, R. (1969). Development of an Empathy Scale, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 33(3), 307-316.
- Jost, J. T. ve Thompson, E. P. (2000). A Measure of Emotional Empathy, *Journal of Experimental Social Psychology*, 36, 209-232.
- Kalaycı, Ş. (2006). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara.
- Karaoğlu, E. (2015). *The Role of Social Dominance Orientation, Empathy and Perceived Threat in Predicting Prejudice of Turkish Citizens Towards Syrian Immigrants*. (Yüksek Lisans Tezi). O.D.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Keleş, S. Ç., Aral, T., Yıldırım, M., Kurtoğlu, E., ve Sunata, U. (2016). Attitudes of Turkish youth toward Syrian refugees in respect to youths' gender, income, education, and city: A Scale Development Study. *Turkish Migration 2016 Selected Papers*, Transnational Press London, 155-163.
- Mehrabian, A. ve Epstein N. (1972). A Measure of Emotional Empathy, *Journal of Personality*, 40(4), 525-543.
- Meydan, C. H. ve Şeşen, H. (2015). *Yapısal Eşitlik Modellemesi: Amos Uygulamaları*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Park, R. E. (1924). The concept of social distance: As applied to the study of racial relations. *Journal of applied sociology*, 8, 339-334.
- Pettigrew, T. F. (1998). Intergroup Contact Theory, *Annual Review of Psychology*, 49, 65-85.
- Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. R. (2006). A Meta-Analytic Test Of Intergroup Contact Theory, *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 751.
- Pettigrew, T. F. ve Tropp, L. (2008). How Does Intergroup Contact Reduce Prejudice? Meta-Analytic Tests Of Three Mediators, *European Journal of Social Psychology*, 38, 922-934.
- Pratto, F., Sidanius, J., ve Levin, S. (2006). Social dominance theory and the dynamics of intergroup relations: Taking stock and looking forward. *European review of social psychology*, 17(1), 271-320.

- Schumacker, R. E. ve Lomax, R. G. (2004). *A Beginner's Guide to Structural Equation Modelling*, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.
- Sidanius, J., Cling, B. J., ve Pratto, F. (1991). Ranking and Linking as a Function of Sex and Gender Role Attitudes, *Journal Social Issues*, 47(3), 131-149.
- Spreng, R. N. G., Mckinnon, M. C., Mar, R. A., ve Levine, B. (2009). The Toronto Empathy Questionnaire: Scale Development and Initial Validation of a Factor-Analytic Solution to Multiple Empathy Measures, *Journal of Personality Assessment*, 91(1), 62-71.
- Stephan, W. G., Ybarra, O., ve Bachman, G. (1999). Prejudice Towards Immigrants, *Journal of Applied Social Psychology*, 29(11), 2221-2237.
- Stephan, W. G. ve Renfro, L. C. (2002). The Role Of Threats In Intergroup Relations. In Mackie, D., Smith, E. (Eds.), *From Prejudice to Intergroup Emotions*, pp. 191-207. Psychology Press, New York.
- Voci, A. ve Hewstone, M. (2003). Intergroup Contact And Prejudice Towards Immigrants In Italy: The Mediation Role Of Intergroup Anxiety And The Moderational Role Of Group Salience, *Group Processes and Intergroup Relations*, 6, 37-54.
- Williams, R. M., Jr. (1964). *Strangers next door: Ethnic relations in American communities*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

EK 1

Sosyal Baskınlık Yönelim Ölçeği

-
- Gelirleri olabildiğince eşit hale getirmek için çabalamalıyız.(SYE)
 - Belirli grupların üstte, diğer grupların ise altta olması iyi bir şeydir.(SYB)
 - Daha alttaki gruplar yerlerini bilmelidir.(SYB)
 - Farklı grupların koşullarını eşitlemek için elimizden geleni yapmalıyız.(SYE)
 - Tüm gruplar eşit olabilseydi iyi olurdu.(SYE)
 - Bazen diğer gruplara hadleri bildirilmelidir.(SYB)
 - Toplumda gruplar arası eşitliği arttırmalıyız.(SYE)
 - Eğer farklı gruplara daha eşit davransaydık daha az sorunumuz olurdu.(SYE)
 - Bazı gruplar diğerlerinden daha üstündür.(SYB)
 - Grupların eşitliği idealimiz olmalıdır.(SYE)
 - Hayatta öne geçmek için bazen diğer grupların üstüne basmak gereklidir
 - Tüm gruplara hayatta eşit şans verilmelidir.(SYE)
-

EK 2

Empati Ölçeği

-
- Başka birine saygısızca davranılması beni kızdırır.
 - Başkalarını iyi hissettirmekten mutlu olurum.
 - Maddi durumu benden daha kötü kişilere karşı kendimi hassas hissederim.
 - Başkaları aksini belirtirken bile mutsuz olduklarını anlayabilirim.
 - Kendimi diğer insanların ruh halleriyle uyum içinde bulurum.
 - Üzgün biri gördüğümde yardım etmek için güçlü bir dürtü hissederim.
 - Üzerinden fayda sağlanan biri gördüğümde ona karşı korumacı hissederim.
-

EK 3

Tehdit Ölçeği

-
- Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye bir katkıda bulunmadıkları halde ülkenin kaynaklarını kullandıklarını düşünüyorum.(THDTP)
 - Şehir merkezinde Suriyeli mülteci görmek beni rahatsız eder.(THDTSE)
 - Suriyeli mültecilerle komsu olmaktan rahatsızlık duymam.(THDTSE)
 - Suriyeli mültecilerin bulaşıcı hastalık taşıma olasılığı beni tedirgin eder.(THDTSE)
 - Suriyeli bir mülteci ile arkadaş olmaktan kaçınıyorum.(THDTSE)
 - Suriyeli mültecilere Türkiye'nin yardım etmesi beni gururlandırıyor.(THDTP)
 - Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki çalışanların iş olanaklarını kısıtladıklarını düşünüyorum.(THDTP)
 - Suriyeli mültecilerin suç oranını arttırdıklarını düşünüyorum.(THDTSE)
 - Suriyeli mültecilere vatandaşlık hakkı tanınması beni rahatsız eder.(THDTP)
 - Suriyeli mültecilerin yararına düzenlenen sosyal sorumluluk projelerine gönüllü olmak isterim.(THDTSE)
 - Suriyeli mültecilerin Türk halkı tarafından dışlanması beni rahatsız ediyor. (THDTSE)
-

ALMANYA'DA ÇOCUKLARI KORUMA ALTINA ALINAN GÖÇMEN AİLELERİN, GENÇLİK DAİRELERİNE İLİŞKİN DENEYİMLERİ

Fikret YAMAN¹, Tarık TUNCA²

Öz

1960'lı yıllardan itibaren Almanya'ya başlayan işçi göçü, çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar arasında yer alan ve son yıllarda sürekli gündemde olanlardan bir tanesi de koruma altına alınan göçmen kökenli çocuklardır.

Bu çalışmada, çocukları koruma altına alınan göçmen ailelerin Alman çocuk koruma sistemi ile olan deneyimleri, ailelerin ve çocuk koruma ve göçmenlik alanında çalışan uzmanların diliyle ortaya konulmuştur. Araştırma, literatür okuması ile birlikte çocukları Alman Gençlik Daireleri (Jugendamt) tarafından koruma altına alınan göçmen ailelere sunulan hizmetleri ve yaşanan sorunları anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmaktadır.

Almanya'daki Türkiyeli göçmen ailelerin çocuk koruma hizmetlerine yönelik deneyimlerinin ilk defa incelendiği bu araştırma, resmin bütünü anlamında bir iddiada bulunmaktan çok yaşananlar anlamında bir kesit sunmaktadır. Araştırmanın önemli sonuçlarına bakıldığında, geniş bir sosyal hizmet ağına sahip olmasına rağmen Gençlik daireleri, göçmenlerin gözünde "korku ve güvensizliği" temsil etmektedir. Aileler ve uzmanlarla yapılan görüşmelerde, Almanya'da çok kültürlü sosyal hizmet konusunda çalışmalar bulunmakla birlikte sistemli bir hizmet sunumunun olmadığı dile getirilmiştir. Öte yandan, göçmen aileler çocuk koruma çalışanları tarafından anlaşılmadıklarını, kültür ve değerlerinin saygı görmediğini ve yargılandıklarını düşünmektedir. Aileler dil, kültür ve inançlarının hizmet seçiminde dikkate alınmadığını ve koruma altına alınma sürecinin çocuklarının dil, kültür ve yaşam biçimleri üzerinde olumsuz değişimlere yol açtığını söylemiştir. Araştırmanın en dramatik bulgularından biri de, koruma altına alınma sürecinin göçmen aileler tarafından ölüm ve kayıp olarak değerlendirilmesidir. Aileler, çocuklarının kendilerinden habersiz olarak koruma altına alınmasını ve bu süreçte çocuklarına ulaşamamayı "ölüm ötesi" olarak algılamaktadır.

Göçmen ailelere yönelik koruma hizmetlerinin daha iyi anlaşılması ve görünür kılınması için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda yeni araştırmaların, ailelerin yanı sıra aile odaklı ve kuruluş bakımı hizmetlerinden faydalanan çocukların ve çocuk koruma sistemlerinden ayrılan gençlerin deneyimlerine odaklanması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk koruma, Almanya, Göçmen Aile, Alman Gençlik Dairesi, Göç, Çocuk Selametinin Tehlikede Olması, Uluslararası Çocuk Koruma, Kültüre Duyarlı Sosyal Hizmet

¹ Dr., Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, e-posta: shufyaman@gmail.com

² Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, eposta: ttuncay@hacettepe.edu.tr

EXPERIENCES OF TURKISH IMMIGRANT FAMILIES WHOSE CHILDREN HAVE BEEN TAKEN INTO CARE IN GERMANY

Abstract

The Turkish labour migration to Germany that started from 1960s has brought about various problems. Child protection services towards Turkish immigrant families whose children have been taken into care is amongst these problems that has constantly been on the agenda in the recent years yet not researched holistically so far.

The objective of this study is to set out the experiences of immigrant families, whose children have been taken into care, in their own language. The study strives to understand and make sense of the child protection practices towards Turkish immigrant families whose children have been taken into care by German Youth Welfare Services and the problems they experienced during this process.

This study, which is the first research that has examined experiences of Turkish immigrant families, is providing a snapshot of experiences of Turkish immigrant families whose children have been taken into care rather than claiming an understanding of the full picture. The study found that Youth Welfare Services represent “fear and distrust” in the eyes of Turkish immigrant families. The absence of a systematically culturally sensitive social work practice came out in the interviews both with the families and experts although there is work undertaken in the field of multicultural social work in Germany. Immigrant families feel they are not understood by child protection workers, their culture or values are not respected and they are judged by child protection workers. Additionally, families feel their children’s cultural needs, i.e. religion, language are not taken into consideration and thus, their children’s care experience is having negative impacts on their children’s identity needs, i.e. language, lifestyles and culture. One of the most dramatic findings of the study was that families liken the experience of their children being taken into care to death. Families describe their children’s abrupt accommodation without their knowledge and their subsequent inability to reach them as something beyond death.

As such, there is need for more research in order to better understand the child protection practices towards immigrant families and how these impact on ethnic communities in order to pave the way for a service delivery that is child and family oriented rather than procedure driven. In this context, it is felt that there is research gaps in experiences of Turkish children who are in foster care or in children homes or who have left care and these areas would be useful for the future research to focus on.

Keywords: *Child protection, Germany, Immigrant family, Youth welfare service, migration, the child’s well-being being put at risk, international child protection, culturally sensitive social work practice.*

Giriş

Aile, çocukların eğitimi ve büyümesi için doğal ve ideal ortam olmasına rağmen günümüzde ebeveyn bakımından yoksun büyüyen çocuk sayısı her geçen gün artmaktadır. Barber ve Delfabbro'ya (2004) göre; araştırmacılar, uygulayıcılar, gazeteciler ve politika yapıcıları artan bir şekilde dünya genelinde çocuklara yönelik aile dışı bakımın bir kriz içerisinde olduğundan yakınmaktadır. Ülkeler, bu bağlamda çocukları ihmal ve istismardan en etkili bir biçimde koruyabilmenin yollarını aramaktadır. Çıkarılan yasalar ve uygulanan plan ve programlar yeniden gözden geçirilmekte ve birçok ülke konuya yönelik yenilikçi politikalara yönelmektedir. Ebeveyn bakımından yoksun büyüyen çocuk sayısının en fazla olduğu Avrupa ülkelerinden biri de Almanya olup ebeveyn bakımından yoksun büyüyen çocuk sayısı her geçen yıl katlanarak artmaktadır (Almanya Federal İstatistik Dairesi, Koruma Tedbiri Kararları).

Öte yandan, Sanayileşme ile birlikte sosyal sorunların çeşitlendiği ve şiddetinin arttığı bilinmektedir. Sanayileşmenin kaçınılmaz sonuçlarından biri de uluslararası işgücü göçüdür. II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan işgücü açığı üzerine, Türkiye'den Batı Avrupa ülkelerine ve özellikle de Almanya'ya bir göç hareketi başlamıştır. İşçi akımının düzenli gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak ve göçmen işçi ve işverenlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere Türkiye, Almanya ile 1961 yılında işgücü anlaşması imzalamıştır. Yurtdışında yaşayan 6 milyonu aşkın Türk toplumunun yaklaşık 5,5 milyonu, Batı Avrupa ülkelerinde yaşamaktadır¹.

Her türlü göçün doğası gereği ortaya çıkardığı sorunlar, Almanya'ya göç eden Türkiyeli vatandaşlar tarafından ileri boyutlarda yaşanmıştır. Bu durumun göç eden vatandaşların nitelikleri (dil, eğitim, meslek) ile ilgili boyutları olduğu gibi Alman ve Türk makamlarının gerekli tedbir ve hizmetleri yeterince sağlamamış olmasıyla ilgili boyutları da vardır. Göç eden bireyler, ailelerinin parçalanması, eş ve çocuklarının ayrı yaşaması gibi sorunlarla veya yanlarında getirdikleri eş ve çocuklarının Alman toplumuna uyum sorunlarıyla baş başa kalmışlardır (Nuruan ve diğ., 2005: 8).

¹ <http://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler.tr.mfa> (Erişim: 02.03.2018)

Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları sorunlardan bir tanesi de çocuklarının koruma altına alınmasıdır. Göçmen nüfusun yoğun olduğu Avrupa ülkelerinde, koruma altına alınan çocukların sorunları ve velayet hakkı konusunda Avrupa genelinde zaman zaman çeşitli şikâyetler gündeme gelmektedir. Özellikle Almanya'da koruma altına alınan çocuklar, gündemdeki yerini korumayı sürdürmektedir. Buna karşın, Avrupada çocukları koruma altına alınan aileler ile ilgili yapılan literatür araştırmasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Hakları İnceleme Komisyonu'nun 2013 yılında yaptığı çalışma dışında, doğrudan bu konuyu bilimsel olarak ele alıp inceleyen herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

Bu anlamda araştırmanın problemi, koruma altına alınma süreci ve sonrasında ailelerin neler yaşadıkları, ailelerin çocuk koruma sistemleri (child protection systems) ile ilgili deneyimleri, aile ve çocuklar arasındaki ilişkileri ele alan bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır. Türkiyeli göçmen ailelerin Alman çocuk koruma sistemi ile ilgili deneyimlerinin bilimsel olarak incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu araştırma, Gençlik daireleri tarafından koruma altına alınan göçmen ailelere sunulan hizmetleri ve yaşanan sorunları anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmaktadır. Araştırmanın alt amaçları kapsamında, aşağıda yer alan sorulara yanıt aranmıştır.

Federal Almanya'da:

- Çocukları koruma altına alınan göçmen ailelerin, gençlik dairelerine bakış açısı nasıldır?
- Çocuk koruma sisteminde, kültüre ve toplumsal farklılıklara duyarlı hizmet sunumuna yer veriliyor mu?
- Çocukları koruma altına alınan göçmen ailelerin, inanç ve kültürel özellikleri çocuklarının faydalandıkları hizmet seçiminde ne kadar dikkate alınıyor?
- Koruma altına alınma süreci ve sonrasında, göçmen aileler ve çocukları ne tür sorunlar yaşamaktadır?
- Çocuk koruma sistemleri, çocuk hakları bakış açısıyla değerlendirildiğin-

de, işleyen ve işlemeyen yönler nelerdir ve göçmen çocukların korunmasına yönelik olarak ne tür değerlendirme ve önerilerde bulunulabilir?

Almanya'da Korunmaya Muhtaç Çocuklara Hizmet Sunma Biçimi

Federal Almanya Cumhuriyeti, 16 eyaletten oluşmaktadır. Federal hükümet ile eyaletler arasındaki yasal ve diğer yetkilerin dağılımı, eyaletler için bağlayıcı olup Alman Anayasası tarafından belirlenmektedir.

19. yüzyıl sonlarındaki modern çocuk refahı hizmetlerinin başlangıcından beri, Almanya'da çocuk koruma konusu, ilk olarak hükümet dışı hayırsever kurumlar ve sonrasında yerel hükümet hizmetleri yoluyla yürütülen önemli alanlardan biridir. Bu iki parçalı ve büyük oranda devlet tarafından finanse edilen kamu ve özel hizmet kurumları, Alman çocuk ve gençlik refahı kurumlarını karakterize etmiştir. Weimar Cumhuriyeti'nin ilk günlerinden itibaren her il ve ilçedeki Gençlik Daireleri öncü ve koordinatör bir rol oynamıştır (Wolff, Biesel ve Heinitz, 2011; Vatandaş, 2014).

Alman çocuk koruma sisteminde, yetki devrine dayalı ve kültürel nüfuzun gözönünde bulundurulduğu bir örgütlenme modeli bulunmaktadır. Almanya'da çocuk ve gençlere ilişkin sosyal hizmetler, yetki devrine dayanan bir sistem üzerinden hükümet dışı organizasyonlar tarafından yürütülmektedir (Morel, 2007; Vatandaş, 2014). Hizmetler, devlet tarafından finanse edilmektedir. Kamunun hizmet sunumundaki oranı oldukça düşüktür. Yatılı çocuk refahı kuruluşlarının %67'si hükümet dışı kuruluşlar tarafından yürütülmekte ve aile ve çocuk refahı alanında çalışan işgücünün %61'i bu kuruluşlarda istihdam edilmektedir. Almanya'da kar amacı güden sektörün hizmetlerdeki oranı çok düşüktür (yatılı çocuk refahı kuruluşlarının sayısı sadece %1,5 ve istihdam edilen işgücü oranı %5,8) (Wolff, Biesel and Heinitz, 2011).

Gençlik Daireleri

Alman Gençlik Daireleri, anayasal dayanağını Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası'nın 6. maddesinden almaktadır. Anayasanın 6. maddesi, ebeveynler, çocuklar ve devlet arasındaki davranışları düzenlemektedir (Höyneck and Haug, 2012). Buna göre, "çocukların bakımı ve eğitimi, ana ve babanın doğal hakkı ve en önde gelen yükümlülüğüdür. Devlet, ebeveynlerin

bu görevi yerine getirmelerini gözetir. Velilerin iradesine aykırı olarak çocukları ailelerinden ayırmak, ancak bir yasaya dayanarak ve velilerin yükümlülüklerini yerine getirmemeleri veya başka nedenlerle çocukların bakımsız kalmaları durumunda olanaklıdır” (Alman Anayasası 6. Md).

Çocuğun selametinin tehlike altına girdiği (kinderwohlgefährdung)² ve ebeveynlerin bu tehlikeyi ortadan kaldıramadığı ya da kaldırmak istemediği durumlarda devlet müdahale etmenin yanı sıra zorunlu olarak harekete geçmek zorundadır. Ayrıca, devletin genel olarak ebeveynleri, çocuk bakımı ve eğitimlerinde destekleme görevi bulunmaktadır.

Gençlik Dairesi, faaliyetlerini Çocuk ve Genç İnsanlara Yardım Kanunu çerçevesinde yürütmektedir. 24 bölümden oluşan bu Kanun, VIII Nolu Sosyal Kanun Kitabı (Sozialgesetzbuch VIII) hükümlerine göre işletilmektedir. Bu Kanuna göre, belediyeler kendi sorumluluklarına giren her il ve ilçede bir gençlik dairesi kurmakla yükümlüdür. Daha küçük birimlerde ise sorumluluk kaymakamlıklara verilmektedir (TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2013).

Almanya’da tüm belediye ve kaymakamlıklarda hizmet veren gençlik daireleri, Gençlik Yardım Kurulu ve Gençlik Dairesi İdaresi olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Gençlik Yardım Kurulu gençlerin ve ailelerin sorunlarına karşılık vermek, hizmetler geliştirmek ve desteklemek için planlamalar yaparken; Gençlik Dairesi ise alınan bu kararları uygulamakla yükümlüdür (Gençlik Dairelerinin Sunduğu Hizmetler Soru ve Cevaplar, 2011; Vatandaş, 2014).

²Araştırmacı, Alman çocuk koruma sisteminde hayati bir yer teşkil eden “Kinderwohlgefährdung” kavramının Türkçe dilinde hangi kavramla daha doğru anlaşılacağı üzerinde birçok tartışma yapmıştır. Bu anlamda, “çocuğun iyiliği”, “çocuğun yüksek yararı”, “çocuğun menfaati”, “çocuğun refahı”, “çocuğun güvenliği” ve “çocuğun esenliği” gibi birçok kavram ele alınmıştır. Kinderwohlgefährdung kavramı, üç sözcükten oluşmaktadır. Kindes, çocuk; wohl, selamet/esenlik; gefährdung ise tehlike anlamında kullanılmaktadır. “Kinderwohl” kavramı, Türk Medeni Kanunu’nun 339. Maddesinde, çocuğun menfaati olarak ele alınmıştır (Ayrıntılı bilgi için bkz. İmamoğlu, 2004). Bununla birlikte, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu’nun 2013 yılında hazırladığı raporda, “Kinderwohl” kavramı “çocuk selameti” olarak kullanılmıştır. Türk Dil Kurumu, selamet kavramını “esenlik; her türlü korku, tasa ve tehlikeden uzak, güvende olma” şeklinde tanımlamaktadır. Emniyet, güvenlik ve esenlik anlamına gelen selamet kavramı, bütüncül olarak düşünüldüğünde “emniyet, güvenlik ve esenlik” ten daha fazla derinlikli ve kapsayıcı bir anlama karşılık gelmektedir. “Kinderwohlgefährdung, Türkçeye “çocuğun güvenliğinin tehlikede olması, çocuk esenliğinin/çocuk selametinin tehlikede olması” şeklinde çevrilebilmektedir. Araştırmacı tarafından yapılan bütün tartışma ve değerlendirmelerin sonunda, Kinderwohlgefährdung kavramının Türkçe karşılığı olarak “çocuk selametinin tehlikede olması” kavramı tercih edilmiştir.

Almanya'da 600 Gençlik Dairesi ve 80 000 hükümet dışı sosyal hizmet kuruluşu bulunmaktadır. Bunlar arasında Katolik, Protestan, Yahudi ve dini olmayan diğer hayır kurumları bulunmaktadır.

Gençlik Daireleri Tarafından Sunulan Hizmetler

Gençlik Daireleri, çocuk ve gençlerin yetiştirilmesi, bakımı ve eğitiminde anne ve babalara ve diğer kişilere destekleyici hizmetler sunar. Gençlik Dairelerinin çocuk, genç ve ailelere yönelik hizmetleri genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Erken yardımlar
 - Danışmanlık hizmetleri
 - Ebe ve çocuk hemşireleri
- Kreş Hizmeti
- Çocuk parkları, oyun alanları
- Gençlere yönelik eğitim ve sosyal kültürel etkinliklerin organize edilmesi
- Gençlere yönelik sosyal çalışmalar
- Gençlerin korunması
- Ceza yargılamasında gençlere yardım
- Evlat edinmede aracılık
- Vasilik

Bunun yanında, genel sosyal hizmetler kapsamında çocuk yetiştirme yardımları, sosyal pedagojik aile yardımı, aile danışmanlığı, ayrılma ve boşanma danışmanlığı ve çocukların korunması (koruyucu aile veya kurum bakımı) yönünde çalışmalar yürütülmektedir.

Çocukların Koruma Altına Alınması

Alman mevzuatına göre, anne ve babanın anayasal hakları olan 'çocuklarını yetiştirme ve eğitme hakkı' ancak çocuk selametinin tehlikeye düştüğü durumlarda kısıtlanabilir (Sosyal Kanun Kitabı VIII § 8a ve § 42/1).

VIII Nolu Sosyal Kanun Kitabı 42. Madde 1. Fıkraya göre, Gençlik Daireleri aşağıdaki durumlarda bir çocuk veya genci, korumaya yetkili ve sorumludur:

1. Çocuk veya gencin koruma altına alınmayı istemesi,
2. Çocuk veya gencin selametine önemli bir tehlike oluşturan durumlarda,
 - a. Çocuğun velayetine sahip olan kişilerin karşı çıkması ya da
 - b. Aile mahkemesi kararının zamanında alınmadığı durumlarda,
3. Yabancı bir çocuk veya gencin refakatsiz bir şekilde Almanya'ya gelmesi ve bakımından sorumlu kişilerin bulunamaması halinde.

Gençlik Dairesi tarafından koruma altına alınan çocuk, uygun bir kişi, uygun bir kuruluş ya da başka şekilde teşekkül etmiş barınma yerlerine yerleştirilir.

Bununla birlikte, 2005 yılındaki *Çocuk ve Gençlik Refahı Sisteminin Geliştirilmesine İlişkin Kanun* ile birlikte, çocuğun ve/veya gencin hayatına ani bir tehlikenin olması ve mahkeme kararının beklenemeyeceği durumlarda, Gençlik dairesi, çocuğu veya genci koruma altına almakla yükümlüdür. Bu bağlamda VIII Nolu Sosyal Kanun Kitabı'nın 42. maddesi gereğince Gençlik dairesi acil müdahale gerektiren durumlarda gerekirse polis gücü ile de çocukları ailelerinden alabilmekte, çocuğu yurtlara veya koruyucu aile yanına yerleştirebilmektedir (Vatandaş, 2014; Bode ve Turba, 2014). Gençlik Dairesinin acil durumlarda çocuğu geçici olarak koruma altına alması haricinde, sadece aile mahkemeleri çocuğu korumak adına ebeveynlerin velayet haklarına zorunlu müdahalelerde bulunabilir.

Alman Anayasası'na göre 'çocuklarını yetiştirme ve eğitime hakkı' anne ve babalara ait olmakla birlikte devlet bu görevin yerine getirilip getirilmediğini gözetler. Devletin bu 'gözetim' görevi, Medeni Kanun'un 1666 sayılı maddesinde somutlaştırılmıştır (Bode ve Turba, 2015). Medeni Kanun'un 1666 sayılı maddesinin "mahkeme yoluyla uygulanacak tedbirler konulu" velayet başlığına göre, aileye mahkeme yoluyla müdahale sadece çocuğun bedensel, zihinsel ve ruhsal olarak selametinin tehlikeye girmesi ve ebeveynlerin çocuğa yönelik tehdidi ortadan kaldıramaması veya kaldırmak

istememesi durumunda mümkün olmaktadır. Mahkeme yoluyla uygulanan müdahaleler belirli sosyal desteklerden başlayıp ebeveynlerin bakım hakkının sona erdirilmesi ve çocuğun aileden alınmasına kadar gitmektedir³. Bununla birlikte şu hususu da dikkate almak gerekmektedir. Gençlik dairesinin çocuğu resen polis zoruyla ailesinden alması çocuğun velayetini etkilememektedir⁴.

Çocuğun aileden alındığı süreçte, Gençlik Dairesi çocuğun nerede kalacağına dair karar verse bile çocuklarla ilgili diğer bütün haklar Aile Mahkemesi'nin hükmü çerçevesinde varsayılan haklar olarak ailede bulunmaktadır.

Öte yandan, Almanya geniş bir sosyal hizmet ağına sahip olmasına, koruyucu ve önleyici hizmetlere önemli yatırımlar yapmasına rağmen koruma altına alınan çocuk sayısı sürekli artış göstermektedir. Aşağıdaki tabloda yıllara göre koruma altına alınan çocuk sayılarına yer verilmiştir.

Tablo 1: Yıllara Göre Koruma Tedbiri Uygulanan Çocuk Sayıları

Yıl	Toplam	Koruma tedbirleri	
		Kendi isteği üzerine	Çocuk selametinin tehdidi nedeniyle
2013	42 123	9 922	32 201
2014	48 059	11 447	36 612
2015	77 645	15 101	62 544
2016	84 230	16 004	68 226

Kaynak: Almanya Federal İstatistik Dairesi, Koruma Tedbiri Kararları

Almanya'da Gençlik daireleri tarafından 2016 yılında 53 300 çocuk veya genç kurum bakımına yerleştirilmiştir. Bu sayı 2014 yılı ile karşılaştırıldığında % 50 oranında artış göstermiştir (Almanya Federal İstatistik Dairesi, 2017).

³ Almanya Medeni Kanunu (Bürgerliches Gesetzbuch), <https://dejure.org/gesetze/BGB/1666.html>, Erişim: 04.03.2018

⁴ Türkiye Cumhuriyeti Berlin Büyükelçiliği, "Aile sevgisi ve sıcaklığına ihtiyacı olan bu çocuklara sahip çıkalım", Hukuk Bülteni, Sayı: 5 (03/2013)

Araştırmanın Yöntemi

Niteliksel araştırma, sosyal olanın bilgisinin insanların kendi ifade ve alıntılarında derlendiği bir araştırma özelliği gösterir. Nitel araştırma bu yönüyle, incelenen birey veya grup davranışlarının ya da sosyal süreçlerin insanlarca algılanan ve yeniden kurgulanan bir resmini sunar. Bu nedenle niteliksel araştırmanın temel özelliği, bu resmin olabildiğince ayrıntılı ve derinlemesine ortaya çıkarılmasını mümkün kılan veri oluşturma tekniklerinin kullanılmasıdır (Kümbetoğlu, 2012: s.38). Çocuk koruma sistemleri ile muhatap olan göçmen ailelerin koruma altına alınma öncesi, süreci ve sonrasında aile olarak neler yaşadıklarını, onların diliyle ayrıntılı olarak ortaya koymak için niteliksel araştırma yöntemi seçilmiştir. Bu kapsamda, aileler ve uzmanlarla derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Nitel araştırmalarda, araştırmacılar birden fazla örnekleme yöntemini aynı anda kullanabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda araştırmanın öznelerine ulaşmada, maksimum çeşitlilik, kartopu ve kolay ulaşılabılır durum örnekleme yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırmanın kuramsal altyapısı ve amaçlarına bağlı olarak Almanya'da çocuk koruma ve göçmenlik alanı ile ilgili 9 yetkin kişi ve Almanya Duesseldorf Aile ve Sosyal Politikalar Ataşeliği'ne farklı şehirlerden başvuru yapmış 17 aile ile Almanya'da derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan derinlemesine görüşmeler yoluyla ailelerin ve uzmanların mevcut durum ile geleceğe yönelik analiz ve öngörülerini elde edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Uygulama Süreci

Araştırma, Almanya'da yapılmıştır. Araştırma öznelerinin çoğu Kuzey-Ren Westfalya Eyaletinde; diğer özneler ise, bu eyalete komşu olan eyaletlerde yaşamaktadır.

Çalışma ile ilgili bireylerin seçiminde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yurt dışı temsilciliği olan Duesseldorf Aile Ataşeliğinden destek alınmıştır. Araştırmacı, Duesseldorf Ataşeliğindeki çalışma deneyimi vesilesiyle kişisel bağlantılarından da yararlanmıştır. Bu bağlamda, Duesseldorf Aile Ataşeliğinde görev yapan sosyal pedagoglar tarafından Ataşeliğe başvuran

aileler, aranarak araştırmanın amacı hakkında gerekli bilgilendirme yapılarak görüşmeyi kabul edenlerden ön onay alınarak görüşme listesi oluşturulmuştur.

Aynı şekilde araştırmacının bilgi birikimi, deneyimi ve kişisel bağlantıları ve Duesseldorf Aile ve Sosyal Politikalar Ataşeliği'nde çalışan sosyal pedagogların görüşleri doğrultusunda çocuk koruma alanındaki anahtar kişilerin listesi oluşturulmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler, araştırmacı tarafından bizzat gerçekleştirmiş ve tüm görüşmeler ses kayıt cihazı aracılığı ile kayıt altına alınmıştır. Verilerin tamamı araştırmacının bizzat kendisi tarafından toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmanın uygulama aşamasında derinlemesine görüşme yapılırken hem ses kaydı yapılmış hem de araştırmacı tarafından araştırmanın öznelere için önceden hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme yönergesi üzerinde notlar alınmıştır. Verilerin analizi aşamasında, görüşme çözümlerinin bu notlar ile birlikte değerlendirilmesi veri analiz sürecini kolaylaştırmıştır.

Verilerin çözümlenmesi aşamasında, araştırmada ses kayıt cihazı aracılığıyla elde edilen veriler, çözümlenerek bilgisayara aktarılmıştır. Oluşturulan metin birkaç kez okunduktan sonra tüm görüşme kayıtları, daha önceden araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formunda belirlenen genel konu başlıkları, alt konu başlıkları ve ortaya çıkan yeni kavram ve temalar çerçevesinde anlamlı bölümlere ayrılmıştır. Temalar, kuramsal çerçeve bölümünde yer alan bilgilerle ilişkisi temelinde incelenmiş ve analiz edilmiştir. Bu süreç Microsoft Office programı yardımıyla yapılmıştır.

Verilerin analizinde, betimsel analiz yaklaşımı çerçevesinde hareket edilmiştir. Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analizde, görüşme çözümlerindeki verilerin özgün biçimlerine sadık kalınarak, görüşülen ya da gözlenen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239; Kümbetoğlu, 2012: 154). Bu kapsamda, bireylerin söylediklerinden sık sık

doğrudan alıntılar yapılmıştır. Doğrudan alıntılarının sıklıkla kullanılması, araştırmacının önemli bulduğu boyutları anlatılardan örneklerle yansıtmayı, raporu yaşanan gerçekliğin resimlendirildiği bir yapıya kavuşturur. Böylelikle araştırmacının ortaya koyduğu verilerin okuyucu ile birebir karşılaşması sağlanır (Kümbetoğlu, 2012: s.170).

Araştırma, uygulama aşaması öncesinde Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'na sunulmuş ve bahse konu Komisyon tarafından, araştırmacının etik olarak uygun olduğuna karar verilmiştir. Özneler, derinlemesine görüşme öncesinde çalışmanın amacı, kapsamı ve elde edilecek verilerin ne şekilde kullanılacağı konusunda bilgilendirilmiştir. Her öznenin görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kaydedilmesi konusunda izinleri alınmış ve öznelerin çalışmaya ancak gönüllü olmaları halinde katılımları sağlanmıştır. Çalışmada görüşleri aktarılan ailelerin gerçek isimleri ve kendilerini tanıtabilecek ilave bilgiler, mahremiyetlerinin korunması etik ilkesi çerçevesinde gizli tutulmuştur. Her özneye rumuz verilmiştir.

Araştırma Öznelerini Tanıtıcı Bilgiler

Alman bir ebeveyn hariç araştırmacının bütün özneleri Türkiye kökenli olup Almanya'da yaşamaktadır. Araştırmaya katılan 17 aile ve 9 yetkin bireyin gerçek isimleri etik hassasiyetler ve bireylerle yapılan sözleşme gereği saklı tutulmuştur.

Aile öznelerine araştırmacı tarafından çiçek isimleri verilmiştir. Araştırmaya katılan 17 aileyi tanıtıcı bazı bilgilere aşağıda yer verilmiştir:

Gül Ailesi:

Eşlerden biri Almanya doğumlu, diğer eş evlilik nedeniyle Almanya'ya göç etmiş. Üç çocukları var. Büyük kızları koruma altına alınmış. Ebeveynler ve çocukları arasındaki giyim tarzı, erkek arkadaşlığı gibi kültürel farklılıklardan dolayı çocuk kendi isteği ile koruma talebinde bulunmuştur. Anne ile görüşme yapılmıştır.

İhlamur Ailesi:

Tek ebeveynli aile. Üç çocuğu var. Bir kız ve üç yeğeni koruma altına alınmış. Anne ve kız arasındaki kültürel farklılıklar nedeniyle kız kendi

isteğiyle koruma altına alınmıştır. Yeğenleri ise, annenin çocukların bakımını sağlayamaması nedeniyle koruma altına alınmıştır. Anne ile görüşme yapılmıştır.

Kardelen Ailesi:

Tek ebeveynli aile. Dört çocuğu bulunmaktadır. Anne, çocuğu ile baş edemediği için koruma talebinde bulunmuştur. Anne ile görüşme yapılmıştır.

Karanfil Ailesi:

Her iki ebeveyn sosyal pedagog. Üç çocuklarından biri koruma altına alınmış. Ebevenler ve kızları arasındaki yaşam tarzı, erkek arkadaşlığı gibi kültürel farklılıklardan dolayı kızları, kendi isteği ile koruma talebinde bulunmuştur. Koruma altına alınma süreci sonrası, çocuğun tekrar Gençlik dairesine başvuracağı kaygısıyla aile kızlarını Türkiye'ye götürmüştür (Aile, Almanya'da ikamet etmektedir). Görüşme, anne ve baba ile birlikte yapılmıştır.

Erguvan Ailesi:

Ailenin yeğeni, annenin ruhsal hastalıkları nedeniyle koruma altına alınmıştır. Koruma altına alınma üzerine aile, yeğenine koruyucu aile olmak istemiş ancak bu talepleri kabul edilmemiş. Görüşme her iki ebeveynle gerçekleştirilmiştir.

Lale Ailesi:

Tek ebeveynli aile. Sosyal yardımlarla geçiniyor. 6 çocuğu var. Aileye engelli çocuk için yapılan sosyal yardımın, evin ve diğer çocukların da ihtiyaçlarına harcanması nedeniyle aile, çocuğunun koruma altına alınması tehlikesiyle karşılaşmıştır. Mahkeme kararı ile çocuk annede kalmıştır. Görüşme anne ile gerçekleştirilmiştir.

Leylak Ailesi:

Tek ebeveynli aile. Anne işsiz. 38 yıldır Almanya'da yaşıyor. Üç çocuğu var. Bir kızı ve üç yeğeni koruma altına alınmış. Anne ve kızı arasındaki kültürel farklılıklar nedeniyle kızı kendi isteğiyle koruma altına alınmıştır. Yeğenleri ise, annenin çocukların bakımını sağlayamaması nedeniyle koruma altına alınmıştır. Görüşme anne ile yapılmıştır. Ihlamur ve Leylak Ailesi, kardeşler.

Menekşe Ailesi:

Tek ebevenyli aile. Almanya doğumlu. Üç çocuğu var. Eşinden ayrıldıktan sonra iki çocuğu koruma altına alınmış. Velayetin annede olması nedeniyle çocuklar anne tarafından Gençlik dairesinin bakımına verilmiştir. Ancak, annenin çocuklarla ilgilenmemesi ve çocuk ile baba arasındaki güçlü bağ nedeniyle Gençlik dairesi tarafından çocuk babasının yanına döndürülmüştür. Diğer çocuk ise kendi isteğiyle kuruluştan ayrılmıştır. Baba ile görüşme yapılmıştır.

Manolya Ailesi:

Tek ebevenyli aile. Aile içi geçimsizlik, annenin psikolojik rahatsızlıkları ve babanın annenin sağlık durumu ile ilgili belgeleri Gençlik dairesi ile paylaşması sonrasında ailenin ikiz çocukları koruma altına alınmış. Anne, sosyal yardımlarla geçinmektedir. Görüşme anne ile yapılmıştır. Anne tek başına yaşamaktadır.

Nergis Ailesi:

Ailenin üç çocuğu bulunmaktadır. Baba işsiz. Ailenin ortanca çocukları koruma altına alınmış. Ailenin çocuğu koruyucu aileye verilmiştir. Görüşme baba ile gerçekleştirilmiştir.

Nilüfer Ailesi:

Tek ebevenyli aile. Altı çocuğu bulunmaktadır. Ailenin bir çocuğu koruma altına alınmıştır. Diğer beş çocuk anne ile yaşamaktadır. Görüşme anne ile yapılmıştır. Aile sosyal yardımlarla geçinmektedir.

Papatya Ailesi:

Baba Almanya doğumlu, anne ise evlilik nedeniyle Almanya'ya göç etmiştir. Üç çocukları bulunmaktadır. Aile, en küçük çocuklarının ateşlenmesi (ailenin ifadesiyle havale geçirme ihtimali) üzerine çocuğa ilk müdahaleyi yapmıştır. Ancak, hastane süreci ile birlikte aile bilinçli olarak çocuğa zarar vermekle itham edilmiş ve bunun üzerine üç çocukları da koruma altına alınmıştır. Üç kardeşin her biri farklı koruyucu ailelerin yanına yerleştirilmiştir. 5 aylık koruma altına alınma süresi sonrası, iki çocuk aileye teslim edilmiş, bir çocuk ise koruma altındadır. Görüşme anne ve baba ile birlikte yapılmıştır. Baba işsiz, anne ise ev hanımıdır. Aile sosyal yardımlarla geçinmektedir.

Reyhan Ailesi:

Baba, Almanya doğumludur. Ailenin iki çocuğu bulunmaktadır. Ailenin, ilk çocuğu sağlık sorunu (ateşli hastalık) nedeniyle hastaneye götürülmüş ve sonrasında ailenin çocuğa bilinçli olarak zarar verdiği iddia edilerek çocuk koruma altına alınmıştır. Koruma altına alma nedeniyle ailenin ifadesiyle Almanya'da miting düzenlenmiştir. Mahkeme kararı sonrası aile haklı bulunarak çocuk aileye geri verilmiştir. Anne ve çocukları, Türkiye'ye taşınmıştır. Baba ise Almanya'da çalışmaktadır.

Sarmaşık Ailesi:

Anne ve baba, Almanya doğumludur. İki çocukları var. Anne, ağabeyinin aile içi geçimsizlikleri üzerine, yeğenine koruyucu aile olmuştur. Aile, koruyucu aile olma başvurusunda bulunurken Gençlik dairesine yönelik korku ve güvensizlik nedeniyle kendi çocukları için kaygılanmıştır. Ancak, aile koruyucu aile olma sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmamış ve Gençlik dairesi çalışanlarının tutumunu çok yapıcı bulmuştur. Görüşme anne ile yapılmıştır.

Sümbül Ailesi:

Baba evlilik nedeniyle Almanya'ya göç etmiş olup 24 yıldır Almanya'da ikamet etmektedir. Anne bir yaşından itibaren Almanya'da yaşamaktadır. Dört çocukları bulunmaktadır. En küçük erkek çocuğu, okul yönetimine başvurmak suretiyle koruma altına alınmıştır. Görüşme anne ve baba ile birlikte yapılmıştır. Anne ve baba çalışmaktadır.

Yasemin Ailesi:

Anne Almanya doğumlu, baba evlilik nedeniyle Almanya'ya göç etmiş. Aile içi geçimsizlik ve şiddet nedeniyle baba evden uzaklaştırılmıştır. Uzaklaştırma sonrası, anne ve babanın birbirleri ile görüşmesi ve annenin çocuklarının resimlerini babayla paylaşması gibi davranışlar üzerine ailenin üç çocuğu da koruma altına alınmış. Görüşme anne ve baba ile birlikte yapılmıştır.

Zambak Ailesi:

Dört çocuklu bir aile. Anne, evlilik nedeniyle Almanya'ya yerleşmiştir. Aile yaklaşık 35 yıldır Almanya'da yaşamaktadır. Baba maden ocağından

emekli olmuştur. Anne ise ev hanımıdır. Görüşme anne ve baba ile birlikte yapılmıştır. En küçük kızları koruma altına alınmış. Çocuk ve ebeveynleri arasında erkek arkadaşlığı üzerinde yaşanan tartışma sonucu, çocuk kendi isteği ile koruma talebinde bulunmuştur.

Araştırmaya katılan 9 yetkin kişinin tümü Türkiyeli olup kişilere ait tanıtıcı bazı bilgilere aşağıda yer verilmiştir:

Aile Destek Hizmetleri Sorumlusu:

Almanya doğumlu. Eğitimini, sağlık idaresi alanında yapmıştır. Aynı zamanda psikoloji okumaktadır. Türkiye kökenli bir sivil toplum kuruluşunda, aile destek hizmetleri sorumlusu olarak çalışmaktadır.

Gençlik Dairesi Yöneticisi:

Almanya doğumlu. Lisans eğitimini sosyal hizmet ve sosyal pedagoji dallarında; yüksek lisansını ise sosyal yöneticilik üzerine yapmıştır. Bir belediyede, Gençlik Dairesi, Okul Dairesi ve Spor Dairesinin Genel Müdürü olarak görev yapmaktadır. 14 yıldan beri gençlerle çalışmaktadır. Gençlik Dairesi Genel Müdürü olarak görev yapmanın yanı sıra 8 yıllık uygulama deneyimi bulunmaktadır.

Sivil Toplum Kuruluşunda Çalışan Sosyal Pedagog:

Almanya doğumlu. Gençlik Dairesi tarafından yetkilendirilen yüklenici bir sivil toplum kuruluşunda, koruyucu aile hizmetleri ve göçmenlik alanında sosyal pedagog olarak görev yapmaktadır. Söz konusu sivil toplum kuruluşu, kültürler arası çocuk ve gençlik çalışması, eğitim yardımları, koruyucu aile, göç ve uyum gibi alanlarda faaliyet göstermektedir.

Akademisyen:

Türkiye Uyum Araştırma Merkezi yöneticisi olup 7 yıldır bu alanda görev yapmaktadır. Ayrıca, Essen Üniversitesi'nde psikoloji alanında profesör olarak çalışmaktadır. Aynı zamanda, 10 yıl boyunca bağımsız (herhangi bir kuruluşla bağlı olmaksızın) bilirkişi olarak görev yapmıştır.

Vasi:

34 yıldır Almanya'da yaşamaktadır. 25 yıldan beri, velayet mahkemesinde resmi vasi olarak görev yapmaktadır. Ayrıca, Türk Alman Kültür Birliği isimli bir dernek aracılığıyla sivil toplum alanında çalışma yürütmektedir.

Bilirkişi Kurumu Yöneticisi:

Almanya doğumlu. Lisansını psikoloji alanında yapmıştır. 2004 yılından itibaren bilirkişi olarak aile mahkemeleri için çalışmaktadır. Aynı zamanda, hali hazırda bir bilirkişi kurumunun yöneticiliğini yapmaktadır.

Sosyolog:

Almanya doğumlu. Mesleği, uzman sosyolog. Aynı zamanda, aile terapisti ve sosyal danışman olarak görev yapmaktadır. Şu an da kurucusu olduğu ve aynı zamanda yönetici ve terapist olarak çocuk ve ergen göçmen polikliniğinde çalışmaktadır.

Sosyal Pedagog, Aile Ataşeliği:

Almanya doğumlu. Lisans eğitimini, sosyal pedagoji ve sosyal çalışma alanında yapmıştır. Dört yıl sosyal pedagojik aile yardımları alanında görev yapmıştır. Türkiyeli göçmen ailelerle çalışmıştır. Bireysel, çift ve aile terapisi alanında üç yıl boyunca çalışmıştır. Aynı zamanda, Türk Ailelerinde Ayrılık ve Boşanma Süreci üzerine doktora çalışmasını yürütmektedir. 2015 yılından itibaren Aile ve Sosyal Politikalar Ataşeliği'nde görev yapmaktadır.

Pedagog, Aile Ataşeliği:

Almanya doğumlu. Lisans eğitimini pedagoji alanında yapmıştır. Yan dal olarak sosyoloji ve tarih eğitimi almıştır. 2015 yılından itibaren Aile ve Sosyal Politikalar Ataşeliği'nde pedagog olarak görev yapmaktadır.

Bulgular ve Tartışma

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın amaçları ve yarı yapılandırılmış görüş formunda yer alan konu başlıkları çerçevesinde Almanya'da göçmen aileler ve uzmanlarla yapılan 26 derinlemesine görüşmeden elde edilen bulgulara ve tartışmalara yer verilmiştir.

Çocuk Selametinin Tehlikede Olması

Çocuklara yönelik kötü muamele ve çocuk koruma konusu, Almanya ve diğer birçok ülkede, kamuoyu ve sosyal politika ve sosyal hizmet tartışmalarında en önemli sorunlar arasında yer almaya başlamıştır.

Çocuk selametinin tehlikede olması, istismarın gerçekleştiği ve tekrarlanma riski olan vakalarla birlikte kötü muamelenin gerçekleşeceği yönünde tehlike bulunan vakaları içermektedir (Kindler, 2012). Schone (2008: 25), çocuk selameti kavramının belirsizliğine rağmen devlet müdahalesi için yasal bir dayanak oluşturduğunu ve bu anlamda önemli bir görevi yerine getirdiğini söylemektedir.

Çocuk selametinin tehlikede olması, çocuk koruma sisteminin odağını oluşturmaktadır. Ancak bu kavramın tanımı konusunda görüş birliğinin olduğunu söylemek güçtür. Bu kavramın içeriğini somut olarak doldurmak, anne-babalar, hukukçular, sosyal pedagoglar ve bilirkişiler için kolay bir iş değildir (Andersen, Asmus ve Turan, 2013). Literatürde yer alan görüşlere paralel olarak aileler ve uzmanlar ile yapılan görüşmelerde bu kavramın belirsizliğine ilişkin olarak benzer görüşler dile getirilmiştir.

Benim kültürüme zıt şeyleri getirip bana baskı aracı olarak kullanıyor. Bunu da ancak sosyal devlet adına yapıyor, oradaki çalışan vatandaş devletin adına yapıyor ve ona da diyor ki, “Ben çocuğun selameti yönünden çocuğuna el koyuyorum”. Bu kadar basit.

F. Bunu, çocuk selametinin tehlikede olması olarak mı yansıtıyor?

(Baba) Evet, çocuk selametinin tehlikesi olarak görüyor onu.

(Anne) Aynen. “Bu çocuk selameti tehlikesi” diyor, “Erkek arkadaşına müsaade etmiyorsa.” Benim çocuğum daha çok küçüktür, etmek mecburiyetinde de değilim, bu da benim hakkımdır şu anda (Karanfil Ailesi).

Çocuğun güvenliğinin güvence altına almasını amaçlayan çocuk selameti kavramında, güvenliğin düzeyinin hâkimden hâkime değiştiğini ve kendilerinin de bundan dolayı zorlandıklarını bilirkişi kurumu yöneticisi çarpıcı bir biçimde anlatıyor:

Dediğim gibi, Anayasa Mahkemesi 2014-15 senelerinde kararları çok değiştirdi. Yani nasıl desem, bir tarafta ebeveyn hakkı var, diğer tarafta tabii ki çocuk selameti, burda ebeveynlerinin haklarının gözetilmesi lazım, çocuk koruma altına alınsa da, uzun süre koruma altında kalsa da, ebeveyninin yanında büyüme hakkı var. Dolayısıyla, çocuğun güvenliğinin tehlike altında olduğuna emin olarak karar vermek zorundayız ve bundan emin olarak karar vermek de zor.

Dolayısıyla, Biz de zorlanıyoruz. Sicherheit (güvenlik) nedir? Yüzde 51 mi, yüzde 70 mi, yüzde 90 mı, bizden istenilen bu sicherheit nedir, nasıl bir rakamdır? Onu çok hâkime sormuşumdur, cevabını her zaman değişik almışım. Hâkim yüzde 90 demişti. Yüzde 90 çok büyük bir rakam ve onu ben nasıl belirleyeyim, onu anlayamadım yüzde 90'ı. Yüzde 70 deniliyor. Geçen yüzde 51 dedi bir hâkim. Çok büyük bir güvenlik değil bu diye düşünmüştüm ben. Yani orada biz de psikologlar olarak zorlanıyoruz. Yani bizden istenen şey nedir, onu her zaman belirleyemiyoruz. Onun için, herkesin kendine göre bir sicherheiti vardır.

Modern toplumlarda tehlike ve tehlike riski çocuk koruma sistemlerinin odağında yer almaktadır. Bode ve Turba'ya (2014) göre geniş perspektiften düşünüldüğünde, çocuk selameti tehlikesi batı toplumlarının yapısal bir sorundur.

Çocuk koruma sistemlerindeki kavramların toplumsal değişim ve gelişmelerden ayrı değerlendirilmesi mümkün görünmemektedir. Modern toplumlarda, ölümcül çocuk istismarı vakaları sonrası, mahrem alanın özerkliği artan bir şekilde denetlenmekte, izlenmekte ve bunun sonucu olarak çocuk koruma sistemleri daha fazla kontrol ve müdahale odaklı politikalar geliştirmektedir (Houston, 2002; Furedi, 2002; Wolff, Biesel ve Heinitz, 2011). Buna karşın, Freymond ve Cameron'a (2006) göre, çocuk ihmal ve istismarının zorunlu bildirim tabi olduğu sistemlerde, kötü muamele riski altında bulunan çocuk ve gençlere sunulan hizmetlerin daha etkili olduğu yönünde bir kanıt bulunmamaktadır. Ayrıca, zorunlu bildirim/raporlama mevzuatına sahip olan ya da olmayan çocuk koruma sistemlerinin, çocuk ölümlerini engelleme noktasında diğer çocuk ve aile refahı paradigmalarından daha üstün olduğuna dair de bir kanıt bulunmamaktadır.

Çocuk Koruma Görevlilerinin İkilemi

Almanya'da medyaya da yansıyan ölümcül çocuk vakaları (Osnabrueck'teki "Lydia", Hamburg'taki "Jessica", Bremen'deki "Kevin", Schwerin'deki "Lea-Sophie"), çocuk istismarı hataları ve sistematik başarısızlıklar toplumun dikkatini çekmiş; çocuk koruma sistemleri, çocukların korunmasına katkı sağlamayan "riskli sistemler" olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Bu süreçte, çocuk korumada yer alan sosyal hizmet uzmanları, görev ve sorumluluklarını ihmal ettikleri gerekçesiyle sert bir şekilde eleştirilmiş ve çocuklara gelen zararlardan ve hatta çocuk ölümlerinden sorumlu tutulmuştur. Üstelik bazı vakalarda sosyal hizmet uzmanlarının görevlerini çok az yaptıkları ya da çok geç hareket ettikleri; bazı vakalarda çok erken ya da herhangi bir neden olmaksızın müdahale ettikleri öne sürülmüştür. Bu durum çalışanlarda korku ve güvensizliğe yol açmış ve bundan dolayı, birçok çocuk koruma çalışanı giderek artan oranda "bir ayaklarının cezaevinde olduğuna" inanmaya başlamıştır (Kindeswohlgefährdung Erkennen und Helfen, 2009; Wolff, Biesel und Heinitz, 2011, Höynck und Haug, 2012).

Bununla ilintili olarak, gelecekte çocuklara yönelik muhtemel kötü muamele riskini değerlendirdiklerinde, sosyal hizmet uzmanları çocuklara yönelik kötü muamelenin ortaya çıkması veya devam etmesi durumunda kendilerini herhangi bir suçlamaya karşı korumak için, daha yüksek risk değerlendirmelerini tercih etmekte ve bu durumda kolaylıkla bakım kararına başvurmaktadır.

Çocuk selameti olarak bildirilen vakalarda, bazen çocuk selameti gerçekten tehlike altında olmayabilir. Ancak, bu tür durumlarda, sosyal hizmet uzmanları sonrasında ortaya çıkabilecek risklerden dolayı çocuğu koruma altına alabilmektedir.

Mesela varsayalım 6 veya 7 yaşındaki bir çocuk ilkokul 1. ve 2. sınıfta. Öğretmenine gidiyor ve diyor ki, "Böyle böyle babam annemi dövdü" veyahut da "Babam beni dövdü" veya "İkisi dövüşürken bana da yumruk geldi", vesaire. Öyle bir durumda öğretmenin rolü çok büyük, çünkü iki karar verme imkânı var; birincisi direkt çocukla o an konuşup o zaman belki "Gençlik Dairesine haber veriyorum, onlar gelip sizinle konuşsun" demesi veyahut da

“Annemi, babanı çağırıyoruz, onlarla konuşuyoruz” demesi. Genelde ama tabii ki Gençlik Dairesini çağırıyor ilk olarak, çünkü neden? Çünkü kendilerini garantiye almak istiyorlar, yani kendi durumlarını da tehlikeye atmak istemiyorlar (Sivil Toplum Kuruluşunda Çalışan Sosyal Pedagog).

Çocuk ihmal ve istismarının farklılaşan boyutları, çocuklar üzerindeki etkileri ve kamuoyundan oluşan farkındalık nedeniyle çocukların ihmal ve istismardan en iyi nasıl korunabileceği konusu, kamunun temel önceliklerinden biri haline gelmiştir. Ölümcül ve/veya ağır çocuk ihmal ve istismarı vakaları sonrasında, kamuoyunda oluşan tepkiler ve olayın “sıcaklığıyla” ihmal ve istismarı önlemeye yönelik ani kararlar alınabilmektedir. Bu tür durumlarda geliştirilen politikalar, çocuk ihmal ve istismarını önlemeyi isterken diğer taraftan çok sayıda çocuğun koruma altına alınmasına neden olabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarına gelen eleştiriler sonrası, sosyal hizmet uzmanları uygulamalarında çocuğunu istismar etme potansiyeli bulunan ebeveynleri belirlemeye öncelik vermeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak, aile ile gönüllü çalışma yerine müdahaleci yaklaşım ön plana çıkabilmektedir. İngiltere’de gönüllü yerleştirme yerine zorunlu müdahale yönündeki politikalar, koruma altına alınan çocuk sayısının 1970 ve 1980 yılları boyunca artmasına ve 1982 yılında devlet koruması altındaki çocuk sayısının 100,000’e çıkmasına yol açmıştır (Parton, 1985; Spratt, 2007, akt. Spratt, 2012).

Almanya’da da Çocuk ve Gençlik Refahı Kanunu’nda 2005 yılında yapılan değişikliklerle birlikte çocuk ve gençlik refahı profesyonellerinin “çocukların iyiliğinden sorumlu garantör”ler olarak belirlenmeleri nedeniyle, bu profesyoneller kendilerini “emniyete almak” adına daha fazla acil koruma kararına başvurmaktadır. Koruma altına alınan çocuk sayısı dikkate alındığında, gençlik dairesi çalışanları ve mahkemelerin artan bir şekilde çocukları koruma altına aldığı görülmektedir (Wolff, Biesel und Heinitz, 2011).

Sonuç olarak sosyal hizmet uzmanları, içinden çıkılmaz bir durum ile karşı karşıyadır. İstismarın sonradan ortaya çıktığı ailelere neden önceden müdahale etmedikleri ve istismardan şüphelendikleri ancak sonrasında istismarın olmadığı aileye çok cezalandırıcı yaklaşımlarından dolayı sosyal hizmet uzmanları eleştirilmektedir.

Gençlik Dairelerine Yönelik Göçmen Algısı

Gençlik daireleri, Almanya'da çocuk ve gençlik refahı hizmetlerinin sunumu ve koordinasyonundan sorumlu kurum olup çocuk ve gençlik refahı alanında geniş bir hizmet yelpazesine sahiptir.

Gençlik dairelerinin geniş hizmet ağına rağmen koruma altına alınan çocuklara yönelik uygulamalarının gündemde kalmaya devam etmesi, medyada yer alan haberler ve çocuk koruma konusunda yaşanan sorunlardan dolayı göçmenler başta olmak üzere kamuoyunda Gençlik dairelerine yönelik olumsuz yargılara yol açmaktadır. Baistow ve Wilford'a (2000) göre, İngiltere, Fransa ve Almanya'da aileler, çocuklarının sosyal hizmet kurumları tarafından kendilerinden uzaklaştırılacağı korkusuna sahiptir.

Gençlik daireleri geniş bir hizmet çeşitliliğine sahip olmasına rağmen, Türk ve Alman kamuoyunda daha çok koruma altına alınma uygulamalarıyla bilinmektedir.

Gençlik Dairesi çok gündemde Almanya'da, kötülüğü ile gündemde, hani ihtiyacı olan kişinin yanında değil de, olmayan kişinin yanında olarak gündemde...(Sümbül Ailesi).

Hani benim takip ettiğime göre, çocuğu hem aileden soğutuyorlar, hem de anadilini unutturuluyor ve bunlar (Gençlik dairesi) kendi gittikleri yola yönetiyorlar, yani aşıyorlar, yüzüne gülüyorlar ama... Çocuk sorunlu size yardım etmeye çalışıyoruz şöyle de böyle de... (Kardelen Ailesi).

Ailelerin, Gençlik daireleri ile yaşadıkları sorunlar, ailelerin Gençlik dairesine olan güvenini zedeleyebilmektedir. Cox ve Ephross'a (1998) göre, etnik toplulukların üyeleri, baskı ve ayrımcılığa maruz kaldığı için sosyal hizmet uzmanlarına ve sosyal kurumlara güvenmeyebilir.

Çocuğunuz bir kere haksız yere sizden alınmış, size bir haksızlık yapılmış ve sizin artık güveniniz tamamen sarsılmış... Yani ben o Gençlik Dairesine hayatım boyunca bir daha güvenmem, bunu şimdiden söyleyeyim. Yaşadığım o tecrübeye dayanarak. Haklı olsa bile ben ona güvenmem yani... Bize karşı öne sürülen bütün her şeyin yanlış olduğuna kanaat getirildi sonuçta, ama kimse bizden özür dilemedi. Yani ne mahkeme benden özür diledi, Almanya adına, ne Gençlik Dairesi benden özür diledi (Reyhan Ailesi).

Çocuk koruma sistemleri ve profesyonellerin çocuklar ve aileler için yaptıkları çok önemli çalışmalar bulunmakla birlikte yardımdan çok araştırmaya dayalı olan yapılandırılmış ve bürokratik sistemlerde, ailelerin çoğu çocuk koruma çalışanları ile olan irtibatlarını negatif bir deneyim olarak görmektedir (Lonne ve diğ., 2009). Ailelerin yanı sıra uzmanların neredeyse tamamı, göçmen kökenli ailelerin Gençlik dairelerine yönelik olumlu düşünceler taşımadıklarını, Gençlik dairesinden korktukları ve en hafif tabirle çekindikleri ve Gençlik dairesini “*düşman*” olarak gördüklerini söylemişlerdir. Gençlik dairelerine yönelik göçmenlerin ve Almanların algılarına ilişkin olarak uzmanlar düşüncelerini şöyle açıklıyor:

Ailelerimiz Gençlik Dairesi kavramını duyduğu zaman genellikle korkulu rüya görmüş gibi oluyorlar. Yani biz sıradan bir hizmetle alâkalı bile tavsiye ettiğimizde, aileler Gençlik Dairesinin sadece çocuk alan bir kurum olarak tanıdıklarından, korkuyorlar. Bu sadece Türk veya göçmen aileler için değil, birçok Alman aile için de geçerli (Sosyolog).

Gençlik Daireleri Alman medyasında da güzel bir ışıktadır değil, onlarda da bir tepki var. Alman medyası da Gençlik Dairelerine tepki veriyor, aileler de tepki veriyor... Hatta politik açıdan da, önceki Aile Bakanı Von der Leyen'in Gençlik Dairesine ilişkin bir açıklaması var, “Ne oluyor, niye bu kadar birden himaye altına alıyorsunuz?” diye bir tepki gösteriyor. Tamam, doğru, himaye altına almakta bir sıkıntıları var, orada bir şeyleri var; ama bu, bizimkilerin gündem yaptığı kadar... (Sosyal pedagoğ, Aile Ataşeliği).

Ailelerin gereksiz korkulara sahip olduğu söylenmekle birlikte Laird'e (2008) göre, yapılan araştırmalar, profesyonellerin basmakalıp fikirleri kullandığını ve ebeveynlerin sosyal hizmetlere yönelik güvensizliğini anlamada başarısız olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, uzmanlarla yapılan görüşmelere göre Gençlik dairelerinin uygulamalarında şeffaf olması ve ailelerin işbirliğine gitmesi yoluyla sorunların aşılabileceği dile getirilmiştir.

Bana göre, Gençlik Dairesinin bu konuda, yapmış olduğu o hizmet yelpazesinde daha şeffaf olması lazım. Yani birçok insan, eve gelen yardımcı pedagojik personel manasında veya öğrenme gücünü çekmede alabileceği yardımlardan bihaber. Gençlik Dairesini biz daha ziyade koruma altına alma

ile tanıyoruz toplum olarak, Alman toplumu da daha ziyade onunla tanıyor. Ama işin içine girildiği zaman, yani ortak çalışmaya başlandığında aslında çok ciddi manada pozitif geri dönüşümler yaşanmış oluyor (Sosyolog).

Aileler, çocuklarının korunma altına alınması durumunda genellikle yasal yollara başvurmaktadır. Ancak, bu süreçte hemen yasal yollara başvurulması aileler ve Gençlik daireleri ile arasındaki iletişimi zedelemekte, işbirliğini güçleştirmekte ve sorunun daha da büyümesine yol açmaktadır.

Araştırmaların ortaya koyduğu üzere, göçmen ailelerin çocuk koruma sistemleri ile ilişkileri genellikle olumsuz olaylar üzerine şekillenmektedir. Kuşkusuz burada göçmen ailelerin veya Gençlik dairelerinin, tek taraflı olarak sorunun kaynağı görülmesi gerçekçi olmayacaktır. Diğer taraftan göçmen ailelerin gereksiz korkulara sahip olduğu yönündeki yaklaşımlar da sorunun çözümü noktasında bir fayda sağlamayacaktır.

Çocukların “Kafasına Girme”: Ailenin Denetlenmesi

Furedi (2002:48), modern toplumda uzmanların aile kurumuna çok fazla ve tutarlı olmayan müdahalelerde bulunduğunu ifade etmektedir. Aileler, sürekli farklı bilgilere muhatap bırakılmaktadır. ABD’de çocuk yetiştirmeyle ilgili 1025 makale ve nasihat sütununu içeren bir inceleme, kayıtların %97’sinde ebeveynlerin sorunlu olarak tanıtıldığını ortaya koymaktadır. Ebeveynler, problemlere sebebiyet vermekten sorumlu tutulmanın yanı sıra problemlerle başa çıkma yeterliliğine sahip olarak da algılanmazlar. Çocuk uzmanları sorunları daha kötü hale getirmek için, yalnızca öğüt vermezler, ailelerin hayatına da müdahale ederler.

Çocuk uzmanları tarafından ailelere çocuk bakımı alanında sürekli farklı ve tutarsız bilgiler verilmesi ve ailelere müdahale edilmesinin başka bir versiyonu, çocuk koruma sistemleri tarafından yapılmaktadır. Çocuk koruma sistemleri, olumsuz bazı çocuk istismarı vakalarından yola çıkarak ailelerin sürekli izlenmesi gerektiği yönünde politikalar geliştirmektedir. Erken uyarı sistemleri ile aileler, eğitim, sağlık ve diğer kurumlar aracılığıyla takip edilmektedir. Bu izleme, çocuğun yüksek yararı ve iyi niyetlerle, ihmal ve istismarın önüne geçilmesi için yapılmasına rağmen uygulamada başka sorunlara yol açabilmektedir.

Ailelerle yapılan görüşmelerde, aile içerisinde yaşananların öğrenilmesi amacıyla kreş ve anaokulundan itibaren çalışanlar tarafından çocuklara sorular yöneltildiği (evde şiddet, baskı var mı, annen baban kavga ediyor mu vb.) ve çocuklardan bu anlamda bilgi alındığı ve çocuklara, ailede bir olay olması halinde aranacak kurumlar konusunda bilgi verildiği ve gençlik dairelerinin teşvik edildiği yönünde aileler tarafından bilgiler paylaşılmıştır. İngiliz çocuk psikiyatristi D.W. Winnicott, uzmanların anne ile çocuğunun arasına girmesine izin verilmesinin tehlikesine dikkat çekmiştir (Furedi, 2002: s. 262).

Dediğim gibi, anaokullarından itibaren çocuklara böyle yurtlarda kalmayı empoze ettiklerinden dolayı böyle bir risk her geçen gün oran olarak daha artarak gidiyor. O nedenle çocuklarını arada sırada yoklasınlar. “Sosyal çalışmacılar sizlere herhangi bir şey soruyor mu, yöneltiyor mu?” diye. Çünkü en iyi lafı çocuktan alırsınız derler ya, orada (okulda) nasıl çocuk aile hakkında konuşuyorsa eve geldiği zaman da mutlaka okul hakkında konuşma sağlayacaktır. Kimse “Başımıza gelmez” demesin kesinlikle ve kesinlikle (Karanfil Ailesi).

Zaten Almanya’da, biliyorsunuz, çocukların hepsine pedagoğ, Judendamt diye her zaman verirler, çocukluktan itibaren başlıyor; çocukların kafasına giriyorlar, ondan sonra da “Bu çocuklara yardım etmeliyiz” diyorlar. Ben zaten bunları anlamıyorum da, o ayrı bir konu (Gül Ailesi).

Ailelerin bu konudaki görüşleri ile BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni dünyada imzalamayan tek ülke olan Amerika Birleşik Devletleri’nin sözleşmeye neden taraf olmadığına ilişkin benzerlikler bulunmaktadır. Aileler, yukarıdaki anlatımlarında çocuklara farklı görüşler verilmek suretiyle aile yapısına müdahale edildiğini ve bu durumun çocuk ve aile arasında çatışmalara yol açtığını ifade etmişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri ise dünyada en yaygın kabul görmüş olan BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni Senato onayına hiç sunmamıştır (Todres, Wojcik, und Revaz 2006, akt. Browning und Witte, 2011). Browning ve Witte’ye (2011) göre, Reagan, Bush ve Cumhuriyetçi yönetim, Sözleşmenin onaylanması için önemli uluslararası desteklerde bulunmanın yanı sıra Sözleşmeye taraf olma noktasında çekimser davranan Rusya, Çin, Mısır ve Suudi Arabistan gibi ülkeleri ikna etmek için çalışmıştır. Buna karşın

Clinton, başkanlığı döneminde, Senatoya Sözleşmenin onaylanması için baskı yapmışsa da ortaya çıkan geniş muhalefet sonrası geri adım atmıştır.

Amerika'da Sözleşmenin onaylanmasına yönelik bu karşı tutum, özellikle muhafazakâr Hıristiyanlar, çoğunlukla Protestanlar, aynı zamanda Katolikler ve Ortodokslardan gelmektedir. Bunun yanında, dini veya siyasi nedenlerle olmaksızın, Sözleşmeye karşı olan başka gruplar da bulunmaktadır. Sözleşmeye karşı çıkılmasındaki en önemli gerekçe ise, ebeveyn ve dini hakların tehlikeye atılmasıdır. Amerikan toplumunun karşı çıkma nedenlerine bakıldığında ebeveynlerin doğal hakkı olan çocuklarını inançlarına göre yetiştirme hakkının Sözleşme ile tehlikeye atılacağı, çocuklara tanınan özgürlük haklarının ailelerin çocuklarını inançlarına göre yetiştirme hakkı ile çatışacağı ve ailelerin disiplin yöntemlerinin sorgulanmasına yol açacağı ifade edilmektedir. Öte taraftan, liberal eğitim anlayışının kimseye dikte edilemeyeceği belirtilmektedir (Browning und Witte, 2011).

Koruma Altına Alınma Öncesi Sunulan Hizmetler ve Karşılaşılan Sorunlar

Muhafazakâr-Korporatist refah rejimlerinin belirleyici bir özelliği, yerindenlik ilkesidir. Hıristiyan Demokratik doktrinler tarafından güçlü bir şekilde etkilenen Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde sosyal refahın merkezi olarak ailenin önceliği esas alınmaktadır. Buna göre, bir birey bakıma ihtiyaç duyarsa, önce aile veya yerel halktan veya gönüllü kurumlardan yardım istenmeli ve gerekli olmadıkça aileye müdahale edilmemelidir. Devlet sadece son seçenek olarak konuya müdahil olmalıdır. Bu görüşün altında yatan temel düşünce, ailenin en iyi bakım sağlayan ortam olduğu ve bu anlamda kamu tarafından ailenin yerini tutacak politikalar üretilmesi, ailenin baltalanmasına yol açabilir (Özdemir, 2007; Morel, 2007).

Bütün Gençlik Dairelerinde bir prosedür vardır. Zaten hepimizin kanuna uymamız gerekiyor... Kanunda diyor ki, "Siz ailelere hizmet vermek zorundasınız, hizmeti verin; ama aile bunu isterse." Yani bir zorunluluk yok (Gençlik dairesi yöneticisi).

Geniş bir hizmet yelpazesi olmasına rağmen hizmetlerden faydalanma ancak ailenin talebi üzere gerçekleşmektedir. Ancak önceki bölümde de ifade

edildiği üzere, ailenin gençlik dairelerine yönelik endişeleri ve güvensizlikleri, hizmetlerden faydalanma noktasında engel oluşturabilmektedir. Ebeveynlerin uygun sosyal hizmetlerden faydalanamamasının önündeki en temel engellerden birisi güvensizliktir (Shah und Hatton, 1999; Jones and etall., 2002, akt. Laird, 2008).

Ama her halükârda bizim devlet kurumlarına güvenimiz sarsıldığı için tabii ki temkinli davrandık (Karanfil Ailesi).

Gençlik dairesi ile güven ilişkisinin sarsıldığı, bozulduğu durumlarda, aileler yardım tekliflerini denetim ve kontrol olarak algılayabilmekte ve yardımlara temkinli yaklaşabilmektedir.

Aile İlişkileri ve Kültürel Farklılıklar

Popenoe (1992), modern dönemde ailenin sadece değişmekle kalmadığını bilakis “azaldığı”nı, aile “azalması”nın çocukların iyi olma hali ile ilişkili olduğunu ve çocuklar için önemli sosyal sonuçlarının olduğunu ileri sürmektedir. Popenoe'nun aile azalması tanımı ile ilgili olarak, Blankenhorn şunları söylemektedir:

Aile, kurum olarak “zayıfladığında” azalmış olmaktadır. Bu süreç, ölçülebilir beş temel trendi içermektedir. İlk olarak, bireyler daha özerk olmakta ve aileye daha az bağlanmakta ve sonuç olarak aile arasındaki bağlar azalmaktadır. İkincisi, nüfusun ikame edilmesi, cinsel davranışların düzenlenmesi, çocukların toplumsallaşması ve üyelerinin ihtiyaçlarını karşılanması anlamında aile, sosyal işlevselliğini yeterince karşılayamamaktadır. Üçüncüsü, bir kurum olarak aile, gücünü, okul, medya ve devlet gibi diğer kurumlara karşı kaybetmektedir. Dördüncüsü, aileler küçülmekte ve daha istikrarsız hale gelmekte; aile üyeleri ailede daha az zaman geçirmektedir. Son olarak, kültürel bir değer olarak familizm, bireysellik ve eşitlik gibi değerler karşısında gerilemektedir (akt. Houseknecht und Sastry, 1996).

Sue, Rasheed ve Rasheed'e (2016) göre, sosyal hizmet uzmanları genel olarak ya birey ya da evrensel kimlik üzerine odaklanmış, grup/aile düzeyine ise daha az önem vermiştir. Bunun nedeni olarak ise, Batı toplumlarının

bireysellik kavramı üzerinden şekillenmiş olması ve geleneksel olarak özerkliğe, bağımsızlığa ve eşsizliğe/uniqueeness değer verilmesidir. Sue, Rasheed ve Rasheed'e göre, birey Batı toplumlarının temeli olarak kabul edilmiştir. Bu değerın göstergesi ise “kendin ol”, “kendi ayakların üzerinde dur” ve “kendin dışında kimseye bağımlı olma” gibi sözlerdir. Bireyselliğin öncelendiği toplumlarda aile kurumunun zayıfladığı, sosyal işlevselliğini gereğince yerine getiremediği söylenebilir.

Öte yandan, farklı kültürlere sahip olan bireyler arasında çatışmalar yaşanabilmektedir. Bu bağlamda, göçmen aileler ve çocukları arasında, hayata bakış açısı, dini inanç ve kültür gibi alanlarda farklılıklar olduğu için kuşak çatışması, aile çatışmaları ortaya çıkabilmektedir. Anne ve babaların yetiştiği kültür ve sahip oldukları inanç ile çocuklarının yetiştiği kültür, sahip oldukları yaşam tarzı, hayata bakış açısı gibi konularda farklılıklar olabilmektedir. Almanya gibi batılı hayat tarzının egemen olduğu ülkelerde büyüyen çocuklar, gerek arkadaş ortamı gerekse edindikleri özgür bakış açısıyla aileleri ile karşı karşıya kalabilmektedir.

Göçmen ve mülteci ailelerdeki nesiller arası çatışmalar, sosyal hizmet uzmanlarının mücadele etmekte zorlandıkları sorunlardan biridir (Bø, 2015). Bu anlamdaki çatışmalar, çoğunlukla ailelerin çocuklarından bekledikleri ancak göremedikleri davranışlardan kaynaklanmaktadır. Bø'ya (2015) göre, yapılan araştırmalar, göçmen kökenli aileler ve çocukları arasında çoğunlukla çatışmaların yaşanmadığı yönündedir. Buna karşın, çocuk koruma sistemleri ile iletişime geçen ailelerde, durumun genellikle çok farklı olduğunu ortaya çıkmaktadır. Etnik gruplara ait ailelerde büyüyen bazı gençler, çok otoriter ailelerde büyümekte ve örneğin ev dışında arkadaşları ile buluşmalarına izin verilmeyebilmektedir. Aileler, kendi inanç ve kültürlerine uygun görmedikleri batı kültüründen çocuklarını korumaya çalışmaktadır. Diğer taraftan, göçmen kökenli gençler, arkadaşlarının kendilerine göre daha fazla özgürlüğe sahip olduğunu düşünebilmektedir.

Ailelerin, koruma altına alınma öncesi çocukları ile ilişkilerine bakıldığında, dışardaki hayatın özellikle gençlere çekici geldiğini ve bunun aile içerisinde çatışmalara yol açtığı, yapılan görüşmelerde ortaya çıkmıştır.

Benim kızım hep böyle, artık ortamdandır dolayı mı, kimsesiz olduğumuz için mi... dışarıda çok fazla kalmak istiyordu. “Niye böyle yapıyorsun çocuğum?” dediğimizde, “Arkadaş çevremdeyim” diyordu. “Kızım, iyi bir arkadaşın olsa, geç vakte kadar kal demez, eve git der. İyi bir arkadaş bunu der” derdik; hiç dinlemezdi bizi, sanki duvara konuşuyorsun gibiydi. Yani dışarıdaki hayat çok hoşuna gidiyordu onun (Gül Ailesi).

Yani “Ben istediğimi yaparım, siz beni zorlayamazsınız. Burası böyle bir dünya değil. Ben istersem erkek arkadaşım da olabilir benim”... biz de sınırlarımızı koyduğumuz zaman sürekli gitmekle tehdit ediyordu... Aile yapısına, kültür yapısına aykırı, yani dinimize aykırı olan konularda tehditvari...(Karanfil Ailesi).

Göçmen ailelerin çocuklarına ilişkin geleneksel beklentileri ile modern toplumların sonucu olarak ortaya çıkan roller arasında zıtlıklar yaşanabilmektedir (Pentini, 2016). Aileler, sahip oldukları değerlerini çocuklarının üzerinde göremediği zaman ise, çocuk ve aile arasında sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Ailelerin, çocuklarının hayat tarzlarını kabul etmedikleri, sorguladıkları durumlarda ise çocuklar çözümü Gençlik dairesinde aramaktadır. Çocuklar bu tür durumlarda ailelerinin “hayat tarzlarına karışması, baskı ve şiddet” gibi nedenlerle Gençlik dairesine giderek aileleri ile yaşamak istemediklerini söyleyebilmektedir. Uzmanlar, aile ve çocuk arasında kültür konusunda yaşanan çatışmaları şu şekilde açıklıyor:

Genellikle şahit olduğumuz olaylarda, Türk grubundan yola çıkacak olursak, kızlarımızın daha çok bu uygulamaya gittiklerini görebiliyoruz. İşte arkadaşıyla buluşmamıştır, giymek istediği kıyafeti giyememiştir, erkek arkadaşından dolayı ailesiyle sıkıntı yaşamıştır, belki dayak bile yemiştir veya dışarı çıkmasına izin verilmemiştir; sabahleyin ya okuluna müracaat ediyor, “Evede baskı yapıyor bana” diyor veya kendisi direkt giderek, işte “Annem, babam, ailem bana baskı yapıyor, beni dövüyor” şeklinde müracaat ediyor... Bu sık yaşadığımız bir olay. Türk kızlarında daha sık yaşadığımız bir olay (Sosyolog).

Bø'ya (2015) göre, araştırmalar göçmen kökenli genç kızların çocuk refahı kurumlardan daha fazla yardım talebinde bulduklarını ortaya koymaktadır.

Ailelerin sahip olduğu kültür ve inançlar, cinsiyet rolleri üzerinde de etkilidir. Özellikle, kız çocuklarına yönelik olarak giyim, erkek arkadaşı, eve zamanında dönme gibi konularda aileler ve çocukları arasında çatışmalar yaşanabilmektedir.

Tek yaptığımız erkek arkadaşıyla görüşmesine izin vermemek, telefonu aldık diye, bize karşı bir cezalandırma yani... Biz izin vermeyince de, arkadaşları annen baban karışamaz, onlar geri kafalı, cahil, senin hakların var falan demişler, Gençlik Dairesine gidince, kızımıza sormuşlar, o da evde ailem bana baskı ve şiddet uyguluyor demiş, ama hiç alakası yok, sonradan gerçi öğrendiler böyle bir şey olmadığını Gençlik Dairesi de öğrendi (Zambak Ailesi).

Ki eşim her zaman, "Kızım, bak, namusumuz çok önemli. Bizim için namus çok önemlidir. Şöyle yapma, böyle yapma" diye söylemiştir (Gül Ailesi).

Aile ilişkileri ve kültürel farklılıklara ilişkin olarak konunun iki boyutu bulunmaktadır: Bir tarafta göçmen aile ve çocukları arasındaki ilişkiler; diğer tarafta göçmen aileler ile çocuk koruma sistemi çalışanları arasındaki ilişkiler. Göçmen ailelerin kültürleri, hayat tarzları ve inançları ile çocuklarının ve çocuk koruma sistemi çalışanlarının özellikleri farklı olabilmektedir.

Öte yandan, hayat tarzı, çocuğun değeri, kadın ve erkeklere yönelik beklentiler kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Bir toplum için çok önemli olan bir kavramın başka bir toplumda karşılığı olmayabilmektedir. Farklı kültürlerin kendi içinde değerlendirilmemesi durumunda ise aileler ve çocuk koruma çalışanları arasında sorunlar yaşanabilmektedir. Bu anlamda, modern bir toplumda büyüyen, okuyan ve modern hayat tarzını benimseyen bir sosyal hizmet uzmanının göçmenleri kendi hayat tarzına göre değerlendirdiği durumda ise aile ve sosyal hizmet uzmanı arasında çatışmalar yaşanabilmektedir.

Koruma Altına Alınma Süreci ve Yaşanan Sorunlar

Avrupa ülkelerinin, suç işlenmeyen durumlarda Devletlerin vatandaşlarının hayatlarına müdahale edip nerede yaşayacaklarına karar verdikleri birkaç alan bulunmaktadır. Bunlardan biri zihinsel hastalık diğeri ise çocuk koruma konusudur. Bu durum devlet ve vatandaş arasındaki ilişkinin

önemli bir yönünü ortaya koymaktadır. Çocuklarla ilgili durum ise özellikle karmaşıktır. Çünkü çocuk, ebeveyn ve devlet olmak üzere üç taraflı bir ilişki bulunmaktadır. Bu durum, sadece bireyin özgürlüğünü değil aynı zamanda ebeveynlerin sorumluluklarını ve devletin çocuk ve gençlerin güvenliğini ve gelişimini korumasına ilişkin sorumluluğunu içermektedir (Hetherington, 1998).

Almanya'da çocukların koruma altına alınması, çocuk selametinin tehlikede olması ve çocuk veya gençlerin talebi üzerine gerçekleşmektedir. Özellikle belirli bir yaştan sonra çocuk ve gençler farklı nedenlerle koruma altına alınma talebiyle Gençlik dairesine gidebilmektedir. Kendi isteği ile koruma altına alınmayı talep eden çocukların sayısı bu bağlamda her geçen yıl artmaktadır. Diğer taraftan, kendi isteği ile koruma altına alınan göçmen çocuk sayısının genel çocuk nüfusuna oranla çok daha fazla olduğu istatistiklere yansımaktadır. Aşağıdaki tabloda kendi isteği ile koruma altına alınmayı talep eden çocuklara ilişkin veriler yer almaktadır:

Tablo 2. Kendi İsteği İle Koruma Altına Alınan Çocuk Sayıları

Yıl	Toplam	Kendi İsteği İle	
		Alman	Alman Olmayan
2013	9 922	6 153	3 769
2014	11 447	-	-
2015	15 101	-	-
2016	16 004	4 932	11 072 (Göçmen kökenli)

Kaynak: Almanya Federal İstatistik Dairesi, Koruma Tedbiri Kararları, <https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Soziales/KinderJugendhilfe/VorlaeufigeSchutzmassnahmen.html>

Tablo 2'ye bakıldığında, 2013 yılında kendi isteği ile koruma altına alınmayı talep eden göçmen kökenli çocuk sayısının 3 769 olduğu; 2016 yılında ise bu sayının dramatik olarak arttığı görülmektedir. Bu keskin artışın refakatsiz küçüklerle ilgili olabileceği düşünülmekle birlikte 2013 yılı verilerine bakıldığında da Alman olmayan çocuk sayısının Alman çocuklara göre önemli bir oranı teşkil ettiği açıktır.

Çocuk veya gençlerin kendi istekleri ile koruma altına alınmayı talep etmesi ve سلامتlerinin tehlikede olduğunu ifade etmeleri durumunda, Gençlik daireleri çocukların سلامتının güvence altında olduğundan emin oluncaya kadar çocuk ve aileyi görüştürmeyebilmektedir. Gençlik dairelerinin bu süreçte ailelerden habersiz olarak çocukları koruma altına alması ve çocukları aileleri ile görüştürmemesi, aileler için yıkıcı etkilere yol açmaktadır.

Genelde Cumaları oluyor nedense bu tür şeyler, “Pazartesi olunca da artık tekrar hep beraber konuşuruz” deniliyor. Aileye sadece haber veriliyor “Çocuğunuz bizde, merak etmeyin” diye ve artık o iki günü ölüm, yani hem çocuk için bir nevi ölüm, çünkü çocuk hele bir de küçük yaştaiken tam kavrayamıyor ne olacak diye. “Daha sevecek mi annem babam beni, yoksa beni terk ettiler mi artık, göreceğim mi, görmeyeceğim mi?” Yani bu tür şeylerle kendi meşgul oluyor. Anne baba tabii öbür taraftan meşgul oluyorlar, “Ne oldu?” diye (Sivil Toplum Kuruluşunda Çalışan Sosyal Pedagog).

İtalya ve İngiltere gibi ülkelerde sosyal hizmet uzmanları, rızası dışında aileye zorunlu müdahale etmeye temkinli yaklaşırken; Almanya’da sosyal hizmet uzmanlarının, yasal olarak gerekli gördüklerinde, ailenin bilgisi olmaksızın çocukla konuşma ve uygun gördüklerinde eyleme geçme noktasında tereddütleri bulunmamaktadır (Hetherington, 1998).

İngiltere çocuk koruma çalışanlarında, çocuğun öz ailesinden alınması ancak diğer müdahalelerin başarısız olduğu durumlarda düşünülmekte iken Kıta Avrupası ülkelerinde, çocuk koruma profesyonellerinin uhdesinde bir dizi müdahale seçenekleri arasında koruyucu aile veya kurum bakımı hizmetleri yer almaktadır (Cameron, 2014). Almanya’daki koruma altındaki çocuk sayısının uluslararası ülkelerle karşılaştırıldığında daha yüksek olmasının altındaki muhtemel nedenlerden biri de bu yaklaşım olabilir.

Çocukların Haksız Yere Ailelerinden Koparılması ve Kendi Kültürlerinden Farklı Ailelerin Yanına Yerleştirilmesi Söylemi

Göçmen kökenli ailelerin çocuklarının haksız yere ailelerinden koparıldığı yönündeki söylemler görsel ve yazılı medyada sürekli yer almaktadır. Ailelerin çoğu, Gençlik dairelerinin çocukları haksız yere ailelerinden kopardığına inanmaktadır.

Çocukları alabilmek için her türlü fırsatı değerlendiriyorlar, ama aldıktan sonra Alman aileye veriyor, Türk aileye vermiyor, özellikle Almanya veriyor, çünkü Alman olarak yetiştirmek istiyor... Genelde verilen aileler sıradan bir aile değil, misyonerlikle de alakası yok, eşcinsel aileler var, düzensiz ailelere veriliyor, çocuk orda da şiddet görüyor, ordan alıp bu sefer başka aileye veriliyor, ordan oraya ordan oraya, bu böyle devam ediyor, çocuk rezil oluyor (Sümbül Ailesi).

Göçmen aileler çocuklarının haksız yere koruma altına alındığına inanmakla birlikte uzmanların neredeyse tümü, ailelerin bu konudaki düşüncelerine katılmamaktadır. Uzmanların görüşlerine göre, çocuk koruma sisteminde bazı çocukların hatalı/haksız yere koruma altına alınabileceği ancak bunun genellenemeyeceği ve bu anlamda sistemli olarak bunun uygulanmasının söz konusu olmadığı dile getirilmiştir. Çocukların ailelerinden haksız yere koparıldığı yönündeki iddiaları uzmanlar şöyle açıklıyor:

Bence sistematik yapılan bir şey değil bu, yani sistematik yapıldığını sanmıyorum. Belki bu yerleştirmelerde bazı yanlış yerleştirmeler yapılmış olabilir; ama bunun sistematik ve kasten yapıldığını sanmıyorum. Öbür tarafta yeteri kadar Türk veya Müslüman koruyucu aile mevcut değil. Eğer göçmen aileler çocuk alacak olsa, diyelim ki kendilerinin çocukları olmuyor veya bir çocuk daha almak istiyorlar, ilk etapta akrabalarından veya kendi yakınlarından alıyorlar (Akademisyen).

Bazı konularda, tabii, hatalar oluyor, olmuyor değil. Her kuruluşta hatalar olabiliyor. Ben bunu bilhassa şeye dayandırıyorum: Uzmanlar bence üniversitede bu alanda yeterli dersleri görmüyorlar, eksik kalıyor bazı bilgiler ya da başladıkları zaman çoğu bu baskı altında çalışmıyorlar ve görev değiştiriyorlar (Gençlik dairesi yöneticisi).

Kamuoyunda yer alan ve ailelerin de ifade ettiği konulardan biri de, çocukların bilinçli olarak kendi kültür ve inançları ile aynı özellikleri taşımayan ailelerin yanına yerleştirilmesidir. O’Neale (2000), etnik-azınlığın çocukları ve ailelerine sunulan sosyal hizmetlerin kalitesi ile ilgili yapılan araştırmada yerel kurumların birçoğunun etnik azınlıkların ihtiyaçlarına yönelik uygun ya da hassas hizmetleri sunmadığını ve etnisitenin sosyal hizmet değerlendirmelerinde tam olarak dikkate alınmadığı sonucuna varmıştır. Bu anlamda, çocuklarının ihtiyaçlarının hizmet seçiminde dikkate alınmamasını bir aile çarpıcı bir biçimde anlatıyor:

Mesela bu çocukların hiç Almancası yok, ikisinin de, tutup Almanlara verdiler, Almancaları yok ki, bir su isteseler, tuvalete gitmek isteseler... Nasıl soracaklar, çocuklarını geldiklerinde psikolojileri gerçekten bozuktu, şimdi yeni yeni düzeldiler... (Papatya Ailesi).

Öte yandan, göçmen çocukların bilinçli olarak değer ve inançlarıyla aynı özellikleri taşımayan ailelere verildiği yönündeki iddialar uzmanlar tarafından reddedilmektedir.

Ben buna kesinlikle katılmıyorum. Zaten öyle bir şey de olamaz. Çünkü bizim Almanya’daki sistem tamamen farklı. Şöyle farklı: Biz yasalara uymak zorundayız ve her Gençlik Dairesi de bağımsızdır. Yani sonuçta bir belediye reisi bana çıkıp da bu konuda bir talimat veremez. Ben o çocuğu himaye altına aldıysam, kimse karışamıyor. Bunu engelleyebilecek birisi varsa, o da sadece mahkemedir. Yani dışarıdan öyle bir talimatla falan iş yapmamız mümkün değil (Gençlik Dairesi Yöneticisi).

Bence onlar gereksiz. Tabii ki şeyler var, eşcinsel çiftler, vesaire var, ama onu zaten Alman Gençlik Daireleri kendileri bile daha yeni o aşamada. Yani kendileri sanki bütün Alman çocuklarını onlara vermiş de “Geriye kalan Müslüman çocukları da hadi onlara verelim” diye bir durum yok. Eşcinsel çiftler daha çok zaten kontrol altında oluyor, çünkü Alman toplumu da daha henüz kendisi hazır değil buna. Geleneksel yaşayan bir Alman ailesinden alınıp çocuk eğer bir eşcinsel kadın çiftine veya erkek çiftine verildiği zaman onlar da aynı şekilde istemeyebilirler. Burada önemli olan gerçekten öyle bir durum söz konusuysa ailelerin kendilerinin isteklerini talep etmeleri (Sivil Toplum Kuruluşunda Çalışan Sosyal Pedagog).

Thouburn ve diğerleri (2005) tarafından yapılan araştırmada, göçmen ailelerin kültür ve inançlarının çocuk koruma sistemleri tarafından yeterince dikkate alınmadığı ortaya çıkmıştır (akt. Laird, 2008). Laird'e (2008) göre, yapılan araştırmalar koruyucu aile ve kurum bakımı hizmetlerinde çocukların dini ve kültürel geçmişlerinin dikkate alınmadığını ortaya koymaktadır. Çocuk koruma sistemlerinde göçmen çocukların özelliklerinin faydalanacakları hizmet modellerinde yeterince dikkate alınmadığına yönelik araştırmalar ile göçmen aileler ve uzmanların söyledikleri paralellik göstermektedir.

Uzmanlarla yapılan görüşmelerde, Almanya'da göçmen kökenli koruyucu aile sayısının çok yetersiz olması ve göçmenler tarafından işletilen çocuk bakım kuruluşlarının olmaması nedeniyle göçmen çocukların zorunlu olarak mevcut hizmet modellerinden yararlandırıldığı ifade edilmiştir.

Aileler, koruma altına alınan çocuklarının kendi dil, kültür ve inançlarına uygun hizmetlerden faydalandırılmadığını ve bu durumun çocuklar üzerinde ağır sonuçlara yol açtığını düşünmektedir.

Ailelerin, Gençlik Dairesi Görevlilerinin Bireysel Yaklaşım ve Tutumlarına İlişkin Düşünceleri

Thorpe (2007), çocuk koruma sistemleri ile muhatap olan ailelerin deneyimlerini şu temel başlıklarda toplamıştır; güç, saygı duymama, suçlama, kültürel konular, yardım etmeme. Thorpe'a göre yerli halk ya da kültürel ve dil olarak farklı topluluklar, kültürel yetkinliği olmayan çalışanlar tarafından genellikle yargılandığı hissine kapılmaktadır (akt. Lonne ve etall, 2009). Bu bağlamda, aileler koruma altına alınma sürecinde Gençlik dairesinin görevlilerinin tutumları ile ilgili olarak şunları söylemiştir.

Çok çok, nasıl derler, Türkçe nasıl söylerler, çok geyik (önemsememe, dikkate almama, alay etme) alıyorlar... (Gül Ailesi).

Bize hep yalan söylediler, bize karşı kızımız sizi istemiyor, o görüşmek istemiyor, kızıma da annen baban seni istemiyor, böyle karşılıklı yalan söylediler (Zambak Ailesi).

Lonne ve diğerlerine (2009) göre, ebeveynlerin çoğu, çocuk koruma süreçleri ve müdahalelerinde yargılandığını, cezalandırıldığını ve dışarıda

birakıldığını hissetmekte, dolayısıyla hayatlarında ve davranışlarında değişiklik yapma noktasında daha az motive olmaktadır.

“Çocuğu verin, imzayı atın. Kendiniz verin. Vermezseniz, zaten mahkeme bize verecek.” Öyle dediler yani, kesin. Sorgu, sual, her şeyi yaptılar; polis bir şey yapmadan, bizi suçlu ilan ettiler: “Siz suçlusunuz, siz çocuğa şiddet uyguladınız. Sizin hiçbir şekilde çocuğun iyiliği yönünde düşünceniz yok, siz ancak kendinizi düşünüyorsunuz; beceremiyorsunuz, çocuğa bakamıyorsunuz” falan (Reyhan Ailesi).

Bize karşı tutumları bence çok soğuktu. Bizi aslında hesaba bile almadılar, açık söyleyeyim (Leylak Ailesi).

Göçmen ailelerin büyük çoğunluğu, çocuk koruma çalışanlarının bireysel tutum ve yaklaşımlarından memnun olmadıklarını ifade etmiştir. Aileler, Gençlik dairesi çalışanlarının tutumlarını yapıcı bulmadıklarını, çalışanların kendilerini anlamadığını, kültür ve değerlerine saygı göstermediğini ve suçlandıklarını düşünmektedir.

Kültüre Duyarlı Sosyal Hizmet Sunumu

Araştırmalar, sosyal hizmet profesyonellerinin, çocuk koruma alanında ebeveynlerin kendi kültürlerindeki çocuk yetiştirme uygulamalarının farkında olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bøya (2015) göre, bir anne veya baba için çocuğunu yetiştirme tarzının sosyal hizmet uzmanı tarafından sorgulanması zordur ve ebeveynler kolaylıkla otoritelerinin baltalandığını düşünebilmektedir.

Öte yandan, göç ile birlikte, kültürlerin çarpışması ile karşı karşıyayız. Bir tarafta gelişmiş/batı/modern toplumlarının kurumları diğer tarafta ise gelişmekte olan/batılı olmayan/geleneksel toplumların müracaatçıları. Kültürlerin çarpışması, Fransız psikologun (1984) adlandırmasıyla “kültür şoku” nu üretir ki burada çalışan ve müracaatçı birbirlerinin yabancılıklarını keşfettikçe bunu deneyimlemektedir (Legault, 1996).

Aileler, kültürel değer ve inançlarının dikkate alınmasıyla ilgili olarak, Gençlik dairelerinin bazı konular dışında kültürel değer ve inançlarını dikkate almadıklarını söylemiştir.

Hayır, hayır, mesela çocuk şu an Türkçeyi unuttu. Sadece Almanca biliyor, Türkçe bilmiyor, aileyle irtibatı koptu, Türkçe dersler istedik, ana dilini unutmamın dedik, hiç olmazsa mesela Türkçeyi unutmamın diye Türkçe filmler izlemesini söyledik. Bunların hepsi şey yapıldı (Erguvan Ailesi).

Hayır asla, o yüzden oğlumu yurttan çıkardım çünkü kendi yollarında yaşıyorlar, edep hayâ, bu anlamda bir eğitim yok (Kardelen Ailesi).

Orda bir şey yoktu ama ne yiyeceğini ne içeceğini sordular, ama orda ne yaptılar bilmiyoruz, sağlık açısından sordular, alerjisi var mı diye, inanç açısından sorduklarını zannetmiyorum (Sümbül Ailesi).

Dikkate alınmadı, bilakis kızımızın başörtüsünü çıkarmaya çalıştılar, Hristiyan okuluna gönderdiler, hâlbuki burada kaldığı yere yakın okul vardı. Kiliseye ait okula yazdırdılar, orda da zaten tek kapalı bizim çocuğumuzdu (Zambak Ailesi).

Alman çocuk koruma sisteminde, kültüre duyarlı sosyal hizmet sunumu anlamında kurumsal bir yapılanmanın olduğunu söylemek güçtür. Uzmanlarla yapılan görüşmelerde, Alman çocuk koruma sisteminin bu yönde çabalarının olduğu ancak mevcut çalışmaların yetersiz olduğu, sistemin çok kültürlü bir toplumun ihtiyaçları doğrultusunda kendisini geliştirmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Maalesef bu konu en çok muzdarip olduğumuz saha. Bunu açıkça söylememiz lazım...Bir de şu var: Göçmen çocuğu geldiği zaman, Alman vatandaşı ise, orada bunun kökü göçmendir diye maalesef bir madde yok. Burada Gençlik Dairesinin bir çalışma yapması lazım. Yani kimliğindeki vatandaşlık durumu neyse o yazılıyor ve ona göre de işte listede kim varsa, sırada kim gelmişse, şartları kime uygunsa yaş grubu olarak, ona gönderiliyor. Bu konuda henüz çok ciddi manada bir çalışma yok. Fakat bölgesel olarak yapılan çalışmalarda, belediye bazında yapılan çalışmalarda, eğer oradaki sivil kitle kuruluşları veya göçmen kitleler kendilerini yeterince ifade edebilmişlerse, Gençlik Daireleri bu hassasiyete dikkat edebiliyorlar. Ama burada, dediğim gibi, şey söz konusu, yani o anki personelle, artık kime denk gelmişse onunla bağlantılı bir olay (Sosyolog).

Çocuk koruma sistemlerinin farklı kültürler hakkında bilgi sahibi olması gerektiğini bir akademisyen şu şekilde açıklıyor:

İlk etaptan itibaren interkültürelle (kültürler arası) yetiler olması lazım, neye dikkat edilmesi lazım konusunda. Bazen bu ebeveynler toplantısı diyelim bir bar, bir lokantada yapılıyor, rahat bir ortam olsun diye; buraya bir Müslüman ailesi gitmiyor mesela. Çünkü tutup da akşam 19.30'da bir lokantada buluşmak... Aslında okul bunu iyi niyetle yapıyor, rahat bir ortam olsun diye yapıyor; ama Müslüman bir kadın, Müslüman bir aile gidip de 19.30'da bir barda öyle bir görüşmeye katılmaz. Doğal ortamı değil onun veya kullanılan dili anlamıyor.

Çocuk yetiştirme kültürü, toplumsal inanç ve kültürlere göre değişebilmektedir. Ataerkil disiplin yöntemleri, modern bakış açısıyla yetişmiş olan sosyal hizmet uzmanları tarafından cezayı gerektiren bir davranış olarak görülmektedir, çünkü ellerinde “fiziksel cezalandırma” faktörü bulunmaktadır (Legault, 1996; Furedi, 2002). Bu çalışanlar, daha çok tartışma, diyalog ve paylaşmanın norm haline geldiği modern, liberal çocuk yetiştirme yöntemlerine inanmaktadır. Legault'un da ifade ettiği gibi, bugün Avrupa ülkelerinin birçoğunda fiziksel cezalandırmanın her türü yasaklanmıştır ve çocuk koruma sistemleri bu anlamda aileye müdahale edebilmektedir. Buna karşın, Montrealli kriminolog Douyon (1991), çocuk büyütme felsefelerinde dayanın da uygun bir yöntem olarak kabul edildiği ailelerdeki, çocuklara yönelik kötü muamele vakalarının bildirimindeki tehlikelere dikkat çekiyor. Douyon, ailenin göz ardı edilmesine dikkat çekiyor ve çocuğun koruma altına alınmasının çocuğun aile, toplumu ve kültürel geçmişi ile olan bağlantılarının da kopmasına yol açacağını söylüyor (akt. Legault, 1996: s. 59).

Pringle (2010), yaptığı çalışmada politika, uygulama ve araştırma alanında görüşülen kişilerin etnik azınlık topluluklara ilişkin olarak fiziksel cezalandırma, kadın ve çocuklara karşı istismarcı ataerkil tutumlar konusunda doğrudan bağlantı kurarken; İsveç'te etnik çoğunluğun baskıcı ataerkil ilişkilerine çok daha az vurgu yapılmaktadır. Eriksson'un (2006, akt. Pringle, 2010) ortaya koyduğu üzere, aynı bakış açısı parlamentonun çocuk refahı ile ilgili raporlarında da bulunmaktadır. Etnik azınlık grubuna odaklanıp mutlak ülkedeki beyaz etnik çoğunluğun baskıcı uygulamalarının göz ardı edilmesi

durumu ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu durum, İsveç kitle iletişim araçlarında genellikle etnik azınlık topluluklarındaki istismarcı ataerkil erkek davranışlarına ilişkin yapılan vurgularla paralellik göstermektedir. Pringle, İsveç toplumunda şiddet mağdurları ve faillerinin önemli bir kısmının İsveçli olmasına rağmen bunun kamuoyunda yer almadığını söylemektedir.

Dolayısıyla, çok farklı kültürlerin bir arada yaşandığı toplumlarda dominant kültürün herkese aynı şekilde uygulanması, problemin bam telini oluşturmaktadır. Bunun yanında, batı kültürü içerisinde modern, liberal bir bakış açısıyla yetişen ve bireysellik, bağımsızlık, bireysel haklar, kadın-erkek eşitliği gibi değerlere büyük önem veren sosyal hizmet uzmanlarının diğer kültürleri kendi bakış açılarına göre değerlendirdikleri durumda aile ve çalışanlar arasında çatışmalara yol açabilmektedir (Bø, 2015).

Uzmanlarla yapılan görüşmelerde, aile ve çocukların kültürel değer ve inançlarının hizmet modeli seçiminde dikkate alınmak istendiği ancak kurumsal olarak yeterli hizmetlerin bulunmaması nedeniyle bunun gerçekleştirilemediğinden bahsedilmiştir:

Alınmıyor. Çok nadir alınabiliyor. Çünkü heimlerimiz (yurt) ona göre değil. Tabii ki, “Domuz eti yemesin” diyebilirsiniz, ama bir 4-5 yaşındaki çocukla Türkçe konuşun diyemezsiniz, çünkü yoktur çalışan mesela. Koruyucu aile yok, Türk aileleri yok; olsa verecekler (gülüyor). Vermek istemediklerinden değil, ama şartlardan dolayı. Bizim Türk toplumumuz böyle şeylere pek duyarlı değil gibi ya da karışmak istemiyor. Aile durumu diyordur, bilmiyorum artık konu nedir; ama yok, koruyucu ailemiz yok (Bilirkişi kurumu yöneticisi).

Yasal olarak almak zorundalar, ama pratikte böyle bir şansları yok. Çünkü yok, böyle bir kurum yok. Benim Almanya’da bildiğim, sadece bu Paderborn civarında bir doktor, psikiyatrist arkadaş var; özel bir kurum açmış. Sağ olsun, onu gördüm, dinledim. Ama bu denizde bir damladır (Vasi).

O konuda gene şahıslar çok önemli. O anki şahıs ne kadar dikkate alıyor bu tür konuları. Gençlik Dairesinde” olsun veyahut da mesela çocuk bir kuruma verilmişse, yani çocuk kurumuna, heim’a konulduğu zaman, wohngruppe’a konulduğu zaman. Genelde şuna dikkat ediliyor: Müslümanca eğer bir çocuk domuz etinin verilmemesine, ama eğer çocuk kendisi derse ki “Ben aslında yemek istiyorum”, kimse ona dikkat etmez yani (Sivil Toplum Kuruluşunda Çalışan Sosyal Pedagog).

O’Neale’ya (2000) göre, kültürel ve dini konuların sosyal hizmet uzmanları yeterince anlaşılması, çocuklarla ilgili değerlendirmeleri ve çocukların faydalandığı hizmeti olumsuz etkilemektedir. Bu anlamda, Parekh’e (2000) göre, sağlık ve sosyal refahı hizmetleri çalışanlarının tümünün kültürel farkındalık ve duyarlılık konusunda eğitim alması gerekmektedir (akt. Laird, 2008).

Korunma Altında Geçirilen Sürenin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Korunma altında geçirilen süre, hem çocuklar hem de aileler üzerinde çeşitli etkiler bırakmaktadır. O’Hagan (1999), kültürel kimliğin birliktelik ve aitlik anlamına geldiğini ve “zamanla oluşan değerlerin, inançların, algıların ve anlamının” ürünü olduğunu ifade etmektedir. Kültür, birçok göçmen aile için geçmişleri ile bağlantı kurmanın yoludur (akt. Littlechild, 2012).

Görüşülen ailelerin tamamı, koruma altında geçirilen sürecin çocuklarının dil, kültür, inanç ve hayat tarzı gibi özellikleri üzerinde büyük değişikliklere yol açtığını söylemiştir.

Hani biz deriz ya “gavurlaşmış” diye; gavurlaşmış benim kızım, tanıyamıyorum artık, yani benim 15 sene boyunca yetiştirdiğim çocuk değil... Yani o çocuk şimdi yok, edep medep yok. Yani benim kız tamamıyla, üç yüz altmış derece şimdi değişmiş (Gül Ailesi).

Üç dört gün sonra oradan geriye geldi. Ama geldikten sonra tavır çok çok fazla şekilde değişmişti. Yani üç dört günde bir çocuk nasıl bu kadar değiştirilebilir, onu da anlamadık... Dairede ne anlatıldıysa, “Sana hiçbir şey yapamazlar, yaparlarsa direkt alırız”. O özgüvenleri aşılandıktan sonra çocuk bir geceden sonra resmen anne baba düşmanı oldu yani (Karanfil Ailesi).

Çocuğun yüzünde ne bir tepki, ne bir mimik, ne bir sevinç, ne bir üzümlük, hiçbir şey yoktu, hani ruhu çekilmiş insanlar olur ya, öyleydi (Ihlamur Ailesi).

Armitage (1993), çocuk refahı sisteminin yatılı okul sisteminden daha zarar verici olabileceğini tartışıyor. Bakım altındaki çocukların, aile ve aynı zamanda akranları ile olan ilişkileri kesilmektedir (akt. Mandell ve etall., 2006). Göçmen çocukların faydalandıkları hizmetler; çocukların dil, kültür

ve inanç gelişimlerinde de önemli etkiler bırakmaktadır. Uzmanlar bu sürecin çocuklar üzerindeki etkilerini açıklıyor:

Mesela bizim Türkiye kökenli çocuklarda da en büyük çektiğimiz sıkıntılardan bir tanesi de şu: Çocuk Türkçeyi unutuyor. Bir de annenin veya babanın Almancası yoksa o çok zor bir durum. Babaların hep şikâyet ettiği şu, çocuk Türkçeyi kaybetti, dinden zaten uzak yaşıyor, hiçbir şekilde bu çocukların kültür ve dinlerinin korunduğunu görmüyorsunuz (Aile Destek Sorumlusu).

Tabii ki, büyük değişikliklere yol açıyor. Çocuklar zedelenmiş oluyor ailelerinden alındığı zaman... Neler görüyoruz biz? Genç yaşta bakıcı ailelere verilen çocuklar anadilini unutuyorlar. Çok çabuk unutulur, yani küçük bir çocuk 6 ayda unuttur Türkçeyi ya da Arapçayı ya da vesaire vesaire. Ne oluyor; iletişim kuramıyor annesiyle, babasıyla... Çok büyük bir problem (Bilirkişi Kurumu Yöneticisi).

Göçmen çocukların kültür ve inançlarının dönüşümü ile ilgili olarak yazılı ve görsel materyallerde, “Muhammed, Nasıl Marcus Oldu”, “Hasan Nasıl Hans Oldu” şeklinde söylemler bulunmaktadır. Bu söylemlerde, göçmen çocukların bilinçli olarak kendi kültür ve değerlerinden farklı kültür ve inançlara sahip olan ailelerin yanına yerleştirildiği ve asimile edildiği iddia edilmektedir. Çalışmanın önceki bölümlerinde ifade edildiği üzere, koruma altına alınan göçmen ailelerin çocukları, göçmen kökenli veya Müslüman koruyucu aile sayısının çok yetersiz olması ve Müslümanlar tarafından işletilen çocuk bakım kuruluşlarının bulunmaması nedeniyle, çocuklar mevcut koruyucu ailelerin yanına veya kuruluşlara yerleştirilmektedir. Dolayısıyla, bilinçli ve sistematik olarak çocukların kendi kültür ve değerlerinden farklı ailelerin yanına yerleştirildiğini iddia etmek zordur. Ancak, göçmenlerin dil, kültür ve inançlarına yönelik kurumsal hizmetlerin oluşturulmamış olması ve çocukların yerleştirildikleri aile veya kuruluşta kimliklerinin korunmaması, nihayetinde böyle bir sonuca yol açmaktadır. Her ne kadar, uluslararası sözleşmelerde çocukların dil, kültür ve inançlarının faydalandıkları hizmetlerde dikkate alınması şart koşulmasına rağmen uygulamada bunun gerçekleştirilemediği görülmektedir.

Öte yandan, burada altı çizilmesi gereken en önemli nokta ise çocukların yaşam, din, dil, kimlik, kültür gibi özelliklerinin içinde büyüdükleri ailenin özelliklerine göre şekillendiği gerçeğidir. Çocuklar uzun süre kendi kültür ve inançlarından farklı bir ailenin yanında kaldığında, zamanla kaldığı aile gibi yaşamaya ve inanmaya başlamaktadır. Dolayısıyla, ailenin sahip olduğu değerlere göre “Muhammed” “Marcus” olabildiği gibi “Marcus” da “Muhammed” olabilmektedir.

Peki, çocuğu kim etkiliyor, ya çocuğun anne babası, ya da çocuk nerde kalıyorsa onlar etkiler... (Nergis Ailesi).

Mesela şimdi bir Alman çocuğu benim evimde büyüse, ne olacak, Türkçe öğrenecek, örf-âdetlerimizi öğrenecek. Sonuçta aynı ev ortamında yaşıyoruz. Ne kadar Almanyada yaşasak da, bir nevi kültürümüzü bir şekilde ayakta tutuyoruz ve bu Alman çocuğu bunu da öğrenecek. Bir Türk çocuğunu da bir Alman ailesinin yanına verirseniz, o da aynı ortamda yetişeceği için, onun kültürünü, örf-âdetlerini öğrenmiş olacak (Gençlik dairesi yöneticisi).

Aileler ve uzmanlarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular, araştırmalar ile paralellik göstermektedir. Koruma altına alınma süreci özellikle küçük yaş grubu çocuklarda dil anlamında büyük değişikliklere yol açmaktadır. Küçük yaş grubundaki göçmen kökenli çocuklar, Almancaı bilmedikleri için koruma altına alındıkları süreçte önemli zorluklar yaşayabilmektedir. Korunma altında geçirilen sürenin artması ile birlikte çocuklar anadillerini unutmakta veya tamamen kaybedilmektedir. Bunun yanında, çocukların aileleri ile yeterli bir şekilde görüştürülmemeleri halinde çocuğun aile bağları azalabilmektedir. Dil ve aile bağları azalan çocukların diğer özellikleri de zamanla içinde yetiştiği göre değişim göstermektedir. Koruma altına alınan gençlerdeki değişim ise daha çok yaşam tarzı, kültür ve inançlar noktasında yoğunlaşmaktadır. Aileler, bu konudaki değişimi “çocuk Almanlaştı/Gâvurlaştı” şeklinde görmektedir.

Koruma altına Alınma Sürecinin Aile Üzerindeki Etkileri

Çocuk koruma hizmetleri ile muhatap olan birey ve aileler bazen uzun süreli dezavantajlar yaşamaktadır. Birçok ebeveyn için, yasal çocuk koruma müdahalesi öncesi, müdahale esnası ve sonrasında zorlu hayat koşulları olabilmektedir (Lonne ve etall., 2009).

Koruma altına alınma süreci, aileler üzerinde yıkıcı etkiler bırakabilmektedir. Göçmen aileler, koruma altına alınma nedeniyle çocuklarının evden ayrılmasını ölüm ile ilişkilendirmekte ve hayatta olmasına rağmen çocuğuna ulaşamıyor olmanın ölümden de ağır olduğunu ifade etmektedir.

Çocuğun koruma altına alınması ölümden öte bir şey. Ölüncü bir mezarı var, ulaşıyorsunuz ama var olan bir şeye ulaşamamak, çocuğunuz var ama ulaşamıyorsunuz... (Reyhan Ailesi).

En nihayetinde bir mal, bir para, herhangi bir araç kaybetme riskiniz yok, bir can kaybetme riskiniz var... Çok zor bir durum. Hele de canlı canlı. Hani "Ölüsü bir gün, delisi her gün ağlar" derler ya. Ölmüş olsa dersin ki "Ya, öldü, mezarda". Ama bu şekilde çocuğun nerede olduğunu bilmemek çok zor bir şeydir. Çocuğun almıyor. Çocuğun kimle beraber, ne yapıyor senin çocuğuna, ne içtiriyorlar diye hep en kötü şeyler insanın aklına geliyor (Karanfil Ailesi).

Göçmen aileler, çocuklarından ayrı olmayı cenaze, can kaybı, ölüm ve ölüm ötesi ile ilişkilendirmektedir. Burada, ailelerin yaşadıkları duyguları, inanç ve kültürlerin çocuğa yüklediği değerden bağımsız olarak değerlendirmek eksik olacaktır. Bazı kültürlerde, çocuğundan uzak kalmak "dinlenmek" olarak görülebilirken bir başka kültürdeki bir ebeveyn için bu durum "ölüm/cenaze" ile olarak algılanabilmektedir. Bu anlamda, farklı kültürlerin çocuğa yüklediği değerlerin bilinmesi gerektiği düşünülmektedir. Doğu toplumlarında çocuk, yaş olarak ne kadar büyüye de ebeveynleri için her zaman çocuk olarak kalmaya devam edebilmektedir. Öte yandan, Batı toplumlarında bireysellik, dünyevileşme ve materyalist bakış açısının çocuğa yüklediği değerler farklı olabilmektedir.

Sonuç

Çocuk koruma konusu, günümüz toplumlarının en öncelikli sorun alanlarından biri haline dönüşmüştür. Almanya'da, "çocuk selametinin tehlikede olması" kavramı, çocuk koruma sisteminin odağını oluşturmakta ve sonu gelmeyen bir sorun olarak tartışılmaktadır (Schone, 2008).

Öte yandan, çocuk selameti konusunda medyaya yansıyan ölümcül ve/veya ağır çocuk istismarı vakaları sonrası çocuk koruma sistemleri daha

fazla kontrol odaklı olmaya ve ailelere erken müdahale yoluna gitmektedir. Bununla bağlantılı olarak yasal düzenlemeler gözden geçirilmekte ve erken uyarı sistemleri ve bildirim mekanizmaları oluşturulmaktadır. Çocuk koruma sistemlerindeki aşırı korumacı yaklaşım ve Almanya'da Çocuk ve Gençlik Refahı Kanunu'nda 2005 yılında yapılan değişikliklerle birlikte çocuk koruma çalışanlarının "çocukların selametinden sorumlu garantör"ler olarak belirlenmeleri nedeniyle, çocuk koruma çalışanları gelecekte çocuklara yönelik muhtemel kötü muamele riskini değerlendirdiklerinde kendilerini herhangi bir suçlamaya karşı korumak için, ebeveynlere yönelik daha yüksek risk değerlendirmelerini tercih etmekte ve bu durumda kolaylıkla bakım kararına başvurabilmektedir. Bunun sonucu olarak, aile ile gönüllü çalışma yerine müdahaleci yaklaşım ön plana çıkabilmektedir. Farklı ülkelerde gönüllü yerleştirme yerine zorunlu müdahale yönündeki politikalar, koruma altına alınan çocuk sayısının artmasına yol açmıştır.

Çocuk ve gençlere yönelik hizmetleri sunan ve geniş bir hizmet ağına sahip olan Alman Gençlik daireleri, Türk ve Alman kamuoyunda daha çok koruma altına alma uygulamalarıyla bilinmektedir. Baistow ve Wilford'a (2000) göre, İngiltere, Fransa ve Almanya'da aileler, çocuklarının sosyal hizmet kurumları tarafından kendilerinden uzaklaştırılacağı korkusuna sahiptir. Göçmen aileler ile yapılan görüşmelerde benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Aileler, aile içerisinde yaşananların öğrenilmesi amacıyla kreş ve anaokulundan itibaren çocuklara sorular yöneltildiği (evde şiddet, baskı var mı, annen baban kavga ediyor mu vb.) ve çocuklardan bu anlamda bilgi alındığı ve çocuklara, ailede bir olay olması halinde aranacak kurumlar konusunda bilgi verildiği ve gençlik dairelerinin teşvik edildiğini düşünmektedir. Aileler, bu yöntemin bir tür "beyin yıkama" olduğuna inanmaktadır. Aileler, bu anlamda çocuk koruma sistemlerinin kendilerini denetlemesinden ve mahrem alana karışmasından rahatsızlık duymaktadır. Ailelerin, Gençlik dairelerine yönelik korkuları ve güvensizlikleri öne çıkan temel bulgular arasındadır.

Çocuk koruma sistemleri ve profesyonellerin çocuklar ve aileler için yaptıkları çok önemli çalışmalar bulunmakla birlikte yardımdan çok araştırmaya dayalı olan yapılandırılmış ve bürokratik sistemlerde, ailelerin gençlik dairelerine yönelik endişeleri ve güvensizlikleri hizmetlerden

faydalanmalarının önüne geçebilmektedir. Ebeveynlerin uygun sosyal hizmetlerden faydalanamamasının önündeki en temel engellerden biri güvensizliktir (Shah und Hatton, 1999; Jones and etall., 2002, akt. Laird, 2008). Gençlik dairesi ile güven ilişkisinin sarsıldığı, bozulduğu durumlarda, aileler yardım tekliflerini denetim ve kontrol olarak algılayabilmekte ve yardımlara temkinli yaklaşabilmektedir. Çocuk koruma sistemlerinin hem müdahale hem de yardım sunma işlevlerini aynı anda yürütüyor olması, ailelerin güvensizliğini pekiştirmektedir.

Ailelerin korkularının nedenleri olarak bilgisizlik ifade edilmesine rağmen Laird'e (2008) göre yapılan araştırmalar, profesyonellerin basmakalıp fikirleri kullandığını ve ebeveynlerin sosyal hizmetlere yönelik güvensizliğini anlamada başarısız olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmada ön plana çıkan diğer bir bulgu ise, aile ve çocuk arasındaki yaşanan farklılıklardır. Bu bağlamda, göçmen aileler ve çocukları arasında, hayata bakış açısı, dini inanç ve kültür gibi alanlarda farklılıklar olduğu için aile arasında kuşak çatışmaları ortaya çıkabilmektedir. Almanya gibi batılı hayat tarzının egemen olduğu ülkelerde büyüyen çocuklar, gerek arkadaş ortamı gerekse edindikleri özgür bakış açısıyla aileleri ile karşı karşıya kalabilmektedir. Aileler, kendi inanç ve kültürlerine uygun görmedikleri Batı kültüründen çocuklarını korumaya çalışırken diğer taraftan, göçmen kökenli çocuk ve gençler, arkadaşlarının kendilerine göre daha fazla özgürlüğe sahip olduğunu düşünmekte ve dışardaki modern hayatı daha cazip görmektedir.

Öte yandan, günümüzde çok farklı kültürlerin bir arada yaşandığı toplumlarda dominant kültürün herkese aynı şekilde uygulanması, farklı sorunları beraberinde getirmektedir. Bu anlamda, modern, liberal bir bakış açısıyla yetişen ve bireysellik, bağımsızlık, kadın-erkek eşitliği gibi değerlerle yetişen çocuk koruma çalışanlarının diğer kültürleri kendi bakış açılarına göre değerlendirdikleri durumda aile ve çalışanlar arasında çatışmalar yaşanabilmektedir.

Kültüre duyarlı sosyal hizmet anlayışının yeterince gelişmediği, mutlak ülkenin kültürü ve değerlerine göre hareket edildiği durumlarda göçmenlerin kültür ve inançları göz ardı edilebilmektedir. Göçmenlerin kültürel ve dini

özelliklerinin çocuk koruma çalışanları tarafından doğru anlaşılması, çocuklarla ilgili değerlendirmeleri ve çocukların faydalandığı hizmetleri olumsuz etkilemektedir.

Çocukların koruma altına alınma şekli, süreci ve altında geçirdikleri süre çocuklar üzerinde büyük değişikliklere yol açabilmektedir. Koruma altına alınma sürecinin aile ile birlikte yapılandırılmadığı, çocuk ve aile arasındaki ilişkinin sürdürülmediği durumlarda çocukların aileleri, dilleri, akranları, inançları ve kimlikleri ile olan bağlantıları azalmakta veya zamanla tamamen kopabilmektedir. Koruma altına alınan gençlerdeki değişim ise daha çok yaşam tarzı, kültür ve inançlar noktasında yoğunlaşmaktadır. Aileler, bu konudaki değişimi “çocuk Almanlaştı, gâvurlaştı” şeklinde görmektedir.

Çocukların, kendi dil, kültür ve inançları ile uyuşmayan ailelere verildiği ve Hıristiyanlaştırıldıkları yönündeki görüşler ise çocukların içinde büyüdükleri ortamdan kaynaklanmaktadır. Göçmen ailelerin çocuklarının kendi kültür ve inançlarından farklı aile veya kuruluş bakım hizmetlerinden faydalandırılması, çocukların zamanla değişmesine yol açmaktadır. Özetlemek gerekirse, bu durum göçmen veya göçmen olmayan ailelerden ziyade çocuğun büyüdüğü ortam ile ilgilidir.

Çocuk koruma müdahalesi ile karşılaşan aileler, müdahale öncesi, esnası ve sonrasında zorlu hayat koşulları ile karşılaşabilmektedir. Aileler çocuklarının tekrar koruma altına alınabileceği kaygısını sürekli taşımaktadır. Çoğu göçmen aile için bu süreç travmaya dönüşmektedir. Araştırmada çarpıcı sonuçlarından biri, göçmen ailelerin tümünün, koruma altına alınma nedeniyle çocuklarının evden ayrılmasını ölüm ile ilişkilendirmesidir. Hayatta olmasına rağmen çocuğuna ulaşamıyor olmak aileler için ölümden de ağırdır.

Çocuk Politikasına Yönelik Çıkarımlar

Küreselleşme ile birlikte, özellikle 20.yüzyılda anonim bir din, kimlik ve kültür arayışlarına girilmiştir (Yazççek, 2008). Farklı kültürlerin bir arada yaşamasından çok tekdüze bir kültür oluşturulmaya çalışılmaktadır. Anonim bir din ve hayat tarzının oluşturulmaya çalışıldığı 20. yüzyılda çocuk koruma sistemleri de bundan nasibini almıştır. Sosyal politika ve sosyal hizmet alanlarında, 1990'lardan sonra küreselleşmenin her bir tekil alandaki baskın varlığı ile birlikte sosyal hizmet ve sosyal politika alanlarındaki Anglo-Sakson, Anglofon ve Kıta Avrupası ayrımı ortadan kalkmaya başlamış ve anonim bir çocuk koruma sistemine doğru yol alınmaktadır.

Ailelerin sürekli izlenmesi ve denetlenmesi ve aşırı korumacı yaklaşıma ilişkin çocuk koruma politikaları ve uygulamaları ile birlikte son yıllarda, çok sayıdaki yargı kararlarında çocukların devlet korumasına alınması yönündeki eğilim artmakta olduğu ve ebeveyn-çocuk ilişkisine destek sağlanmasının ikinci planda kaldığı araştırmalarda ortaya konmaktadır.

Günümüzdeki çocuk koruma sistemleri bildirim, soruşturma ve izlemeye takılıp kalmıştır. Birçok ülkede özellikle dezavantajlı çocuk ve ailelerin çoğunluğu, çocuk koruma hizmetlerinin “radar”ında yer almaktadır. Ancak, bu durum yardım almak suretiyle ailelerin yaşadıkları gerginliklerin etkilerini azaltmak yerine, çocuğun aileden koparılması eşliğini aşincaya kadar aileler “izlenmektedir”.

Çocuk korumada soruşturmaya dayalı yaklaşımların ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar, bu yaklaşımın sorgulanmasına yol açmıştır. Hukuki soruşturma ve değerlendirmeye dayalı yaklaşım önemli oranda erken müdahale ve önleyici çalışmalara doğru değişim göstermiştir. Ayrıca, aile ve çocukların cezalandırılması yerine desteklenmesine vurgu yapılmaktadır. Buna karşın, kuramsal anlamdaki bu değişimin uygulamaya tam olarak yansımını söylemek kolay değildir.

Koruma altına alınan çocuk sayılarının her geçen yıl arttığı ve aile yapısının önemli değişimlere uğradığı günümüzde, çocuk ve aile refahı sistemlerinin, ciddi çocuk ihmal ve istismarı tehlikesi haricinde, ebeveyn ve çocukların tercihlerine saygı göstermeleri ve cezalandırıcı yaklaşımlar

yerine onarıcı adalet, arabulucu/uzlaşma yaklaşımlarına odaklanması gerektiği açıktır. Çocuk koruma müdahalelerinin çocuk merkezli, aile odaklı ve kültüre saygılı bir çerçevede yapılması ve hizmetlerden faydalananların, politikaların formülasyonu ve hizmetlerin uygulanmasında merkezi bir yerde olması gerekmektedir. Bu anlamda, çocuk koruma sistemlerinin ailenin doğal ve merkezi rolünü baltalayıcı uygulamalardan kaçınması gerektiği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Andersen, S., Asmus, A. ve Turan-Schnieders, Z. (2013). *Çocuğunu Yalnız Büyütenler Bilgi ve Tavsiyeler*, Berlin: Verband Alleinerziehender Mütter und Vaeter, Bundesverband e.V
- Baistow, K.ve Wilford, G. (2000). Helping Parents, Protecting Children: Ideas From Germany. *Children & Society*, 14(5), 343-354.
- Barber, J., Delfabbro, P. ve Gilbertson, R. (2004). *Children in Foster Care*. Routledge.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bode, I. ve Turba, H. (2014). *Organisierter Kinderschutz in Deutschland: Struktur-dynamiken und Modernisierungsparadoxien*. Springer-Verlag.
- Bø, B. P. (2015). Social Work in A Multicultural Society: New Challenges and Needs For Competence. *International Social Work*, 58(4), 562-574.
- Browning, D. S. ve Witte Jr, J. (2011). Christianity's Mixed Contributions to Children's Rights. *Zygon*, 46(3), 713-732.
- Cameron, C. (2014). 'Our Young People Are Worse': Family Backgrounds, Educational Progression And Placement Options in Public Care Systems. *European Journal of Social Work*, 17(1), 18-31.
- Cox, C. B. ve Ephross, P. H. (1998). *Ethnicity and Social Work Practice*. Oxford University Press.
- Freymond, N. ve Cameron, G. (2006). Understanding International Comparisons of Child Protection, Family Service, And Community Caring Systems of Child And Family Welfare. *Towards positive systems of child and family welfare: International comparisons of child protection, family service, and community caring systems*, 3-25.
- Furedi, F. (2002). Paranoyak Anne – Babalık, Uzmanları Dikkate Almamak Çocuğunuz İçin En İyi Olabilir (Çev. Arzu Tüfekçi). İstanbul: İz Yayıncılık
- Hetherington, R. (1998). Issues in European child protection research. *European Journal of Social Work*, 1(1), 71-82.

- Houston, S. (2002). Re-Thinking a Systemic Approach to Child Welfare: A Critical Response to the Framework for the Assessment of Children in Need and their Families. *European Journal of Social Work*, 5(3), 301-312.
- Höyneck, T. ve Haug, M. (2012). Kindeswohlgefährdung–Rechtliche Konturen eines schillernden Begriffs. In *Rationalitäten des Kinderschutzes* (ss. 19-45). VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.
- Kindeswohlgefährdung Erkennen und Helfen* (2009). Kinderschutz-Zentrum Berlin e.V., Berlin
- Kindler, H. (2012). *Child Protection in Germany. Child Protection Systems: An International Comparison of 'Good Practice Examples' of five Countries (Australia, Germany, Finland, Sweden, United Kingdom) with Recommendations for Switzerland*, 258-286.
- Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.
- Laird, S. (2008). *Anti-Oppressive Social Work: A Guide for Developing Cultural Competence*. Sage publications
- Legault, G. (1997). Social Work Practice in Situations of Intercultural Misunderstandings. *Journal of Multicultural Social Work*, 4(4), 49-66.
- Lonne, B., Parton, N., Thomson, J. ve Harries, M. (2008). *Reforming Child Protection*. Routledge.
- Mandell, D., Blackstock, C., Clouston Carlson, J. ve Fine, M. (2006). From Child Welfare to Child, Family And Community Welfare. The Agenda of Canada's Aboriginal Peoples. *Towards Positive Systems of Child And Family Welfare: International Comparisons Of Child Protection, Family Service And Community Caring Systems*, 211-236.
- Miles, B.ve Huberman, M. (2015). Genişletilmiş Bir Kaynak Kitap: Nitel Veri Analizi (Çev. Ed: Sadegül Akbaba Altun-Ali Ersoy). *Ankara: Pegem Akademi*.
- Morel, N. (2007). From Subsidiarity to 'Free Choice': Child-and Elder-care Policy Reforms in France, Belgium, Germany and the Netherlands. *Social Policy & Administration*, 41(6), 618-637.

- Nuruan, M. ve Diğerleri (2005). Federal Almanyada Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması. *Ankara, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.*
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti.* İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2007-57, İstanbul.
- Aluffi Pentini, A. (2016). Migrant Voices Addressing Social Work: Listening to Italian Women in Germany. *European Journal of Social Work, 19*(3-4), 519-536.
- Popenoe, D. (1992). *The Declining American Family: Taking a Reasoned Moral Position.* Institute for American Values, New York
- Pringle, K. (2010). Swedish welfare responses to ethnicity: the case of children and their families: Svenska välfärdssvar på etnicitet: barn och deras familjer. *European Journal of Social Work, 13*(1), 19-34.
- Schone, R. (2008). Kontrolle als Element von Fachlichkeit in den sozialpädagogischen Diensten der Kinder und Jugendhilfe. Berlin: Arbeitsgemeinschaft für Kinder- und Jugendhilfe
- Spratt, T. (2012). Child Protection in the United Kingdom. *Child Protection Systems: An International Comparison Of "Good Practice Examples" of Five Countries (Australia, Germany, Finland, Sweden, United Kingdom) With Recommendations For Switzerland.* The Swiss Project Fund for Child Protection (Ed.)
- Statistisches Bundesamt, *Statistiken der Kinder- und Jugendhilfe, Vorläufige Schutzmassnahmen*, <https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Soziales/KinderJugendhilfe/VorlaeufigeSchutzmassnahmen.html>, Erişim: 04.02. 2017.
- Sue, W.D., Rasheed, N.M., ve Janice Rasheed, M. J. (2016). *Multicultural Social Work Practice, A Competency Based Approach To Diversity and Social Justice*, Second Edition, New Jersey: John Wiley & Sons.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2013). *Almanya, Hollanda ve Belçika Gençlik Dairelerinin Türkiye Kökenli Çocuklara Yönelik Uygulamalarına İlişkin İnceleme Raporu.* Ankara: TBMM
- Yazçıçek, R. (2008). *Anonim Din Arayışı ve Dinsel Çoğulculuk.* Ekin Yayınları, İstanbul

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (10.Basım), Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Wolff, R., Biesel, K. ve Heinitz, S. (2011). Belirsizlik Çağında Çocuk Koruma: Almanya Yaklaşımı. *Çocuk Koruma Sistemleri: Uluslararası Trend ve Yönelimler*. (ed. Gilbert, N., Parton, N. ve Skivenes, M), Oxford University Press, New York

MÜLTECİ ENTEGRASYONU, GÖÇ POLİTİKALARI VE SOSYAL SINIF: TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ MÜLTECİLER ÖRNEĞİ

Doğuş ŞİMŞEK¹

Öz

Bu makale, mülteci entegrasyonunu göç politikaları ve sosyal sınıf bağlamında Türkiye'deki Suriyeli mülteciler örneği üzerinden, İstanbul, İzmir, Gaziantep ve Hatay'da 2016 Ocak ve Aralık ayları arasında 80 Suriyeli mülteci ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış yüz yüze derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen veriler çerçevesinde, açıklamaktadır. Suriye'den komşu ülkelere ve sonra Avrupa'ya gerçekleşen kitle göçü, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en büyük göç hareketidir. 3,5 milyondan fazla Suriyeli mülteci barındıran Türkiye, dünyada en fazla Suriyeli mülteci kabul eden ülke olmuştur. Türkiye'deki Suriyelilerin yüzde 94'ü kamp dışında ikamet etmektedir. Suriye'den Türkiye'ye göçün devam ettiği ilk yıllarda Suriyeliler için 'misafir' tanımlanması yapılmıştır, Nisan 2014'de çıkan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Suriyelilerin statüsü 'Geçici Koruma' altındaki kişiler olarak tanımlanarak Suriyelilere ülkelerindeki çatışma ortamı bitene kadar Türkiye'de kalma hakkı, geri gönderilmeme, sağlık, eğitim, çalışma, sosyal yardım hakları sağlanmıştır. 2016 yılı Temmuz ayı itibarıyla Suriyelilere sağlanan vatandaş olma hakkı entegrasyon süreçleri için olumlu bir gelişme olmuştur. Bu makalede, işgücü piyasasına, eğitim ve sağlık haklarına erişim ve vatandaşlık konusunda entegrasyon politikalarının kademeli olarak gelişmesine rağmen, tüm Suriyelilerin bu haklara eşit şekilde erişemediği ve bu eşitsizliğin sosyal sınıf odaklı olduğu araştırma verileri ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Suriyeli mülteciler, Göç politikaları, Mülteci entegrasyonu, Sosyal sınıf, Türkiye*

¹ Dr., Koç Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, e-posta: dsimsek@ku.edu.tr

REFUGEE INTEGRATION, MIGRATION POLICIES AND SOCIAL CLASS: THE CASE OF SYRIAN REFUGEES IN TURKEY

Abstract

This paper examines refugee integration in the case of Syrian refugees in Turkey within the context of migration policies and social class, by drawing upon semi-structured in-depth interviews conducted with 80 Syrian refugees in Istanbul, Izmir, Gaziantep and Hatay from January to December 2016. The mass migration from Syria to neighbouring countries and then to Europe is the greatest immigration movement since the Second World War. Turkey has been hosting the largest share of Syrian refugees- more than 3.5 million- in the world. 94% of the population lives outside of the refugee camps established near the border. When Syrian refugees first arrived in Turkey, they were referred as guest, then in April 2014, Turkey adopted a new Law on Foreigners and International Protection that clarified the status of Syrians in Turkey, focusing on subsidiary protection, temporary protection status and humanitarian assistance. The rights of Syrian nationals in Turkey include a lawful stay in Turkey until the conflict ends in Syria, and access to health, education, social assistance, the labour market. The officials' announcement, on July 2016, on granting citizenship to Syrians has been a positive development for their integration processes. I argue that although integration policies on access to labour markets, education, and health service, and citizenship are gradually improving not all Syrians access these rights equally, and such inequality is related to the social class of Syrians.

Keywords: *Syrian refugees, Migration policies, Refugee integration, Social class, Turkey*

Giriş

2012 yılından itibaren özellikle, Suriye ve sınır ülkelerinden gelen, Türkiye üzerinden Avrupa'ya gitmeye çalışan Suriyeli mültecilerin² sayılarının artmasıyla birlikte sınır güvenliği, göçmen akışının kontrolü konuları ile birlikte mültecilerin entegrasyonu tekrar tartışılmaya başlanmıştır. Üç buçuk milyondan fazla Suriyeli mülteciyi barındıran Türkiye, isgücü piyasasına, eğitim ve sağlık haklarına erişim konusunda entegrasyon politikalarını geliştirmektedir. Bu makale, İstanbul, İzmir, Gaziantep ve Hatay'da yaşayan Suriyeli mültecilerin entegrasyon süreçlerini Türkiye'nin göç politikalarındaki değişim çerçevesinde açıklıyor ve Suriyeliler'in eşit şartlarda haklara erişemediğini, entegrasyon süreçlerinin sınıfsal farklılıklara göre değişiklik gösterdiğini savunuyor.

2014 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile kimlik belgesine sahip olan Suriyeliler'e sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim gibi temel haklar ile sosyal yardımın sağlanacağı yönetmelikte belirtilmiştir. Temel haklara erişimin sağlanması entegrasyon süreçlerinin başarılı bir şekilde devam etmesi için en temel etkenlerden birisidir fakat bu hakların pratikte tüm Suriyeliler için erişilebilir olması önemlidir. Mülteci entegrasyonu üzerine çalışan Ager ve Strang (2008)'in belirleyiciler (çalışma, barınma, eğitim, sağlık), sosyal ilişkiler (sosyal köprüler, sosyal bağlar, sosyal bağlantılar), kolaylaştırıcılar (dil ve kültür bilgisi; güvenlik ve istikrar) ve dayanaklar (haklar ve vatandaşlık) olarak dört ana başlık altında oluşturduğu entegrasyon şemasında belirttiği gibi, haklara erişim sağlanmadığı takdirde entegrasyondan söz edilemez. Haklara erişimin yanı sıra güvenli yasal statü de entegrasyon için önemli etkenlerden birisi olarak belirtilmiştir (Da Lomba, 2010; Şimşek, 2018). Göçmenler ile mültecilerin entegrasyon süreçleri statülerindeki farklılıktan dolayı değişiklik göstermektedir (Phillimore, 2012). Güvencesiz statüye sahip olan göçmenlerin entegrasyon süreçleri güvenli statüye sahip göçmenlere göre daha yavaş ilerliyor çünkü göç ettikleri ülkede yerleşmeye yönelik gelecek planları yapmaları zorlaşıyor. Sığınmacılar ve mülteciler göç sürecinde yaşadıkları zorlukların yanı sıra gittikleri ülkeye yerleştiklerinde

² Bu makalede 'mülteci' kelimesi hukuki değil sosyolojik bağlamda kullanılmıştır.

de yaşamlarını kurarken birçok zorlukla karşılaşır. Gelişmiş ülkeler sığınmacılara mülteci statüsünü verme sürecini uzatırken, sığınmacıların barınma, iş, eğitim ve sağlık haklarına erişimi kısıtlanıyor, entegrasyonu da zorlaştırıyor (Loescher, 1993; Robinson, 1993; Van Steenberg, 1994; Weiner, 1996). Göç akışını kontrol etmeyi amaçlayan politikalar, göçmenlerin geçici olmadığı; ikinci ve üçüncü nesillerin varlığı da dikkate alınınca, entegrasyonu da içermiştir. Fakat çoğu entegrasyon politikası mültecileri toplumdan izole bir yaşama ittiği için birçok sığınmacı ve mülteci toplum tarafından dışlanıyor ve ırkçılığa maruz kalıyor. Bu makale entegrasyon politikalarının mültecilerin adaptasyon süreçlerine olan etkisini Türkiye’de yaşayan Suriyeli mülteciler örneği üzerinden açıklamayı hedefliyor.

Makale, entegrasyon terimini teorik çerçevede değerlendirdikten sonra Türkiye’nin göç politikalarını tarihsel süreç içinde açıklayarak Suriyeli mültecilere yönelik göç politikalarına değinecek. Araştırmada kullanılan yöntemleri açıkladıktan sonra Suriyeli mültecilerin entegrasyon süreçlerini deneyimleri üzerinden aktaracak.

Mülteci Entegrasyonu

‘Entegrasyon’ kavramı, politika yapımcılar, akademisyenler, göçmenler ve göç alan toplum tarafından farklı anlamlarda kullanılan tartışmalı bir kavramdır. Castles ve diğerlerinin (2002) belirttiği gibi göçmen ve mülteci entegrasyonun kabul edilmiş bir tanımı veya modeli yoktur. Dolayısıyla entegrasyon, tartışmalı bir kavram olma özelliğini koruyor. Robinson (1998) da Castles ve diğerleri (2002) gibi entegrasyonun kaotik bir terim olduğunu ve birçok kişi tarafından farklı anlamlarda kullanıldığını belirtmiştir. Kavramı kimin tanımladığından ziyade kavramın tanımı farklı göçmen türlerine göre de değişiklik göstermektedir. Örneğin, mültecilerin entegrasyonu ile göçmen işçilerin entegrasyonu farklılık gösterir çünkü göç nedenleri ve göçmen statüleri ile birlikte göç alan toplumdaki koşulları benzer değildir. Bazı araştırmacılar sosyal ağların ve ilişkilerin mültecilerin entegrasyonu üzerinde önemli etkisi olduğunu vurgulayarak, söz konusu ağların haklara erişimlerini kolaylaştığını belirtiyorlar (Cheung ve Phillimore 2014; Bloch and McKay 2015; Danzer ve Ulku 2011; Lamba ve Krahn 2003; Williams 2006). Örneğin, Cheung ve

Phillimore (2014), İngiltere'deki mültecilerin iş piyasasına erişimlerinde sosyal ağların olumlu etkisinin olduğunu göstermişlerdir. Diğer araştırmacılar ise mülteci entegrasyonunun temel haklara erişim ve güvenceli yasal statü ile mümkün olduğunu savunuyorlar (McKeary and Newbold 2010; Valenta ve Bunar 2010; Vrečer 2010). Da Lomba (2010) güvenceli yasal statünün mültecilerin entegrasyonu için önemli olduğunu çünkü mültecilerin ancak kendilerini güvende hissettikleri zaman başarılı entegrasyonun gerçekleşeceğini belirtmiştir. Özellikle yasal statü entegrasyon süreçlerini etkileyen en önemli etkenlerden birisidir. Güvenli yasal statüye sahip olan göçmenler güvencesiz yasal statüsü olan göçmenlere nazaran daha başarılı bir entegrasyon süreci geçirirler. Göç süresince ve sonrasında özellikle zorunlu göçmenlerin maruz kaldıkları ayrımcı politikalar, hayatlarını tehlikeye atmalarına neden olan sınır güvenlikleri, göç edilen ülkede yaşadıkları ekonomik eşitsizlikler, izole bir sosyal hayat yaşamalarına neden olan yerleştirme politikaları, göçmenlerin toplumda deneyimledikleri ırkçılık ve ayrımcılık adaptasyon süreçlerine yönelik tehditler arasındadır. Avrupada yaşayan sığınmacılar ve mülteciler üzerine yapılan birçok akademik araştırmada, devletlerin mülteci girişini önlemek için uyguladıkları politikalar ve aldıkları önlemlere de değiniliyor (De Genova, 2002; Hampshire, 2008). Birçok sığınmacı ve mültecinin yaşamlarındaki belirsizlik, toplum tarafından dışlanma olgusunun da etkisiyle yeni bir boyut kazanıyor. Gelişmiş ülkelerde hükümetler sığınmacıların tanımlanması konusunda zorlanırken, sığınmacıların sınır-dışı edilmesi amacıyla düzenlenen kampanyaların sayısı da giderek artıyor (Bloch and Schuster, 2005; Willen, 2007). Mülteciler Avrupada ise ulus-devlete karşı bir tehdit ve çözülmesi gereken bir sorun olarak görülüyor ve göç akışını kontrol etmeyi amaçlayan birçok yasa çıkartılıyor, yeni politikalar uygulanıyor (Nyers, 2006; Penninx, Spencer and Van Hear, 2008; Waeber vd., 1993).

Uluslararası göç politikaları özellikle göçmenlerin ve mültecilerin göç ettikleri ülkeye uyumunu esas almıştır (Fitzgerald, 2000). Ancak Faist'in (2000, s. 30) de belirttiği gibi, uluslararası göç, çok sayıda bağ ile çok sayıda ulus-devlet içindeki, iki ya da daha çok konumu ve hareket edenlerle kalanlar arasındaki çeşitli bağları özetleyen, çok boyutlu ekonomik, siyasi, kültürel ve demografik bir süreçtir. Dolayısıyla, uluslararası göç sosyal dönüşüm süreci içerisinde değerlendirilmesi gereken karmaşık bir olgudur (Castles, 2003). Devletlerin

uyguladığı göç politikaları göç akışını kontrol etmeyi amaçlamıştır fakat göçü sosyal bir dönüşüm içerisinde değerlendirmedikleri için başarısız olmuşlardır. Örneğin, Amerika göç politikaları ile yasal olmayan girişleri, sığınmacılar ve mültecilerin çalışmalarını durdurmayı amaçlamıştır. Fakat göçmen işçiler ucuza çalıştıkları için işverenlerin tercihi olmuşlardır; işverenler ile kaçak çalışan mülteciler ve sığınmacılara uygulanan yaptırımlara rağmen sayıları artmıştır (Castles and Miller, 2003; Martin ve Miller, 2000). Avustralya da savaş sonrasındaki göç politikasını ülke nüfusunun beyazlar ve İngilizlerden oluşmasına yönelik olarak düzenlemesine rağmen, 1970’li yıllardan başlayarak ekonomisinin farklı ulusal ve etnik kökenlerden göçmenleri ve sığınmacıları içine almasıyla birlikte çok kültürlü yapıya dönüşmüştür.

Uluslararası göç süreci, göçmenlerin göç kararı almalarından, göç ettikleri ülkeye yerleşmeleri ile ikinci ve üçüncü nesilleri de kapsayan uzun vadeli bir süreçtir. 1990’lı yıllara kadar uluslararası göçü kontrol etmeye yönelik uygulanan politikalar, göçmenlerin “geçici” olmadığı dikkate alınınca, “entegrasyonu” da içermiştir. Ancak, bazı ülkeler için göçmen girişini kontrol etmek, entegrasyon politikalarından daha önemli olmuştur (Sole, 2004). Uluslararası göç, özellikle de düzensiz göç ve zorunlu göç, dünyada hem uluslararası hem de ulusal düzeyde politik gündemi oluşturan en önemli konu olmuştur. Bu alanda yapılan birçok akademik araştırma, mülteci ve sığınmacı politikaları (Bloch, 2000; Joly, 1997; Schuster, 2005; Schuster and Solomos, 1999), mültecilerin ev, iş, eğitim ve sağlık hakları (Bach and Carroll-Seguín, 1986; Bloch, 1997; Cohen, 1994; Robinson, 1993; Van Steenberg, 1994), mültecilerin vatandaşlık hakkı (Brubaker, 1992; Oommen, 1997) ve mültecilerin entegrasyonu (Lloyd, 2003; Loesch, 1993; Valtonen, 1994; Weiner, 1996) üzerine yoğunlaşmıştır.

Ulusal ve uluslararası mülteci ve sığınmacı politikalarını eleştiren bu çalışmalar, politikaların insan faktörünü yeteri kadar dikkate almadığı konusunda hemfikirdir. Örneğin, Bloch (2000) İngiltere’de sığınma hakkı arayanların ve sığınmacıların “göçmen statüsü” olmadığı için kendilerini güvende hissetmediklerini ve bununla birlikte hem duygusal hem de yapısal olarak sığındıkları toplumda yer edinemediklerini, iş bulamadıklarını ve hayatlarını kurmakta güçlük çektiklerini belirterek İngiltere’nin sığınmacı

politikasını geliştirmesi gerektiğini vurgulamıştır. Lloyd (2003) ise Fransa'nın sığınmacı politikasının benzer nedenlerden dolayı yeterli olmadığını belirtmiştir. Uluslararası göç ve sığınmacı politikaları ülkeden ülkeye değişse de ulus-devletlerin sınırlarını kontrol etmek, ulusal kimliklerini, vatandaşlarını korumak ve sığınmacılara sundukları kalacak yer, eğitim ve sağlık haklarına erişimlerini sınırlandırmak üzerine yoğunlaşmıştır (Schuster, 2003). Bazı araştırmacılar, ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanların sığınacakları ülkeyi, çalışma, barınma, sağlık ve eğitim gibi ana hakların verilmesi, göç veren ve alan ülkeler arasındaki ilişki, gidecekleri ülkenin politik ve ekonomik durumu, coğrafi yakınlık, sınır kontrolleri ve sığınacakları ülkede aile üyelerinin bulunması ve sosyal ağların varlığı gibi faktörleri dikkate alarak seçtiklerini belirtmiştir (Boyd, 1989; Gilbert and Koser, 2006; Gurak and Caces, 1992; Havinga and Böcker, 1999; Koser, 1997). Göçünün ilk döneminde savaş ve çatışma ortamından kaçan Suriyeliler, kapılarını açan komşu ülkelere sığınmak durumunda kalmışlardır. Dolayısıyla, Suriye'den ilk göç eden kişiler için sosyal ağların varlığı, göç edecekleri ülkede aile bireylerinin bulunmasından ziyade coğrafi yakınlık göç edecekleri ülkeyi seçmek için en önemli etken olmuştur. Yerleşme sürecinde ise temel haklara erişimin sağlanması özellikle entegrasyon sürecinin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi ve mültecilerin göç ettikleri ülkede yeni bir hayat kurabilmeleri için gereken temeli oluşturur. Ager ve Strang (2008)'in mülteci entegrasyonunu açıkladıkları şemada iş piyasası, eğitim, barınma ve sağlık haklarına erişim entegrasyonun sağlanması için gereken ana koşulları oluşturmaktadır. Temel haklara erişimin yanı sıra mültecilerin diğer mülteciler, kendi toplumları ve göç ettikleri toplumun üyeleri ile kurdukları sosyal ilişkiler, dil ve kültürel bilgi, güvenli statü ve istikrar ve vatandaşlık hakkı mültecilerin entegrasyonu için diğer önemli etkenler olarak belirtilmiştir. Özellikle mültecilerin iş piyasasına erişiminin entegrasyon süreçlerindeki önemi Bloch (2004), Smyth ve Kum (2010)'un İngiltere ve İskoçya'daki mülteciler entegrasyon süreçleri ile ilgili yaptıkları araştırmalarda da açıklanmıştır. Aşağıdaki kısımda tarihsel süreç içinde Türkiye'nin göç politikasının değişimleri ve Suriyeli mültecilere yönelik politikalar açıklanacak. Bu çalışmada entegrasyon kavramı, göç alan toplumu da içeren iki taraflı, göç alma kararından ülkeye dönüş sürecini de kapsayan çok yönlü, mültecilerin haklara erişimini, göç süreci ve sonrasındaki

deneyimlerini ve planlarını, göç alan toplum üyelerinin mültecilere yönelik davranışlarını da içeren süreçleri ifade eder.

Türkiye'nin Göç Politikası ve Suriyeli Mülteciler

Türkiye'de mülteci ve sığınmacılarla ilgili ilk genel düzenleyici belge, 1934 yılında çıkan İskân Kanunu'dur. Kanun, Türkiye'ye yapılacak sığınma ve göç hareketleri ülke içi iskân ile ilgilidir ve ulus devlet yaratma sürecinde milliyetçi zihniyetle yapılan bir kanundur. Bu kanunda Türkiye, göçmenleri "Türk soyundan ve kültüründen gelen kişiler" olarak tanımlamıştır. 1991 yılında Irak'dan gelen yaklaşık beş yüz bin sığınmacının Türkiye'ye girişi ve bireysel sığınma vakalarının artması nedeniyle 1994 yılında, sığınma durumuna ilişkin yönetmelik kabul edilmiştir. Bu yönetmeliğin üçüncü maddesine göre mülteci, "Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı" olarak tanımlanmıştır. Yine 1994 yılında kabul edilen yönetmeliğin üçüncü maddesine göre sığınmacı, "İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı"³ ifade eder. Türkiye'nin 1994 yılında çıkardığı yönetmelikte mülteci ve sığınmacıların sağlık hakkına ve sosyal hizmetlere erişiminden bahsedilmiyor.

³ 'Mülteciler mevzuatı-Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı 1994 Yönetmeliği', http://www.madde14.org/index.php?title=1994_Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi, (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2018).

1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci, “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahıs” olarak tanımlanmıştır. Cenevre Sözleşmesi'ni imzalayan ülkeler bu tanım çerçevesinde sözleşmede belirtilen kriterleri kabul etmiştir. Türkiye'nin mülteci hukuku 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne dayanmasına rağmen uluslararası hukuk tanımlarından farklı olarak mülteci ve sığınmacı kavramları coğrafi çekinceye göre belirlenmiştir. Bu nedenle Türkiye sadece Avrupa Konseyi üyesi ülke vatandaşlarına mülteci statüsü vermektedir. Bu yüzden, 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği'nde yer alan mültecilik tanımı Avrupa'dan gelen kişiler ile sınırlı tutulmuştur. Avrupa Konseyi üyesi olmayan ülkelerden gelen kişiler mülteci olarak kabul edilmemektedir. 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği ile Avrupa dışından gelen sığınmacıların hukuken “makul bir süre için Türkiye'de kalma” iznine, yani “üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilene kadar Türkiye'de ikamet etmelerine” izin verilerek “geçici koruma” sağlanmaktadır (Acer, Kaya ve Gümüş, 2011: s. 47). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), Avrupa dışından gelenlerin kalıcı olarak, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri görevini yürüten bir kurumdur. Bu yönetmelik çerçevesinde, sığınmacı ya da mülteci niteliğine uygun kişilerin ülkeye girişlerinden on gün içerisinde yetkili makamlara başvurmaları koşulu, çatışma ortamından kaçan kişilerin sığındıkları ülkelerin hukukunu bilmeleri gerektiğini öne sürmektedir. AB üyelik süreci kapsamında 2006 yılında yenilenen İskân Kanunu'nda da 1934 yılındaki kanunda yer alan göçmen tanımı kullanılmaya devam edilmiştir. Dolayısıyla, Türk soyundan gelen sığınmacı ve mültecilere yönelik çeşitli düzenlemeler yapılırken, Türk soyundan olmayan Avrupa dışından gelen, İran, Irak, Afganistan, Somali ve Sudan'da insan hakları ihlallerine uğrayan ve bu yüzden Türkiye'ye kaçmak zorunda kalan kişiler farklı bir muamele görüyorlar.

Türkiye'nin mülteci hukuku anayasasının 1968 yılından itibaren 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne dayanmasına rağmen, uluslararası hukuk

tanımlarından farklı olarak mülteci ve sığınmacı kavramları coğrafi kısıtlamaya göre belirlenmiştir. Bu nedenle Türkiye sadece Avrupa Konseyi üyesi ülke vatandaşlarına mülteci statüsü verebilmektedir. Avrupa Konseyi üyesi olmayan ülkelerden gelen kişilere 1994 İltica Yönetmeliği ile üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilinceye kadar Türkiye’de ikamet etmelerine izin verilerek “geçici koruma” sağlanmaktadır. Uluslararası insan hakları örgütleri ve BMMYK tarafından hazırlanan raporlarda Türkiye’ye her yıl Avrupa Konseyi üyesi olmayan birçok ülkeden yüzlerce mültecilik başvurusunda bulunduğu belirtilmektedir. Türkiye’ye daha çok Avrupa dışındaki ülkelere sığınmacı girişi olduğu için sığınmacıların çoğu Türkiye’de mülteci statüsü alamamaktadır. Örneğin İranda, Amerika’nın Irak’a müdahalesinden sonra Irak’tan, Afganistan, Pakistan, Somali ve Suriye’den gelen sığınmacılar Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde koyduğu ve 1967 protokolünde de değiştirmedığı coğrafi çekince nedeniyle mülteci statüsüne sahip olamıyorlar. Türkiye’ye sığınan Suriyeliler “geçici koruma” kapsamında sığınmacı olarak kabul edilmişlerdir; mülteci statüsü almaları için coğrafi kısıtlamanın kaldırılması gerekmektedir.

“Geçici koruma” Yugoslavyadaki savaş sonucunda yerlerinden edilen yarım milyon Bosnalının Batı Avrupa’ya iltica etmesiyle birlikte daha sonra Kosovalı Arnavut mülteciler için de uygulanmıştı. “Geçici koruma” kapsamında olan sığınmacılara “geçici oturma hakkı” verilerek güvenli bir ortam sağlandıktan sonra ülkelere dönecekleri öngörülüyordu (Koser vd., 1998). Göç sürecini kısa vadeli değerlendiren politikaların uygulanmasıyla Bosnalı mülteciler “geçici” olarak tanımlandıkları için kendilerini güvende hissedememişler, iş bulamamışlar ve toplum tarafından dışlanmışlardır (Koser, 2007). Almanya, 1955 yılından 1973’teki petrol krizine kadar gelişmekte olan ülkelere aldığı işçileri “geçici göçmen” statüsünde değerlendirerek göç sürecini kısa vadede tanımladığı için göç politikaları birçok sorunun çözümünde yetersiz kalmıştır. “Geçici” olarak görülen göçmenler zaman içinde ailelerini de yaşadıkları ülkeye getirdiler; göç ettikleri ülkede iş kurdular, yatırım yaptılar; ikinci ve üçüncü nesiller göç edilen ülkede dünyaya geldi. Kalıcı olan göçmenler için birçok Avrupa ülkesi 1990’lı yıllarda göçmenlerin topluma entegrasyonunu amaçlayan kanunlar çıkarttı (Penninx, 2005). Fakat uygulanan entegrasyon politikaları ulus-devlet çıkarlarını gözetmediği ve göçmenlerin ihtiyaçlarını dikkate almadığı için başarılı olamamıştır.

Türkiye Avrupa Birliği üyelik müzakereleri çerçevesinde göç ve mülteci politikalarını geliştirmiştir. Bu çerçevede Suriye'den gelen göç akışı ile birlikte Nisan 2012'de Başbakanlık tarafından yayımlanan genelge ile sığınmacıların “geçici koruma” altında oldukları bildirildi (Yılmaz, 2013). Bu hukuki statü kapsamında söz konusu kişilerin sınırdan giriş ve çıkışlarına izin verilmekte olup her türlü insani ihtiyaçları karşılanmakta ve güvenlikleri sağlanmaktadır. Haklara dair bir bilginin yer almadığı bu tanıma göre “geçici koruma”nın kapsamı ve sınırları da belirgin değildir. “Geçici Koruma” 4 Nisan 2013 tarihinde kabul edilen ve 2014 yılının Nisan ayında yürürlüğe giren “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” nun (YUKK) 91. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde ile geçici korumanın yasal temeli oluşturulmuştur. Ayrıntılı düzenleme ve uygulama için bu kanunun doksan birinci maddesi uyarınca 22 Ekim 2014'te geçici korumaya ilişkin bir yönetmelik yayımlanmıştır⁴ ve önceki geçici koruma yönetmeliği geliştirilmiştir. Yönetmeliğin 22. maddesi geçici koruma kapsamındaki yabancılara Türkiye'deki yasal ve sosyal işlerini yürütmeleri için geçici koruma kimlik belgesi verilmesini öngörüyor. Kimlik belgesine sahip olan kişilere sağlık, eğitim ve iş piyasasına erişim gibi temel haklar ile sosyal yardımın sağlanacağı yönetmelikte belirtilmiştir. Kamp dışında yaşayan mültecilere barınma hakkı sağlanmıyor. Kalacakları konutları kendi imkânlarıyla temin etmek zorunda kalan mülteciler maddi imkânların yetersizliği nedeniyle kötü şartlarda, yetersiz koşullarda yaşamak zorunda kalıyorlar. Eylül 2014'te yayımlanan yabancıların eğitime erişimine ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı genelgesine göre geçici koruma altındaki kişilerin devlet okullarında⁵ eğitim görebiliyorlar. Son verilere göre okul çağındaki Suriyeli çocukların yüzde 62'si devlet okullarında öğrenim görmektedir.⁶ Okullara kaydolmak için ikamet izni, geçici koruma kimlik belgesi veya yabancı tanıtma belgesine sahip olmak gerekiyor. Bu durum da kayıtsız göçmenlerin eğitim hakkına erişimini engelliyor. Türkiye'de üniversite eğitimlerine devam etmek isteyen mültecilerin ise üniversiteler tarafından düzenlenen Yabancı Öğrenci Sınavı'nı (YÖS) geçmeleri gerekiyor.

⁴ ‘Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf, (Erişim Tarihi: 5 Haziran 2018).

⁵ ‘2014/21 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi’, 23 Eylül 2014, <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>, (Erişim Tarihi: 27 Haziran 2018).

⁶ ‘TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu raporu’, *Sputniknews*, 18 Ocak 2018, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201801181031873614-tbmm-turkiye-suriyeliler-rontgenini-cektiler/>, (Erişim Tarihi: 28 Haziran 2018).

Yönetmeliğe göre, mültecilerin sağlık hizmetlerine erişim hakkı bulunuyor, fakat organ nakli, protez, ortez, hemodiyaliz veya uzun süreli tedaviyi gerektiren kronik hastalıkların tedavisinde mültecilerin tedavi ücretlerini kendilerinin karşılamaları bekleniyor. Türkiye’de mülteci ve sığınmacıların çalışma izni ise 4817 sayılı “Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun”a tabidir. Mültecilerin çalışma izniyle ilgili gerekli düzenlemelerin Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından Kasım 2014 tarihli Geçici Koruma Yönetmeliği’nde de geçici koruma kimlik belgesine sahip olanların, yani kayıtlı mültecilerin, Bakanlar Kurulu’nca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi bölgelerde çalışma izni almak için Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na başvurabilecekleri belirtiliyor. Ocak 2016’da Bakanlar Kurulu toplantısında Suriyeli mültecilere çalışma izni öngören düzenlemenin hazırlanması kararlaştırılmış ve Şubat 2016’da yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeye göre geçici koruma altındaki kişiler geçici kimlik belgesi düzenlenme tarihinden altı ay sonra ikamet ettikleri illerde çalışma izni için başvuruya hak kazanıyorlar. Çalışma izni başvuruları, geçici koruma sağlanan Suriyeli mülteciyi çalıştıracak işveren tarafından yapılıyor. Çalışma izni ile ilgili diğer koşul da çalıştıkları işyerindeki işçi sayısının yüzde 10’unu geçemeyecek olması. Bu kriterler çoğu Suriyeli’nin çalışma izni almaları önünde engel olmaya devam ediyor. 2017 yılı rakamlarına göre Türkiye’de 20.970 Suriyeli mülteci çalışma izni almaya hak kazanmıştır.⁷

Temmuz 2016’da Suriyeliler’in Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olma imkanı sağlanacağını açıklanarak entegrasyon süreçleri için önemli bir adım atılmıştır. İlk etapta vatandaşlığa alınması planlanan Suriyelilerin yüksek öğretim mezunu olması, Türkiye’ye sanayi, bilimsel, ekonomik, teknolojik alanda hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen kişiler olması, Türkiye’de çalışma izinlerinin bulunması kriterleri öne çıkmıştır.⁸ Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre 55.583⁹ Suriyeli’nin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğu belirtilmiştir. Suriyeli mültecilerin

⁷ ‘Türkiye 87 bin yabancıya iş kapısı oldu’, *Milliyet*, 14 Şubat 2018, <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-87-bin-yabanciya-is-kapisi-ekonomi-2609839/>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2018).

⁸ ‘Suriyeliler’in Türk vatandaşlığında sona doğru’, *Milliyet*, 30 Ocak, 2017, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/tolga-sardan/suriyelilerin-turk-vatandasliginda-sona-dogru-2387076/>, (Erişim Tarihi: 28 Haziran 2018).

⁹ ‘7 yılda 55 bin Suriyeli Türk vatandaşı oldu’, *CNN Türk*, 30 Ocak, 2017, <https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyede-suriyeli-yasiyor-kaci-turk-vatandasi-oldu-iste-yaniti?page=13>, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018).

entegrasyonlarına yönelik kalıcı çözümler içeren olumlu düzenlemeler yapılırsa da belirtilen vasıflara uymayan çoğu Suriyeli vatandaş olmanın getirdiği haklardan mahrum kalacak.

Araştırma Yöntemi

Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin entegrasyon süreçlerini anlamak için İstanbul, İzmir, Gaziantep ve Hatay'da 25-45 yaş aralığında toplam 80 Suriyeli mülteci (45 erkek, 35 kadın ve her şehirden 20 Suriyeli mülteci) ile nitel araştırma yöntemi olan yarı yapılandırılmış yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapıldı.¹⁰ Çalışmada Suriyelilerin etnik ve mezhep çeşitlilikleri göz önüne alınarak Sunni- Arap, Kürt, Türkmen kökenli mültecilerle görüşülmüştür. Görüşülen kişilerin etnik ve mezhep çeşitliliklerinin yanı sıra sınıfsal çeşitlilikleri de dikkate alınmıştır. Görüşülen mülteciler arasında refah ve eğitim seviyesi yüksek ve düşük olan Suriyeliler bulunmaktadır. Görüşme soruları Suriyeli mültecilerin çalışma ve eğitim başta olmak üzere haklara erişim sürecindeki deneyimleri, kayıt dışılık, göç alan toplum ile ilişkiler, yerleşim planları ve gündelik hayat deneyimleri gibi konuları içeriyor. Görüşmelerin bazıları İngilizce ve Türkçe gerçekleşti. Arapça gerçekleşen görüşmelerde tercüman kullanıldı. Görüşmeler, NVIVO nitel veri analizi programı ile tematik kodlara ayrılarak analiz edilmiştir.

Entegrasyonun Temeli: Haklara Erişim

Eylül 2018 itibarıyla Türkiye'de 3,5 milyondan fazla¹¹ Suriyeli mülteci bulunmakta ve bu nüfusun yüzde 94'ü¹² kamp dışında ikamet etmektedir. Kampların kalabalık olması ve Türkiye'de kalıcılıklarının uzun süreli olması nedeniyle Suriyeli mültecilerin çoğu şehirlerde kendi imkanlarıyla kiraladıkları konutlarda yaşıyorlar. Araştırma kapsamında görüşülen Suriyeli mültecilerin çoğu yüksek konut kiralalarını ödemekte zorlandıklarını söylediler. Genellikle kötü koşullarda, küçük dairelerde, kirayı ödeyebilmek için birkaç aile birlikte

¹⁰ Bu çalışma, TÜBİTAK tarafından BİDEB2232 114C145 no'lu proje ile desteklenmiştir.

¹¹ 'T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İstatistikleri', http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2018).

¹² T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İstatistikleri', http://www.goc.gov.tr/icerik6/temporary-protection_915_1024_4748_icerik, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2018).

yaşıyorlar. Görüşülen Suriyeli mülteciler, statülerinin belli olmamasından, çalışmamaktan, emek sömürsünden ve yüksek konut kiralardan dolayı mağdur olduklarını ve gündelik hayatta maruz kaldıkları ayrımcılık nedeniyle Türkiye’de yaşamlarını devam ettirmekte zorlandıklarını dile getirdiler. Çoğu Suriyeli çalışma izni almanın iş verenin isteğine bağlı olması nedeniyle kayıt dışı istihdamda güvencesiz bir şekilde çalışmak zorunda kaldıklarını ve bu durumun hayatlarını zorlaştırdığını belirttiler:

“En büyük sorunum iş bulamamak. İşim olmadığı zaman da ekonomik anlamda güvende değilim. Şu anda iş arıyorum. İş bulmak çok zor.” (25 yaşında Suriyeli erkek, Gaziantep).

“Üç sene önce Hatay’a geldik. Oğlum inşaatta çalışıyor ama çoğu zaman parasını alamıyor ya da geç alıyor. Uzun saatler boyunca zor koşullarda çalışıyor. Burada kazandığımız paranın çoğu kiraya gidiyor. Eşim ve ben rahatsız olduğumuz için çalışmıyoruz. Ailede sadece oğlum çalışıyor bu yüzden çok zor geçiniyoruz.” (45 yaşında Suriyeli kadın, Hatay).

Kayıt dışı istihdamda çalışmak zorunda kalan Suriyeli mülteciler emek sömürsüne maruz kalıyorlar, uzun saatler çalışıyorlar, yetersiz ücret alıyorlar ve sosyal güvenceleri yok. İş piyasasına erişimi sınırlı olan mültecilerin entegrasyon süreçlerinin yavaş ilerlediği Bloch (2004) ve Cheung ve Phillimore (2014)’un İngiltere’de yaşayan sığınmacılar ve mülteciler örneği üzerinden de açıklanmıştır. Güvencesiz ve zor koşullarda çalışan Suriyeliler düzenli ve yeterli gelirleri olmadığı için ev kiralalarını ödemekte zorlandıklarını belirttiler:

“Türkiye’de ev kiralari çok pahalı. İki odalı daireye 600 dolar kira veriyoruz. Kirayı ve faturaları ödemekte zorlanıyoruz çünkü ailede sadece oğlum çalışıyor. Ben ve eşim sağlık sorunlarımız olduğu için çalışmıyoruz. Kirayı ödeyebilmek için evde başka bir aile ile birlikte yaşıyoruz. İki odalı dairede toplam 10 kişi yaşıyoruz ve yaşadığımız semt hiç güvenli değil.” (42 yaşında Suriyeli kadın, İstanbul).

Ekonomik sıkıntılar birçok Suriyeli çocuğu eğitime devam etmesi önünde engel olurken çalışmak zorunda da bırakıyor. Suriyeli mültecilerin çalışma hakkı yönetmelikte belirtilse de iş piyasasına erişimleri pratikte çok kolay olmamaktadır, çünkü çoğu iş veren işletmelerinde çalıştırdıkları

Suriyeliler için çalışma izni almak yerine kayıtsız çalıştırmayı tercih etmektedir. Crisis Group'un Ocak 2018 yılında yayınlanan raporuna göre yaklaşık 750.000-950.000¹³ Suriyeli kayıt dışı çalışmaktadır. Kayıt dışı çalışan Suriyeliler iş güvencesizliğinin yanı sıra iş yerinde ayrımcılık ve ırkçılığa da maruz kalmaktadırlar. Çocukları ile birlikte Suriye'den Türkiye'ye göç eden bir kadın çocuklarının iş yerinde maruz kaldığı ırkçılığa ve ekonomik zorlukları şöyle aktarıyor:

“Fatih'deki bir odalı daireye faturalar hariç 500 dolar kira veriyoruz.

Kirayı ödemekte zorlandığımız için bu dairede iki aile bir arada toplam on kişi yaşıyoruz. Eşimin kazandığı para yetmediği için iki çocuğum da çalışıyor. Okula gitmeleri gerekirken çalışıyorlar. Geçen hafta iş yerinde işçiler tarafından dövüldüler. Bizi burada istemiyorlar. Ülkenize dönün diyerek çocuklarımı dövdüler. Çalıştıkları yerden maaşlarını alamadan ayrılmak zorunda kaldılar. Ekonomik sıkıntımız çok fazla, bu koşullarda burada geçinmek çok zor.” (35 yaşında Suriyeli kadın, İstanbul).

Çocuklarının çalışmak zorunda kaldığı başka bir Suriyeli mülteci ise ekonomik sıkıntılar ve dil sorununun gündelik hayatlarını olumsuz yönde etkilediğini belirtti:

“Suriye'yi çok özliyorum. Savaş olmasaydı ülkemi terk etmezdim.

Savaşın bir an önce bitmesini ve ülkemize dönmeyi istiyoruz. Ailemiz kalabalık; İstanbul pahalı, burada çok zor şartlar altında yaşıyoruz. Sadece iki çocuğum çalışıyor; diğerleri çok küçük. Çocuklarımın kazandığı paranın çoğu kaldığımız bir odalı evin kirası ve faturalar için harcanyor. Türkler ile iletişim kuramıyoruz çünkü dil bilmiyoruz. Sadece Suriye'den tanıdığımız buraya göç eden kişiler ile görüşüyoruz.” (40 yaşında Suriyeli erkek, İstanbul).

Ekonomik fırsat eşitsizliği, işsiz kalma, yoksulluk, işyerinde ayrımcılık gibi sorunların yanı sıra Suriyeli mülteciler gündelik hayatta maruz kaldıkları ırkçılık nedeniyle de kendilerini güvende hissetmediklerini söylediler:

“Ev sahipleri Suriyeli olduğumuz için bize ev kiralamak istemiyorlar.

¹³ ‘Turkey’s Syrian Refugees: Defusing Metropolitan Tensions’, *International Crisis Group*, Report no: 248, 29 Ocak 2018, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/248-turkeys-syrian-refugees-defusing-metropolitan-tensions>, (Erişim Tarihi: 23 Eylül 2018).

Neden bizi istemiyorlar anlamıyoruz. Biz kötü bir şey yapmıyoruz. Biz, ülkemizden isteyerek ayrılmadık, ayrılmak zorunda kaldık. Türkler, bize kötü davranıyorlar.” (27 yaşında Suriyeli erkek, Gaziantep).

“Biz bu terk edilmiş alanlarda, evlerde, çadırlarda yaşıyoruz çünkü ev kirası verecek paramız yok. Bizi bir arada görenler de kampa gidin diye bağırlıyorlar. Kamplar çok kalabalık, uzun süre orada yaşamak zor. Biz yerleşik olmak istiyoruz. Kampta yaşamak istemiyoruz. Bize şehirde kalacak yer versinler, çalışalım istiyoruz.” (31 yaşında Suriyeli erkek, İzmir).

Görüşülen Suriyelilerin çoğu benzer sorunları deneyim ediyor ve aralarında güvencesiz yasal statü ve haklara erişimin uygulamada kısıtlı olması nedeniyle Avrupa'ya gitmek isteyenler de mevcut:

“Avrupa'ya giden Suriyeliler devletin onlara ev verdiğini, dil kursuna gönderdiğini ve iş bulmalarında yardımcı olduğunu söylediler. Çocukları da gider gitmez okula başlamışlar. Ben de çocuklarımın geleceği ve daha iyi şartlarda yaşamak için Avrupa'da İŞveç ya da Almanya'ya gitmek istiyorum. Burada çocuklarım ve kendim için gelecek göremiyorum.” (32 yaşında, Suriyeli kadın, Gaziantep).

Çoğu Suriyeli için belirsiz yasal statü, bununla birlikte temel hak ve özgürlüklere erişimin kısıtlı olması Türkiye'de yaşayan mültecilerin en temel sorunlarını oluşturuyor. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Suriyelilerin eğitim, çalışma, sağlık hakkına erişimi sağlansa da özellikle çalışma hakkına erişen Suriyelilerin sayısı az. Haklara erişimin pratikte sınırlı olması Suriyelilerin entegrasyon süreçlerini de olumsuz etkiliyor ve bazı Suriyelilerin belirttiği gibi göç alan toplum ile ilişkilerini sınırılıyor. Türkiye'de ikamet eden Suriyelilerin bir kısmı ise Suriye'deki yatırımlarını Türkiye'ye taşıyarak Türkiye'de iş yeri kurmuşlardır. 2017 yılının verilerine göre Türkiye'de Suriyelilerin açtığı kayıtlı 8000 iş yeri ve kayıtsız 10.000 girişim bulunmaktadır.¹⁴ Türkiye'de iş yeri açan Suriyelilerin entegrasyon süreçlerinin kayıt dışı ekonomide çalışmak zorunda kalan Suriyelilere göre

¹⁴ “Turkey's Syrian Refugees: Defusing Metropolitan Tensions”, *International Crisis Group*, Report no: 248, 29 Ocak 2018, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/248-turkeys-syrian-refugees-defusing-metropolitan-tensions>, (Erişim Tarihi: 23 Eylül 2018).

daha hızlı olduğu görülüyor. Türkiye'de iş kuran Suriyeli mülteciler rahatlıkla ev kiraladıklarını, çocuklarının eğitime devam ettiğini ve iş yerleri üzerinden göç alan toplum ile ilişki geliştirdiklerini söylediler:

“Bu restoranı bir sene önce işletmeye başladım. Suriye’de yaşarken de restoran işletiyordum. Buraya ailem ile birlikte geldim; daire kiralamak yerine satın aldım. Müşterilerimin çoğu Suriyeli; burada Suriye yemeği yapıyoruz. Türk müşterilerimiz de var; onlarla konuşarak Türkçe öğreniyorum. Hayatımı Türkiye’de kurdum.” (43 yaşında, Suriyeli erkek, İstanbul).

Türkiye’ye geldiğimde iş yeri açmak için yeterli sermayem vardı. Sermayem ile Gaziantep’te bir tavukçu restoranı açtım. Burada çocuklarımı özel okulda okutuyorum. Ailemi iyi şartlarda yaşatacak kadar kazanıyorum. Burada mutluyum; Avrupa’ya gitmeyi düşünmüyorum (37 yaşında, Suriyeli erkek, Gaziantep).

Kendi imkanları ile iş piyasasına giren Suriyelilerin entegrasyon süreçlerinin ekonomik kaynaklara erişimi olmayan Suriyelilere göre daha hızlı geliştiği görülmektedir. Bu durum da yönetmelikte belirtilen haklara mültecilerin pratikte erişiminin eşit olmadığını göstermektedir. Görüşülen Suriyeli mültecilerin haklara erişimleri ile ilgili deneyimlerinden de anlaşılacağı gibi Türkiye’ye yatırım yapan, iş yeri açan ve finansal birikimi ile göç eden Suriyelilerin haklara erişimi -özellikle barınma ve iş piyasasına erişim- daha kolay iken, belirli bir finansal kaynağı bulunmayan Suriyeli mültecilerin haklara erişimlerinin daha zor olduğu görülmektedir. Bu durum da onların entegrasyon süreçlerinin yavaş ilerlemesine neden olmaktadır. Avrupadaki mültecilerin haklara erişimleri ve entegrasyon süreçleri ile ilgili yapılan çoğu çalışma, özellikle iş piyasasına erişimi kısıtlı olan ya da olmayan mültecilerin, sosyal olarak izole olduğu, kendilerini güvencesiz hissettikleri için gelecek planları kuramadıkları gibi benzer bulguları vurgulamıştır (Bloch, 1999; 2004; McColl vd., 2008; Stewart and Mulvey, 2014).

Sosyal Köprüler: Göç Alan Toplum ile ilişkiler

Ager ve Strang (2008)'ın entegrasyon şemasının önemli birleşenlerinden birisi sosyal ilişkiler başlığı altında sosyal köprüler, sosyal bağlar ve sosyal bağlantılardır. Sosyal köprüleri mültecilerin göç alan toplumun bireyleri ile ilişkileri, sosyal bağları mültecilerin göç veren ülkedeki kişiler ile ilişkileri, sosyal bağlantıları ise mültecilerin göç alan ve veren ülke dışındaki ülkelerde yaşayan kişiler ile olan ilişkileri çerçevesinde tanımlayan Ager ve Strang (2008) sosyal ilişkilerin entegrasyon süreçleri üzerinde önemli etkilerinin olduğunu da vurgulamışlardır. Mülteci entegrasyonu üzerine yapılan araştırmaların çoğu mültecilerin göç alan toplumun bireyleri ile olan ilişkilerinin önemini vurgulamıştır. Örneğin, Bloch (2000; 2004) ve Phillimore ve Goodson (2005)'ın araştırmaları sosyal olarak izole olan mültecilerin entegrasyon süreçlerinin başarılı olmadığını; Sole ve Parella (2003), Kumar (2015) ve Schuster (2003)'ın çalışmaları da ayrımcı göç politikalarının göçmenler ve mültecilerin sosyal entegrasyonları üzerinde olumsuz etkilerini açıklamıştır. Türkiye'de yaşayan Suriyeli mültecilerin deneyimleri de ayrımcılığın uzun süreli yerleşim planlarını ve entegrasyon süreçlerini negative yönde etkilediğini göstermektedir:

“Türkiye’de Suriyelileri istemiyorlar. Ev kiralamak istiyoruz, ev vermiyorlar. “İşimizi elimizden aldınız” diyorlar. Bize kötü davranıyorlar. Hatta “Neden geldiniz, Suriye’ye geri dönün,” diyenler de var. Biz Suriye’de savaştan, bombalardan kaçtık. Suriye’de savaş biterse biz de dönmek istiyoruz. Burada zorunluluktan kalıyoruz.” (42 yaşında Suriyeli erkek, Hatay).

“Ev sahipleri evlerini bize kiralamak istemiyorlar. Çoğu zaman Suriyeli olduğumuz için iş vermek istemiyorlar. Burada istenmedigimizi düşünüyorum. Buradaki insanlarla iletişimimiz çok sınırlı.” (29 yaşında Suriyeli erkek, İstanbul).

Kayıt dışı ekonomide çalışmak zorunda kalan, ekonomik kaynakları sınırlı olan mülteciler, göç alan toplumun bireyleri tarafından “işlerini ellerinden alan”, “kaynakları paylaşmak zorunda kaldıkları kişiler” olarak görüldükleri için sosyal köprülerin kurulması zor olmaktadır. Bu yüzden çoğu Suriyeli gündelik hayatta ayrımcılığa maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. İş yeri açan girişimci Suriyeliler, göç alan toplum üyeleri ile iş yerleri aracılığıyla kayıt

dışı ekonomide izole bir şekilde çalışan Suriyelilere kıyasla daha kolay iletişim kuruyorlar:

“Restoranıma gelen Türk müşteriler ile özellikle Suriye yemekleri hakkında sohbet ediyorum. Suriye yemekleri, kültürü ve savaş öncesin Suriye'deki hayatıma dair konuşuyoruz. Yemeklerimizi yemek için sık sık gelen Türk müşterilerimiz ile zaman içerisinde iletişimimiz gelişti.” (40 yaşında, Suriyeli erkek, İstanbul).

“İş yerimi açtıktan sonra bazı zorluklarla karşılaştım. Burada tanıdığım Türk esnaf, bana bu konuda yardım etti. Dükkanıma gelen müşterilerin büyük kısmı bu bölgede yaşayan Türkler. İşletmem vasıtasıyla burada yaşayan yerel halkı tanıyorum. Türklerden ayrımcılık görmedim.” (45 yaşında Suriyeli erkek, Gaziantep).

Ekonomik kaynaklara erişim, Suriyeli mültecilerin entegrasyon süreçlerini hızlandıran ve mültecilerin aktif toplumsal aktörler olması için önemli bir etkidir. Hatta göç alan toplumun bireyleri ile mülteciler arasında sosyal köprü kurulmasını da sağlar. Fakat ekonomik kaynaklara erişimi olmayan ya da kısıtlı olan Suriyeli mültecilerin entegrasyon süreçleri daha zorlu ve yavaş ilerlemektedir. Dolayısıyla, entegrasyon politikaları özellikle iş piyasasına erişim ve barınma konusunda uzun vadede mültecilere eşit imkanları sunmak üzere geliştirilmelidir.

Sonuç

Türkiye, Suriyeli mültecilerin entegrasyonuna yönelik önemli politikalar geliştirse de eşit haklara erişim açısından uzun vadeli politikaların geliştirilmesi gerekiyor. Araştırma sonucu Suriyeli mültecilerin sınıfsal farklılıklarının entegrasyon süreçlerini etkilediği görülüyor. Ekonomik kaynaklara erişimi olan Suriyeliler iş piyasasında yer alırken, kaynaklara erişimi olmayan Suriyeliler özellikle iş piyasasına erişim konusunda sıkıntı çektiklerini ve kayıtsız ekonomide istihdam edildikleri için uzun saatler çalıştıklarını, güvencelerinin olmadığını ve izole bir yaşam sürdürdüklerini söylediler. Entegrasyon süreçlerinin önündeki diğer önemli engel ise güvencesiz göçmen statüsüdür (Da Lomba, 2010; Şimşek, 2018). Belirsiz yasal statünün yanı sıra Türkiye'deki Suriyeliler çalışma izni başvurularındaki sınırlamalar nedeniyle

sigortasız ve güvensiz bir şekilde çalışmak zorunda kalmaları, gündelik hayatta maruz kaldıkları ayrımcılık nedeniyle Türkiye’de yaşamlarını devam ettirmekte zorlanıyorlar ve bu şartlar altında entegrasyon süreçleri de çok yavaş ilerliyor. Diğer bir taraftan ekonomik kaynaklara erişimi olan girişimci Suriyelilerin iş yerleri üzerinden göç alan toplum ile ilişki kurduğu ve entegrasyon süreçlerinin daha hızlı geliştiği görüşmelerden ortaya çıkmıştır.

Türkiye’ye yerleşen Suriyelilerin entegrasyon süreçleri; haklara erişimleri ve göç alan toplumun bireylerinin mültecileri topluma dahil ederek, mülteciler ile birlikte karar alma mekanizmalarını geliştirmesini kapsıyor. Göç alan toplum ile ilişki kurabilen, izole yaşamayan, iş piyasasında yer alan Suriyelilerin entegrasyon süreçleri ile kayıt dışı ekonomide istihdam edilen Suriyelilerin entegrasyon süreçleri farklılık gösteriyor. Haklara erişimin eşit şekilde sağlanması, mülteciler ve göç alan toplumun bireyleri arasında köprü kurulması ile entegrasyon süreçleri de hızlanmaktadır. Dolayısıyla haklara eşit seviyede erişimi sağlayan uzun vadeli politikaların uygulanması mültecilerin entegrasyonu için önem taşımaktadır. Mülteciler ile ilgili çıkan yasal düzenlemeler ve haklara erişimin mülteciler ile de paylaşılması, yerel halk ile mülteciler arasında iletişimin sağlanması, ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ırkçılığa karşı yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, mülteciler ve medya kuruluşları birlikte hareket etmeli, göç konusunda toplumsal farkındalığın artırılması için çalışmaların yapılması ve daha eşitlikçi bir ortamın oluşturulması için mültecilerin sadece kağıt üzerinde değil, uygulamada da eşit şekilde temel haklara erişimlerinin ve güvenliklerinin sağlanması gerekiyor. Bu çalışma, mültecilerin sınıfsal farklılıklarının entegrasyon süreçlerine olan etkilerini göstererek literatüre katkıda bulunmuştur.

Notlar

1. Bu makalede 'mülteci' kelimesi hukuki değil sosyolojik bağlamda kullanılmıştır.
2. 'Mülteciler mevzuatı-Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı 1994 Yönetmeliği', http://www.madde14.org/index.php?title=1994_Y%C3%B6netmeli%C4%9Fi, (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2018).
3. 'Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu', http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf, (Erişim Tarihi: 5 Haziran 2018).
4. '2014/21 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi', 23 Eylül, 2014, <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>, (Erişim Tarihi: 27 Haziran 2018).
5. 'TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu raporu', *Sputniknews*, 18 Ocak 2018, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201801181031873614-tbmm-turkiye-suriyeliler-rontgenini-cekti/>, (Erişim Tarihi: 28 Haziran 2018).
6. 'Türkiye 87 bin yabancıya iş kapısı oldu', *Milliyet*, 14 Şubat 2018, <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-87-bin-yabanciya-is-kapisi-ekonomi-2609839/>, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2018).
7. 'Suriyeliler'in Türk vatandaşlığında sona doğru', *Milliyet*, 30 Ocak, 2017, <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/tolga-sardan/suriyelilerin-turk-vatandasliginda-sona-dogru-2387076/>, (Erişim Tarihi: 28 Haziran 2018).
8. '7 yılda 55 bin Suriyeli Türk vatandaşı oldu', *CNN Türk*, 30 Ocak, 2017, <https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyede-suriyeli-yasiyor-kaci-turk-vatandasi-oldu-iste-yaniti?page=13>, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2018).
9. Bu çalışma, TÜBİTAK tarafından BİDEB2232 114C145 no'lu proje ile desteklenmiştir.
10. 'T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İstatistikleri', http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2018).
11. 'T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Göç İstatistikleri', http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2018).
12. 'Turkey's Syrian Refugees: Defusing Metropolitan Tensions', *International Crisis Group*, Report no: 248, 29 Ocak 2018, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/248-turkeys-syrian-refugees-defusing-metropolitan-tensions>, (Erişim Tarihi: 23 Eylül 2018).
13. 'Turkey's Syrian Refugees: Defusing Metropolitan Tensions', *International Crisis Group*, Report no: 248, 29 Ocak 2018, <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/248-turkeys-syrian-refugees-defusing-metropolitan-tensions>, (Erişim Tarihi: 23 Eylül 2018).

Kaynakça

- Acer, Y., Kaya, K. ve Gümüş, M. (2011). 'Türkiye İçin Yeni Bir İltica Stratejisi Üzerine Gözlemler', Çelebi, Ö.; Özçürümez, S. ve Türkan, Ş. (der.), 'İltica, uluslararası göç ve vatansızlık: Kuram, gözlem ve politika', *Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (BMMYK)*, s. 47, <http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/indekiler.pdf>
- Ager, A. and Strang, A. (2008) 'Understanding Integration: A Conceptual Framework', *Journal of Refugee Studies* 21(2): 166–191.
- Bach, R.L. and R. Carroll-Seguın (1986). 'Labour force participation, household composition and sponsorship among Southeast Asian refugees', *International Migration Review*, 20(2): 381- 404.
- Bloch, A. (1997). 'Ethnic inequality and social security policy', A. Walker and C. Walker (der.), *Britain Divided: The Growth of Social Exclusion in the 1980s and 1990s*, London: Child Poverty Action Group.
- Bloch, A. (1999) 'Refugees in the job market: a case of unused skills in the British economy', in Bloch, A. and Levy, C. (eds.) *Refugees, Citizenship and Social Policy in Europe*. London: Palgrave Macmillan.
- Bloch, A. (2000). 'Refugee settlement in Britain: The impact of policy on participation', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 26(1): 75-88.
- Bloch, A. (2004). 'Labour market participation and conditions of employment: A comparison of minority ethnic groups and refugees in Britain'. *Sociological Research Online* 9(2).
- Bloch, A. and Schuster, L. (2005). 'At the extremes of exclusion: deportation, detention and dispersal', *Ethnic and Racial Studies*, 28(3): 491-512.
- Bloch, A. and Mckay, S. (2015) 'Employment, social networks and undocumented migrants: The employer perspective'. *Sociology* 49(1): 38- 55.
- Boyd, M. (1989). 'Family and personal networks in international migration: recent developments and new agendas', *International Migration Review*, 23(3): 638- 72.
- Brubaker, R. (1992). *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

- Castles, S. (2003). 'Towards a sociology of forced migration and social transformation', *Sociology*, 37(1): 13-34.
- Castles, S. and Miller, M. (2003). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*, Basingstoke: Palgrave-Macmillan.
- Castles, S., Korac, M., Vasta, E. and Vertovec, S. (2002) 'Integration: Mapping the Field'. *Home Office Online Report 29/03*. London: Home Office.
- Cheun, S.Y. and Phillimore, J. (2014) 'Refugees, Social Capital and Labour Market Integration in the UK'. *Sociology* 48(3): 518-536.
- Cohen, R. (1994). *Frontiers of Identity: The British and the Others*, London: Longman De.
- Da Lomba, S. (2010) 'Legal Status and Refugee Integration: a UK Perspective'. *Journal of Refugee Studies* 23(4): 415- 436.
- Danzer, A. M and Ulku, H. (2011) 'Integration, Social Networks and Economic Success of Immigrants: A Case Study of the Turkish Community in Berlin'. *Kyklos* 64:342-365.
- De Genova, N. (2002). 'Migrant "illegality" and deportability in everyday life', *Annual Review of Anthropology* 31.
- Faist, T. (2000). *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*, Oxford University Press.
- Fitzgerald, D. (2000). 'Negotiating extra-territorial citizenship: Mexican migration and the transnational politics of community', La Jolla CA: *Center for Comparative Immigration Studies*, Monograph Series No 2.
- Gilbert, A. ve Koser, K. (2006). 'Coming to the UK: what do asylum seekers know about the UK before arrival?', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(7): 1209- 25.
- Gurak, D. T. ve Caces, F. (1992). 'Migration networks and the shaping of migration systems', in Kritz, Lim and Zlotnik (der.), *International Migration Systems: a Global Approach*, Oxford: Clarendon Press.
- Hampshire, J. (2008). 'Regulating migration risks: the emergence of risk-based border controls in the UK', *Sussex Centre for Migration Research Working Paper*, School of Oriental and African Studies, London.

- Havinga, T. and Böcker, A. (1999). 'Country of asylum by choice or by chance: Asylum-seekers in Belgium, the Netherlands and the UK', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 25(1): 43- 61.
- Joly, D. (1997). *Refugees in Europe: The New Hostile Agenda*, London: Minority Rights Group.
- Koser, K. (1997). 'Social networks and the asylum cycle: the case of Iranians in the Netherlands', *International Migration Review*, 31(3): 591- 611.
- Koser, K., Walsh, M. ve Black, R. (1998). 'Temporary protection and the assisted return of refugees from the EU', *International Journal of Refugee Law*, 10(3): ss. 444- 61.
- Koser, K. (2007) 'Refugees, Transnationalism and the State', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(2): 233- 254.
- Kumar, S. R. (2015) "Neoliberalism and the New Race Politics of Migration Policy: Changing Profiles of the Desirable Migrant in New Zealand", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(7): 1172- 1191.
- Lamba, N. and Krahn, H. (2003) 'Social capital and refugee resettlement: The social networks of refugees in Canada'. *Journal of International Migration and Integration* 4(3): 335-360.
- Lloyd, C. (2003) 'Anti-racism, racism and asylum-seekers in France', *Patterns of prejudice*, 37(3): 323- 340.
- Loescher, G. (1993) *Beyond Charity: International Co-Operation and the Global Refugee Crisis*, New York: Oxford University Press.
- Martin, P. H and Miller, M. J. (2000) *Employer Sanctions: French, German and US Experiences*, Geneva: ILO.
- McCull, H., Mckenzie, K. ve Bhui, K. (2008) 'Mental healthcare of asylum-seekers and refugees', *Advances in Psychiatric Treatment* 14: 452-459.
- Mckeary, M. ve Newbold, B. (2010) 'Barriers to Care: The Challenges for Canadian Refugees and their Health Care Providers'. *Journal of Refugee Studies* 23(4): 523- 545.
- Nyers, P. (2006) *Rethinking Refugees: Beyond States of Emergency*, Abingdon: Routledge.
- Oommen, T.K. (1997) *Citizenship, Nationality and Ethnicity*, Cambridge: Polity Press.

- Penninx, R., Spencer, D. and Van Hear, N. (2008) Migration and Integration in Europe: the state of research, *Centre on Migration, Policy and Society, University of Oxford*, <http://www.compas.ox.ac.uk/fileadmin/files/Publications/Reports/Migration%20and%20Integration%20in%20Europe.pdf>
- Penninx, R. (2005) 'Integration of migrants: economic, social, cultural and political dimensions', M. Macura, A.L. MacDonald ve W. Haug (der.), *The new demographic regime. Population challenges and policy responses*. New York/Geneva: United Nations, 137-152.
- Robinson. V. (1993) 'Marching into the Middle Classes? The long-term resettlement of East African Asians in the UK', *Journal of Refugee Studies*, 6(3): 230- 47.
- Robinson, V. (1998) "Defining and Measuring Successful Refugee Integration". *Proceedings of ECRE International Conference on Integration of Refugees in Europe*. Antwerp. November 1998. Brussels: ECRE.
- Schuster, L. (2003) 'Common sense or racism? The treatment of asylum-seekers in Europe', *Patterns of Prejudice*, 37(3): 233-256.
- Schuster, L. (2005) "A sledgehammer to crack a nut: deportation, detention and dispersal in Europe", *Social Policy and Administration*, 39(6): 606- 21.
- Schuster, L. and J. Solomos (1999) "The politics of refugee and asylum policies in Britain: historical patterns and contemporary realities" A. Bloch ve C. Levy (der.), *Refugees, Citizenship and Social Policy in Europe*, London: Macmillan.
- Sole, C. (2004) "Immigration policies in Southern Europe", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30(6): ss. 1209- 1221.
- Sole, C. and Parella, S. (2010) "The labour market and racial discrimination in Spain", *Journal of Ethnic and Migration Studies*, (29)1: 121- 140.
- Stewart, E. and Mulvey, G. (2014) 'Seeking safety beyond refuge: The impact of immigration and citizenship policy upon refugees in the UK'. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40(7): 1023- 1039.
- Synth. G. and Kum, H. (2010) "When they don't use it they will lose it': Professionals, deprofessionalization and reprofessionalization: the case of refugee teachers in Scotland", *Journal of Refugee Studies*, 23(4): ss. 503-522.

- Şimşek, D. (2018) “Transnational Activities of Syrian Refugees in Turkey: Hindering or Supporting Integration”, *International Migration*, ISSN 0020-7985.
- Valenta, M. and Bunar, N. (2010) “State Assisted Integration: Refugee Integration Policies in Scandinavian Welfare States: the Swedish and Norwegian Experience”. *Journal of Refugee Studies* 23 (4): 463-483.
- Valtonen, K. (1994) ‘The adaptation of Vietnamese refugees in Finland’, *Journal of Refugee Studies*, 7(1): 63- 78.
- Van Steenberg, B. (1994) *The Condition of Citizenship*, London: Sage.
- Vrecer, N. (2010) ‘Living in Limbo: Integration of Forced Migrants from Bosnia and Herzegovina in Slovenia’. *Journal of Refugee Studies* 23(4): 484- 502.
- Yılmaz, H. (2013) ‘Türkiye’de Suriyeli mülteciler: İstanbul örneği’, *İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği*, http://istanbul.mazlumder.org/webimage/suriyeli_multeciler_raporu_2013.pdf
- Waever, O., Buzan, B., Kelstrup, M. and Lemaitre, P. (1993) *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London: Pinter.
- Weiner, M. (1996) ‘Determinants of immigrant integration: an international comparative analysis’, N. Carmon (der.) *Immigration and Integration in Post-Industrial Societies: Theoretical Analysis and Policy-Related Research*, London: Macmillan.
- Willen, S. (2007) ‘Towards a critical phenomenology of “illegality”: State power, criminalisation and abjectivity among undocumented migrant workers in Tel Aviv, Israel’, *International Migration*, 45(3): ss. 8- 36.
- Williams, L. (2006) ‘Social Networks of Refugees in the United Kingdom: Tradition, Tactics and New Community Spaces’. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 32(5): ss. 865- 879.

GÖÇMEN ÇOCUK VE ERGENLERİN EĞİTİM ENGELLERİ, PSİKOLOJİK SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Hüseyin Buğra KARAMAN¹, Sefa BULUT²

Özet

Bu çalışmanın amacının göç ve travma kavramlarının incelenerek, zorunlu göçe tabi olan aileler ve çocuklarının yaşadıkları sorunların, eğitim ortamına nasıl yansıdığı ve bunların nasıl tedavi edilebileceğinin incelenmesidir. Bunun için daha önce zorunlu göç sonucu eğitimde oluşan problemler ve nasıl tedavi edilebileceğine ilişkin olan yapılmış araştırmalar incelenmiş ve derlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaların sonuçlarına göre öne çıkan eğitim sorunları ve nasıl önlemler alınabileceği; tedavi sistemlerinin kullanılmasında önemli olan faktörler ortaya konulmuştur. Bu tedavi sistemlerinin içeriği anlatılarak, okul temelli veya ruh sağlığı alanında uygulanabilecek tedaviler açıklanmıştır. Okul ortamlarında göç etmiş çocuklarla çalışan psikolojik danışmanlar, öğretmenler ve idareciler olarak ruh sağlığı ile ilgili olarak yapabilecekleri çalışmaların neler olduğu açıklanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde çocuk ve ergenlerin göç öncesi, göç sırası ve sonrası yaşadıkları Travmatik olayların, travma sonrası stres bozukluğu, anksiyete, depresyon gibi bozukluklara yol açabildiği, eğitim ortamlarında bu durum ile karşılaştığında yapılabilecekler ve yaşanan bozukluklarla çalışılırken uygulanabilecek tedavi sistemlerinin nasıl uygulanabileceği açıklanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Göç, Travma, Göçmen çocuk ve ergen, Eğitim sorunları, Tedavi seçenekleri

¹ Yüksek. Lisans. Öğrencisi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, e-posta: hbugrakaraman@gmail.com

² Prof. Dr., İbn Haldun Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü e-posta:sefa.bulut@ihu.edu.tr

AN INVESTIGATION OF EDUCATIONAL OBSTACLES, PSYCHOLOGICAL PROBLEMS AND SOLUTION PROPOSALS OF MIGRANT CHILDREN AND ADOLESCENTS

Abstract

The aim of this study is to examine the concept of “migration” from the lense of its psychological impacts on mental health. Also this study will try to understand how children and parents who have been forced to migrate face challenges and problems in the educational processes and their treatment approaches. In order to understand this whole process, literature about the educational problems caused by the forced migration and treatment methods have been compiled and exhaustedly investigated. The outstanding educational problems, workable precautions and the factors that effect the treatment process have been uncovered with regard to the results of the researches. The content of these treatment systems is explained and the treatments that can be applied in the field of school-based or mental health are explained. Psychological counselors, teachers and administrators working with children who have migrated in school settings can explain what they can do about mental health. When the results are examined, it is explained that traumatic events experienced before and after migration may lead to aniyti, depression and other related mental health issues.

Keywords: *Migration, Trauma, Migrant children and adolescent, Educational problems, Treatment options*

Giriş

Tarih boyunca insanlar bir takım sebepler ile göç etmiştir. Dönemsel olarak da incelendiği zaman göçün sürekli var olduğu görülmektedir. Verimli arazilere yerleşme, savaşlar, imkanı daha iyi olan bölgelere yerleşme, eğitim, sağlık gibi bir çok durum insanların göç etmesine neden olmuştur. Göç arzu edilen yerlere yerleşmeyi içinde barındırırken bir yandan da istenilmeyen durumlar sonucu da oluşabilmektedir. Bu istenilmeyen durumlar insanlar üzerinde olumsuz bir takım psikososyal etkilere neden olabilmektedir.

Göç, bireylerin yaşadıkları fiziksel çevrelerinden zorunlu ya da kendi istekleriyle yaptıkları geçici veya kalıcı yer değiştirmesidir (Aker, Ayata, Özeren, Buran ve Bay, 2002). Bireylerin yaşadıkları ülkelerdeki toplumsal ve ekonomik sonuçlarına göre göç karşımıza çıkabileceği gibi göç de bu sonuçlara neden olabilmektedir (Aker, 2003). Göç etmenin nedenlerini incelemek istersek karşımıza çeşitli faktörler çıkabilmektedir. Fiziksel, sosyal, kültürel çevrede olan bu değişimler bireyleri olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir (Gün ve Bayraktar, 2008). Bireylerdeki bu etkilenmenin olumlu ya da olumsuz olması göçün isteğe bağlı ya da zorunlu olması yönüyle etkili olabilir. Ortaya çıkan psikososyal sorunlar, uyum problemleri, ruhsal sağlık sorunları da zorunlu göç sonucu ortaya çıkabilecek sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada da göç ile ilgili olarak, göç türleri, eğitimde çocuk ve ergenlerin karşılaşılabilecekleri problemler ele alınmıştır. Çocuk ve ergenlerin göç sonrası karşılıklarına çıkabilecek olan travma sonrası stres bozukluğu ve diğer bozukluklar ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Göç öncesi, sırası ve sonrası oluşabilecek problemlerin çocuk ve ergen ruh sağlığına olası etkileri ve eğitim ortamlarında bu çocuklarla çalışırken yapılabilecek çalışmalar konusunda bir çerçeve oluşturulmak istenmiştir.

Bu amaçla göç kavramları açıklanmış, çocuk ve ergenlerin ihtiyaçları üzerinde durulmuştur. Yeni yerleşilen yerde sosyal çevre ve eğitim ile ilgili olarak karşılaşılabilecekleri sorunlar sıralanmıştır. Okul temelli ve ruh sağlığı hizmetleri ile ilgili olarak yapılabilecek müdahale çalışmaları ile göç eden çocuk ve ergenlerin ruhsal sağlıklarının korunması için yapılabilecek olan çalışmaların neler olduğu üzerinde durulmuştur.

Zorunlu Göç

Zorunlu göç devletlerin sosyal, ekonomik, toplumsal yaptırımları sonucu bireylerin istekleri dışında yer değiştirmesidir (Aker, 2003). Zorunlu göç kelime anlamına bakıldığı zaman bile karşılaşılabilecek sorunlar için bizlere ışık tutmaktadır. İstemli göçe bakıldığı zaman bireyler daha iyi yaşam şartları için istedikleri bölgeleri tercih ederken zorunlu göçte böyle bir durum yoktur. Sonuçları anlamında zorunlu göçe bakıldığı zaman başlı başına Travmatik olaylardan birisidir (Aker, 2003). Araştırma sonuçlarına bakıldığı zaman zorunlu göç işkenceyle benzer etkiye sahip olabilmektedir (Aker, 2003). Zorunlu göç sonucunda karşımıza mülteci, sığınmacı ve geçici koruma gibi statüler çıkmaktadır.

Mülteci statüsü, ırkı, dini, siyasi görüşleri nedeni ile kendi ülkesinde zulüm görmekten korkan ve kendi ülke sınırları dışında olan Birleşmiş Milletler koruması kazanmış kişilerdir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009). Sığınmacı bir ülkeye mültecilik başvurusunda bulunmuş ve başvuru sonucunu bekleyen kişilere karşılık gelirken, geçici koruma kitlesel bir göç olayı sonucunda ortaya çıkan bir statü olarak karşımıza çıkmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009).

Göç zorunlu ya da kişinin kendi isteğiyle olsun sonuçlarına bakıldığı zaman uyum problemleri, ruhsal sorunlar gibi problemlere neden olabilmektedir. Etkilenme her yaş için ayrı olabilmekle beraber çocuk ve ergenler için sonuçları daha büyük olabilmektedir.

Bireylerin göç ettikleri yerlere uyumunu zorlaştıran faktörler içerisinde yeni bir çevreye gelme, eski arkadaşlıkların kaybedilmesi gibi nedenler olabilir. Ancak temel olarak baktığımız zaman eski çevresiyle yeni çevresi arasındaki uyum bireylerin de yeni geldikleri yerlere olan uyumlarını kolaylaştırıcı etkene sahip olabilmektedir (Tuzcu, 2013). Yapılan bir diğer çalışmada ise ergenlerin sosyal destek sistemleri incelendiğinde ergenlerin verdikleri cevaplarda kendilerine en yakın hissettiği kişilerin ailesinden kişiler olduğu görülmüştür (Gün, 2008). Bu yüzden yeni yerleşilen yerde uyumu sağlama konusunda ailelere büyük görevler düşmektedir.

Savaşlar, iç savaşlar gibi nedenlerle gerçekleşen göç hareketleri sonucu ergenler hem çevre değişikliği hem kayıplar hem de gelişimsel problemleriyle

baş başa kalabilirler. Ergenlerin yaşadıkları kayıplar içerisinde aileden bir üyenin kaybının olması durumu da travmaya yol açabilmektedir (Papageorgiou, Frangou-Garunovic, Ilordanidou, Yule, Smith and Vostanis, 2000). Aynı çalışma da değinilen diğer ruhsal sorunlar ise depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres bozukluğudur.

Sosyal destek sistemleri, okulların zihinsel sağlık hizmetlerinin ergenlerde depresyonu azalttığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu sorunlarla ilgili çalışmaların yapılmaması ergenlerin ileriki yaşamlarında da onları olumsuz etkileyebilmektedir (Papageorgiou, 2000). Yapılan bir çalışmada depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu yaşanma sebeplerinin yaş, kalacak yer, ailesel kayıplar ve ekonomik zorluklara bağlanmıştır. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, ergenlerin çocuklara göre depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu puanlarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aile üyelerinden birini kaybeden çocuk ve ergenlerde bu tanı grubu yine yüksek skorlar almıştır. Barınacak yer bulma ve bu konuda gerekli yerlere başvuru süreci ergenlerde depresyon puanlarının yükselmesine neden olurken, ailenin finansal sorunları yine ergenlerin depresyon düzeylerinin yükselmesine neden olmaktadır (Heptinstall, Sethna, Taylor, 2004). Bu yüzden sosyal destek sistemlerinin, profesyonellerin bu bireylerle ilgili çalışmalar yürütmeleri bu bireylerin yaşamları için çok önemli bir noktada olabilmektedir. Özellikle travma sonrası stres bozukluğu semptomları gösteren çocuk ve ergenlerin akıl sağlığı kurumlarına yönlendirilmesi onların sosyal hayatlarındaki fonksiyonlarının artmasında çok önemlidir. Bu semptomları gösteren çocuk ve ergenlerin bu kurumlar ile arasında bazı engeller olabilmektedir. Bu engeller barınacak yer bulamama ve acil servis çalışanlarının bu çocuk ve ergenleri kabul etmemesi gibi engellerdir (Heptinstall, 2004).

Göçmen Çocuk ve Ergenlerin Yaşadıkları Eğitim Problemlerinin Nedenleri

Aile

Ailelerde yaşanan temel sorunlar olarak karşımıza ilk başta okula ve okul içindeki ilişkilere bu ailelerin tam olarak girmedikleri çıkmaktadır. Bunun nedenleri olarak ise dil bilmemek önemli bir faktör olarak sunulmuştur. Ancak

ailelere ve çocuklara yönelik yapılan seminerler sonucunda bu durumda önemli ilerlemeler kaydedildiği vurgulanmıştır. Öğretmenlerin bu çocukların yönlendirilmesinde bu konudaki tecrübelerinin önemi vurgulanmıştır (Bacakova ve Closs, 2013).

Ailelerin, okulların verdiği ruh sağlığı hizmetlerini reddetmesi de ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bunun nedenleri ise bu hizmetleri almanın utanç verici bir şey olarak görmeleri, ekonomik sorunlar, okulu kaybetme korkusu ve dil engelleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Mace, Mulheron, Jones, Cherian, 2014). Bunların yanında ailelerin çocukları için bir diğer çekincesi asimilasyon konusunda olmaktadır. Bunun için Amerika'da yaşayan Türk ailelerin hep bir arada bulunup kendi kültürlerini belirli aktiviteler ile çocuklarına aktarmaya ve yaşatmaya çalıştıkları bu sayede bu korkunun biraz olsun aşılma çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır (Bal ve Arzubagia, 2014).

Akademik başarı konusunda ise ailelerin bazı değişkenler ile ele alındığı bir diğer çalışmada ise, yaşanan yerin, ailelerin eğitim düzeyinin, ebeveyn sağlık durumunun, ailenin kazancının ve ebeveynlerden her ikisinin de olup olmamasının çocukların akademik başarıları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Wilkinson, 2010).

Zorunlu göç bir çok aile sistemini de etkileyen bir olaydır. Zorunlu göç sonucu aileler eski sosyal destek sistemlerini kaybetmişlerdir ve bu çocuk ve ergenlerin akademik motivasyon ve eğitimleri üzerinde etkili olabilmektedir. Aileler ekonomik, sosyal, fiziki ihtiyaçlar anlamında çocuk ve ergenlere tam destek sağlayamayabilir. Burada ise devreye okul ve devlet kaynakları girmelidir. Bu sayede çocuk ve ergenlerin dönemsel olarak yaşadıkları uyum problemleri sosyal uyum sorunları ile bütünleşmeyebilir ve bu sayede yeni yerleşilen çevreye çocuk ve ergenlerin uyumlarına yardımcı olunabilir.

Dil Sorunu

Zorunlu göç sonucu çocuk ve ergenlerin dil sorunu onların uyumlarına olumsuz etki etmektedir. Bilinen çevreden bilinmeye çevreye geçmek, yeni okul hayatına başlamak başlı başına uyum problemleri iken bunun yanında bir de dil problemi vardır. Yapılan bir çalışmada yeni dil kazanmanın bilişsel

performansa etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dil kazanımı için uygun yolların neler olabileceği, okullarda ne gibi çalışmalar yapılabileceği dile getirilmiştir (Kaplan, Stolk, Madeleine, Tucker and Baker, 2015).

İyi bir okul ve iş hayatını etkileyen sorunlardan biri dil problemidir (Wilkinson, 2002). Akademik başarıyı etkileyen durumların araştırıldığı araştırmada katılımcıların İngilizce dil puanlarının düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşılmış ve akademik başarı önündeki engellerden biri olarak ortaya konulmuştur (Wilkinson, 2002).

Dil öğreniminin göçmen çocuklar için çok önemli olduğu eğitimciler ve sosyal bilimciler tarafından kabul edilen bir gerçektir. Eğitim sistemine dahil olma, başarılı olma, fırsatları yakalama da dil konusu çocuklar için çok önemlidir. Altı yaşından önce başlanacak olan dil eğitiminin çocukların uyumunda ve başarılı olmalarında öneminin büyük olduğu vurgulanmıştır (McCarthy, 2010).

Eğitim Sistemi

Yapılan bir araştırma da Çek Cumhuriyeti eğitim sistemi için gelen eleştirilerden biri, değişime uğradıktan sonra ayrıcalıklı çocukların daha iyi eğitim alıp göçmen çocuklardan daha avantajlı konuma geldikleri yönünde olmuştur. Bunu engellemek için Mesleki Gelişim eğitimleri verilmiş bunun etkililiği araştırıldığı zaman ise olumlu sonuçlar alınmıştır. Çek Cumhuriyetindeki eğitim sistemi de tüm Avrupa ülkelerindeki eğitim sistemleri gibi 1990'dan bu yana değişime uğramıştır. Kapsayıcı eğitim sistemi vurgulansa da özel eğitimlerle bazı çocuklar daha iyi eğitimler almış ve bu mülteci çocukların eğitim başarısı önündeki engeller olarak görülmüştür. Bunu gidermek içinse seminerler düzenlenmiş ve Mesleki gelişim programının etkililiği vurgulanmıştır (Bacakova and Closs, 2013). Çek Cumhuriyeti örneğinden yola çıkarak diğer ülkeler içinde aynı sorun göçmenler için ortaya çıkabilmektedir. Bu yüzden ülke içinde yaşanan bu değişime uygun olarak göçmenler için eğitim sistemlerinin yenilenmesi çok önemlidir. Genel olarak buraya kadar gelen konulara bakıldığı zaman eski-yeni çatışması göçmen çocuklar için bazı alanlarda sorunlara neden olmaktadır. Finansal zorluk yaşamaları ise göçmen ailelerin çocuklarının eğitiminde en önemli

role sahip bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu engellemek ise devlet sistemlerinin elindedir. Gerekli görülen uygulamalarla bu çocuklar yaşatları ile benzer eğitim ortamına sahip olabilir, akademik hayatları düzene girebilir.

Göç etmiş olan çocuklar için yeni yerleşilen yerdeki eğitim sistemine uyum problemlerinin yanında arkadaşlık ilişkileri ile ilgili de uyum problemleri de görülebilir. Bu konuda aile ve eğitim çalışanlarına belirli görevler düşebilmektedir. Bu konuda aile ile ilgili yapılabilecek çalışmalar aile uyumu kolaylaştırmak için kültürel inançların desteklenmesi, aile içi çatışmalar varsa bu konuda yardım sağlanması, toplumsal anlamda yer değiştirmelerin en aza indirilmesi, kültürel yaşamlarının devam ettirilmesi, çocuklar için eğitim ve yetişkinler için istihdam sağlanması olarak sıralanmıştır (Fazel, Reed, Panter-Brick and Stein, 2012). Çocuklar ile de okul içinde akran ilişkilerinin geliştirilmesi ile ilgili çalışmaların yapılması, etkinliklerin düzenlenmesi onların uyumunu kolaylaştıran etmenler olarak ele alınabilir.

Çocukların eğitim sistemi içine dahil olmaları onların sosyal destek sistemlerini tekrardan yapılandırılmaları için önemli olabilir. Sosyal destek yaşanan travmanın etkisini azaltabilecek etkiye sahip olabilmektedir (Bulut, 2013). Göçmen çocuk ve ergenlerin göç öncesi, sırası ve sonrasında yaşadıkları yaşamış olabilecekleri kayıplar düşünüldüğünde okul ortamına göçmen çocuk ve ergenlerin dahil olması yaşanabilecek diğer ruhsal bozuklukları da engelleyici olabilecektir.

Ayrımcılık (İrkçılık)

Okul içindeki ayrımcılık ya da ırkçılık olaylarının akademik motivasyonu düşürdüğü ve öğrencilerin öz yeterliliklerine olumsuz etki ettiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Göçmen ailelerin burada yapması gerekenler çocukları ile diğer aileler ile görüşmek ve onlarla iletişim içinde olmak ve dışarda birlikte olmalarıdır. Okulların ise empati programları yapmaları diğer öğrencilerin göçmenleri anlamalarında önemlidir (Alfaro, Umana-Taylor, Gonzales-Becken, Bamaca, Zeiders, 2009).

Kültürlenme konusunda siyasi ve sosyal engeller (Derluyn ve Broekaert, 2008), dil, sosyal ağlar, ebeveynler ile çatışmalar etkili olabilmektedir (Lincoln, Lazarevic, White and Ellis, 2016). Kültürlenme de ortaya üç durum çıkabilir:

İzolasyon, asimilasyon ve entegrasyon (Lazarevic, White and Ellis, 2016). Bu üç durum içerisinde tercih edilen çocuk ve ergenlerin entegrasyonudur. Sağlıklı bir entegrasyon ile çocuk ve ergenlerin ruh sağlıkları korunabilir.

Travmatik Geçmiş

Zorunlu göç hangi sebep sonucunda ortaya çıkarsa çıksın bu olayın erken dönemdeki çocukları daha fazla etkileyebilir. Bu yüzden bu dönemdeki çocuklar ile travma konusunda çalışılması ve uyum sürecine girmeleri için gerekli olanlar yapılmalıdır. Göçün her aşamasında (öncesinde, sırasında ve sonrasında) yaşanabilecek olan bu deneyimler çocukların gelişimleri ve ruh sağlıkları üzerinde olumsuz etkilere sahip olabilirler. Genel olarak incelendiği zaman bu deneyimler: kayıplar, şiddet görme, savaşa tanıklık etme, kamp hayatı yaşama gibi deneyimlerdir (Pinto-Wiesse and Burhost, 2007).

Göçmen çocuk ve ergenlerin eğitim sorunları bu beş başlık altında toplanmaya çalışılmıştır. Genel olarak çocuk ve ergenlerin yaşadıkları problemlerin altında önceki travma deneyimi, psikososyal ihtiyaçlar, dille ilgili ihtiyaçlar öne çıkmaktadır (Taylor and Sidhu, 2012). Bunları gidermek için ise bütüncül bir yaklaşımla bu bireylerin psikososyal ve öğrenme ile ilgili ihtiyaçlarının öğrenilmesi bu bireylerin başarısında önemli rol oynamaktadır (Taylor and Sidhu, 2012). Eğer okullar göçmen çocukların eğitimde anahtar rol oynamak istiyorsa, göçmen çocukları temele alarak liderlik ve yönetsel açılardan değişime uğramaları gerekmektedir.

Birincil ve ikincil travmalar ne kadar zarar verici olursa olsun çocuklara verilen psikososyal destek ne kadar az olursa, çocukların işlevselliği ve akademik durumları da o derece olumsuz etkilenir (Fazel, Karunakara and Newnham, 2014). Birincil travmaların atlatılmasında sosyal uyum önemli olabilirken; sosyal uyumun oluşmasında ikincil travmaların varlığı önemli rol oynayabilir.

Göçmen Çocuk ve Ergenlerin İhtiyaçları

Bir olgu sunumundaki sonuçlara göre dil ile ilgili çocuk ve ergenlerin yaşadığı sorunlar onların sosyal çevresiyle iletişime geçmesinde önemli engel oluşturmaktadır. Bunun yanında bilişsel, sosyal ve duygusal sorunlar bu bireylerin kendi yaşlıtlarına göre dersi daha geç anlamalarına neden olmaktadır.

Öğrenme ihtiyaçları ise burada karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yaşadıkları psikopatolojiler için onlara ulaşılması gerektiği ortaya konulmuştur. Bu bireylerin öğretmenlerine güvenmede problemler yaşadıkları, uyku sorunları çektikleri ve derslerde uyuma davranışları gösterdikleri ortaya konulmuştur (Hart, 2009).

Travmatik deneyimi olan çocuklara sağlık eğitimi ve psikososyal desteğin faydalı olabileceği ve uzun süreli gelişimlerinde çok yararlı olacağı belirtilmiştir (Barnett, 1999). Bu yüzden çocuğun ihtiyaçlarını tek boyutlu olarak değil bütünsel bir yaklaşım içinde ele almak teşhis, tedavi ve değerlendirme için oldukça önemlidir (Measham vd. 2014). Aile ve çocuklarla çalışırken geleneksel ve kültürel özellikler göz ardı edilmeden ailenin de sürece dahil edilip desteklenmesi, çocuğun aile ile bir bütün olarak ele alınıp fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması etkili olabilecektir (Anagnostopoulos, 2016). Bunun yanında eğitim çalışanlarının da konu ile ilgili desteklenmesi ve süreçte aktif rol oynamaları çocuklar için olumlu olabilecektir.

Zorunlu göç sonucu yaşanan kayıplar, çevrenin değişimi, uyum problemleri, erken dönem travma deneyimleri bu çocuk ve ergenlerin sosyal, bilişsel ve duygusal anlamda bir çok sorunla karşılaşmalarına neden olmaktadır. Eğitim alanındaki sorunlar ve uyum problemlerin aşılması için yapılabilecekler bu bölüme kadar anlatılmaya çalışılmıştır. Bundan sonraki bölümlerde ise çocukların psikopatolojileri için neler yapılabileceği hangi tedavi seçeneklerinin kullanılabilceği anlatılmaya çalışılacaktır.

Travma, Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve Diğer Bozukluklar

Travma, kişinin yaşadığı bir yaşam olayının sonucunda baş etme mekanizmalarını devreye sokamaması ve bu olay karşısında güçsüz kalmasıdır. Travmatik olay ise kişinin bütünlüğüne zarar verici bir yaşam olayı olmasıdır; buna örnek olarak savaşlar, deprem ve tecavüz gibi olaylar verilebilir (Türksoy, 2003).

Travmatik olayların oluşturduğu en büyük sorun travma sonrası stres bozukluğudur. Çocuk ve ergenler için bu bozukluk incelendiğinde yetişkinlere benzer semptomlar gösterdikleri görülmüştür (Bulut, 2009). Travma sonrası stres bozukluğunun üç tanısı vardır; yeniden deneyimleme, kaçınma belirtileri,

uyarılmışlık düzeyindeki artış. Bu bireyler aynı zamanda dünyaya güvensizlik duyarlar, yaşadıkları olaya öfke duyguları beslerler. Bu sorun kişinin kendisiyle, ailesiyle ve sosyal çevresiyle olan ilişkilerini etkiler (Kaptanoğlu, 2003). TSSB'yi yordayan değişkenler incelendiğinde travmatik olaya maruz kalma, yaş, cinsiyet, kurumsal ve sosyal destek olduğu bulunmuştur (Bulut, 2018).

Yapılan çalışma sonucunda travma sonrası stres bozukluğunun yanında, travma sonucu bireylerde, depresyon %25,8 oranında, anksiyetenin %39,9, somatik sorunların %35,8 oranında olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aker ve diğerleri, 2002).

Göçmen Çocuk ve Ergenler İçin Tedavi Seçenekleri

Travma sonrası stres bozukluğu çeşitli yaşam olayları sonucu kişilerin baş etme mekanizmalarını kullanamaması sonucu ortaya çıkan bozukluktur. Bu bozukluk sonucu kişinin normal hayatında yaşayacağı büyük değişimler travmanın süresini uzatabilir. Bu gibi nedenler travmaya yönelik yapılacak tedavi hizmetlerinin önemini bize göstermektedir. İster eğitim ortamında isterse kliniklerde olsun tüm sağlık çalışanlarının bu konu üzerinde fazlasıyla durması kişinin normal bir şekilde uyumunu sağlamasında çok önemlidir. Travmayla mücadele için çok fazla seçeneğimiz vardır. Ortaya çıkan durumlara göre bu bakış açılarını kullanarak göçmen çocuk ve ailelere yardımcı olabiliriz. Bağlanma teorileri, bütüncül bakış açısı, bilişsel davranışçı terapi, testimoniyal terapi, bilişsel terapi, davranışsal terapi, öykü yazma, EMDR ve farmakolojik tedaviler bunlara örnek olarak verilebilir.

Bütün bu terapi hizmetlerinin dışında üç aşamalı bir yardım modeli tanımlanmıştır. İlk basamağında güven ilişkisinin oluşturulması, ikinci basamağında travma odaklı terapi ve üçüncü basamağında ise yeniden uyum basamağıdır (Ehnhot and Yule, 2006).

Travma ve Bağlanma Bozuklukları

Göçmen aileler göç öncesinde, sırasında ve sonrasında bir çok zorlukla karşı karşıya gelmişlerdir. Bu zorluklar travmatik hikâyeleri de varsa eğer çocuk ve aile arasındaki bağlanma problemlerine yol açabilmektedir. Batının akıl sağlığı sistemleri bazı ailelerin kültürlerine uygun olmayabilir ancak bağlanma teorisi diğer teorilerle birleştirilerek onların kültürlerine uygun hale getirilebilir. Aile

sistemleri, travma sistemi ve bilişsel davranışçı teorilerle birlikte kullanılarak bağlanma teorisi o kültürün hassasiyetine uygun olarak düzenlenebilir ve bu aileleri anlamada onlara yardım etmede sağlık çalışanlarına yardımcı olabilir. Bu duyarlılık içerisinde bakıcı desteği, aile terapisi, alıştırma, bireysel olarak çocuğa uygulanan tedaviler bir bütünlük içerisinde olduklarında başarılı sonuçlar elde edilebilir (Stauffer, 2009).

Bütüncül Bakış Açısı

Bu görüşe göre çocuk ve ergenlerin öğrenme, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının sadece kendilerine yönelik olarak değil aileyi de içine alacak şekilde olmalıdır. Öğrenme ihtiyaçları için okuldan sonra devam eden eğitimler önemli rol oynar. Aynı zamanda okul materyallerinin karşılanması gerektiği görüşündedir. Aile ile işbirliği içinde eğitim ortamında çocuğa dil konusunda gerekli kazanımlar sağlanmalıdır (Taylor, 2012).

Bilişsel Davranışçı Terapi

Bu terapi öğrenme teorisi olarak ortaya çıkmıştır (Smith, Perrin ve Yule, 1999; akt: Ehnhot ve Yule, 2006). Bu terapinin teknikleri genellikle çocuklar üzerinde uygulanmaya çok uygundur. Problem çözmeye odaklı olan bu terapide temel amaç bozulmuş olan düşüncelerin daha işler hale getirilmesidir. Bosnalı ergenlere 20 seanslık bir grup terapisi uygulanmıştır. Buna örnek olarak yapılan bir çalışmada terapi içeriğinde rahatlama egzersizleri, travma odaklı aktiviteler ve psikoeğitimler sonucunda olumlu sonuçlar elde edilmiştir (Ehnhot and Yule, 2006).

Bilişsel Terapi

Bilişsel terapinin odak noktası algılar üzerinedir. Kişinin bozulan bu algıları ile çalışılır. Aşırı genellemeler bu terapi için diğer çalışılacak bir alandır. Kişinin dünya ile ilgili algısı genellikle başına bir şey gelmeden önce iyi yöndedir. Ancak yaşanan travmatik bir olay kişide dünyaya ilişkin algılarında bozulmalara yol açabilir. Adil dünya inancı yıkılabilir ve kendisinin bu durumu hak etmediğini dile getirebilir. Bu terapide kişide bu yıkımlardan sonra oluşan genellemeler, bir daha hiçbir şeyin düzelmeyeceğine olan inançlar üzerinde durulur. Bunun için yapılması gereken bilişsel yeniden yapılandırma. Bu tedavi içeriğinde bireyin işlevselliğini azaltan inançların, yorumların ve

otomatik düşüncelerin değiştirilmesi için bireye bunlar fark ettirilir. Danışma süresince de bunlar üzerine yoğunlaşılır (Aker, 2003).

Davranışçı Terapi (Alıştırma Temelli Yaklaşım)

Sistematik duyarsızlaştırma ile başlayan bu terapi yöntemi daha sonraki yenilenmelerle temel tekniklerini yüzleştirme ve alıştırmaya tekniklerini kullanmaktadır. Temel amaç verilen ödevler ile travma yaratan olayın tekrar tekrar yaşantılanması yoluyla bireyler için normalleştirme sürecini başlatmaktır. Uzun süreli alıştırmaya yöntemi travmada kullanılan etkili bir yöntemdir. Bunun aşamaları ise imgesel alıştırmalar ve gerçek yaşam olaylarıdır. İmgesel alıştırmaya kısmında kişiden yaşadığı olayı anlatması ve yazması istenir. Terapi süreci dışında bu yazdıklarını okuması istenir. Gerçek yaşam olaylarında ise danışanda oluşan kaçınma tepkilerini yenmek amaçlanır. Bunun için danışmanın cesaretlendirmesi ile danışanda korku yaratan durumlara aşama aşama yüzleştirilmesi sağlanır (Aker, 2003).

Öyküsel Terapi

Bu terapide danışanın bütün travma geçmişi öğrenilir. Travma sonrası stres bozukluğunun semptomlarının bu hikayeler ve travmatik geçmiş içinde olduğu görüşünü savunur. Öyküsel terapiye otobiyografik anıların içinde travmatik yaşantılar parçalar halinde bulunmaktadır ve bunlar dikkate alınmalıdır. Kırk üç yetişkin mülteci ile yapılan bir çalışmada, 4 seans öyküsel terapiye, 4 seans danışmanlık desteği, 1 seans ise psikoëğitime ayrılmıştır. Bir yılın sonunda alınan çalışmalar bu grup terapisinden olumlu sonuçlar alınmıştır (Ehnhot and Yule, 2006).

EMDR (Göz Hareketleri İle Duyarsızlaştırma)

Travma sonrası stres bozukluğunda EMDR yöntemi kullanılırken ikili uyarım yöntemi tercih edilir burada bir yandan bireyden hikaye alınırken diğer taraftan ise danışanın gözleriyle terapistin parmak hareketlerini takip etmesi istenir. Bu terapide amaç bir yandan hikaye alınırken parmak hareketleriyle danışanın dikkati dağıtılır yani olaya ilişkin dikkat dağılması amaçlanır. Bu terapi yöntemine yönelik çalışmalardaki bulgular umut vericidir ve travma sonrası stres bozukluğundaki semptomlar ile mücadele de yararlılığı ortaya konmuştur ancak yine de bu teknik ile ilgili araştırmalara ihtiyaç vardır (Ehnhot and Yule, 2006).

Farmakolojik Tedavi

Travma ve travma sonrası stres bozukluğu ile çalışırken temel hedef kaçınma belirtilerini ortadan kaldırmak, uyarılmışlık düzeyini azaltmak gibi durumlardır. Bunlarla mücadele ederken yukarıda sayılan tedavi yöntemleri kullanılabilirken, bu tedavi sistemlerinin etkisiz kaldığı noktalarda ilaçla tedavi kullanılabilir (Tural ve Önder, 2003). Yaralılığı ispatlanmış bir çok antidepresan danışanların durumlarına göre kullanılabilir. Ancak Ehnhot ve Yule (2006) farmakolojik tedavinin çocuk ve ergenlerde işe yaramadığını terapiler kullanıldıktan sonra, terapiye ek olarak kullanılması gerektiğini savunmuşlardır.

Bütün bu tedavi sistemlerine baktığımız zaman çoğu okullarda uygulanan danışma hizmetlerinin üzerinde bir uzmanlık gerektirebilir. Bu yüzden göçmen çocuklar ile çalışırken okula uyum ve sosyal izolasyonu önlemede okul psikolojik danışmanlarına büyük iş düşerken, tedavi sistemlerinde psikolog ve psikiyatri uzmanlarının bu durumla ilgilenmesi bu bireyler için daha yararlı olabilecektir.

Sonuç

Son yıllarda yapılan göç olaylarına bakıldığında her yaş grubundan insan bu olaydan psikolojik anlamda olumsuz etkilenebilir. Ancak travma konusunda çocuk ve ergenler hem gelişim dönemleri nedeniyle hem de erken travmaya maruz kalabilme gibi nedenlerle büyük bir risk grubunu oluşturmaktadır. Yaşanılan bu durumdan sonra bireyler eski sosyal destek sistemlerini, yakınlarını, arkadaşlarını ve komşularını kaybedebilirler. Bu durum da sosyal izolasyona neden olabilmektedir. Ancak burada önemli olan nokta yeniden uyum konusu olmaktadır. Çocuklar dil, eğitim sistemi gibi konulara uyum sağlamaya çalışırken bir taraftan da ayrımcılık gibi konularla baş etmek zorunda kalırlar. Burada çocuk ve ergenlerin en önemli sosyal destekleri aileleri olabilmektedir. Yaşanılan uyum problemleri ve diğer yaşanan sorunlar bu çocuk ve ergenlerde ruhsal sorunlara ve travmaya neden olabilmekte; gerekli yardımı alamadıkları zaman ise travma sonrası stres bozukluğu geliştirebilme ihtimalleri artabilmektedir.

Göç etmiş olan çocuk ve ergenler arkadaşlarını, öğretmenlerini ve akrabalarını geride bırakmış olabilirler. Bu yüzden bu çocuk ve ergenlerin

sosyal destek sistemlerinde yaşadıkları kayıplar da onları olumsuz etkileyebilir. Bu yüzden göçmen çocuk ve ergenlerin okul sistemine dahil olmaları onlar için önemlidir. Dil problemi ise yaşayabilecekleri bir diğer sorun olduğundan okul sistemine dahil olduklarında ilk etapta dil sorununun aşılması, göçmen çocuk ve ergenlerin sosyal çevrelerini yeniden yapılandırılmalarına yardımcı olabilir.

Okullardaki uygulamalar düşünüldüğünde ise, veli, öğretmen ve öğrencilerde göçmen öğrenci ve ailelerine karşı oluşabilecek olumsuz tutumların değişimi için çalışmaların yapılması etkili olabilecektir. Bu sayede göçmen aileler sürece daha iyi katılım gösterebilirler ve göçmen çocuklar için yapılacak uygulamalar noktasında daha etkili olabilirler. Göçmen çocuk ve ergenler ile çalışırken etkili olabilecek yöntemler içerisinde tartışmalar, yansıtma ve başkaları ile tanışmak gibi yöntemler sayılabilmektedir. Çocuklar ile ilgilenen bireylerin eğitimine de özen gösterilmesi gereklidir (Sims, Hayden, Palmer and Hutchins, 2002).

Okul psikolojik danışmanlarının, öğretmenlerin ve idarecilerin uyum sürecine katkı sağlaması kadar, psikologların ve psikiyatristlerin tedavi yaklaşımlarında kültürlerarası yaklaşımı benimsemeleri etki olabilecektir. Çünkü farklı kültürlerde aynı tedaviler işe yaramayabilir bu yüzden bu alanda çalışanların Göçmenlerin aile ilişkilerini, aile sistemlerini ve kültürlerini tedavi sistemleri ile bütünleştirilmesi gerekmektedir. Özellikle çocuklar ile travma çalışırken ailenin de sürece dahil edilmesi çok önemli olabilmektedir (Rousseau, Measham and Nadeau, 2012).

Yaşanan ruhsal sorunlar ile mücadele edilmesi gereklidir, bu alanda çalışacak olan ruh sağlığı uzmanlarının aile profilleri, travma konusu, ergenlerin klinik profillerini çok iyi bilmesi etkili bir yardım için çok önemlidir. 60 mülteci çocukla yapılan bir çalışma da çocuklarda; genel anksiyete %26,8, bedensel yakınmalar %26,8, travmatik üzüntü %21,4 ve genel davranış problemleri %21,4 oranında bulunmuştur (Betancourt, Newnham, Layne, Kim, Steinberg, Ellis and Birman, 2012). Bu çalışma da bizlere mülteci çocuk ve ergenlerle çalışmanın ve onlara destek ve sağlık hizmetlerinin sunulmasının önemini bizlere göstermektedir. Bu yüzden travma alanında eğitilmiş ve bu konuda istekli bireyler yetiştirmenin önemi çok fazladır.

Birçok tedavi sistemi göçmen çocuk ve ergenler ile çalışırken kullanılabilir. Önemli olan noktalardan bir tanesi bu çocuk ve ergenler için ruh sağlığı hizmetlerinin devrede olabilmesidir. Yaşanan sorunlar ileriki yıllarda da bu bireyleri olumsuz etkileyebilmektedir. Son yıllarda yaşanan göç hareketleri düşünüldüğü zaman ise ruh sağlığı çalışanlarının bu konudaki rolü küçümsenemeyecek kadar fazladır. Okulun sürece dahil edilmesi, göçmen öğrenciler ile iletişim halinde olan okul personelinin travmatik deneyimler hakkında bilgilendirilmesi önemli olabilecektir. Bu ortaya konulduğunda göçmen çocuk ve ergenlerin daha hızlı bir şekilde yönlendirme sürecine dahil olmaları sağlanabilir.

Kaynakça

- Aker, T.(2003). Travma sonrası stres bozukluğunda bilişsel ve davranışçı grup terapisi uygulamaları. Tamer Aker, Emin Önder (editörler) Psikolojik Travma ve Sonuçları (ss: 165-179). İçinde. İstanbul: Epsilon.
- Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B. ve Bay, A. (2002). Zorunlu iç göç: Ruhsal ve toplumsal sonuçları. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 3, 97-103.
- Alfaro, E. C., Umana-Taylor, A. J., Gonzales-Backen, M. A., Bamaca, M. Y. ve Zeiders, K. H. (2009). Latino adolescent' academic success: The role of discrimination, academic motivation, and gender. Journal Of Adolescence, 32, 941-962.
- Anagnostopoulos, D. (2016). Communications of the European society for child and adolescent psychiatry. European Child and Adolescent Psychiatry. 25, 669-672. Doi: 10.1007/s00787-016-0827-4
- Bacakova, M. and Closs, A. (2013). Continuing Professional development (CPD) as a mean store ducing barriers toin clusive education: research study of the education of refugee children in the Czech Republic. European Journal of Special Needs Education, 28(2), 203-216.
- Bal, A. ve Arzubiaga, A. E. (2014). Ahıska Refugee Families' Configuration of Resettlement and Academic Success in U.S. Schools. Urban Education, 49(6), 635-665.
- Barnett, L. (1999). Children and war. Medicine, Conflictand Survival. 15 (4), 315-327. Doi: 10.1080/13623699908409472.
- Betancourt, T. S.,Newnham, E. A., Layne, C. M., Kim, S., Steinberg, A. M., Ellis, H. And Birman, D. (2012). Trauma History and Psychopathology in War-Affected Refugee Children Referred for Trauma-Related Mental Health Services in the United States. Journal of Traumatic Stress, 25,682-690.
- Bulut, S. (2009). Factor analysis of post traumatic stress disorder in children experienced earthquakes in Turkey. Contemporary Psychology, Suvremena Psihologija, 12(2), 407-424.
- Bulut, S. (2013). Prediction of post traumatic stress symptoms via comorbit disorders and other social and school problems in earthquake exposed Turkish adolescents. Revista Latino americana de Psicología, 45(1),47-61. DOI: <http://dx.doi.org/10.14349/rfp.v45i1.1315>

- Bulut, S. (2018). The role of objective and subjective experiences, direct and media exposure, social and organizational support, and educational and gender effects in the prediction of children posttraumatic stress reaction one year after calamity. *Anales de Psicología*, 34(3), 421-429. <http://dx.doi.org/10.6018/analesps.34.3.276761>
- Derluyn, I. and Broekaert, E. (2008). Un accompanied refugee children and adolescents: The glaring contrast between a legal and a psychological perspective. *International Journal of Law and Psychiatry*. 31, 319-330. Doi: 10.1016/j.ijlp.2008.06.006
- Ehnholt, K.A. and Yule, W. (2006). Practitioner Review: Assessment and treatment of refugee children and adolescent who have experienced war-related trauma. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(12), 1197-1210.
- Fazel, M., Karunakara, U. and Newnham, E. A. (2014). Detention, denial and death: migration hazards for refugee children. www.thelancet.com/lancetgh.2,313-314.
- Fazel, M., Reed, R.V., Panter-Brick, C and Stein, A. (2012). Mental Health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: Risk and prospective factors. *Lancet*. 379 (9812), 266-282.
- Uluslararası Göç Örgütü (2009). *Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü (No:18) (Çev.Ed. B.Çiçekli)*. İsviçre: Cenevre
- Gün, Z., ve Bayraktar, F. (2008). Türkiye'de İç Göçün Ergenlerin Uyumundaki Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(2), 167-176.
- Hart, . (2009). Child refugees, trauma and education: interaction and considerations on social and emotional needs and development. *Educational Psychology in Practice*, 25(4), 351-368.
- Heptistall, E., Sethna, V. ve Taylor, E. (2004). PTSD and depression in refugee children: Associations with pre-migration trauma and post-migration stress. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 13(6), 373-380.
- Kaplan, I., Stolk, Y., Valibhoy, M., Tucker, A. ve Baker, J. (2015). Cognitive assessment of refugee children: Effects of trauma and new language acquisition. *Transcultural Psychiatry*, 0(0), 1-29.
- Kaptanoğlu, C. (2003). Travma sonrası stres bozukluğunda tanı ve klinik özellikler. T. Aker, M.E. Önder (editörler). *Psikolojik Travma ve Sonuçları (ss: 79-89)*. İstanbul: Epsilon.

- Lincoln, A. K., Lazarevic, V., White, M. T. ve Ellis, B. H. (2016). The impact of acculturation style and acculturative hassles on the mental health of Somali adolescent refugees. *Journal of Immigrant Minority Health*, 18, 771-778. Doi: 10.1007/s10903-015-0232-y
- Mace, A. O., Mulheron, S., Jones, C. ve Cherian, S. (2014). Educational, developmental and psychological out comes of resettled refugee children in Western Australia: A review of School of Special Educational Needs: Medical and Mental Health input. *Journal of Paediatrics and Child Health*, 50, 985-992.
- McCarthy, K. (2010). Adaptation of immigrant children to the United States: A review of the literature. Center for Research on Child Wellbeing Working Paper.
- Measham, T., Rousseau, C., Blais-McPherson, M., Guzder, J., Pacione, L. and Nadeau, L. (2014). Refugee children and their families: Supporting psychological well-being and positive adaptation following migration. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 44, 208-215. Doi: 10.1016/j.cppeds.2014.03.005
- Papageorgiou, V., Frangou-Garunovic, A., Ilodanidou, R., Yule, W., Smith, P. and Vostanis, P. (2000). Wartrauma and psychopathology in Bosnian refugee children. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 9, 84-90.
- Pinto-Wiese, E. B. ve Burhorst, I. (2007). The mental health of asylum-seeking and refugee children and adolescents attending a clinic in the Netherlands. *Transcultural Psychiatry*, 44 (4), 596-613. Doi: 10.1177/1363461507083900
- Rousseau, C., Measham, T. ve Nadeau, L. (2012). Addressing trauma in collaborative mental health care for refugee children. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 18(1), 121-136.
- Sims, M., Hayden, J., Palmer, G. ve Hutchins, T. (2002). Young children who have experienced refugee or war-related trauma. *European Early Childhood Education Research Journal*, 10(1), 99-110.
- Stauffer, S. (2009). Trauma and disorganized attachment in refugee children: Integrating the ories and exploring treatment options. *Refugee Survey Quarterly*, 27(4), 150-163.
- Taylor, S. ve Sidhu, R. K. (2012). Supporting refugee students in schools: what constites inclusive education ? *International Journal of Inclusion and Education*, 16(1), 39-56.

- Tural, Ü., Önder, E.(2003). Travma sonrası stres bozukluğunun farmakolojik tedavisi. Tamer Aker, Emin Önder (editörler). Psikolojik Travma ve Sonuçları (ss: 121-133). İçinde. İstanbul:Epsilon.
- Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu. Psikiyatride Günel Yaklaşımlar, 6(1), 56-66.
- Türksoy, N. (2003). Psikolojik travma ve tanım sorunları. T.Aker, M.E. Önder (editörler). Psikolojik Travma ve Sonuçları (ss: 9-21). İçinde. İstanbul: Epsilon.
- Wilkinson, L. (2002). Factors influencing the Academic Success of Refugee Youth in Canada. Journal of Youth Studies, 5(2), 173-193.

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ SURİYELİ ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK SORUNLARI ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA*

Aysun YARALI AKKAYA¹, Gülcan AZİMLİ ÇİLİNGİR², Gaye TUĞ LEVENT³

Öz

Bu çalışmanın amacı, Suriye'de 2011 yılından itibaren başlayan iç karışıklıklar sonucu Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmış yükseköğrenim çağındaki Suriyelilerin yaşadıkları süreci ve sorunları araştırmaktır. Çalışma, Türkiye'de Suriyeli öğrenci sayısı bakımından ilk sıralarda yer alan Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde gerçekleştirilmiştir. Üniversite yaşamı genç bireyler için beraberinde sorunları ve yeni deneyimleri barındıran zorlu bir dönemdir. Bu dönem, kendi kültüründen uzakta ve zorunlu bir göç yaşayan Suriyeli öğrenciler için, aynı zamanda uyum ve sosyal kabul problemlerini de beraberinde getirmektedir.

Çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri birlikte kullanılarak, Suriye kökenli öğrencilere yarı yapılandırılmış anketler uygulanmış, çalışmanın sonuçları istatistiki ortamda değerlendirilmiştir. Böylelikle Suriyeli üniversite öğrencilerinin eğitim ve akademik başarıları konusunda yaşadıkları sorunlar tespit edilmiş ve beklentileri değerlendirilmiştir. Sonuç olarak bu çalışmanın yabancı uyruklu öğrencilerin yükseköğretim aşamasında karşılaştıkları sorunlara yönelik ortak bir politika üretmek adına kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Suriyeli Öğrenciler, Eğitim, Yüksek Öğrenim, Dil.

* Bu çalışma Van YYÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen 2015-İBF-B327 No'lu projeden yararlanarak hazırlanmıştır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Van YYÜ İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: aysunyaraliakkaya@yyu.edu.tr

² Arş. Gör., Van YYÜ İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: gulcanazimlicilingir@yyu.edu.tr.

³ Arş. Gör., Van YYÜ İİBF Kamu Yönetimi Bölümü, e-posta: gayetug@yyu.edu.tr.

A STUDY ON ACADEMIC CHALLENGES OF SYRIAN STUDENTS AT THE UNIVERSITY OF VAN YUZUNCU YIL

Abstract

This study aims to examine the process and problems of Syrian higher education level students who has taken shelter in Turkey since 2011 when internal disorders emerged in Syria. The study has been carried out at Van Yüzüncü Yıl University which ranks high in terms of having large numbers of Syrian students. University life is a tough period that holds both problems and new experiences as well. This period also brings about adaptation and social admittance problems for Syrian students who is away from their own culture and who have been forced to imigrate.

In the study, by using quantitative and qualitative research methods, semi-structured interview questionnaires have been applied to Syrian students and the results have been evaluated in a statistical environment. Therefore, Syrian students' educational and academic problems have been deected and their expectations have been assesed. Finally, it is assumed that this study will be a sourcein terms of creating a common source towards the problems that are experienced by foreign national students throughout their higher education level.

Keywords: *Syrian Students, Education, Higher Education, Language.*

Giriş

Suriye'de 2011 sonrası başlayan iç karışıklıklar neticesinde karşılaşılan göç sorunu, başta bölge ülkeleri olmak üzere tüm dünyanın dikkatini çeken bir sorun haline dönüşmüştür. Artan göç dalgasına cevap veren ülkelerin başında Suriye ile kadim bir sınır komşuluğu bulunan Türkiye gelmektedir. Türkiye, 2012 yılından itibaren sınırlarını Suriyeli sığınmacılara açmış, çatışma ortamından kaçan Suriyelilerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. 2018 yılı itibari ile Suriye'de çatışmalardan dolayı yaklaşık 5,6 milyon insan ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır⁴. Bu süreçte Türkiye'ye sığınmış olanlar ve geçici koruma altındakilerin sayısı 3541,572'dir. Verilere göre Türkiye, tarihinin en geniş göç dalgası ile karşılaşmış bulunmaktadır⁵. Geline noktada göç dalgasına nasıl bakılması gerektiği ile ne gibi önlemler alınması gerektiği konularının, yanı sıra göçün sonraki süreçte nasıl yönetileceği de önemli bir konu olarak belirlemektedir. Bu nedenle göçmen, mülteci ya da sığınmacı statüsündekiler için belirsizlikleri ortadan kaldırarak ve onların göç ettikleri topluma entegrasyonu⁶ sağlanmalıdır. Entegrasyonun şekillenmesinde ise devletin kendisi etkili bir araçtır. Devletin klasik olarak sahip olduğu çatışmayı önleme fonksiyonu uyum politikaları geliştirilmesini sağlamaktadır. Bu anlamda toplumsal çatışma ve karşılaşma alanları olarak eğitimin ve istihdamın daha uzun süreli politikalarla yönlendirilmesi ise önemli bir ihtiyaçtır. Türkiye'de 2014 yılından sonra entegrasyona yönelik olarak hem eğitim hem de istihdam alanında yasal düzenlemeler yapılmıştır (Çoşkun ve Emin, 2018, s. 3).

Çalışmanın konusu kapsamında yer alan Suriyeli sığınmacılar için, önceleri geçici statüde oldukları düşünüldüğünden, acil sorunlarına yönelik çözüm

⁴ "Grafiklerle: Suriye'de 8. yılına giren savaş", <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43414137>, 15.03.2018. Erişim tarihi: 15.07.2018.

⁵ Verilere göre Türkiye'deki Suriyelilerin yaş aralıklarına bakıldığında, 19-24 yaş aralığında olan ve Yükseköğrenim çağındakilerin sayısı 505, 733'dür. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017). Ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün istatistiklerine bakıldığında Cumhuriyet sonrası göçleri ve rakamları ile ilgili detaylı bilgi verilmiştir. Bkz. http://www.goc.gov.tr/icerik/goc-tarihi_363_380

⁶ Entegrasyon kavramı, birden çok dilde kullanım açısından yer edinmiştir. Bununla birlikte yerine kullanılan farklı terimlerde mevcuttur. Bunlar: asimilasyon, kültürleşme, eklenme/katılma/kaynaşma, adaptasyon, uyum, barındırma ve çokkültürcülüktür. Bu kavramlardan entegrasyon, kullanım alanına göre ve ayrıca kullanan kişinin politik görüşüne göre farklı anlamlar ihtiva edebilmektedir. Entegrasyon kavramının bu kadar yaygın kabul görmesinde taşıdığı anlamın olumlu bir anlam taşınması ile birlikte içerdiği muğlaklığından dolayı siyasete kullanımda rahatlık yaratmış olması etkilidir (Unutulmaz, 2016:139).

önerileri geliştirilmiştir. Ancak zamanla kalıcı olduklarının kabul edilmeye başlanması ile uzun vadeli politikalar gündeme gelmiş ve eğitimin kendisi bir entegrasyon politikası olarak öne çıkmıştır. Eğitim, göçün her aşamasında karşılaşılan zorlukların aşılmasında önemli bir araçtır. Ayrıca eğitim yabancıların ev sahibi toplumla ilişki içerisinde bulunmasını kolaylaştırırken, okullar ise çocukların akranları ile kaynaşmalarını sağlayacak mekânlardır (Çakırer Özservet, 2015:108). Entegrasyon, sözlük anlamı ile bütünleşme⁷ olmak ile birlikte içerdiği anlam açısından göçmenlerin entegrasyonunda öne çıkacak özellik, geldikleri yeni toplumla ilişki halinde olmak ve bütünleşmek, onun bir parçası haline gelmektir. Göçmenlerin entegrasyonunun nasıl gerçekleştiğinin tespit etmekte, öncelikle entegrasyon kavramının muğlaklığından kaynaklanan güçlük ile birlikte kavramın içeriğinin taşıdığı siyasal anlamın getirdiği zorluklar mevcuttur. Bu nedenle entegrasyonun seviyesini ölçmeye yardımcı olacak belirli göstergeler etkilidir. Unutulmaz'ın (2016) Castles'den aktardığı entegrasyon alt dalları ve göstergeleri tablosuna göre, *Akademik ve Mesleki Eğitim ile İstihdam Entegrasyon Göstergeleri* arasında, eğitim, yüksek akademik eğitime erişim ve tamamlama istatistikleri, kendi ülkesinde kazandığı dereceleri geçerli saydırabilme istatistikleri ile dil öğrenim ve dil kullanma becerisi gibi göstergeler yer almıştır (Castles vd. 2002:131-132'de akt. Unutulmaz, 2016:143-144-145). Bu göstergelerinde ifade ettiği gibi eğitim doğrudan tek bir faktör içerisinde ele alınamaz aynı zamanda diğer bütün entegrasyon şekillerini etkilemede oldukça belirleyicidir. Yani entegrasyon topyekûn toplumsal kaynaşma içeriyor ise bunun sosyal, kültürel, siyasal, hukuksal ve istihdam ile ilgili boyutlarında eğitim hakkı ve boyutu doğrudan etkilidir. Çalışmada, bu bağlamda entegrasyon için eğitimin öneminin farkında olarak, yükseköğrenim düzeyindeki Suriyeli öğrencilere odaklanılmıştır.

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılar arasında gençler ve çocuklar çoğunluktadır. Bu grubun eğitim olanaklarından yararlanması için Türkiye sürecin başından itibaren acil düzenlemelerde bulunmuştur. Bununla birlikte çalışmanın kapsamı içerisinde yer alan yükseköğrenim süreci ile ilgili olarak Türkiye bölgesel olarak bir merkez haline dönüşmeye çalışmaktadır. Bu anlamda sahip olduğu kültürel birikim ile popülerliğinin arttığı görülmektedir

⁷ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=113713

(Yardımcıoğlu vd., 2017, s. 206)⁸. Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK)'un 2017-2018 istatistiklerine göre, yabancı uyruklu öğrenci sayısı toplam 125,138'dir. Yine 2017-2018 verilerine göre Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören 20,701 Suriyeli öğrenci bulunmaktadır⁹. Türkiye, Suriye krizinden çok önce, eğitimde uluslararasılaşma amacı ile üniversitelerinin kapısını uluslararası öğrencilere açmıştır. Böylece uluslararası öğrencilerin sayısındaki artış üniversitelerin kozmopolit bir hale gelmesini sağlamıştır. Aynı zamanda üniversitelerin bulunduğu kentler için de farklılıklarla birlikte yaşama kültürüne katkı sağlamaktadır. Bu birliktelik beraberinde yabancı düşmanlığı, ırkçılık, ayrımcılık, ötekileştirme gibi konuları önemli hale getirmiştir. Bu açılardan bakıldığında uluslararası öğrenciler ve bu öğrencilerin yaşadığı sorunlar, sadece yükseköğretimin uluslararasılaşmasının dışında siyasal ve toplumsal değerler ile ilgilidir. Bunun yanı sıra konunun diğer bir boyutu küresel sistemin göç ve yasadışı göç gibi siyasal konuların eğitim sistemine etkisidir (Demirhan, 2017, s. 556). Bu son bağlam çerçevesinden baktığımızda Suriyeli gençlerin yükseköğrenim süreci, farklı boyutları ile ele alınmasının gerekliliği öne çıkmıştır.

Türkiye'deki akademik yazımda Suriyeliler başta olmak üzere yabancıların durumunu ele alan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmaların pek çoğu Türkiye'deki Suriyelilerin yaşadıkları sorunlar, hukuksal durumları ve göç hareketinin yönüne yoğunlaşmış olmasına karşılık eğitim üzerinden yapılanlar sınırlıdır.¹⁰ Bu açıdan çalışmada, Suriyelilerin entegrasyonu için uygun kamu

⁸ Türkiye'deki yabancı öğrencilerin eğitimi için 1992 yılından beri Türkiye bursları programı yürütülmektedir. Bu süre içerisinde yıldan yıla değişmesine karşılık Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin dağılımına bakıldığında birinci sırada, Orta Asya sonrasında sırasıyla Balkanlar, Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden gelen öğrencilerdir (Ercan, 2012:6).

⁹ Suriyeli öğrenciler ve eğitimleri ile ilgili diğer veriler için bkz: <https://istatistik.yok.gov.tr/>

¹⁰ Bu konu ile ilgili yapılan bazı çalışmalar için bkz: Buz, S.(2008), Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili, Polis Bilimleri Dergisi c.10 (4), ss.1-14., Deniz, O. (2009), Mülteci Hareketleri Açısından Van Kentinin Durumu ve Kentteki Mültecilerin Demografik Profili, Doğu Coğrafya Dergisi, s.22., Ercoşkun, B.(2015), "Suriyeli Mültecilerin Türkiye'ye Sosyokültürel ve Sosyoekonomik Etkileri", İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul., Kap, D.(2014), "Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları", Akademik Perspektif – Aralık., Kaya, İ.(2015), Yılmaz, E. Esra, "Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu, Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri", SETA Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Tunç, Ş. A.(2015), "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme", TESAM Akademi Dergisi, Temmuz, S/2 (2). 29 – 63. Uzun, A.(2015), "Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, S/ 1, Ankara Barosu Dergisi.

politikaları üretmenin gerekliliğinden yola çıkarak, uzun süreli bir politika oluşturmaya odaklanmakta ve öncelikle var olan durumun analizini yapmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla ilk bölümde, Suriyelilerin hukuki durumu incelenmiştir. İkinci bölümde eğitim entegrasyonu olarak yükseköğrenim sistemi içerisinde Suriyeliler başta olmak üzere yabancı uyruklu öğrencilerin konumu ele alınmıştır. Üçüncü olarak çalışmanın yöntemi ve çalışma kapsamı hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde ise Türkiye’de en çok Suriyeli öğrencinin bulunduğu üniversitelerden biri olan, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nde yapılan alan çalışmasının bulguları analiz edilmiştir.

Türkiye’deki Sığınmacılar İle İlgili Hukuki Çerçeve

En genel anlamında sığınma hakkı temel bir insan hakkı olarak, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde yer almaktadır. Bu beyanname “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır” (m. 14) ibaresi yer almıştır. Türkiye taraf olduğu 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi ile mültecilere ilişkin genel bir hukuki durum çizmiştir. Bu sözleşme ile mültecinin tanımı şu şekilde açıklanmıştır:

“Ülkesinde meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba üyeliği ve politik düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir”.

Türkiye kendi göç ve iltica düzenlemelerini 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği’ne göre yürütmektedir. Türkiye’ye Avrupa ülkelerinden gelen kişiler “mülteci” olarak tanınırken ve üçüncü bir ülkeye gitme işlemleri yürütülürken, Avrupa dışı ülkelere (Ortadoğu, Afrika) gelenler “sığınmacı” olarak kabul edilmekte ve Türkiye’de geçici ikamet edebilmektedir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, Suriye’de yaşanan savaş ve şiddet olayları nedeniyle, Türkiye’ye göç etmek zorunda kalan ve Türkiye’de kurulan çadır kentlerde barınmaları sağlanan Suriyeli vatandaşlar mülteci ya da sığınmacı statüsüne sahip değillerdir. Ancak Türkiye’de “geçici koruma” altına alınmış

kişilerdir. Avrupa Birliği (AB)'nin, 20 Temmuz 2001 tarih ve 2001/55/EC sayılı Kitleysel Sığınmalarda Geçici Koruma Yönergesinin tanımlar başlıklı 2'nci maddesinde “geçici koruma” şu şekilde tanımlanmaktadır:

“Üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine dönemeyen yerinden edilmiş kişilerin kitleysel sığınması ya da yakın bir kitleysel sığınma tehlikesi durumunda, özellikle de sığınma sisteminin bir akınla, etkili işleyişi olumsuz biçimde etkilenmeksizin başa çıkamayacağına dair bir riskin bulunması durumunda, ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici koruma sağlanması” dır.

Kısaca hukuki konumları bu maddeler üzerinden şekillenen Suriyeli sığınmacılar için Türkiye’de yaşadıkları entegrasyon süreci sosyal boyutuyla ele alındığında eğitim deneyimleri oldukça önemlidir. Eğitim tek başına bireyin kendi kişisel deneyimlerinden kaynaklanan bir sorun olmamakta aynı zamanda öğrencilerin ve ailelerinin sosyal ve ekonomik durumları ile duygusal durumları ile de ilgilidir. Bu bağlamda çalışma alan verileri ile Türkiye’deki Suriyeli gençlerin üniversite eğitimi sürecindeki deneyimlerine, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi örneği üzerinden ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Yüksek Öğrenim Sistemindeki Suriyeli Öğrencilerin Deneyimleri

Türkiye’de yabancı uyruklu öğrencilerin yükseköğretim sistemi içerisinde yaygın olarak artış sürecini, 1980 sonrası yaşanan küreselleşme temelli değişimin bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Yabancı uyruklu öğrencilerin, önceleri üniversite eğitimlerini kendi istekleri ile Türkiye’de yapmayı tercih ettiklerini sonrasında ise Dünya ve Türkiye genelinde yaşanan siyasi krizlerin etkisi, uygulanan dış politika ve dönemin siyasi kaygıları ile teşvik edilmişlerdir. Türkiye’de son dönemde ise en çok Ortadoğu’da yaşanan krizlerin sonucundaki zorunlu göç sebebiyle eğitim hakkından yararlanmayan yabancı uyruklu öğrencilere imkanlar tanınmıştır. Türkiye’de 608.135 göçmen öğrenci eğitim görmektedir. Bu sayının 39.556’sı ise Suriyeli olmayan göçmen çocuklardır. Eğitimin %39’u Geçici Eğitim Merkezlerinde (GEM) verilmektedir (Çoşkun ve Emin, 2018, s. 4). Bunun yanı sıra Suriyeliler de dahil yabancılara yönelik olarak kamplarda Türkçe kursları düzenlenmiştir. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından organize edilen Türkçe

kurslarında, atanamayan Türk Dili ve Edebiyatı ve Türkçe öğretmenleri görev almakta, kurslara Türkçe öğrenmek isteyen ve kamplarda yaşayan lise mezunu Suriyeli öğrenciler kabul edilmektedir (Büyükkız ve Çangal, 2016, s. 1417). Tabii bu eğitimler daha çok kamplarda yaşayanlar için geçerli olduğundan üniversite eğitimine katkılar az olmaktadır.

Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin, sadece yükseköğretim değil genel olarak eğitim sorunları ile ilgili bazı düzenlemeler yapılmıştır. Suriyelilerin eğitimlerine devam edebilmeleri, normal yaşamlarını sürdürmeleri ve ülkelerinde yaşadıkları iç karışıklıkların sonucundaki travma halinden çıkmalarına da katkı sağlamaktadır. Yükseköğretim düzeyindeki yabancılar ile ilgili düzenlemelere bakıldığında Türkiye, 1990'lı yıllardan itibaren bu alanda yer almaya başlamıştır. Özellikle Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılması ile bölgedeki genç nüfus bu süreci tetiklemiştir. Türkiye, bağımsızlığını kazanan Türki Cumhuriyetler ile kardeş ülke olduğunu kabul ederek, kültür, ekonomi ve eğitim alanlarında iş birliği kurabilmek adına projeler geliştirmiştir. Bu bağlamda ilk olarak, Türki Cumhuriyetler olarak kabul edilen ülkelerdeki gençler, 1991 yılından itibaren Türk Dünyası Öğrenci Projesi kapsamında lise ve üniversitelerde okumak amacıyla ülkemize gelmeye başlamıştır. Böylece hedeflenen Türki Cumhuriyetlerindeki gençlere Türkçeyi öğretmenin yanı sıra Türk kültür ve eğitim sistemini tanıtmak ve bu sayede hafızalarını yenilemektir. İkinci olarak, Türkçenin diğer dünya dillerinden biri olarak daha çok konuşulmasını sağlayarak, Türkçe öğrenimini cazip hale getirmektedir. Bunun dışında üçüncü olarak karşımıza, sadece bu ülkelerden değil başta Suriyeliler olmak üzere diğer Arap ülkelerinden gençlerin de yükseköğrenim görmek üzere ülkemize geldiği bilinmektedir. Bunun en önemli sebebi, 2011 yılında Arap devrimi ya da Arap ayaklanmaları olarak da bilinen ve dört diktatörün devrilmesiyle sonuçlanan Arap Baharı adıyla ortaya çıkan protestolardır (Zavalsız ve Gündoğ, 2017, s. 3169).

Suriyelilerin süreci diğerlerinden farklı olarak gönüllü olmaktan öteye zorunlu bir durumun neticesi olarak şekillenmiştir. Suriye'de 2011'den itibaren yaşanan iç karışıklıklar sadece can güvenliği sorunu yaratmamış ayrıca hak ihlallerini de gündeme getirmiştir. Bu süreçte, Suriyelilerin diğer temel haklarının yanı sıra eğitim alma hakları da gasp edilmiştir. Suriyelileri

geçici bir süreliğine burada olacakları düşüncesi giderek değişmiş ve kalıcı bir hal almıştır. Uygulanan açık kapı politikalarının yanı sıra artık Suriyelilerin vatandaşlık edinmeleri ve göçmen olarak yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik politikalar üretilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Yukarıda ifade edilen Türkçe kurslarının dışında, 2012'de Suriye'den Türkiye'ye gelmiş ve Suriye'de bir üniversiteye kayıtlı olan öğrencilerin bir yıllık TÖMER eğitimi almaları sonucunda ilgili bölümlere yerleştirilecekleri ve üniversite eğitimlerini sürdürebilecekleri kararı alınmıştır (Seydi, 2014, s. 281). Böylece maruz kaldıkları zorunlu göç nedeni ile eğitim hakkını kullanamayan ya da üniversite eğitimini yarım bırakanların mağduriyeti acil olarak çözüme kavuşturulmak istenmiştir. YÖK Eylül 2012'de Türkiye'nin Suriye sınırına yakın olan yedi üniversitesinin rektörlerine özel öğrenci konusunda bir yazı göndermiştir. Buna göre Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilere 2012-2013 yılına mahsus özel öğrenci olarak ders alabilme hakkı tanındığı ifade edilmiştir (Seydi, 2014, s. 285).¹¹ YÖK'ün Suriyeli üniversite öğrencileri ile ilgili bir diğer kararı bu öğrencilerin program süreleri içerisinde öğrenimlere devam edenlerin ve yeni kayıt yaptıranların öğrenim ücretinin yatırmayacakları karardır. Bu karar bakanlar Kurulu Kararı'nın 4. Maddesi konulu, 57802651/1008 sayılı genelgesinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. YÖK bundan sonra 09 Ekim 2013 tarihinde aldığı kararla Suriye ve Mısır Ülkelerinden Yurdumuzda Bulunan Yükseköğretim Kurumlarına Yatay Geçiş kararı almıştır¹². Bir diğer düzenleme, YTB'nin yürüttüğü programlardır¹³. 12 Ekim 2013'deki burs ilanı Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Bursu Başvuruları, ülkemizde bulunan lise diploması olan ve Türkiye'de lisans eğitimi almak isteyen öğrencilere verilmek üzere oluşturulmuştur. Ayrıca bursun içeriğinde adaylara yurt, barınma ve aylık bursu imkânı tanınmaktadır. Burs ile Suriyeli öğrencilerden üniversite aşamasındakilerin, büyük oranda ihtiyaçları karşılanmıştır.¹⁴ 2014

¹¹ Bu düzenlemeye karşılık özellikle Türk öğrencilere ve ayrıca Anayasa'nın 130. Maddesinde yer alan özerklik şartına aykırı olduğu yönünde pek çok itiraz gelmiştir. Bu konuda bkz: TBMM web sitesi, Suriyeli öğrenciler ile ilgili soru önergesi, Ekim 2012.

¹² Bu konuda alınan karar için bkz: <http://yok.gov.tr/duyurular>.

¹³ YTB tarafında yürütülen Türkiye Bursları ile öğrencilerin başvurularını ön elemeye tabi tutarak kurum adına elemeler yapmaktadır. Böylece hedeflenen en iyi öğrencilerin seçilip Türk üniversitelerinde eğitim almalarının sağlanmasıdır (Yardımcıoğlu vd., 2017, s. 207).

¹⁴ T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları, <https://www.ytb.gov.tr/>, Erişim tarihi: 12.05.2018.

yılında çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile yabancı göçü ile ilgili olarak geçici koruma rejimi düzenlenmiştir. Geçici koruma ile ilgili gerekli düzenlemenin yapılması yetkisi ise Bakanlar Kurulu'na verilmiştir. Suriyelilerin durumu bu bağlamda mülteci ya da sığınmacı kavramlarından farklı olarak “uluslararası korumaya ihtiyaç duyulan kişiler” olarak tanımlanmıştır. Böylece Türkiye'nin coğrafi sınırlama ile ilgili düzenleme yetkisi Suriyelilerin bu yeni durumundan ötürü fiilen ortadan kalkmıştır.

Yöntem

YÖK'ün, 9 Mart 2017'de, Hatay'da gerçekleştirdiği “Türk Yüksek Öğretim Sisteminde Suriyeli Öğrenciler” başlıklı konferansının sonuç bildirgesine göre, Suriyeli üniversite öğrencilerinin sayısı son yıllarda hızlıca artmış ve yaklaşık on beş bine ulaşmıştır. Ayrıca aynı toplantının istatistiklerine göre, “Türkiye Bursları” kapsamında eğitim gören Suriyeli öğrenci sayısı 3473'tür. Bu sayının içinde diğer destekler ile eğitimini tamamlamaya çalışan öğrenciler dahil değildir. Üniversiteler arasında Suriyeli öğrencilerin en yoğun olarak bulunduğu üniversiteler, 1680 öğrenci ile Gaziantep üniversitesi, 1000 öğrenci ile İstanbul Üniversitesi, 927 öğrenci ile Karabük Üniversitesi¹⁵ iken diğerleri sırasıyla Mersin, Kahramanmaraş Sütçü İmam, İnönü, Çukurova, İstanbul Aydın, Yüzüncü Yıl ve Sakarya Üniversiteleridir. Bu sıralamadan anlaşılacağı üzere Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Suriyeli öğrencilere önemli bir ev sahipliği yapmaktadır. Buna karşılık Van'daki Suriyelilerin sayısı 1,848'dir. Diğer üniversitelerin bulunduğu şehirlerde öğrencilerin yanı sıra o şehirlerde yaşayan Suriyeli sayısı da oldukça fazladır. Ancak Van'da üniversite öğrencilerinin çoğunun ailesi burada yaşamamasına rağmen, Suriyeliler sadece üniversite için Van'a gelmişlerdir. Burada üniversitenin tercih edilmesini, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin sahip olduğu avantajların bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür. Buna göre, Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nin tarihçesine kısaca değinecek olursak genel bir çerçeve çizme imkânına sahip olabiliriz. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 6 Kasım 1981 tarihinde 2447 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun çıkarılmasından yaklaşık 8,5 ay sonra 20 Temmuz 1982 tarihinde kurulmuştur. Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde 14 Fakülte, 4 Enstitü, 11 Yüksekokul

¹⁵ Bu konuda bir çalışma için bkz.: Zavalısız, Y ve Gündoğ, E. (2017). “Yabancı Uyrıklı Öğrencilerin Sosyo-Kültürel Entegrasyonu (Karabük Üniversitesi Örneği)”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*.

ve 19 Uygulama ve Araştırma Merkezi mevcuttur. 16.565 Lisans, 3.289 Yüksek Lisans, 441 Doktora öğrencisi olmak üzere toplam 27.048 öğrenci¹⁶ ile Van Gölü kenarında kurulmuş, şehir merkezine 15 km mesafede olan kampüste eğitim vermektedir. Oldukça eski ve köklü bir geleneğe sahip olan Yüzüncü Yıl Üniversitesi Suriyeli öğrencilerin bu mağduriyetlerine de sessiz kalmamıştır. İlk etapta YTB burs programı kapsamında 460 Suriyeliye Gaziantep, Yüzüncü Yıl ve Korkut Ata Üniversiteleri başta olmak üzere eğitim, devlet yurtlarında barınma ve aylık 300 TL burs ödemesi yapılacağı açıklanmıştır. Bu öğrenciler öncelikle TÖMER'de dil eğitimi de almışlardır¹⁷. Çalışmanın gerçekleştiği 2015 yılının verilerine göre 242 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu sayı yıllara göre artarak devam etmiştir. 2017-2018 verilerine göre ise Van Yüzüncü Yıl Üniversitesinde okuyan yabancı uyruklu öğrenci sayısı 773'tür.

Çalışmanın yöntemi hem niceliksel ve hem de niteliksel tekniklere dayalı olarak yapılandırılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda karma bir yöntem benimsenmiştir. Bu sayede çalışmanın tanımlayıcı/betimleyici yönünün yanında, çözüm üretebilen bir nitelik kazanması amaçlanmıştır. Çalışmanın veri toplamaya dayanan alan çalışması kısmında iki teknik izlenmiştir. Birincisi anket tekniğidir. Buna göre yarı-yapılandırılmış anketler ile Suriyeli öğrencilere uygulanmıştır. İkincisi ise yarı yapılandırılmış formların uygulanması için görüşmecilere ulaşmada kullanılan iz sürme tekniğidir. Öğrencilerin ortak bir veri tabanında bilgilerine ulaşılması kişisel verilerin ve bilgilerin kullanılmasının sakıncasından kaynaklı olarak mümkün olmadığından bu teknik izlenmiştir. Öğrencilerin daha önce kendi aralarında kurdukları öğrenci topluluğu ve bu toplulukta görev alan öğrencilerin arasındaki ilişkilerin güçlü olması anketin uygulanacağı kişilere ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Ancak bazı Suriyeli öğrencilerin kendi durumlarını çok fazla dile getirmek istememeleri ve güvenlik kayguları nedeni ile anketler gerçekleşmemiştir. Sorular hazırlanırken, sosyal uyum ve eğitim gibi konulara bağlı ölçekler araştırılmış, ancak doğrudan çalışmanın hipotezine destekleyen ölçekler belirlenememiştir. Bundan dolayı, özgün soru formları hazırlanmış ve ölçeklendirme yapılmıştır. Yine ölçeğin içerdiği soruların güvenilirliğini sağlamak için öncesinde "pilot bölge" uygulaması yapılmış ve sorular test edilmiştir. Soruların genel bilgileri

¹⁶ https://test.yyu.edu.tr/images/files/2015_2019StratejikPlan.pdf , Erişim Tarihi: 01.08.2017.

¹⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/460-suriyeli-ogrenci-turkiye-de-okula-basliyor-25024262> , Erişim tarihi: 26.07.2017.

içeren kısımları kapalı uçlu sorular olarak formüle edilirken, bunun yanı sıra geleceğe yönelik öngörülerini sorgulayan sorular yapılandırılmamıştır. Sorular likert tipi ölçek ile kurgulanmıştır. Anketlerin uygulanmasında doğrudan yüz-yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Böylece hem anket sorularının daha iyi anlaşılması sağlanmış hem de anketin güvenilirliği artmıştır.

Çalışmanın evrenini, Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde farklı yükseköğretim fakülte ve enstitülerde eğitim alan Suriye kökenli öğrenciler oluşturmaktadır. Ön bulgular sonucunda 2014-2015 eğitim döneminde Yüzüncü Yıl Üniversitesi fakülte, meslek yüksekokulu ve enstitülerinde 65 öğrenci kendi imkânı ile bursuz olarak, 177 öğrenci ise burslu olmak üzere toplam 242 öğrenci okumaktadır. Bu öğrencilerin meslek yüksekokulu fakülte, enstitülere göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 1: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesine Kayıtlı Suriyeli Öğrencilerin Bölümlere Göre Dağılımı

Meslek Yüksek Okul, Enstitü, Fakülte	Bursuz Öğrenci Sayısı	Burslu Öğrenci Sayısı
Diş Hekimliği Fakültesi	3	5
Eczacılık Fakültesi	9	5
Eğitim Fakültesi	1	33
Edebiyat Fakültesi	4	17
Fen Fakültesi	4	14
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	2	35
İlahiyat Fakültesi	3	5
Mühendislik Mimarlık Fakültesi	11	28
Tıp Fakültesi	11	3
Özalp Meslek Yüksek Okulu	4	
Van Meslek Yüksek Okulu	1	7
Van Sağlık Hizmetleri MYO	4	-
Van Sağlık Yüksek Okulu	-	23
Veteriner Fakültesi	1	2
Ziraat Fakültesi	6	-
Sosyal Bilimler Enstitüsü	2	-
TOPLAM	65	177

Çalışmanın evrenini bu veriler çerçevesinde 242 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın evreni bu rakam olduğu düşünüldüğünde oldukça küçüktür. Ayrıca sonlu bir evrendir. Bununla birlikte araştırmanın konusunu oluşturan Suriye kökenli Yüzüncü Yıl Üniversitesi öğrenciler heterojendir. Bu gerekçeler ile birlikte evrenin tamamının, araştırmaya dahil edilmesine karar verilmiştir. Çalışmanın örnekleme ile evreni aynı olduğunda görüşme yapılması planlanan öğrenci sayısı 242'dir. Ancak bazı öğrencilerin anketi uygulamayı ret etmeleri bazılarının ise kayıtlı oldukları halde üniversitede olmamaları nedeni ile çalışmanın 197 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada toplanan yarı-yapılandırılmış soru kâğıtları sonuçları sosyal bilimler için istatistik paketi İngilizce kısaltması ile SPSS (*Statistical Packages for the Social Sciences*) programı yardımıyla analiz edilmiştir. Birbirleri ile korelasyona sahip değişkenler arasındaki ilişki ayrıca analiz edilmiştir.

Anketin ilk bölümünde, örnekleme dahil edilmiş olan Suriyeli öğrencilere ilişkin sosyo-ekonomik köken bilgilerine (yaş, cinsiyet, dil, din, eğitim, meslek, gelinen ülke, göç nedeni ve benzeri) yönelik sorulara yer verilmiştir. İkinci bölümdeki sorular, bu öğrencilerin Türkiye'de buldukları sürede yaşadıkları sosyal, ekonomik, kültürel ve eğitim olanakları temelindeki sorunlarını tespit etmeye yöneliktir. Üçüncü bölümde ise bu kişilerin beklentilerini ve çözüme yönelik önerileri ortaya koymaya çalışan açık uçlu sorulardan oluşmuştur. Buna uygun olarak çalışmanın temel hipotezleri Suriyeli öğrencilerinin mevcut durumlarını, yaşadıkları sorunları ve eğitim sürecindeki beklentileri üzerine odaklanmaktadır. Çalışmanın temel hipotezi, "Suriyeli öğrencilerin üniversite eğitiminde sorunlar yaşamaktadırlar" şeklinde ifade etmek mümkündür. Buna göre temel sorun alanları şu şekilde belirlenmiştir: Bunlardan ilki sosyal yaşam temelinde, insan ilişkileri ve arkadaşlık ilişkilerine yönelik bulgulardır. İkinci olarak ekonomik sorunların ve değişen yaşam koşullarını ele alan ve Türkiye'ye gelişleri ile birlikte karşılaştıkları zorlukları ele alan bulgulardır. Üçüncü olarak özellikle üniversite öğrencisi olmalarından kaynaklı olarak üniversitedeki eğitimleri, dil ve akademik başarılarını ele alan ve bu sonuçları ortaya koymayı hedefleyen bulgulardır. Çalışmada da eğitimin entegrasyondaki öneminden yola çıkarak, üçüncü sıradaki bulgulara bakılmıştır. Ancak öncelikle alan çalışmasının genel özelliklerini daha yakından anlamak ve

analizleri gerçekleştirmek için Suriyeli öğrencilerin demografik bilgilerine bakmak yerinde olacaktır.

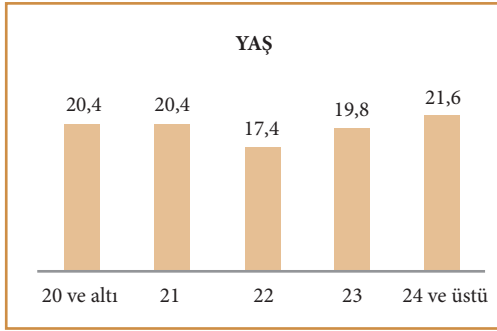
Alan Çalışmasının Bulguları

Her alanda olduğu gibi yabancı öğrencilerin geldikleri üniversitede başarı sağlayabilmelerinde belirli faktörler öne çıkmaktadır. Bunların başında Türkçeyi kullanmada başarılı olup olmadıkları ve aldıkları eğitimi hangi derecede başarılı olarak sonuçlandırdıkları gelmektedir. Bu göstergelerin yanı sıra eğitim sürecinde aldıkları destek ve rehberlikler ile derslerin verilisindeki yöntemler, sınıf içinde katılımın sağlanıp sağlanmadığı etkilidir. Grup çalışması, soru sorma ile birlikte sözlü veya yazılı düşüncelerin ifade edilmesi en az dilin kullanılması kadar entegrasyonda etkili unsurlardandır. Yabancı uyruklu bir öğrenci için geldiği ülkenin dilini bilmemesi onu akademik olarak zorlamanın yanı sıra başarısını ve günlük yaşamında da etkilidir. Aslında bu ikili bir etkidir. Bir öğrenci dil konusunda sorun yaşadığı anda dersi dinleme, derse katılım konularında sıkıntılar ortaya çıkacaktır. Ayrıca ders çalışırken zorlanacak ve diğer öğrencilerden daha fazla vakit harcayacaktır. Bu durum kişinin hem okula hem de sosyal yaşamındaki katılımını sınırlandırmasına neden olacaktır. (Dutchin, 1974, akt. Ercan, 2012, s.11). Bu bağlamda çalışma örneklemini olarak seçilen Van Yüzüncü Yıl Üniversitesindeki Suriyeli öğrencilerin de karşılaştıkları en önemli sorunların başında dil ile başlayan sonrasında farklı problemler ile ilerleyen sorunların olduğunu görmek mümkündür. Çalışmada öğrencilerin demografik ve sosyo-ekonomik göstergelerinden başlayarak elde edilen sonuçlar aşağıdaki grafik ve tablolar yardımı ile sunulmuştur.

Öncelikle anketin uygulandığı Suriyeli öğrencilerin yaş dağılımına bakacak olursak, %20.4'ü 20 yaş ve altı, %20.4'ü 21 yaş , %17.4'ü 22 yaş , %19.8'i 23 yaş ve %21.6'sı 24 yaş ve üstüdür. Dolayısıyla öğrencilerin yaş dağılımı bize Türkiye genelindeki Suriyelilerin genç bir nüfus olduğu fikrini güçlendirmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin %20,4'ünün 20 yaş ve altı olması aslında üniversite çağında olan diğer yaş gruplarının eğitiminin ertelendiğinin göstergesidir. Ama genel olarak öğrenciler beklenen yaşlarında üniversite eğitimi ortamındadırlar. Öğrencilerin cinsiyete göre dağılımına baktığımızda

Suriyeli öğrencilerin, %56'sı kadın, %44 ise erkektir. Bu dağılım Türkiye geneli Suriyeli öğrenci oranları ile de orantılıdır¹⁸. Örneklemin demografik bilgilerini açıklamak amaçlı olarak sorulan sorulardan biri de uyuşunuz nedir sorusu olmuştur? Buna göre Suriyeli öğrencilerden %68 Arap, %23 Türkmen, %5 Kürt ve %4 Suriye kökenli olduğunu ifade etmiştir. Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin bölgelere göre dağılımına bakıldığında Halep, Humus, İdlib, Lazkiye şehirleri öne çıkmaktadır.

Grafik 1: Suriyeli Yaşa Göre Dağılımı

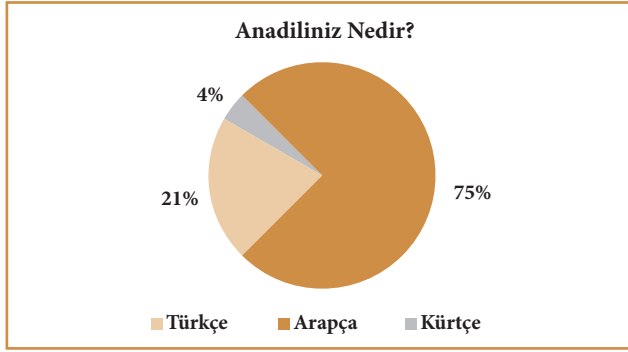

Aşağıdaki grafikte Suriyeli öğrencilerin ana dilleri sorulmuştur. Grafikten de anlaşılacağı üzere %75 gibi büyük bir oran için Arapça, %21 için Türkçe anadildir. Bu oranı etnik köken oranları ile paralel olduğunu söyleyebiliriz. Demografik yapıya yönelik bir diğer soruda ise görüşmecilere anadil dışında bildikleri diller sorulmuştur. Buna göre ankete katılanların %37'si Türkçe, %33'ü Arapça ve %30'u İngilizce bildiğini ifade etmektedir. Burada akademik alandaki başarıda ana dilin ve ikinci bilinen dilin etkisi olduğunu söyleyecek analizler yapma imkânı oluşmuştur. Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin, fakülte ve bölümlere göre dağılımı konusunda daha önce bir tablo verilmişti. Bununla birlikte öğrencilerin sınıf olarak dağılımına göre, %21 1.sınıf, %20,4 2.sınıf, %28.1 3.sınıf, %26.3 4.sınıf, %3.6 yüksek lisans ve %0.6 doktora öğrencisidir. Sınıflara dağılımında lisans düzeyindeki öğrencilerin sayısının yüksek lisans düzeyindeki öğrencilerin sayısına oranla çok daha fazla olduğu

¹⁸ Türkiye geneli Suriyeli öğrenciler ile ilgili istatistikler için Erdoğan, M. (2017), "Elite Dialogue", Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Akademisyen ve Üniversite Öğrencilerinin Durumu, Sorunları ve Beklentileri Araştırması-2017, HUGO&IGAM ve Erdoğan, M. (2017), Suriyeliler Barometresi-2017, Yönetici Özeti (Taslak) bakılabilir.

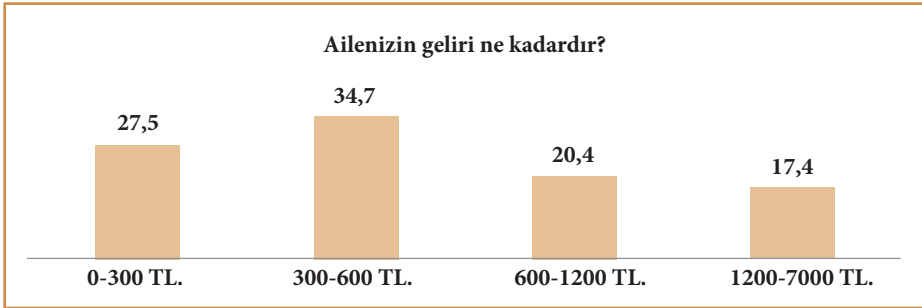
görülmektedir. Aynı zamanda en yüksek oranların üçüncü sınıfta olmasında Suriye'deki çatışmaların yoğunlaştığı 2012 sonrası sürecin ve Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikasının etkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte son yıllardaki düşüş öğrencilerin farklı tercihleri denemesinin ve başka ülkelere geçişin etkisinin bir sonucudur. Öğrencilere Türkiye'ye ne zaman geldikleri sorulduğunda da %74'ünün 2012-2013 yılları arasında demesi de bunun bir göstergesidir.

Grafik 2: Anadil Dağılımı

Suriyeli öğrencilerin sosyo-ekonomik yapılarına daha çok hakim olabilmek için yöneltilen soruların diğerleri ise aile ve gelir durumuna ilişkin sonuçlar olacaktır. Buna göre, Suriyeli öğrencilerin, ailelerinin gelir dağılımı aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi, %27.5'i 300 TL'den az, %34.7'si 300-600 TL arası, %20.4'ü 600-1200 TL arası, %17.4'ü de 1200-7000 TL arasındadır.

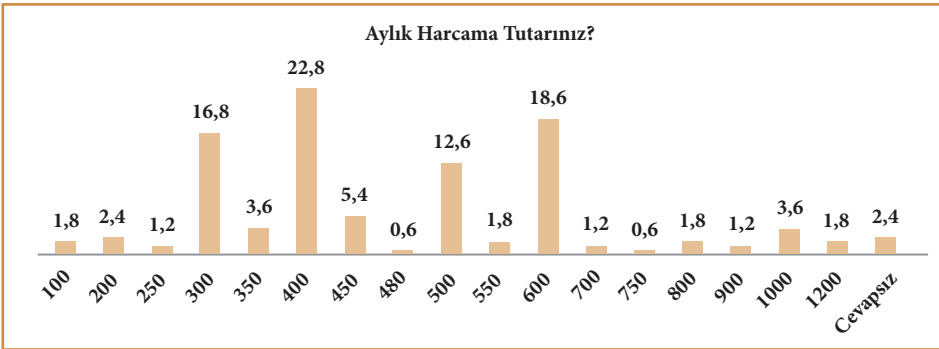
Grafik 3: Aile Geliri Dağılımı.

Yukarıdaki şekilde gösterdiği gibi ailelerin büyük bir oranı 300 ile 600 TL arası bir gelir düzeyine sahiptir. Çalışmanın bir diğer bilgisi Suriyeli öğrencilerin ailelerinin Suriye'deki gelir durumuna yönelik sorudur. Bu soruya verilen yanıtlara göre, %40.1 150-1000 TL arasında, %43.7 1000-3000 TL arasında, %14.4 3000-12000 TL arasında cevabını vermiştir, %1.8 ise cevap vermemiştir. Bu bağlamda aylık gelir düzeylerine bakıldığında, Suriyelilerin Suriye'de iken sahip oldukları gelir düzeyleri ve oranları Türkiye'ye gelmeleri ile birlikte düşmüştür. Bir diğer soruda ise Suriyeli öğrencilere, aile reisinin şu an yaptığı iş ile Suriye'deki mesleği aynı olup olmadığı sorulmuştur. Bu soruya %75 hayır, %15 evet cevabını vermiştir. Bu sonuca göre, Suriyelilerin gelir ve yaşam düzeylerindeki değişimin nedenlerinden biri olarak meslek değişimi olduğunu söylemek mümkündür.

Ekonomik koşullara yönelik sorular ile Suriyeli öğrencilerin yaşam şartları ile ilgili genel bilgilere ulaşılmaya çalışmıştır. Böylece yükseköğrenim aşamasındaki sorunlarının tespiti mümkün hale getirilecektir. Aşağıdaki tabloda Suriyeli öğrencilerin aylık harcamaları, burs alıp almadıkları gibi genel durumlarının tespiti yapılmak istenmiştir.

Grafik 4: Aylık Ne Kadar Harcama Yaparsınız?

Yukarıdaki grafiğe göre Suriyeli öğrencilerin aylık harcamalarının dağılımında dikkati çeken göstergeler %16,8'inin 300 TL, %22,8'inin 400 TL arasında harcama yaptıklarıdır. Bunun yanı sıra %1,8'i 1200 TL aylık harcama yaptığını ifade etmiştir. Aynı zamanda öğrencilerin gelirleri sorulduğunda öncelikle burs programlarından aldıkları burs ile geçindiklerini

ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %79'u burs aldığını belirtmiştir.¹⁹ %79 burs alanların içerisinde %62.3'ü bursun yeterli olduğunu, %18'i ise yeterli olmadığını belirtmiştir. Ekonomik koşulları ve beklentileri arasındaki ilişkiye baktığımızda aylık harcama miktarı ile aldıkları burs arasında fark vardır. Bu farktan anlaşıldığı üzere öğrenciler burslarının bir kısmını ailelerine göndermektedirler²⁰. Bunun yanı sıra çalışmanın örnekleme ilişkin bir diğer bilgi öğrencilerin ailelerine ilişkindir. Suriyeli öğrenciler geleneksel ve kalabalık bir aileye mensuptur. Aynı zamanda anket bilgilerine göre ailelerin büyük bir çoğunluğu 6-9 kişiden oluşmaktadır. Ailelere ilişkin bir diğer soru ise ailelerinin yaşadığı yere ait bilgidir. Öğrencilerden %83'ü ailesinin Türkiye'de yaşadığını ifade etmiştir. Yine ailesi Türkiye'de yaşayanlara nerede barındıkları sorulmuştur. Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin, %16.2'sinin ailesi Türkiye'de yaşamamaktadır. Ailesi Türkiye'de yaşayanların %1.8'i evde, %26.9'si kirada, %53.3'ü kampta ve %1.8'i yurt-barınakta yaşıyor cevabını vermişlerdir. Suriyelilerin yaşadığı zorunlu göç nedeni ile karşı karşıya kaldığı barınma probleminin bu verilere göre büyük oranda çözüldüğünü ifade etmek mümkündür. Türkiye genelinde Suriyelilerin kaldıkları yerlere baktığımızda çoğunluğun kamp dışında oldukları görülmektedir²¹. Bu sonuç genel bilgilerin aksinedir. Bu dönemde ankete katılan Suriyeli öğrencilerin, Türkiye'ye nasıl ve kimin aracılığı ile geldiniz sorusuna %44.9 Kaçak, %29.3 Yasal, %21.6 Türkiye Devleti ve %4.2 ise ÖSO-Suriye güçleri aracılığıyla geldikleri cevabını vermişlerdir. Suriyelilerin genel olarak buraya geldikten sonraki süreçte birkaç farklı yola ve prosedüre maruz kaldıklarını görmekteyiz. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) sorumluluğu altında kamplara yerleştirilmiş ve kendilerine kimlik verilmiştir. Diğer taraftan Türkiye'ye doğrudan pasaportla giriş yapanlar ise ikamet harcı alınmadan bir yıl süre ile geçici ikamet izin belgesi verilmiştir. Pasaportla giriş yapanlara kayıtlarını ise illerdeki Yabancılar

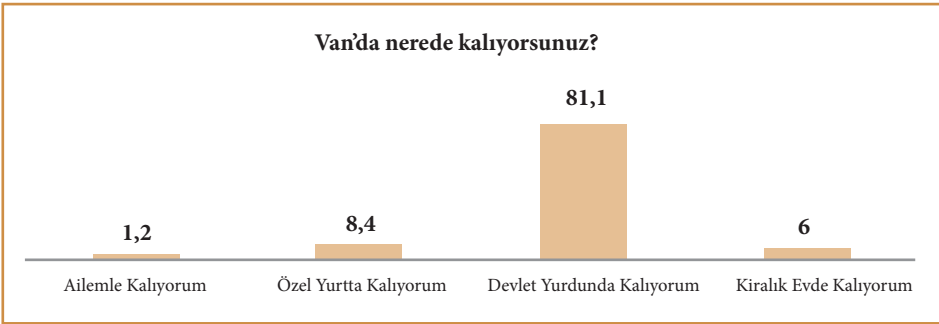
¹⁹ Türkiye Bursları kapsamında 2014 yılına kadar 500 Suriyeli öğrenci burs almış ve hali hazırda Türkiye'deki eğitimlerine devam etmektedir. Bu sayıya, 2014 yılında burs alan öğrencilere 1.026 öğrenci eklendiğinde, toplam Suriyeli öğrenci sayısı 1.526'ya çıkmıştır. Bu bursları alan öğrencilere, aylık burs, 1 yıl Türkçe eğitimi, konaklama, öğrenim harcı, genel sağlık sigortası ve ulaşım desteği sağlanmaktadır. Öğrenim ücreti desteği kapsamında ise 2014-2015 akademik yılında 1.500 Suriyeli öğrencinin eğitim ücreti karşılanmıştır. (www.ytb.org.tr, 2015).

²⁰ YTB programı ile Suriyelilere verilen aylık ödeme lisans öğrencileri için 2017 yılı burs miktarı 700 TL'dir (<https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari>).

²¹ Bu konuda istatistikler için bkz: http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

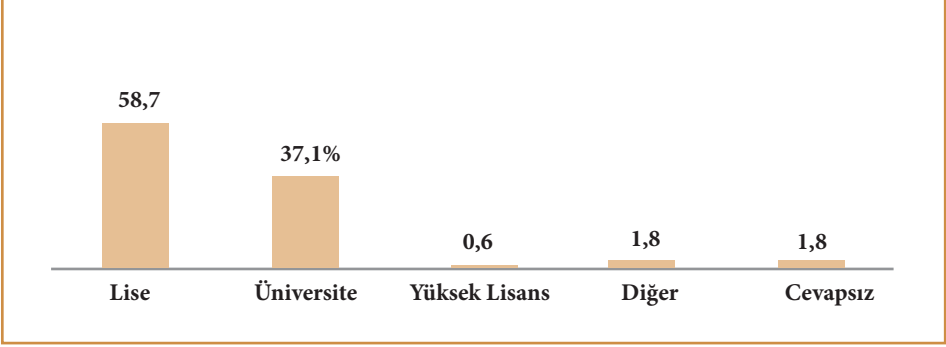
Şube Müdürlükleri yapmış ve kimlik belgesi vermiştir (Polat, 2015 s:6). Ayrıca Suriyeli öğrencilerin Van'da kaldıkları yeri sorduğumuzda %85 devlet yurdunda kalıyorum yanıtını vermiştir. Bu sonuçlar, Türkiye genelindeki diğer yabancı uyruklu öğrencilerde olduğu gibi Suriyeli öğrencilerinde barınma ile ilgili herhangi bir sorun yaşamadığını göstermektedir.

Grafik 5: Van'da Nerede Kalıyorsunuz?

Yukarıda da görüldüğü gibi %1,2'lik bir oran ailesi ile kaldığını ifade eder. Büyük bir oran devlet yurdunda kalmaktadır. Yurt imkanlarının bulunması Van'ı diğer şehirlerden daha avantajlı bir konuma getirmiş ve Suriyeli öğrenciler içinde yaşadıkları göç travmasını önleyici olmuştur. Buna karşılık, öğrencilerin ailelerinden uzakta olmaları Van'a uyum sağlamalarını güçleştirmektedir. Sonuç olarak barınma ile ilgili genel olarak öğrenciler bir sorun yaşamamakla birlikte barınma sorunlarını çözüm bulmalarında devletin imkanları dışındaki diğer faktörlerde yardımcı olmuştur. Burada özellikle sivil toplum kuruluşlarının etkili olması olasıdır. Çalışmanın alana ilişkin diğer bulguları dil, eğitim ve akademik başarıyı ya da başarısızlığı etkileyen faktörlerin neler olduğunun tespit edilmesine ve çözüme yönelik sorular olacaktır.

Grafik 6: Suriye’de En Son Aldığınız Eğitim Bilgisi

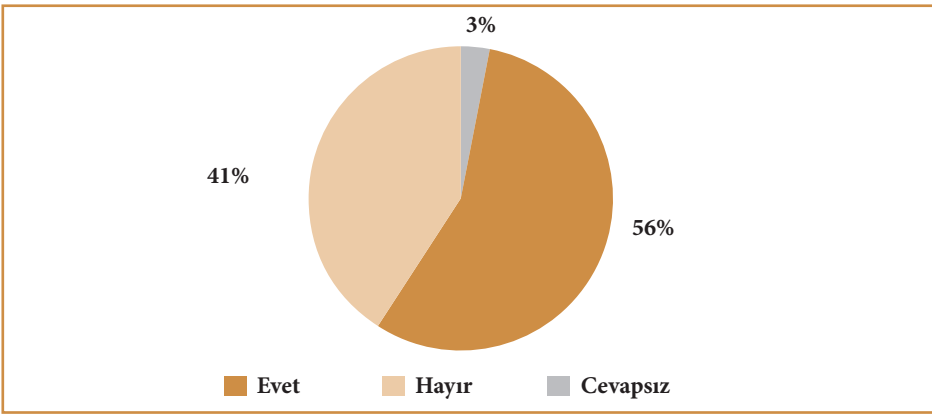

Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin, Suriye’de en son aldıkları eğitim sorusuna %58.7 lise, %37.1 üniversite, %0.6 yüksek lisans , %1.8 diğer ve %1.8 i de cevapsız şeklinde cevap vermişlerdir. Ankete katılan öğrencilerin %58,7’si yani yarıdan fazlası üniversite eğitiminin tamamını burada gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak %37,1’i ise üniversite eğitimine Suriye’de başlamış olup, burada devam ettiği anlaşılmaktadır. %37,1’lik oranın üniversite eğitimine aynı bölümde devam edip etmediği, bu öğrencilerin sosyal entegrasyonunu etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkabilir. Bu faktörün anlaşılması için ankete katılan Suriyeli öğrencilere, Suriye’de okuduğunuz bölümle şu anda okuduğunuz bölüm aynı mı sorusu sorulmuştur. %41 hayır, %56 evet cevabını vermişlerdir. %3 ise cevap vermemiştir. Bu verilere bakıldığında %41’lik bölüm zaten Suriye’de üniversite eğitimine başlamış ve burada sürdürmek durumunda bırakılmış olanlardır. Bu nedenle liseden sonra üniversite eğitimi için gelen öğrenciler kendi istedikleri bölümleri tercih etme imkanına sahipken, Suriye’de üniversitede okuyan öğrencilerin burada belli bölümlere yerleştirilmeleri söz konusu olmuştur²². Bu durumun öğrencilerin başarısına etkisi üzerine bir değerlendirme yapacak olursak, ankete katılan Suriyeli öğrencilerin, Türkiye’ye gelirken kendi ülkemde aldığım eğitim durumuna

²² Alan çalışmasının başlangıcında araştırmacılar ilk defa karşılaşılan Suriyeli öğrencilerin bir bölümü üniversite eğitimine, Suriye’de yaşanan çatışma ortamından kaçması ile yarım bırakmak zorunda olan kişilerdi. Bu öğrencilerden edinilen bilgiye göre üniversite eğitimini yarım bırakan öğrenciler, Türkiye’ye geldiklerinden farklı bölümlere kayıt yapmak durumunda kalmışlardır. Örneğin, görüştülen öğrencilerden bir kısmı Suriye’de daha sayısal yeteneklerini öne çıkaran bölümlerde eğitim alırken buraya geldiklerinde sözel ağırlıklı bölümlere tercih etmek zorunda kalmış olmalarının kendileri için bir sorun olduğunu ifade etmişlerdir.

bakılmaması başarıyı düşürmüştür sorusuna %10.9 Hiç Katılmıyorum, %49.7 Katılmıyorum, %3.6 Kararsızım, %26.7 Katılıyorum ve %9.1 Çok Katılıyorum cevabını vermişlerdir. Burada herhangi bir başarısızlığın bölüm farklılığının etkisi olmadığı düşünülmesinde görüşmecilerin %50'den fazlasının zaten Türkiye'de üniversite eğitimine başlamış olmaları etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Grafik 7: Suriye'de Okuduğunuz Bölümle Şu Anda Okuduğunuz Bölüm Aynı mı?

Suriyeli öğrencilerin akademik ve eğitimsel başarılarını etkileyen en belirleyici faktörlerden biri de “dil” sorunudur. Dil bilmeme sorunu, hem sosyal iletişimde zorluklarla karşılaşılmasına hem de akademik yaşama etki edebilmektedir. Sakarya Üniversitesinde yabancı uyruklu öğrenciler ile ilgili yapılan bir çalışmada öğrencilerin akademik sorunları arasında birinci sırada %36,5 ile dersleri anlamada çektikleri güçlük yer almıştır (Yardımcıoğlu vd., 2017, s. 239). Öncelikle Suriyeli öğrencilerin ana dil ile ilgili sorularda büyük oranda Türkçe'yi sonradan öğrendiklerini anlamak mümkündür. Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin, ne düzeyde Türkçe biliyorsunuz sorusuna %11 az , %46 orta, %27 iyi ve %16 çok iyi cevabını vermişlerdir. Öğrencilerin büyük bir kısmı bu bağlamda kendisini ifade edebilecek oranda dil bildiğini ifade etmiştir. Ancak bu dilin yükseköğrenim eğitimlerini tamamlayacak ya da yetebilecek bir düzeye olup olmadığının da araştırılması önemlidir. Bunun için öncelikle örneklem grubuna yönelik bir diğer soru ise Türkçeyi nerden öğrendiniz sorusudur. %75 Okul-Kurs (TÖMER), %25 Aile cevabını

vermişlerdir. Burada ana dil sorusunun cevabı da karşılık bulmuştur. Buna göre anadili %21 Türkçe olan grup zaten dil sorunu ile karşılaşmamıştır. Burada Türkçeyi nerede öğrendikleri ile Türkçe bilme düzeyi arasındaki ilişkiyi Ki-Kare testi ile analiz edilmiştir.

Tablo 2: Türkçeyi öğrenilen yer ile Türkçe bilme düzeyi arasındaki Ki-Kare Testi

Pearson Chi-Square 18.104 (0.000)		Türkçe Ne Düzeyde Biliyorsunuz?				Toplam
		Az	Orta	İyi	Çok iyi	
Türkçeyi nerede öğrendiniz?	Aile	2 4.8%	11 26.2%	16 38.1%	13 31.0%	42 100.0%
	Okul-Kurs (TÖMER)	17 13.6%	66 52.8%	29 23.2%	13 10.4%	125 100.0%
Toplam		19 11.4%	77 46.1%	45 26.9%	26 15.6%	167 100.0%

Yukarıdaki tabloya göre, Türkçeyi öğrenilen yer ile Türkçe bilme düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır. Türkçeyi ailesinin yanında öğrenenlerin %4.8'i az %26.2'si orta, %38.1'i iyi ve %31'i ise çok iyi bildiğini söylemektedir. Okul ve kursta Türkçeyi öğrenenlerin %13.6'sı az, %52.8'i orta %26.9'u iyi ve %15.6'sı çok iyi Türkçe bilmektedir. Bu durumda ailesinden Türkçe öğrenenler okul ve kursta göre daha iyi Türkçe bilmektedir. TÖMER eğitimi Türkçe öğrenmede yeterli derecede bir farklılık yaratmamaktadır. Toplamında %46,1'lik en yüksek oran orta düzeyde Türkçe bildiğini ifade etmiştir.

Öğrencilere verilen bir diğer önerme Suriyeli öğrencilere, aile dışında ve ana dili Türkçe olmayanlarının çoğunun gittiği kurs olan TÖMER ve burada aldıkları 6 ile 12 ay arasında değişen dil eğitimlerine ilişkin bazı önermelere karşı yargılarıdır. Örneklem grubunun %85'i TÖMER'de eğitim almıştır, %15'i TÖMER'de eğitim almamıştır. Bu soruya “evet” cevabını verenlerin aşağıdaki önermelere ilişkin tutumları ise tabloda verilmiştir:

Tablo 3: TÖMER eğitimi ile ilgili frekans analizi

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Çok Katılıyorum
TÖMER'de aldığımız Türkçe hazırlık derslerinin içerik ve kapsamını yeterli bulmuyorum	%2.1	%21	%2.1	%35	%39.9
TÖMER'deki Türkçe hazırlık derslerinin süresini yeterli bulmuyorum.	%2.1	%24.5	%3.5	%34.3	%35.7
TÖMER'de aldığımız Türkçe hazırlık dersleri içerisinde, eğitim alacağımız bölüm ile ilgili temel kavramların bulunması faydalı olacaktır.	%2.1	%3.5		%35.7	%58.7

Yukarıdaki tabloya göre Suriyeli öğrencilerin yarısından fazlası dil eğitimi için gittikleri TÖMER kurslarında Türkçeyi bir dil olarak öğrenme ve kullanma açısından sorunlar yaşamış ve süre olarak da kurs yeterli olmamıştır. Dil sorunu aynı zamanda insanlar arası ilişkileri de etkileyip etkilemediği önemli bir bulgudur. Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin, insanlarla iletişim kurarken dilden kaynaklı problemler yaşıyorum sorusuna %45.5'i Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum, %6'sı Kararsızım, %48.5'i Katılıyorum ve Çok Katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu verilere göre, öğrencilerin büyük bir bölümü böyle bir problemi yaşamadıklarını söylemişlerdir. Bunu bir sorun olarak görmemelerinde Van'da yerel halk ile iletişim kurarken Kürtçe'nin yeterli olması etkili olmaktadır. Her ne kadar ana dilleri Arapça bile olsa diğer yandan Kürtçe bilenler % 26 oranında oldukça yüksektir. Bununla birlikte Türkçe öğrenmiş olmaları bu iletişimi sağlamada imkânları artırmıştır. Bu bağlamda eğitim sürecinde öğrenme ve öğretme şekilleri, öğretmenlerin rolü ile birlikte sınıf içerisindeki etkinlikler belirleyicidir. Öğrencinin başarısında tek belirleyici faktörün sınavlar değil aynı zamanda diğer etkenlerdir. Akademik başarı için dersler dışında ödevler, raporlar, sunumlar ve sınıf içi

katılımda etkili olmaktadır (Yue, 2009, akt. Ercan, 2012, s.19).

Suriyeli öğrencilerin eğitim üzerinden öncelikli sorun alanlarının ve taleplerinin belirlenmesinde ve yine karşılaşılan zorlukların belirlenmesi adına bazı analizlerde bulunulmuştur. Buna göre öğrencilerin bölüm ve eğitim yaşamları ile ilgili değerlendirmeleri aşağıdaki gibidir.

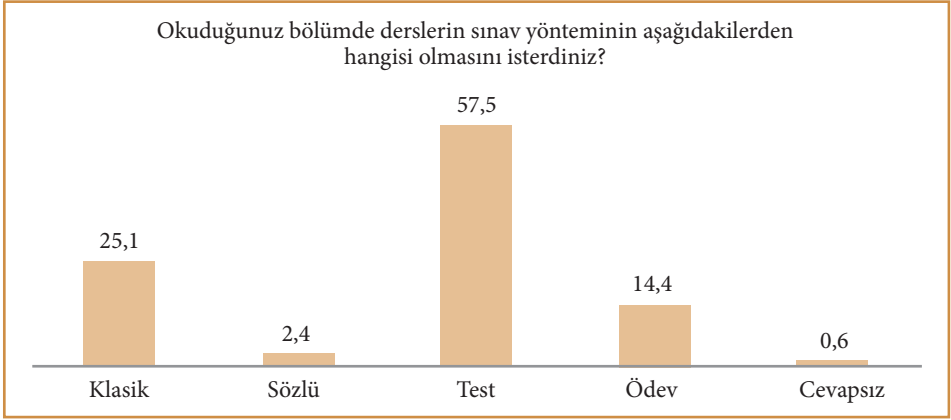
Tablo 4: Suriyeli Öğrencilerin Aldıkları Eğitim ile İlgili Frekans Analizi

	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Çok Katılıyorum
Derslerimi iyi anlayamamamda Türkçeyi çok iyi bilmemem etkili dir.	%2,4	%21,8	%3	%57,6	%15,2
Ülkemizde konuşulan dil ile Türkiye'deki dil farklılık gösterdiği için derse olan ilgim azdır .	% 11	%32,9	%3	%47	%6,1
Üniversite tercih ederken ilgi alanıma ait tarafıma seçim imkânı tanınmaması başarıyı düşürmüştür .	%9,7	%38,8	%1,8	%27,9	%21,8
Üniversite ve bölüm seçiminde verilen diploma eklerinin niteliği (diplomanın yurt dışındaki geçerliliği) etkili olmuştur .	%1,8	%9	%3,6	%71,9	%13,8
Üniversite ve bölüm seçiminde eğitimin dili etkili olmuştur.	%3	%53,9	%13,3	%23,6	%6,1
Bölüm derslerinde görüş ve önerilerimi rahatlıkla dile getirebiliyorum	%15,8	%32,7	%6,7	%37,6	%7,3
Bölümdeki hocalarımla rahatlıkla iletişim kurabiliyorum	%18,8	%47,3	%7,3	%15,2	%11,5
Bölümümdeki hocalarım benimle iletişim kurmak için çaba harcamaktadırlar.	%16,4	%26,1	%6,7	%41,8	%9,1
Bölümdeki hocalarım ve eğitimden memnunum	%6,1	%16,4	%10,3	%49,1	%18,2

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde ankete katılan Suriyeli öğrencilerin %50'sinden fazlası derslerde Türkçe'yi yeterince bilmemelerinden kaynaklı sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bölüm derslerinde görüş ve önerilerimi rahatlıkla dile getirebiliyorum sorusuna ise yine %50'den fazlası katılmıyorum ve hiç katılmıyorum demiştir. Bir diğer ifade derslere olan ilgiyi ölçen sorudur. Buna da katılımcılar dil farklılığının derslere olan ilgisini azalttığını söyleyenler %50'nin üzerindedir. Buna karşılık Suriyeli öğrencilerin bölüm ve üniversite tercihlerinde eğitim dilinin etkisini ölçen soruya yarıdan fazlasının katılmaması bu sorunu öncelikli olarak görmediklerini ya da aşabilecekleri düşüncesinin olduğu görülmüştür. Ayrıca yine katılımcıların yarıdan fazlası derslerde rahatlıkla düşüncelerini dile getirmediğini ifade etmiştir. Bu durumda derse olan ilgilerinde dil sorunu yaşayanlar ile derslerde kendilerini rahatça ifade edemeyenlerin aynı oranlarda olması dil konusunda yaşanan sıkıntının önemli bir engel olduğunu göstermektedir. Dil konusunda şunu belirtmek gerekir ki aynı ülke içerisinde bile yer değiştiren kişiler için uyum ve yeni bir yerde yaşamın getireceği zorluklar belirgin iken yabancı bir ülkeye gelirken karşılaşılan sorunlar kuşkusuz daha fazla olacaktır. Burada önemli olan yeni gelen toplumun yaşam tarzı, kültürü ve dilindeki farklılıklardır. Yeni gelen yabancı öğrencilerde bu farklılıklar karşısında yanlış anlaşılacağı düşüncesi ile derslerde katılım konusunda utangaç davranmaktadırlar. Bu aynı zamanda akademik başarılarını da etkilemektedir (Paksoy vd.,2016, ss.87-92).

Bununla birlikte ankete katılan Suriyeli öğrencilere “bölümümdeki hocalarım benimle iletişim kurmak için çaba harcamaktadırlar” önermesine yönelik cevap oranları ise; %16.4 hiç katılmıyorum, %26.1 katılmıyorum, %6.7 kararsızım, %41.8 katılıyorum ve %9.1 çok katılıyorum şeklindedir. Ankete katılan Suriyeli öğrencilerin “bölümdeki hocalarım ve eğitimden memnunum” önermesine ise %6.1 hiç katılmıyorum, %16.4 katılmıyorum, %10.3 kararsızım, %49.1 katılıyorum ve %18.2 çok katılıyorum cevaplarını vermişlerdir. Ayrıca bölümdeki hocalarımla rahatlıkla iletişim kurabiliyorum diyen %50'den fazladır. Burada bölüm ile ilgili sorunların çözümüne yönelik iletişimde hem öğrenciler hem de akademik personel gündelik ortak bir dil (Kürtçe ya da Arapça) ile iletişimi sağladıklarını ancak aynı dil birliğinin derslerin işlenişinde sağlanmadığını söylemek mümkündür.

Grafik 8: Okuduğunuz Bölümde Derslerin Sınav Yöntemi Aşağıdakilerden Hangisi Olmasını İsterdiniz?

Suriyeli öğrencilerin yaşadıkları eğitim özelindeki sorunlarının çözümü olması bağlamında bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ankete katılan Suriyeli öğrenciler, okuduğunuz bölümde derslerin sınav yönteminin aşağıdakilerden hangisi olmasını isterdiniz sorusuna %25.1'i klasik, %2.4'ü sözlü, %57.5'i test ve %14.4'ü ödev olmasını istediklerini söylemişlerdir. %0.6 sı cevap vermemiştir. Dolayısıyla sınav yöntemi için test, öğrenciler için özellikle dilden kaynaklı sorun yaşamalarından dolayı çözüm olabilecektir. Yanı sıra örneklem grubunun, derslerin sınav yöntemi başarımı etkilemektedir önerisine katılma durumları da şu şekildedir: %5.4 hiç katılmıyorum, %10.8 katılmıyorum, %3 kararsızım, %46.1 katılıyorum ve %34.7 çok katılıyorum. Her ne kadar öğrenciler bölümlerindeki eğitimden ve hocalarının ilgilenmesinden, çabasından büyük oranda memnun bile olsalar, eğitim teknikleri bakımından farklı yaklaşımların denenmesi konusunda beklenti içerisinde olduklarını söylemek mümkündür.

Son olarak anketin genelinde yer alan 21 önerme, uygulanan temel bileşenler analizi ile yapılan faktör analizi sonucunda, yedi faktör altında toplanmıştır. Aşağıdaki tabloda makalenin konusu olan faktörler ve analiz sonuçları verilmiştir. KMO ve Bartlett Küresellik Testi sonucunda çalışma yeterli örneklem hacmine sahiptir ($\chi^2_{351}=935.224$, $p=0.000$). Anti imaj korelasyon matrisinin köşegen değerleri 0.844 ile 0.665 arasındadır. Bu sonuçlar kapsamında 21 önermeden meydana gelen yapı faktör analizine uygun bulunmuştur.

Tablo 6: Faktör Analizi

	Davranış Tarzı	Faktörler							Cronbach Alfa Skor
		F1	F2	F3	F4	F5	F6	F7	Genel =0.721
İnsanlarla iletişim kurarken dilden kaynaklı problemler yaşıyorum.	Dilden kaynaklı yaşanan problemler	.760							.706
Derslerimi iyi anlayamamda Türkçeyi çok iyi bilmemem etkilidir.		.730							.700
Bölüm derslerinde görüş ve önerilerimi rahatlıkla dile getirebiliyorum		.544							.700
Üniversite ve bölüm seçiminde eğitimin dili etkili olmuştur.		.389							.723
Van'daki öğrencilerle ilişki kurmakta zorlanıyorum		.329							.700
Türkiye'ye gelirken kendi ülkemde aldığım eğitim durumuna bakılmaması başarıyı düşürmüştür	Eğitimde tercih hakkının olmamasından kaynaklı sorunlar				.808				.718
Üniversite tercih ederken ilgi alanıma ait tarafıma seçim imkânı tanınmaması başarıyı düşürmüştür.					.610				.719
Bölümümdeki hocalarım benimle iletişim kurmak için çaba harcamaktadırlar.	Hocalar ile iletişim					.833			.708
Bölümdeki hocalarım ve eğitimden memnunum						.640			.719
TÖMER'deki Türkçe hazırlık derslerinin süresini yeterli bulmuyorum.	Tömer'de verilen eğitimin yeterliliği							.832	.700
TÖMER'de aldığımız Türkçe hazırlık derslerinin içerik ve kapsamını yeterli bulmuyorum								.415	.710

Faktör analizinde yedi faktörün toplam varyansı %40.995 oranında açıklamaktadır. Toplam varyansın %12.896'sını birinci, %6.617 ikinci, %5.425 üçüncü, %4.947 dördüncü, %4.344 beşinci, %3.432 altıncı ve %3.334 yedinci faktör açıklamaktadır. Elde edilen bu yedi faktörlük yapının Cronbach Alfa değeri 0.710 dur. Bu sonuca göre ankette yer alan önermelerin iyi derecede güvenilirdir.

Çalışmanın alan bulguları eğitim sürecinin Suriyeliler gibi diğer göç mağduru kişiler için yaşamlarını devam ettirmelerinin sağlanması ve geldikleri toplumun bir parçası olmaları adına önemli etkisi olduğu açıktır.²³ Eğitim sürecinin devamlılığının sağlanması ile birlikte göçle gelen öğrencilerin yaşama uyumlarında olumlu tutumlar göstermesine katkı sağlanacaktır (Clapton, 2007 akt. Aypay ve Demirhan, 2012, s. 409). Üniversite çağında ve eğitim talebinde bulunan öğrenciler yeni geldikleri toplumda yaşayacakları uyum sorunları durumunda farklı toplumsal krizlerin doğmasına yol açabilecektir. Bu da çocuk ve gençlerin uzun süreli ve zararlı alışkanlıklar edinebilmesi durumunda sosyal patlamalar ile ilgili sorunlar ile karşılaşılabilir (Seydi, 2013, s. 219) Bütün bu açılardan bakıldığında eğitimin nasıl önemli bir açı sunduğu görülebilmektedir.

Üniversitelerin, öğrencilerin sosyal ve akademik uyumlarını kolaylaştırıcı araçlar geliştirebilmesi önemlidir. Üniversitelerin verimliliklerinin artırılması sadece akademik etkinliği değil aynı zamanda toplumsal gelişimi ve kaynakları etkili kullanmalarını da sağlayacaktır. Bu süreçte akademik danışmanlar, okul ve sosyal kurumlar birlikte hareket etmelidir (Aypay ve Demirhan, 2012, s. 418). Öğrencilerin kendilerini daha çok ait hissedecekleri adımlar sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ve sosyal kültürel çalışmalara katılımın artırılması olacaktır (Karadağ, 2016, s. 488).

Sonuç

Türkiye, Avrupa başta olmak üzere diğer Batılı ülkelerden farklı olarak Suriye'den gelen göçe açık kapı politikası ile karşılayarak krize insani bir boyut katmıştır. 2011'de başlayan göç dalgası aradan geçen sürede derinleşmiş ve

²³ Bkz: Y.Zhou, vd., (2008). Theoretical models of culture shock and adaptation in international students in higher education, *Studies in Higher Education*, 33:1, 63-75, J. U. Ogbu, (1990). Minority Education in Comparative Perspective, *The Journal of Negro Education*, Vol. 59, No. 1, pp. 45-57.

bu duruma karşılık geçici çözümlere dayalı yaklaşımların yetersizliği kendini göstermiştir. Suriyelilerin yeni yaşamlarını benimsemesinde kalıcı göç ve göçmen politikalarının oluşturulması gereklidir. Politika oluşturulması gereken alanlardan biri ise Suriye'den gelen genç nüfusun eğitim konusudur.

Çalışmada, Suriyeli üniversite öğrencilerin akademik başarı ve eğitimi ile ilgili sorunları temel alınmak ile birlikte eğitim hakkından yararlanmanın, göçmenlerin sosyal uyumunu sağlamada ki etkisi üzerinde durulmuştur. Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin genel olarak eğitim seviyesi düşük olmasının yanı sıra bu gruba ulaşmayı kolaylaştıracak ve yönlendirecek bir elit grupta henüz yoktur. Dolayısıyla, savaş ve göç ile eğitim de dahil pek çok haktan yararlanamayan bir "kayıp kuşak" oluşmuştur. İşte bu kuşağın eğitim ile desteklenmesi yeni bir elit grubun oluşturulmasının yanı sıra, Suriyeli gençlerin topluma entegrasyonunu da hızlandıracaktır. Aslında Türkiye'de yaşayan üç buçuk milyonluk Suriyeliler içerisinde sadece 14,740 kişi kadar az bir kesimin üniversite eğitimi alması, eğitim hakkından yoksunluğun göstergesidir (Erdoğan, 2017, s. 61). Suriyelilerin eğitimindeki sorunların en aza indirilmesi diğer yabancıların geleceği ile ilgili olarak da bir kalıcılığın sağlanmasına da destektir. Bu bağlamda azınlık ya da göçmen veya sığınmacı gruplar ister bu göç ettikleri ülkelerde kalarak yaşamlarını sürdürsün isterse ülkelerine geri dönsünler neticede yükseköğrenim görmüş kişiler olarak bu ülkelerin entelektüel kesimlerini oluşturacaklardır. Ayrıca ülkelerinde ya da göç ettikleri ülkelerdeki konumları ülkeler arası ilişkilerin belirlenmesine de etkili olacaktır.

Çalışmanın kapsamı içerisinde ele alınan Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi şartları, imkanları ve konumu itibari ile yabancı uyruklu öğrencilere kapısını açmış ve uluslararasılaşma konusunda çalışmalar yürüten bir üniversitedir. Aynı zamanda üniversite, sahip olduğu yabancı öğrenci sayısı açısından diğer Suriyeli öğrenciye sahip üniversiteler arasından geneli yansıtabilecek bir konumdadır. Dolayısıyla çalışmanın sonuçlarına baktığımızda ilk olarak, öğrencilerin Türkiye'ye gelmeleri ile üniversite eğitimlerine başladıklarını görmekteyiz. Bu durumda öğrencilerin kendi şartlarına bakılmadan eğitime başlamaları öğrencilerin akademik başarısında etkili olmuştur. Bununla birlikte öğrencilerin yaş ortalamasına bakıldığında 20 yaş ve altı öğrenci

sayısının %20 düzeyinde kalması buna karşılık %80'lik kısmın 20 yaş üstü olması Suriyelilerin üniversite eğitiminde gecikmelerin olduğunu gösteren bulgulardan biridir.

Bunun yanı sıra öğrencilerin genel olarak yaşamlarını idame ettirme ile ilgili sorunlarının olmadığı görülmektedir. Barınma başta olmak üzere burs ve diğer sorunlarının devletin yürüttüğü politikalar sonucunda çözüme kavuşturulmuştur. Ancak öğrencilerin bazı konularda sorunlarının devam ettiğini görülmüştür. Suriyeli öğrencilerin aile yaşamlarına yönelik sorgulamalarda çoğunun ailesinin kamplarda kaldığı görülmüştür. Bu durum Suriyeli öğrencilerin kendilerini buraya ait hissetmemelerine neden olmaktadır. Tam anlamıyla yerleşiklik sağlanamamış entegrasyon gerçekleşmemiştir. Bunun dışında ekonomik göstergelerine baktığımızda Suriyeli öğrencilerin büyük bir çoğunluğu YTB'den burs almakta ve aldıkları burs harcamalarını karşılamada yeterli olmasına karşılık, ailelerine ekonomik destek içinde burslarını kullandıklarını da çıkan bulgular üzerinden yorumlamak mümkündür.

Suriye kökenli ve eğitim sürecindeki sığınmacıları için büyük oranda eğitim desteği verilmesine karşılık, eğitim ile ilgili yapısal bazı sorunların devam ettiği bir diğer gerçektir. Bununla birlikte misafirlik söylemi ile Suriyeli öğrencilerin temel ihtiyaçları karşılandığını alan çalışmasının bulgularından elde edebilmekteyiz. Ancak diğer taraftan, bu öğrencilerin dil problemi ile karşılaştığı da yine çalışmada kendini göstermiştir. Bu nedenle dilini öğrenilmesi beklentisi, misafirden öteye Suriyelilerin kalıcılığının da bir göstergesidir. Suriyeli öğrenciler dilin akademik başarılarını etkilediğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin %50'den fazlası derslerde Türkçe bilmemelerini sorun olarak görmekte, bu durumun derse ilgilerini azalttığını ifade etmektedir. Derse katılımları düşük düzeyde olan öğrencilerin eğitim aldıkları bölümlerdeki hocaları ile iletişimleri sayesinde sorunlarını aşmaya çalışmaktadırlar. Örnekleme dahil olan öğrenciler, akademisyen ve yöneticilerin kendilerine pek çok konuda yardımcı olduklarını da ifade etmişlerdir. Burada akademisyen ve idari personelin bu öğrenciler ile iletişimde Kürtçe bilmeleri ya da Arapça anlamaları da bu iletişimi kolaylaştırmaktadır. %50'nin üzerinde bir oran yaşanan sorunlara rağmen buldukları bölümden memnun olduklarını dile getirmişlerdir.

Gündelik iletişimde kullanılan dilin akademik yaşamda ve eğitim materyallerinde etkili olmadığı da aşikardır. Bu noktada TÖMER'de alınan dil eğitimi önemi öne çıkacaktır. TÖMER eğitimi kuşkusuz dil öğreniminde oldukça etkilidir. TÖMER ile öğrenciler dil becerilerini geliştirmiş ve arkadaşlık ile ilgili iletişim kaynaklı sorunlarını büyük ölçüde gidermişlerdir. Ancak TÖMER'in dil öğrenimleri konusunda sağladığı destek süresinin bir yıl ile sınırlı olması, dil becerileri ve akademik beceriler açısından yeterli değildir (Yardımcıoğlu vd., 2017, s. 250). Çalışmanın bulguları arasında da yer alan dil konusunda yaşanan sıkıntıların bir kısmının ana dili Türkçe olanların üstesinden gelinmesine karşılık, dil eğitimini aile dışında alanlar için dil bariyerinin devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu noktada üniversite eğitimleri için bir ön şart olarak karşımıza çıkan TÖMER için yapılan değerlendirmeler ise dil sorununa açıklık getirmektedir. Örneklem grubunda, TÖMER Türkçe hazırlık dersleri için, derslerin içerik ve kapsamını yeterli bulmayanların oranının %50'den fazladır. Ancak TÖMER eğitimini süre olarak yeterli olmadığını ifade edenler ile birlikte %80'lik bir grup Türkçe dil eğitiminin kapsamının üniversite eğitiminde yeterli düzeyde olmadığını ifade etmişlerdir. İşte bu sorunun derinleşmesi ve kalıcılığı beraberinde sınırlılıkları da getirecektir. Bir diğer açıdan dil ve eğitim sınırlılıkları, Suriyelilerin Türkiye'de kurumsal ırkçılıkla karşılaşma tehlikelerini artırmaktadır. Politika hedefleri olarak bu aşılma istense dahi toplumsal alanda ayrımcılık yaklaşımı kendisini gösterebilir. Dolayısıyla Türkiye'de entegrasyon politikası olarak eğitimin işlev görmesinde kaynaştırma eğitiminin fiilen uygulanmasını sağlayacak pratik öneriler geliştirilmelidir. Bu nedenle eğitim sürecinde kullanılacak teknikler, akademik sorunları aşmada etkili olacaktır. Yine örneklem grubunun yarıdan fazlası derslerin yönteminin başarısını etkilediğini kabul etmektedir. Örneğin ders değerlendirme sınavlarının test olursa daha başarılı olacaklarını ifade edenler yarıdan fazladır. Bununla birlikte Suriyeli öğrencilerin aldıkları eğitimden ise yarıdan fazla bir oranda memnun olduklarını da çıkan sonuçlar üzerinden değerlendirmek mümkündür.

Dolayısıyla, Suriyeli üniversite öğrencilerinin akademik sorunlar yaşadığı önermeler ile ilgili verilen istatistiki analizler ile kabul edilmiş ve bu bağlamda Van Yüzünü Yıl Üniversitesindeki Suriyeli öğrencilerin durumları tespit edilebilmiştir. Dilden kaynaklı sorunlar hem öğrencilerin sosyal

ilişkilerini hem de akademik başarılarını etkilemektedir. Eğitim sürecinde diğer yaşamsal sorunlar aşılmıştır. Eğitime başlama süreçlerinde tercih sınırlılıkları öğrencilerin başarısını ve akademik ilgisini etkilemiştir. Eğitim destekleri olarak uygulanan TÖMER kurslarının, içerik açısından sınırlılıklar barındırmaktadır.

Sonuç olarak, Suriyelilerin eğitim süreçlerini sürdürmeleri yaşadıkları travmanın etkisini azaltırken, dahil oldukları toplumla bağlarını güçlendirmektedir. Ancak akademik eğitimin yanında bu öğrencilerin yaşadıkları savaşın izleri de dâhil zor süreçleri konusunda da destek mekanizmalarına ihtiyaç vardır. Ancak alan çalışması bulgusunda bu konuda herhangi bir destek mekanizmasından söz edilmemiştir. Kültürel kimliklerini koruyacak uygulamalar, psiko-sosyal destek mekanizmaları, travma desteklerinin olmaması Suriyelilerin sorunlarını devam ettirmektedir. Oysa dünya genelinde göçmenlerin entegrasyon süreçlerine dahil olmasını sağlayan teşvikler artmaktadır. Dil ve eğitim programları göçmenler için belirleyicidir. Eğitimlerini tamamlayan göçmenler sosyal yaşama dâhil olurken, aynı zamanda istihdama dâhil olarak ekonomik yaşama katkı da sağlayacaktır.

Kaynakça

- Aypay, A., Sever, M. ve Demirhan, G. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal ve Akademik Entegrasyonu: Boylamsal Bir Araştırma. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 407-422.
- BBC, (2018). “Grafiklerle: Suriye’de 8. yılına giren savaş”,
<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43414137>,__15.03.2018. Erişim tarihi: 15.07.2018.
- Buz, S.(2008), Türkiye’deki Sığınmacıların Sosyal Profili, *Polis Bilimleri Dergisi*, 10 (4), 1-14.
- Çakırcı Özservet, Y. (2015). Göçmen Çocukların Şehre Uyumu ve Eğitim Politikası, *Uluslararası Göç ve Mülteci Uyumu Sorununda Kamu Yönetiminin Rolü*, (Edt:Y.Bulut). Kocaeli: Umuttepe Yay.
- Çoşkun, İ. ve Emin, M.N. (2018). *Türkiye’de Göçmenlerin Eğitimi: Mevcut Durum ve Çözüm Önerileri*, İstanbul: İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği.
- Demirhan, K. (2017). Ulusal Alanyazında Uluslararası Öğrenciler ve Uluslararası Öğrencileri
- Siyasal Açından Düşünmek, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayısı.547-562.
- Deniz, O. (2009). Mülteci Hareketleri Açısından Van Kentinin Durumu ve Kentteki Mültecilerin Demografik Profili, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 14 (22), 187-204.
- Ercoşkun, B.(2015).*Suriyeli Mültecilerin Türkiye’ye Sosyokültürel ve Sosyoekonomik Etkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi SBE, İstanbul.
- Ercan, M.S.(2012). *Uluslararası Öğrencilerin Uyum Sorunlarının İncelenmesi ve Bu Sorunların Çözümüne Yönelik Beklentilerin Araştırılması*, T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara: Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi.

- Erdoğan, M. (2017). "Elite Dialogue" Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Akademisyen ve Üniversite Öğrencilerinin Durumu, Sorunları ve Beklentileri Araştırması, Ankara: HÜGO&IGAM.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2017). Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik. Erişim tarihi: 20.07.2018.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (2017). Göç Tarihi, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik. Erişim tarihi: 20.07.2018.
- Hürriyet, (2013), 460 Suriyeli öğrenci Türkiye'de okula başlıyor, <http://www.hurriyet.com.tr/460-suriyeli-ogrenci-turkiye-de-okula-basliyor-25024262>, Erişim tarihi: 26.07.2017.
- J. U. Ogbu, (1990). Minority Education in Comparative Perspective, *The Journal of Negro Education*, 59/ 1, 45-57.
- Kap, D.(2014), Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları, *Akademik Perspektif*, Aralık, 30-35.
- Karadağ, N. (2016). Yükseköğretimde Uluslararasılaşma Bağlamında Türkiye'de Eğitim Gören Suriyeli Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma, *Turkish Studies*, 11/19, 477-490.
- Kaya, İ. ve Yılmaz, E. E. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu, Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri* (1. Baskı).İstanbul: Seta Yayınları.
- Unutulmaz, K.O. (2016). Gündemdeki Kavram: "Göçmen Entegrasyonu"-Avrupadaki Gelişimi ve Britanya Örneği, S.G. Ihlamur-Öner, N.A. Şirin Öner (Der.), *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*, (135-159), İstanbul: İletişim Yayınevi
- Paksoy, M., Koçarslan, H., Kılınç, E. (2016). İç Savaştan Kaçarak Gelen Suriyeli Öğrencilerin Üniversite Eğitimlerinde Karşılaştıkları İletişim Sorunları Üzerine Bir

- Çalışma, M. Paksoy, E.Yıldırımçı, K.Sarıçoban, Ö.Özkan (Edt.), *Ortadoğudaki Çatışmalar Bağlamında Göç Sorunu*, (87-102), Ankara: Efil Yayınevi.
- Polat, Y. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Göçmen Gençlerin Entegrasyonu Bağlamında Üniversite Eğitimi Sorunsalı, <https://www.researchgate.net/publication/324702874>, Erişim Tarihi: 24.06.2018.
- Seydi, A. R. (2013). Türkiye'deki Suriyeli Akademisyen ve Eğitimcilerin Görüşlerine Göre Suriye'deki Çatışmalarına Suriyelilerin Eğitim Sürecine Yansımaları, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30, 217-241.
- Seydi, A.R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 267-305.
- T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları (2015). Suriyeliler Eğitim Çalışmaları, www.ytb.org.tr, Erişim tarihi: 16.05.2018.
- T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları, <https://www.ytb.gov.tr/>, Erişim tarihi: 12.05.2018.
- TBMM, (2012). Suriyeli öğrenciler ile ilgili soru önergesi, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=21231&P5=B&page1=10&page2=10, Erişim tarihi: 12.06.2018.
- Tunç, Ş.A.(2015). Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme, *TESAM Akademi Dergisi*, 2 (2), 29 – 63.
- Uzun, A.(2015), Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, 1, *Ankara Barosu Dergisi*.107-120.
- Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (2018), Stratejik Plan, https://test.yyu.edu.tr/images/files/2015_2019StratejikPlan.pdf, Erişim tarihi: 01.08.2017.
- Y. Zhou, vd., (2008). Theoretical models of culture shock and adaptation in international students in higher education, *Studies in Higher Education*, 33:1, 63-75,

Yardımcıoğlu, E., Beşel, F., Savaşan, F. (2017). Uluslararası Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik Problemler ve Çözüm Önerileri (Sakarya Üniversitesi Örneği), *Akademik İncelemeler Dergisi*, 12/1, 203-254.

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/> , Erişim tarihi: 22.06.2018.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, (2013), Suriye ve Mısır Ülkelerinden Yurdumuzda Bulunan Yükseköğretim Kurumlarına Yatay Geçi, <http://yok.gov.tr/duyurular>. Erişim tarihi: 22.26.2018

Zavalsız, Y ve Gündoğ, E. (2017). Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sosyo-Kültürel Entegrasyonu (Karabük Üniversitesi Örneği), *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*.6/5,3168-3192

GÖÇ YAŞANTISI ÇERÇEVESİNDE ÇOCUKTA PSİKOSOSYAL UYUM SÜRECİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Selin Cennet GÜLMEZ¹, Ahu ÖZTÜRK²

Öz

Alanyazında sıkça belirtilen biçimiyle göç, köklü bir yer değiştirmedir. Bununla birlikte, göçün sadece olumsuz etkilerine odaklanmak ve bu etkilerin kaynağı olarak göçmen bireyin kendisini göstermek maalesef göç olgusunu basite indirgemektedir. Yol açabileceği psikolojik sorunlara rağmen göç aynı zamanda öncüllerine, birey için bir fırsatlar ortamı olma, olumlu etkiler oluşturma ve güçlendirme potansiyeli de taşımaktadır. Göçün bu olumlu nitelikteki çıktılara dair sorular ve dolayısıyla kanıtlar araştırmalarda ihmal edilebilmektedir. Bu çalışma, çocukların dolaylı olarak ya da kendi yaşantıları içinde doğrudan deneyimledikleri göç olgusunun psikososyal etkilerini tarafsız ve gelişimsel bir bakış açısıyla ele almayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle göç türleri tanıtılmış, Türkiye’de göç olgusunun anlamı, motivasyonu, yönü, temel etkenleri belirtilmiştir. Göçün gelişen birey üzerindeki psikolojik ve fizyolojik nitelikli olumsuz etkilerine dair temel bazı kanıtların yanı sıra, göçmenin uyumunda olumlu sonuçlara odaklanan psikolojik sağlamlık çalışmalarına da yer verilmiştir. Göçmen çocuğun başarısız uyumunun bir göstergesi olduğu iddia edilen fakat esasen zorlayıcı yaşam koşullarının çocuğu toplum dışına itmesinin bir sonucu olan suçta ise özel bir bölüm ayrılmıştır. Sonuç olarak çocuklar için göç deneyimini, alternatif psikososyal çıktılara yol açan bir biçimde ve daha geniş ekolojik bağlamda düşünmenin önemine dair somut bazı fikir ve önerilerin inşasına çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Göç, Çocuk, Uyum Süreci, Psikolojik Sağlamlık, Suça İtilme

¹ Psikolog, e-posta : selincennetgulmez@yandex.com

² Sorumlu Yazar, Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, e-posta : ozturka@uludag.edu.tr

AN INVESTIGATION OF THE PSYCHOSOCIAL ADAPTATION AMONG CHILDREN FROM THE FRAMEWORK OF MIGRATION

Abstract

Migration, as often mentioned in literature, is a radical change of the rooted place. However, focusing only on psychosocial adversities and pointing the migrants as a source of these influences, unfortunately degrades the effects of migration. Despite the psychological problems that migration may lead, it also carries a potential to create opportunities, positive effects and empowerment for the migrant. However questions about these positive outcomes and therefore evidence can be neglected in research. This study aims to discuss the psychosocial effects of immigration, which either children experience indirectly or directly in their own lives, from an objective and developmental point of view. For this purpose first we introduce types of migration and define the meaning, motivation, direction and the key factors of migration in Turkey. In addition to some basic evidence of adverse psychological and physiological effects to the immigrant individual, we also covered psychological resiliency studies in order to focus on the positive adaptation process of migrants. Involvement in crime, which has been claimed as an indicator of maladaptation in migrant children, indeed arise as the challenging conditions push children out of the community, devoted a special section. In the conclusion, some concrete ideas and suggestions on the importance of thinking immigration experience for children as giving pathways to alternative psychosocial outcomes and in the wider ecological context will be cultivated.

Keywords: *Migration, Children, Adaptation Process, Psychological Resilience, Criminalization*

Giriş

Göç insanlık tarihi boyunca var olmuş ve çeşitli ihtiyaçlar dâhilinde de var olmaya devam edecek bir olgudur. Bireysel olmasının yanı sıra toplumsal anlamda pek çok değişikliği de beraberinde getiren göç sürecinin; göçmenin yaşamına sosyal, ekonomik ve psikolojik alanlarda etkilerinin olduğu öngörülmektedir. Bir göç hareketi sonrasında göçmenin gayri ihtiyari dâhil olduğu uyum süreci; göçmenin yeni kültürün talepleri doğrultusunda yaşamını revize etmesidir (Saygın ve Hasta, 2018). Uyum sürecinin başarısızlığı ise göçmen için yeni kültürün toplumsal düzenine ayak uyduramaması yani uyumsuzluğu meydana getirir. Türkiye’de göç ve psiko-sosyal uyum süreci konulu çalışmalar incelendiğinde, hemen hepsinin ortak noktasının göçmenlerin yaşadıkları uyumsuzluğu, psikolojik ya da sosyal sorunları ele almaları olduğu görülmektedir (Sır ve ark., 1998; Aker ve ark., 2002; Erkan ve Erdoğan, 2006; Gün ve Bayraktar, 2008; Polat Uluocak, 2009; Tuzcu ve Bademli, 2014; Mercan Uzun ve Bütün, 2016; Aydın, 2017; Gönültaş ve Kelebek, 2017). Dolayısıyla ülkemizde göç psikolojisi çalışmalarında da merak edilen konular göçmenlerin uyumsuzluklarına neden olan etkenler ve bu uyumsuzluğun göçmenlerin psikolojisinde meydana getirdiği etkilerdir (ör. Gönültaş ve Kelebek, 2017; Saygın ve Hasta, 2018). Hâlbuki yeni kültürün göçmenler için koyduğu temel hedefe yani kültürel, toplumsal ve psiko-sosyal uyuma ulaştıran çevresel-sosyal koşullara ve bu hedefe ulaşan kişilerin sahip oldukları kişisel özelliklere dair bilgiyi ortaya koymak bilimin de daha öncelikli bir hedefi olmalıdır. Uyum süreci sosyo-kültürel boyutta; yeni sosyal beceriler kazanmayı, sosyal ilişkiler kurmayı, göçmen grup ve yerel halkın etkileşimini kapsarken psikolojik boyutta; bireysel deneyim ve psikolojik iyilik halini kapsamaktadır (akt. Saygın ve Hasta, 2018). Göç; bazı koşullara bağlı biçimde (yeni mekânın çekici koşulları, göç motivasyonu vb.) mültecilerde ya da göçmenlerde tam tersine daha uyumlu bir etki oluşturabilmektedir (ör. Apak, 2014; Kümbül-Güler ve ark., 2015). Uyumlu etkilerin meydana gelişindeki bileşenlerden biri de göçmenin psikolojik sağlamlığıdır. Psikolojik sağlamlık, bireyin kişisel özellikleri ile çevresel etkenlerin etkileşimi ve stresli olaylarla başa çıkabilme durumudur. (akt. Kararmak, 2006). Psikolojik sağlamlık, psikolojik uyumla yakından ilişkili bir süreç olarak tanımlanırken bireyi etkileyen tüm risk faktörlerini ve koruyucu faktörleri de kapsamı nedeniyle,

göç sürecindeki bireyin uyumunda ele alınması gereken oldukça değerli bir kavram olarak karşımıza çıkar.

Göç tüm aileyi etkileyen bir süreç olmakla birlikte, aile büyükleri konumundaki göçmen birey/ler daha etken konumda bir karar verici iken diğer üyeler daha edilgen konumda göçe dâhil edilir. Çocuk; göç kararının alındığı süreçte edilgen konumda yer almaktadır (akt. Şeker ve Uçan, 2016). Göç, ailenin uyumuna yeni kültürel yaşamın farklı alanlarında ve birden fazla düzeyde yerleşik etkilerde bulunmaktadır. Aileye etki eden her türden göç faktörü göç eden ailenin henüz sosyalleşme sürecinin başlarındaki bir üyesi olan çocuk üzerinde de geçerlidir (Ahearn ve ark. 1999; Ömeroğlu ve ark., 2011). Bununla birlikte, göç sürecindeki çocuklar göç deneyimine bağlı olarak göç ve ilişkili kavramlara yetişkinlerden farklı anlamlar ve duygular yüklemekte ve diğer aile üyelerine göre göçten daha fazla etkileyebilmektedir (Kılınç ve ark., 2018). Bunun da ötesinde çocukluk döneminde yaşanan göç deneyimi yetişkinliğe uzanan bir etki gösterebilmektedir (Okray, 2017). Belirtilen değişim ve etkilerin yanı sıra çocukluğun değişen sosyo-kültürel çevrenin etkilerine diğer gelişimsel dönemlerine kıyasla daha açık olması ve böylece kültürleşmeye bağlı uyumu gözlemede en uygun bir gelişimsel dönem olması (Berry, 2006; Berry ve ark., 2006; Motti-Stefanidi ve ark. 2012) nedeniyle de, bu çalışmanın konusu göç sürecinin çocuğun psikososyal uyum ve gelişimine etkileri olarak belirlenmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, göçmen çocuklarda uyumu bütüncül bakış açısı ile sosyo-kültürel ve psikolojik yönleriyle ele almaktır. Bu amaca ulaşırken, psikoloji ve benzer sosyal bilimler alanlarının göç olgusunu bir süreç olarak ve uyumu ise göçmene dair olumlu çıktılılarıyla ele almasının önemi ortaya konmaya çalışılacaktır. Çalışmamızda göç; birey içi (motivasyon), mikro (ör. aile, okul) ve makro (yoksulluk) düzeylerdeki etkiler çerçevesinden ele alınarak; göçmenin uyumu açıklanırken diğer çalışmalardan farklılaşan biçimde psikolojik sağlamlık üzerinde durulacaktır. Bu amaç kapsamında öncelikle göç olgusu tanımlanacak ve Türkiye'deki göçün dünü, bugünü ve olası yarını ile ilgili genel bir çerçeve sunulacaktır.

Göç Olgusu

Bu çalışma kapsamında sıkça bahsi geçecek olan göç olgusu literatürde birçok farklı tanımı ve türü ile yer bulmaktadır. Bu tanımlarda farklılaşan temel

unsurlara dikkat etmek; göç olgusunun literatürde ele alınma biçimlerinin anlaşılabilmesinde önemlidir. Göç; sağlık, sosyal, beşeri ve politika alanlarında çeşitli bir grup tanımla yer bulabilen bir olgudur. Göç tanımındaki farklılaşma göçün ele alındığı alanın çerçevesinden kaynaklanmakta, bireysel bir hareket bazından toplumsal ve tarihsel kurguya değin uzanan bir kapsam içinde göç olgusu yerleştirilerek betimlenebilmektedir. Benzer şekilde farklı alanların çalışmacılarının, göçün alt unsurlarına gösterdiği ilgi ve yol açtığı etkileri ele almadaki seçiciliği de değişkenlik göstermektedir. Buna göre, örneğin psikoloji alanında göçün psikososyal etkilerine vurgu yapılabilirken (Tuzcu ve Bademli, 2014), iktisat alanında daha çok iş gücü ve üretime etkisi vurgulanabilir (Bayraklı, 2007; İçduygu ve ark., 1998). Odakları değişebilen göç tanımlarını birlikte düşünerek ele almak, göçün farklı çerçevelerden elde edilen kısmi görüntülerini bir araya getirmemize imkân sağlayacaktır. Her ne kadar odak noktaları değişken olsa da her bir alanın göç tanımındaki ortak unsur göçü bir “yer değişimi” olarak ele alırlardır. Bayraklı (2007) bu duruma işaret ederek, coğrafya biliminin göçü kitlelerin mekânsal yer değişimi olarak tanımladığını belirtirken, ekonominin tanımında piyasalar arası emek geçişinin de yer aldığını eklemiştir. Bu durum ise göç ile yer değişimi vurgulanan “şeyin” ortaklaşmayabildiğine ve hatta doğasının farklılaşabildiğine işaret etmektedir. Daha açık bir ifade ile göçe dair tanımlar şekillenirken, bazen etken bazen de edilgen duruma, metaya veya bireye bu olgu kapsamında yer verilmektedir. Örneğin sosyoloji ve psikoloji göç eyleminde; çekirdek ailenin baba figüründeki erkek üyesinin etken (göç kararını veren), kadın ve çocukların ise edilgen rol oynadığını belirten görüşlere yer vermektedir (akt. Şeker ve Uçan, 2016). Göç kararı alınırken etken bireyin baba rolündeki erkek ya da aile büyüğü olan erkek olduğu belirtilmiş olsa da zorunlu göç dâhilinde söz konusu aile üyesi de tıpkı anne ve çocuklar gibi edilgen konumda yer alabilmektedir. Bununla beraber, etken ya da edilgen rolü fark etmeksizin göç hareketine katılan tüm aile üyeleri göç sürecinden etkilenmektedir.

Göçü ele alırken odaklanılan öğelerden bir diğeri ise göç motivasyonudur. Göç kararı ve hareketin başlaması, göçmenin içinde bulunduğu ve yanı sıra bulunmayı planladığı mikro ve makro ölçekli bağlamsal ve tarihsel koşullardan doğrudan etkilenir. Böylece insanlar ekonomik, sosyal, siyasi ya da kültürel nedenle belirli bir sürede geçici veya kalıcı olarak yerleşim

alanlarını değiştirir (Özer, 2004) ve bu nedenin altında yer alan ve ölçülebilen bir grup somut koşuldan yola çıkılarak göç motivasyonu belirlenir. Birey ve gruplar sahip oldukları koşulları itici ve olası yeni koşulları ise çekici algıladıklarında göç etme motivasyonu elde ederler. İçduygu ve ark. (1998), sanayileşme ve makineleşmenin artışı ile köyden kente göç hareketinin ülke genelinde yaygın hale geldiğini; kentin sanayi ve hizmet sektörlerinde sunduğu iş imkânları çekici etki oluştururken köyün zayıflayan ekonomisinin itici etki oluşturduğunu ve göç hareketine yön kazandırdığını belirtmişlerdir. Bayraklı (2007) ise göç kararı açısından önemli olan faktörleri aktarırken refah arayışına, eğitim olanaklarına, siyasi ve sosyal baskılara, doğa olaylarına işaret etmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda bireyin bulunduğu konumu, göç sürecini anlamlandırma aşamasında göç türü ve motivasyonlarının da psikolojik bir etkiye sahip olma ihtimali belirtilebilir. Köyden kente göç ile yalnızca geçim kaynakları değil sosyal çevre, yakın ilişki kurulan kişiler ve eğitim ortamı da değişmiş olacaktır ki yerel halk da göç gerçekleştirmiş bireyler gibi değişime dâhil olabilir. Göç olgusu, temelde toplumsal bir hareket gibi görünse de güdüleyicileri, koşulları, aktörlerinin etkinliğinin ve kişiler için taşıdığı anlamın değişebildiği oldukça dinamik bir süreçtir. Psikoloji bilimi; göçe dair koşul ve motivasyonların göç yaşayanlar tarafından nasıl anlamlandırıldığına, göç türünün anlamlandırma sürecindeki rolüne odaklanmaktadır.

Göç Türleri ve Bireyin Göçü Anlamlandırmasındaki Rolü

Göç türlerinin, bireylerin göç kararlarının arkasında yatan politik, demografik, ekonomik, coğrafik/doğal ve zamansal etkenler veya nitelikler temelinde sınıflandırılarak incelendiği söylenebilir. Yalçın (2004) göç türlerini; irade esasına dayalı, nüfusun yoğunluğu esasına dayalı, ülke sınırları esasına dayalı, yerleşme süreleri esasına dayalı ve göç eden nüfusun niteliğine dayalı olarak beş grupta ele almıştır. Göç literatüründe sıkça kullanılan irade esasına dayalı olarak göç sınıflandırmasında; göç zorunlu ve gönüllü şekilde ikiye ayrılır. Gönüllü göçte macera arama, maddi kazancı artırma gibi motivasyonlar eylemi meydana getirirken zorunlu göçte tehdit unsurlarından kurtulmak amacı ya da resmi otoritenin kararı eylemi doğurur. Yoğunluk esasına dayalı olarak göç ise bireysel ve kitlesel göç olarak ele alınırken bir ailenin göç hareketi bireysel göç ile bir tutulamazken kitlesel göç kapsamına da girmez.

Ülke sınırları esasına dayalı olarak göç; iç ve dış göç olarak belirtilir. Dış göç geçici veya kalıcı olarak başka bir ülkeye yerleşme şeklinde tanımlanırken, iç göç ülke içerisindeki yerleşim yerlerinden bir başka yerleşim yerine geçişi sağlayan nüfus hareketi olarak tanımlanır (akt. Öz ve ark., 2015). Yalçın (2004), yerleşme süreleri esasına dayalı olarak göç hareketlerini geçici ve sürekli yerleşme amacı güden göçler şeklinde ele almıştır. Mevsimlik işçiler, eğitim amacıyla ülke değiştiren öğrenciler, askerler geçici göç hareketine örnek olabilir. Beşli sınıflandırmada son olarak ele alacağımız nitelik esasına dayalı göçler ise göç hareketinde bulunan grubun amacı doğrultusunda isimlendirilebilir. İş bulmak, kazancını artırmak nedeniyle göç eden bir kitle ekonomik göçer örnek olacaktır.

Göçün bireylerin psiko-sosyal uyumu üzerindeki etkilerine yönelik çalışmalar, göç türü ve göç sürecinin ilişkili biçimde etkili olabileceğini göstermektedir. Örneğin gönüllü olarak göç eden bireylerin zorunlu olarak göç eden bireylere göre daha az psikolojik zorluk yaşadığı ve dolayısıyla ruhsal bozuklukların ve uyum sorunlarının gönüllü göç sonucunda daha az ortaya çıktığı alanyazında bulgulanmaktadır (Pernice ve Brook, 1994). Yerel bağlamdan görece daha yabancı bir kültüre (dil, coğrafya) geçilmesi nedeniyle dış göç deneyiminin iç göçer oranla bireylerde daha çok strese yol açması beklenebilirken; göçmenin eğitim düzeyinin yüksek oluşu göç sonrası uyumu kolaylaştırmaktadır (Westermeyer ve ark., 1989). Eğitim düzeyinin yüksek olması iş bulma, iletişim kurabilme gibi avantajlar sağlayarak (Sır ve ark., 1998) göçmenin uyumu için koruyucu faktör etkisi oluşturabilmektedir. Bununla beraber, göç türleri temelde göç olgusunu daha iyi betimleyebilmek amacıyla oluşturulan çerçevelerdir ve her birinde temel olan bir yer değiştirme hareketinin mevcudiyetidir. Dolayısıyla, göçün farklı türlerinin birey ve gruplarda oluşturduğu psikolojik tepkilerde niteliksel farklar beklemekten ziyade ortak veya benzer tepkiler beklemek ama bu tepkilerin yoğunluğunda bazı farklar görülmesini gözlemek daha olasıdır. Eğer var ise bazı fark ve benzerliklerin, göçmen bireylerin/grupların, ev sahibi/yeni topluluğun üyelerini ve yaşantılarını nasıl algıladıklarına bağlı olarak değiştiği muhtemeldir. Göçmenlerin kendilerini ev sahibi grubun üyeleriyle ne kadar benzer bulduğuna dair algılarının olası psikolojik çıktılardaki asıl farkı ve

benzerlikleri oluşturmalarının oldukça muhtemel olduğu araştırmacıların gözünden kaçmamalıdır.

Türkiye ve Göç

Jeopolitik konumu nedeniyle Türkiye hem transit geçişlerin hem de kalıcı göçün yoğun olarak yaşandığı bir ülkedir ve bu nedenle göç araştırmalarında sıklıkla yer almaktadır. Türkiye; doğudan Avrupa ve Amerika'ya, yasal ya da yasal olmayan yollardan göç etmek isteyen göçmenlerin transit geçiş amacıyla kullanabileceği bir konuma sahipken, göçmenler tarafından kalıcı olarak yerleşmek amacıyla da tercih edilebilmektedirler. Özellikle müslüman ülkelerden Türkiye'ye "yoğun" bir göç hareketinin gerçekleştiği söylenebilir. Bulduğumuz coğrafya dâhilindeki sıcak çatışmaların artması nedeniyle 1990ların sonu ve 2000lerin başları için belirtilen "yoğun" göçten bile daha kapsamlı ve hızlı mevcut göç hareketinin artarak sürmesi oldukça muhtemeldir. Günümüzde uluslararası göçün temel konağı haline gelen ülkemiz; mülteci ve misafir konumundaki "doğulu" dış göçmenlerin, ekonomik, sosyal-siyasal ve demografik nedenlerle (Bayraklı, 2007) tercih ettiği ve literatürde geçen küresel ısınma ve ülkeler arası eğitim farklılıkları gibi etkenlerin ise birer tercih nedeni olarak belirtilmediği bir konumdadır. Kurşunlugil (2010), genel göç algısına ve göç hareketinin yönüne ters düşen bir unsura değinerek; refah düzeyi görece yüksek olan Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye gelen göçmenleri çalışmasına konu edinmiştir. Bahsedilen çalışmada; iş, eğitim ya da macera amaçlı olarak İstanbul'a göç eden Avrupalılar ele alınmış, Avrupa'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin göç kararındaki nedenler, Türkiye'de yaptıkları işler, çalıştıkları şirketler, geldikleri ülke ile iletişim durumları ve göç edilen ülkeye göre İstanbul'daki göçmen rakamları verilmiştir.

Anadolu'nun verimli coğrafyaya sahip olduğu, doğu ile batı arasında köprü rolünü üstlendiği, kendi yüzölçümü ve doğusundan batısına kapladığı mesafenin doğal bir sonucu olarak, Türkiye'nin kültürel zenginliği ve çeşitliliği belirginleşir. Söz konusu kültürel zenginlik kapsamında ülkemizin coğrafi bölgelerinin sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıklara sahip olması da kaçınılmazdır. Bu farkın bir sonucu ise kırsaldan kente doğru iç göç hareketinin Türkiye kapsamında sıklıkla karşımıza çıkmasıdır. İçduygu ve ark. (1998) Türkiye'deki iç göçün yönünün genellikle kırdan kente olduğunu ve yanı sıra

son dönemlerde ise kentten kente göçün tercih edilir olduğunu belirtmişlerdir. Göç hareketini ülke genelinde ele alan yakın tarihli bir çalışmada, en yoğun göç alan ilimiz olan İstanbul'a göç edenlerin son üç yıldaki oranlarında değişim gözlenmediği ama özellikle İzmir iline iç göç yoluyla yerleşme oranında ciddi bir artış olduğu tespit edilmiştir (TÜİK, 2017). İç göç hareketi için İzmir'in 2015-2016 döneminde tercih edilmesinde ciddi bir artış olduğu ve en yüksek göçü öncesinde İstanbul'da yaşayan eğitilmiş bireylerin hareketiyle aldığı belirlenmiştir. Bununla beraber ülkemizde en büyük iç göç hareketinin halen kırdan kente doğru sürdüğü gözlenmektedir (TÜİK, 2017).

Ülkemizdeki göçün motivasyonlarının ele alındığı bir çalışmada, kırdan kente göçün temel göç nedeni olarak kırsal kesimdeki nüfus artışının miras yoluyla pay edilen toprakların parçalanmasına yol açması dolayısıyla yerelde işlenebilir toprak sayısının ve ürün veriminin azalışı gösterilmiştir (İçduygu ve ark., 1998). Doğal afetler, tarımda makine kullanımının artışı, işsizlik ve terör olayları da kırsal kesimin itici nedenleri olarak gösterilmiştir. Kentin çekici nedenleri olarak ise gelir düzeyi, eğitim ve sağlık imkânları sunulan başlıca sebeplerdir. Ülkemizde 1940-1950 arasında hem savaşın verdiği ekonomik zarar hem de tarımdaki değişim ve dönüşümler sonrasında kent nüfusunun iç göç yoluyla hızlı bir artış gösterdiği aktarılırken, 1960'lı yıllarda ülke dahilinde yeterli istihdam sağlanamadığı için ise Türkiye'den Avrupa'ya dış göçün yoğun olarak yaşandığı belirtilmektedir (İçduygu ve ark., 1998). Bu bulguların yirmi yıl önceki ülkemiz durumunu yansıttığı düşünüldüğünde, güncel çalışmalara göz atmakta da fayda vardır. Ekonomi alanındaki yakın tarihli bir araştırmanın bulguları, Türkiye'den Almanya'ya dış göçün belirgin biçimde gelir düzeyi ve ekonomik hacim gibi ev sahibi bölgenin çekici ekonomik koşullarına dair motivasyondan kaynaklandığını ortaya koymuştur (Sorhun, 2011). Türkiye her ne kadar Avrupa Birliği (AB) reformlarını benimsemeye yavaş davransa da AB veya Gümrük Birliği gibi ülke dışı ağlara katılımın, Türkiyeli göçmenlerdeki ekonomik ve sosyal stresi azalttığı da çalışma sonucunda bildirilmiştir. Yirmi yıl arayla göç motivasyonlarına dair elde edilen bulgulardaki tutarlılık, ülkemiz koşullarının bireyler için oldukça benzer itici ve çekici özelliklerini muhafaza ettiğini göstermektedir. Psikoloji alanından araştırmacıların ülkemizden yurt dışına çıkan gruplarda psiko-

sosyal uyuma odaklanmayı tercih ettikleri ve çoğunluğunda bu gruplarda göç motivasyonlarının etkilerini ele almadıkları gözlenmektedir. Söz konusu araştırmalarda ulaşılan göçmen grupların ise; ülkemizden Avrupa'ya veya kıta ülkelerine göç etmiş yetişkinlerden (Ataca ve Berry, 2002), üniversite eğitimi için yer değiştiren öğrencilerden (Duru ve Poyrazlı, 2007) ve yurt dışında doğmuş ergenlerden (Güngör, 2007) oluşturulduğu görülmektedir. Görece az sayıdaki çalışma ise, ülkemizde okul çağında ve ergenlik dönemindeki göçmen çocuklarda sosyal ve akademik uyumu ele alan kapsama sahiptir (Ömeroğlu ve ark., 2011; Aksel ve ark., 2007). Oysaki psiko-sosyal uyum göçmen aile ve bireylerin göç motivasyonlarından ve önem verdikleri yeni koşullarla ilgili öznel algılarından bağımsız düşünülemez. Göç kararı ve ilişkili biçimde uyum, ailelerin mevcut koşulları ile muhtemel bir göç sonrası ulaşmayı hayal ettikleri olası yeni koşullar arasında bir bilişsel değerlendirmeye de bağlıdır (Lee, 1966; akt. Hagen-Zanker, 2008). Dolayısıyla toplumsal ve psikolojik uyum sürecine dâhil olan göç hareketinin; bireylerin yaşadığı bölge şartlarının itici faktör niteliğindeki yani bireylerin yaşamını olumsuz etkileyen zorlu koşulları (ör. işsizlik, yoksulluk, terör, hayati tehlike) ile özellikle endüstrileşmiş büyük kentlerin veya ülkelerin çekici faktör niteliğindeki mevcut yaşam koşullarından daha iyi niteliğe sahip olan olanaklarını (ör. iş olanakları, gelir artışı, nitelikli eğitim, ulaşılır sağlık hizmetleri) karşılaştırması sonucu başladığı araştırmacıların gözünden kaçmamalıdır.

Göç, Sağlık ve Uyum

Yeni bir yaşantıya uyum sürecinin bizzat kendisi sıkıntılıdır. Bir süreç olarak ele alındığında göçmenin yaşamındaki köklü değişimin göçün özellikle ilk yıllarında hızlıca yaşandığı kabul edilir. Tuzcu ve Bademli'nin (2014) belirttiği üzere göçmenlerin düşük sosyoekonomik statüde yer almaları, zor şartlarda ve düşük ücretlerle çalışmaları göçün gerçekleştirildiği bu ilk dönemde daha yüksek olasılıklıdır. Bu tür bir portre çizen göçmen grubunda yer alanlar daha çok sağlık tehdidi yaşamaktadır. Göçmenlerin beslenme düzenleri ve diyetleri incelendiğinde ise ağır yağların ve karbonhidrat tüketiminin yoğun olduğu görülmektedir. Yeterli ve dengeli olmayan bu beslenme şekline ise yine maddi yetersizliğin sebep olduğu belirtilmektedir. Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün 2006 yılında yaptığı bir çalışmada

da benzer bulgulara ve nedensel açıklamalara yer verilmiştir. Bu çalışmaya göre göçmenlerin %58'i sağlık kuruluşlarına ulaşmada zorluk yaşadıklarını belirtirken maddi yetersizliği, sağlık sigortasına sahip olmamayı, dil engelini bu zorlanmanın başlıca nedenleri olarak sunmuşlardır.

Göçmenin uyum süreci; öz kültürün ve göç edilen kültürün etkileşimi veya o kültürden bazı kişilerle birey arası ikili ilişkiler gibi sosyal-toplumsal düzeydeki bazı etkilerden ve yanı sıra algılanan stres seviyesi, kişisel özellikler gibi daha bireysel düzeydeki faktörlerden etkilenmektedir. Psikososyal uyum sürecinde; yeni kültürü kabul etme ve bütünleşme, yeni kültürün dilini bilme ya da öğrenme, algılanan ayrımcılık düzeyinin düşük olması gibi durumlar pozitif yönde etkilerken; yeni kültürü reddetme, göçmenin eğitim düzeyinin dolayısıyla yeni dil edinme becerisinin düşük olması, ayrımcılığı yüksek algılama, iş ya da sosyal ortam yoksunluğu uyum sürecini zorlaştırmakta ve gecikmesine sebep olabilmektedir (akt. Saygın ve Hasta, 2018). İstanbul'daki semt pazarı çalışanları ile yapılan bir çalışma; beklenen maddi kazancın sağlanamaması, yerleşilen mahalle ve konut tipinin tatmin edici olmaması durumunda memlekete geri dönme plan ve isteğinin arttığını göstermektedir (Öztürk ve Altuntepe, 2008). Kocaeli'nin yoğun göç alan 3 ilçesinde yapılan nitel bir çalışmada ise göçmenler memleketlerinden daha iyi maddi olanakların varlığı ve geride bıraktıkları toprakların miras yoluyla parçalanması nedeniyle geri dönüşe az rastlandığını ve planları dahilinde olmadığını aktarmışlardır (Kümbül Güler, Özsoy Özmen ve Sarıpek, 2015).

Görüldüğü gibi göç hareketi; niteliğine, yerleşilen veya terk edilen bölgenin sunduğu imkânlarla, maddi kazanca ve hatta konut tipine bağlı olarak, göçmenin uyumu için negatif ve/veya pozitif etkiler taşıyabilir. Buna göre, örneğin kişi için bir terör-sıcak çatışma bölgesini terk ederek göç ile daha huzurlu bir yaşam alanı kazanmak pozitif psikolojik bir etki oluştururken, göç edilen sürecin uzun ve yıpratıcı olması hem psikolojik hem de fizyolojik anlamda negatif bir etki oluşturabilir. Göçmenin yaşam koşullarındaki değişimi nasıl nitelediği de uyumu için belirleyicidir. Özellikle genç göçmenlerde uyum ele alındığında; değişimi pozitif tariflemeyen, gruplar arası iletişimin çok az veya minimum düzeyde olduğu, kültürel çoğulculuğun benimsenmediği ve yeni yerleşimindeki bireylerle eşitlikli toplumsal koşullara dair algının uyum

kapasitesini azalttığı bildirilmektedir (Schachner, 2017). Öte yandan göç ve uyum dinamiklerine bakıldığında iyi olanaklara sahip olan ya da göç edilen yerleşim yerinde anavatanından daha iyi koşullara sahip olabileceğini öngören göçmenlerin uyum düzeyleri diğer göçmenlerden yüksektir (Saygın ve Hasta, 2018).

Göç ve Uyumsuzluk: Psikolojik Sorunlar

Sağlık, fiziksel ve zihinsel öğeleriyle bir bütündür. Stres ise bu bütünlüğün uyumunu bozan ve çevrenin birey için süregelen biçimde tehditkâr olarak algılanması durumudur. Dolayısıyla stres hem zihinsel hem de beden sağlığını etkileyen bir olumsuzluk algısıdır. Göçmenler yaşadıkları köklü değişimler nedeniyle, yoğun stres yaşayan gruplardan biridir. Aşına olunan bir bağlamın terk edilmesi, yalnızlık, yabancılaşma gibi durumlar göçmen için önemli stres kaynaklarıdır ve kişide özdeğer kaybı (Şahin, 2001) gibi benliğe dair sorunlara da yol açabilmektedir.

Sosyal psikolog John W. Berry'nin, Oberg'in (1960) kültürel şok terimine alternatif olarak 1970'lerden ileri sürdüğü göçmenler için "kültürleşme stresi" kavramı günümüze değin geniş katılımlı öncü çalışmalarda ele alınmış; göçmenin kültürleşme stratejisi, cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyini, tutumları ve bilişsel stilleri gibi kültürel ve bireysel kaynaklarla ilişkilerine (ör. Berry ve ark., 1987) ve toplumsal ruh sağlığı çatısı altında göçmenin stresten korunma yollarına (ör. Williams ve Berry, 1991) dair bulgular elde edilmiştir. Göçmenin uyumu ile yakından ilişkili olan kültürleşme stresi kavramı, kültürleşme sürecindeki bireylerde sağlık durumundaki -psikolojik, somatik ve sosyal yönlerini kapsayan- kötüleşmeyi tanımlayan ve sağlıkla ilgili bu olgunun sistemli biçimde kültürleşme stratejilerine bağlı biçimde ortaya çıktığı kanıtlanan durumu tanımlar (Berry ve ark., 1987). Olumsuz yaşam koşullarıyla karşı karşıya gelmek göçmenleri hem hayal kırıklığına uğratmakta hem de çoklu stres kaynaklarıyla baş etmeye çalışırken zorlamaktadır. Göç süresini takiben göçmenler işsizlik, yalnızlık, statü kaybı gibi stres kaynağı olabilecek durumlarla karşılaşır ve stres bireyin hem fizyolojik hem de psikolojik sağlığını kötü etkileyebilir (akt. Tuzcu ve Bademli, 2014). Göçmen işçiler ile yapılan bir çalışmada örneklemin %18.4'ünde anksiyete, %41.5'inde depresyon özellikleri saptanmıştır (akt. Tuzcu ve Bademli,

2014). Aker ve ark. (2002) gerçekleştirdiği çalışmada işkence mağdurları ile zorunlu iç göç gerçekleştirerek İstanbul'a yerleşmiş göçmenlerin travmatik yaşantıları karşılaştırılmış ve travma sonrası stres bozukluğu seviyelerinin birbirine yakın olduğu saptanmıştır. Demirkapı (2013) da benzer şekilde göçün, çocukluk çağı travmalarına neden olan faktörler arasında yer aldığını belirtmiştir. Başta depresyon ve alkol bağımlılığının yer aldığı intihar girişimini yordayıcı risk faktörleri kapsamında birçok sosyoekonomik unsur yer alırken göç de bu unsurlardan biridir ve önemli bir risk faktörüdür (akt. Şevik ve ark., 2012). Göçmen gençlerde ise bir yandan kimlik ediniminin hızlı yaşandığı bir gelişimsel dönem sürerken diğer yandan kültürel bir geçiş ve kültürler arası yaşantının yaşanmasının öznel iyi oluşu azaltabileceği, okula ve topluma uyumu olduğundan daha da zorlaştırabileceği ileri sürülmektedir (Berry ve ark., 2006). Gençlik dönemindeki kişi maddi yetersizlikler, aile içi sorunlar gibi sorunlardan diğer dönemlere kıyasla duygusal açıdan daha olumsuz etkilenmekte (Graber ve Sontag, 2009) ve göç bu sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlayarak, benlik saygısının azalması gibi durumlara yol açabilmektedir.

Ülkemizde göçmenin psikolojik sağlığına yönelik az sayıda ilişkisel görgül çalışmaya rastlanmakla beraber, betimsel vaka çalışmalarına veya uluslararası literatüre dayalı derleme çalışmalarına oldukça sık rastlanmaktadır. Bunlardan biri de, Aydın'ın (2007) gerçekleştirdiği derleme çalışmasıdır. Bu çalışma incelendiğinde göç olgusunun bireylerin psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkilerine odaklandığı görülmektedir. Bu çalışmada göçmenin deneyimlediği olumsuz duygusal etkiler; korku ve kaygı, uyum sorunu, aidiyet sorunu, yabancılaşma duygusu, boşluk hissi, kişilik-kimlik sorunu, aşağılık duygusu, şüphecilik, suçluluk, güvensizlik, ötekileşme sorunu olarak belirtilmektedir. Yanı sıra göçmende, yeni bir kültürle karşılaşmanın uzantısı olarak, stres ve depresyon ve hatta gerçeklikle bağlantının zayıflaması sonucu şizofreni ve benzeri psikozlar gibi oldukça geniş bir grup tanı belirtmiştir. Bu derleme çalışmasının görece önemli bir çıktısı ise yazarın göçün sadece göç edenler için değil göç edilen bölgenin yerel halkı için de olumsuz etkileri olabildiğini belirtmesidir.

Ülkemizde iç göçün bireydeki psikolojik etkilerini anlamak amacıyla düzenlenen az sayıda görgül çalışma ise oldukça kıymetlidir. Sır ve ark.'nın (1998) Diyarbakır'da gerçekleştirdiği çalışmada göçmenlerden oluşan deney grubu ile kontrol grubunun öfke, paranoid, depresyon, psikoz, anksiyete, obsesyon puanları karşılaştırılmış ve öfke dışında tüm alt gruplar için göçmenlerin puanları kontrol grubuna kıyasla anlamlı ölçüde yüksek bulunmuştur. Bulgular, göçmen bireylerin bazı ruhsal özelliklerinin göçten etkilenme olasılığını göstermektedir. Örneklemin sosyo-demografik açıdan birbirine denk kişilerden oluşması; psikolojik hasarın net olarak göçün etkisiyle oluştuğuna işaret etmektedir. Bu tür ruhsal bozukluk ve zorlanmaların ise gönüllü göçten çok zorunlu göç ile ortaya çıktığı aktarılmaktadır.

Göç süreci dâhilindeki uyum ile suç bağlantısına bakıldığında ise toplumsal ve bireysel dinamiklerin etkileri tekrar karşımıza çıkmaktadır. Gönültaş ve Kelebek'in (2017) derlemesinde belirtildiği üzere; göçün sosyal değişime yol açabilen hız ve yoğunlukta gerçekleşmesi toplumun değer ve normlarını zedeleme potansiyeli taşımaktadır. Suça dair negatif algının ve norma uygun davranma gerekliliğinin zayıflaması bireyi suç işlemeye iten toplumsal zemini hazırlamaktadır. Bireysel açıdan ele alındığında ise göç sonrası uyum sağlayamamanın sebep olduğu gerilim suç işleme eğilimini artırabilmektedir. Çocukların da yetişkinler gibi gerilimi azaltma amacıyla madde bağımlılığı, çete üyesi olma gibi anti sosyal davranışlar sergilemesi söz konusu olabilmektedir (akt. Gönültaş ve Kelebek, 2017). Antalya Çocuk Sube Müdürlüğü'ne suç isnadıyla gelen 100 çocukla yapılan bir çalışmada da çocukların %30'nun kendini jiletleme davranışı gösterdiği, %78'nin ise sigara kullandığı belirtilmiştir (Öter ve Bal, 2005).

Göç ve Uyum: Psikolojik Sağlamlık

Göçün travmatik etkilerine ve göç sonrası uyum sorunlarına odaklanan çalışmalara literatürde görece daha sık rastlanmakta buna karşın az sayıda çalışmanın göçmende başarılı uyum süreçlerine odaklanmaya başladığı gözlenmektedir. Daha önce de dikkat çekmeye çalışıldığı gibi, göçün bireylerin psikolojik sağlığını olumlu etkileyen nitelikleri de bulunmaktadır. Hatta bu olumlu etkiler, göç sürecinin kişilerin istekleri dışında başlatıldığı süreçlerde bile görülebilmektedir.

Apak'ın (2014) can güvenliği nedeniyle zorunlu olarak Mardin'e gelmiş 132 Suriyeli sığınmacı ile gerçekleştirdiği çalışma her göç sürecinin uyumsuzlukla sonuçlanmadığına iyi bir örnek teşkil etmektedir. Çalışmada yer alan katılımcıların %89.4'ü dini inancını rahatça yaşadığını, %59.8'i yerel halkla rahatça iletişim kurabildiğini, %45.5'i Mardin'de yabancı hissetmediğini, %63.6'sı da ırkçı davranışlarla karşılaşmadığını belirtmiştir. Belirtilen bulguların ortaya çıkmasında Mardinli halk ile Suriyeli sığınmacıların aynı dini inanca sahip olmaları, sığınmacıların yarıdan fazlasının Mardin'de akrabasının bulunması, Mardin'in geçmiş yıllarda birden fazla göç dalgasına dâhil olması gibi sebepler belirtilebilir. Bu unsurlar hem uyumu, yeni kültürün benimsenmesini ve sosyal ilişkileri kolaylaştırıcı etki hem de ileride belirtileceği üzere koruyucu faktör etkisi taşımaktadır. Zorunlu göç gerçekleştiren ailelerle yapılan bir başka çalışmada araştırmacıların belirttiği bir grup olumsuz etki bazı aileler için devam ederken, bazı ailelerin travmatik göç deneyimi sonrası pozitif ilerleme kaydederek eskisinden daha iyi hissettikleri belirlenmiştir (Samarasinghe ve Arvidsson, 2002). Göç sürecindeki olumsuz bir takım etkenlere ve sonuçlara rağmen bireyde gözlenen ilerleme ve uyumun altında yatan önemli faktörlerden biri de psikolojik sağlamlıktır.

Psikolojik sağlamlık/dayanıklılık; olumsuz durumlar (boşanma, göç, yoksulluk gibi) karşısında risk faktörlerinin ve koruyucu faktörlerin etkileşime girmesi ile ortaya çıkan uyum sağlama davranışının kavramsal karşılığıdır (Kararımak, 2006). Risk faktörleri kişiyle ilgili, aile ile ilgili ve sosyal faktörler olmak üzere üç kategoride karşımıza çıkarken düşük sosyoekonomik düzey ve işsizlik gibi göç olgusu da literatürde sosyal risk faktörü olarak ele alınmaktadır (akt. Sipahioğlu, 2008). Koruyucu faktörler ise risk faktörlerinin olumsuz etkisini azaltmaya ve bireyin gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamasına yardımcı olan unsurların kavramsal karşılığıdır (Sipahioğlu, 2008). Apak'a (2014) göre, Suriyeli sığınmacıların Mardin'e daha önce yerleşmiş akrabalara sahip olması onlar için psikolojik açıdan güçlendirici bir iletişim ve yardımlaşma ağı niteliği taşımaktadır. İç göç deneyimleyen kadınlarla düzenlenen bir araştırmada, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki kadınların tümünde sosyal çevreden ve özellikle arkadaşlarından algıladıkları desteğin, dayanıklılıklarını arttıran etkili bir faktör olduğu bildirilmektedir (Dervişoğlu Akpınar ve Öztürk, hazırlanıyor). Yanı sıra göç araştırmaları, özellikle ekonomik zorluklar gibi

olumsuz etkenlerden bile sosyal destek ve bilgi kaynaklarına ulaşmadaki kolaylıklarla üstesinden gelinebileceğine işaret etmektedir.

Psikolojik sağlamlığın açıklanmasında önemli olan unsurlar “önemli bir olumsuz durum yaşantısı” ve “gelişim dönemlerini sekteye uğratan bir olumsuzluğa rağmen başarılı bir uyum süreci gerçekleştirmek” olarak iki adımda karşımıza çıkar (akt. Kararımak, 2006). Çocukların olumsuz durumlar karşısında gösterdikleri psikolojik dayanıklılık doğuştan gelen sağlamlık/ dayanıklılık ve çevreden kaynaklanan etkilere bağlı olarak ortaya çıkabilir ki kişilik özellikleri doğuştan gelirken, okul ortamı çevresel etkiye örnek olabilir (Kararımak, 2006). Ağır düzeyde zorlu şartlarda bile anne-babalık becerileri ile ebeveyn çabası çocuğun uyumu için yeterli olabilmektedir (akt. Sipahioğlu, 2008). Yakın tarihli bir çalışmanın bulguları ise iç göç deneyimleyen annenin yeni kültürden çocuğu korumak için gösterdiği çabanın ergenin olumsuz arkadaşlık ilişkileri kurmasını arttırdığını; kültürler arası yakınlaşma için gösterdiği çabanın ise ergenin hâlihazırdaki olumsuz arkadaşlık ilişkilerine bağlılığını azaltma potansiyelini göstermiştir (Yıldız Aslan ve Öztürk, hazırlanıyor). Psikolojik sağlamlıkla yakından ilgili bir sistem ise sosyal sermayedir. Bireyin sosyal kaynakları anlamında gelen sosyal sermayesinin en önemli belirleyicilerinden biri ise sosyal destek sistemidir. Ergenlerle düzenlenen bir araştırmada, göçmen ergenlerin göçmen olmayanlara göre sosyal destek ağlarında daha az kişi bildirdiğini ve yanı sıra sosyal destek ihtiyaçlarını aileden ziyade akranlarında karşıladıkları bulunmuştur (Aksel ve ark., 2007). Aynı çalışmada 12-15 yaşlarındaki gençlerden göçmen olanların hiçbir zaman göç yaşamamış olanlara göre daha düşük benlik saygısı ve yaşam memnuniyeti bildirdikleri de bulgulanmıştır.

Bu bulgular bir arada değerlendirildiğinde; göçmen ebeveynin hem kendi hem de çocuğunun sağlamlığını ve sosyal uyumunu doğrudan ve dolaylı biçimde etkileyebileceği söylenebilir. Bu bağlamda göçmenlerin psikolojik ve fizyolojik olarak göç kaynaklı değişim yaşamalarının yanında her zaman negatif etkinin söz konusu olmadığını, sosyal destek, psikolojik sağlamlık ile bağlantılı olarak göçmenlerin uyum sürecini daha hızlı ve başarılı da atlatıldıklarını belirtmek mümkündür.

Ülkemizde Göçmen Çocuklar ve Psikososyal Uyum Süreçleri

Bu makalede ele alınan uyumdan kasıt, bireyin normatif gelişimsel ve kültürel görevleri yerine getirmesi olarak ele alınmaktadır (Motti-Stefanidi ve ark., 2012). Ergenler söz konusu olduğunda kimlik duygusunun edinimi, diğer kültürlerle arasında olumlu ilişkiler kurma ve yanı sıra sosyo-duygusal ve akademik uyumu sağlama gibi boyutları kapsamaktadır.

Dünya nüfusu son on senedir farklı nedenlerle yer değiştirmekte ve göç, sınırları aşan ve gün geçtikçe birey ve toplumlar üzerinde etkileri belirginleşen bir süreç halini almaktadır. Dünya nüfusunun yaklaşık 7,35 milyar tahmin edildiği 2015 yılında, zorunlu iç göç ya da dış göç gerçekleştiren kişi sayısı dünya genelinde elli dokuz buçuk milyonken bu kişilerin %51'i on sekiz yaşın altındadır. Uluslararası kuruluşların dünyadaki en büyük mülteci grubu olarak kabul ettikleri Afganların 2016 verileri itibariyle önüne geçen ve Türkiye'de de sayıları hayli fazla olan Suriyeli yaklaşık 5 milyon mültecinin ise %52,7'sinin yine on sekiz yaşın altında olduğu belirtilmektedir (akt. Bugay ve ark., 2016, s. 361). Çalışmanın önceki bölümünde belirtilen fizyolojik ve psikolojik göç etkilerinin ve psikolojik sağlamlığın uyum sürecine katkılarının tamamı şüphesiz ki çocuklar için de geçerlidir. Göç yaşantısı çocukların sosyal ve ruhsal uyum süreçlerini etkileme; bildirilen bazı akademik ve sosyal davranışlarında göç yaşantısı olmayan yaşitlarından farklılıklara veya göç öncesine göre değişimlere neden olabilme potansiyeli taşımaktadır. Bu bölümde özel olarak göçmen çocukların uyum süreçlerine değinilecek ve göçün olası etkilerinin doğasını konu edinen çalışmalara yer verilecektir.

Farklı bir sosyal çevreye uyum sağlamak veya değişim için gereken beceri, eğilim ve istekliliğin tamamı olarak özetlenebilen uyum, oldukça önemli bir psikolojik kaynak olarak kabul görmektedir (Ployhart ve Bliese, 2006). Bireyin yaşantısından hoşnut olması, kendini değerli bulması ve çevresindekilerin desteğini alması türünden olumlu psikolojik kaynaklar ise özellikle tamamen yeni bir çevreyle karşılaşan “yeni gelenler” için önemli olabilir. Bu fikirlerden hareketle, Gün ve Bayraktar (2008) göç yaşantısı olan ve olmayan ergenleri yaşam doyumu, benlik saygısı ve sosyal destek ağları açısından karşılaştırmıştır. Çalışmada göç yaşantısı olan ve olmayan beş farklı örnekleme ve on iki ila on beş yaşları arasında toplam üç yüz beş (152

kız ve 153 erkek) çocuk yer almaktadır. Göç etmemiş ergenlerden oluşan ilk üç örneklemden ilki İzmir doğumlu, ikincisi Kızıltepe-Nusaybin doğumlu, üçüncüsü köy doğumlu katılımcıları kapsarken göç etmiş ergenlerden oluşan diğer iki örneklemden ilki Mardin ve köylerinden İzmir'e göç etmiş, ikincisi yakın köylerden Kızıltepe-Nusaybine göç etmiş ergenleri kapsamaktadır. Araştırma sonucunda, İzmir'e göç etmiş örneklem grubunun yaşam doyumu ve benlik saygısı puanlarının diğer tüm gruplardan düşük olduğu bulgusu elde edilmiştir. Göç etmeyen ergen gruplarında bildirilen yaşam doyumu ve benlik saygısı puan ortalamaları, göç eden ergenlerin puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Göç etmiş ergenlerin sosyal destek ağlarında belirttikleri kişi sayısının da göç etmeyenlerden daha düşük olduğu ve daha dar bir sosyal destek ağına sahip oldukları görülmüştür. Bu bulgular, literatür ile uyumlu olarak, göç yaşantısının başlı başına psikolojik ve sosyal kaynakları sınırladığını, bu durumun özellikle yeni sosyal çevrelerinin alışılacağı olandan oldukça farklı olduğu durumda belirginleştiğini göstermektedir. İç göç, göçmen çocuk ve ergenin yeni yerleşimde kurmaya çalıştığı arkadaşlıklarını, kendini ve yaşamı olumlu değerlendirmesini olumsuz etkileyebilmektedir.

Göç sürecindeki çocuk ve ergenlerin yeni çevreyi nasıl algıladığı, aynı yetişkinlerde olduğu gibi, uyumu için önemlidir. Yeni sosyal çevreyi olumlu algılamak, göçmeni uyum için motive eden önemli bir bilişsel kaynaktır. Ev sahibi toplumun üyelerinin göçmenlerle etkileşimlerinde takındığı tutum ve davranışlar ise, göçmenin o kültürel ortama tepki verme tarzını farklılaştırmasına neden olmaktadır (Berry, 2006). Mercan Uzun ve Bütün (2016), ülkemize doğru bir dış göç örneği olarak ele alınabilecek olan Suriyeli çocuklar hakkında gerçekleştirdikleri nitel desenli çalışmada, sığınmacı çocukların eğitim gördükleri anaokullarında görev yapan okul öncesi öğretmenlerin bildirimlerinden önemli sonuçlar elde etmişlerdir. Daha önce bahsedilen iç göç araştırmasından farklı olarak, Suriyeli göçmen çocukların Türkçe bilmiyor olmalarının yaşanan sorunları arttırdığı ve sosyal yalıtımla baş etmek durumunda kaldıkları vurgulanmıştır. Öğretmenlerin bildirimleriyle belirlenen problemler dil sorunu ve Suriyeli çocuklara karşı olumsuz tutumlar olmak üzere iki ana başlık etrafında toplanmıştır. Dil sorununa bağlı olarak öğretmenler; Suriyeli çocukların hem kendileri hem de akranlarıyla iletişim kuramadıklarını, sınıfta yalnızlaşma yaşadıklarını, akranlarıyla problem

yaşadıklarında problemi öğretmenlerine aktaramadıkları için her tür zorlayıcı durumla kendi kendilerine baş etmek durumunda kaldıklarını aktarmıştır. Ek olarak öğretmenler, bu gruptaki ailelerin de Türkçe bilmiyor olmasından kaynaklı olarak sığınmacı çocukların problemlerinin çözümsüz kaldığını belirtmişlerdir. Katılımcı öğretmenler Türkiyeli ailelerin Suriyeli sığınmacılara karşı sahip olduğu olumsuz tutumların, çocuklar tarafından zaman zaman sınıfa da yansıtıldığını ve sığınmacı çocukların kalıpyargısal problemlerle de karşılaşabildiğini söylemişlerdir. Sığınmacı çocukların özbakım ihtiyaçlarının ailede tam olarak karşılanamamasının da diğer çocuklar tarafından dışlama sebebi olarak görüldüğünü belirten öğretmenler; Suriyeli çocukların akranlarıyla ciddi uyum problemleri olduğunu vurgulamışlardır.

Göç sürecine dâhil olan bireyler yeni yerleştikleri bölgede sosyal rollerindeki değişim, alıştıklarından farklı kültürel normlar, kültürel şok gibi stres faktörleri ile karşılaşabilmekte ve belirtilen stres faktörlerine karşı sergiledikleri davranışlar bağlamın bu türden niteliklerinden etkilenebilmektedir (Balcıoğlu ve Samuk, 2002). Bu paralelde göçmen çocukların da geliştirdiği davranışların ve psiko-sosyal uyum süreçlerinin bağlama duyarlı olabileceğini düşünen Polat Uluocak (2009) göç yaşantısı olan ve hiç göç etmemiş çocukların ev ve okuldaki uyum süreçlerini incelemiştir. Yaşları 8-12 arasında değişen öğrencilerin ebeveyn ve öğretmen bildirimlerine göre belirlenen Ruhsal Uyum Ölçeği puanları karşılaştırılmıştır. Çalışmanın bulguları, literatürle tutarlı olarak göç yaşantısı olan çocukların, göç yaşamamış çocuklardan daha fazla uyumsuzluk yaşadığını göstermiştir. Anne ve öğretmenlerin çocukların ruhsal uyumu hakkındaki bildirimlerinin farklı oluşu, çocukların ev ve okuldaki ruhsal durumlarının farklı olmasıyla açıklanmıştır. Anneler evde daha az uyumsuzluk gözlerken, öğretmenler okulda daha fazla uyumsuzluk belirtmiştir. Anne ve öğretmenler göç yaşantısı olan çocukların akademik başarılarının göç yaşamamış çocuklardan düşük olduğu konusunda eşdeğer bildirimlerde bulunmuşlardır. Ayrıca göç yaşamış çocuklarda; tırnak yeme, yatak ıslatma, kekemelik gibi kolay gözlemlenebilen problemler de belirtilmiştir. Bulgular doğrultusunda göç yaşantısı olan çocukların evden çok, kendilerinden toplumsal kurallara uyumlu ve standart bazı sosyal davranışlar beklenen, okul ortamı için ruhsal uyumsuzluk yaşadıklarını söylemek mümkün olabilir.

Modern felsefenin kurucusu sayılan Kant'ın (1724-1804) gerçek ile farkını belirginleştirdiği evrensel şema kavramı, 18. yüzyıldan günümüze değin tarihsel ve kültürel bağlamla ilişkilendirilerek yeniden şekillendirilmiş ve gelişim ve sosyal psikoloji disiplinlerinin yanı sıra klinik psikolojinin de ilgi alanına girmiştir. Bağlanma literatürünü ve sosyal-bilişsel şema yaklaşımını rehber alan klinik psikoloji araştırmacıları; erken dönem bağlanma şemalarında travmatik yaşantıların yetişkinliğe uzanan etkisine odaklanmayı tercih etmektedir. Buna göre, erken çocukluk döneminde temelleri atılan şemalar (sınıflandırmalar) bireyin gelecekle ilgili belli fikirlere sahip olmasını sağlarken, yetişkinlikte ise geçmiş yaşantılarını yorumlayışına etki eder (Okray, 2017). Şemaların değişmeye dirençli olması olgusu ise erken çocukluk dönemindeki deneyimlerin etkilerini yaşam boyunca sürdürebileceğine ve yaşama bakışı şekillendirebileceğine işaret eder (Cockram ve ark., 2010). Okray (2017) erken çocukluk ve ergenlik dönemlerinde çoklu göçe maruz kalmış 55 yaşında bir erkek olan H. vakasında; bu deneyimlerin yetişkinlik dönemi psikososyal sorunlarına yansımaları ele almıştır. H. olgusunda göç yaşantısının; çocuklukta güvensizlik, kendini bir yere ait hissedememe ve terk edilme korkusuna ve yetişkinlik döneminde; kısa süreli ilişkiler, yabancılaşma, risk içeren davranışlara yönelme ve riski göz ardı etme olarak yansıdığını ileri sürmüştür. Çalışmanın sonucu; erken çocukluk ve ergenlikte yaşanan göçün ilerleyen yaşlarda depresif belirtilere, uyum sağlayabilme ve arkadaş ya da dost edinme zorlanmalarına neden olabileceği görüşü desteklenmektedir. Yetişkin vakanın uyum problemleri, araştırma dâhilinde şemalar üzerinden açıklanmış ve göçün erken dönemde oluşmaya başlayan şemalara etkisi belirtilmiştir. İncelemenin sonucunda vakanın yetişkinlikte var olan uyum problemleri erken dönem uyumsuz şemalarından kopukluk ve reddedilmişlik temelinde ele alınmış, gerçekleştirdiği göçler sonucunda H. vakasının güvenli ilişki kurmaktan kaçındığına ve annesi dışında bağlanma gerçekleştiremediğine vurgu yapılmıştır. Bu bulguya göre, göç yaşantısının uzun vadede ilişki kurma ve uyumu zorlaştırıcı olumsuz etkileri olabileceği söylenebilir. Fakat yine de vaka çalışmalarından elde edilen bulgulara, genellenebilirliği düşük olduğu için, temkinli yaklaşmakta fayda vardır.

Ülkemizde düzenlenen ve ulaşabildiğimiz çalışmaların bulguları genel olarak değerlendirildiğinde, göçün sürece dâhil olan genç bireylerin psiko-sosyal uyumları üzerinde kısa ve uzun vadeli olarak etkili olduğu söylenebilir. Göçün ulusal literatürde ele alınan etkileri genelde olumsuzdur; çocukluk ve ergenlik dönemlerinde göç, daha fazla davranış sorunu ve uyumsuzluk göstergeleri ile ilişkili bulunmuş ve yetişkin psikolojisine de etkisi olmuştur. Buna karşın söz konusu çalışmalarda ortaklaşan ve aslında ilgi çekici bir nokta; ister dış ister iç göç olsun, göçmenlere göçün koşullarına dair bilgileri olup olmadığının sorulmamasıdır. Hâlbuki alan yazında, göçün zorunlu veya istekli durumda yapılmasının ve yeni çevrede karşılaşılan zorluk veya kolaylıkların birikerek hem yetişkinde hem de çocukta göçün deneyimlenmesinde niteliksel farklar oluşturma potansiyeline vurgu yapan çalışmaların uzun bir geçmişi bulunmaktadır (ör. Ahearn ve ark., 1998; Berry ve Rinehart, 2003). Aynı zamanda göçmenlerin sadece uyumsuzluk göstergelerine odaklanılmış ve aslında “uyumdan” bahsedilmemiştir. Oysaki göçmene yeni yerleşimin özellikle daha iyi olanaklar sağlaması ve olumlu bazı şartların (eğitim, sağlık, gelir artışı, sosyal kabul vb.) bir araya gelmesi durumunda göç eden uyumu kolayca yakalayabilmektedir (Motti-Stefanidi ve ark., 2012; Yan Yana Projesi, 2018). Hal böyle iken, bu bölümde aktarılan çalışmaların ülkemizde göç ve psikolojik uyuma dair az ama değerli bulgular sunduğunu ama “bir süreç olarak göçü”, olumlu ve birikimli etkilerini anlamaya dair önemli sınırlılıklarının da olduğunu akılda tutarak ilerlemekte fayda vardır.

Norm Dışı Bir Uyum Göstergesi Olarak Suç

Göç yaşantısı olan kişiler maddi ve manevi olarak farklı şekillerde zarar görebilir ya da psikolojik sağlamlık sayesinde bu göç sürecini hızlı ve başarılı bir şekilde atlatabilirler. Göçmenlerin bazı bireysel özelliklerinin yanı sıra çevresel etkenler uyum veya uyumsuzluk sonucuna tek başlarına ya da bir arada neden olabilen etkenlerdir. Uluslararası göç literatüründe; göçün yaşanma sebebi, göçün hangi koşullarda gerçekleştiği, göç edilen yeni yerleşim yerinin sunduğu imkânlar ya da yerel halkın göçmenleri karşılama şekline dair göçmen algısı gibi etkenlerin, göçmenin uyum süreciyle bağlantıları araştırılmaktadır. Göç sürecinde göçmenin uyumu için pozitif ve negatif etkilerin bulunduğu bir terazide olumsuzlukların ağır bastığı koşullarda ise göçmende sosyal

ilişkilerinde saldırganlık, hatta gayrimeşru kazanç yolları arama gibi sapma davranışlar ortaya çıkabilir. Bahsedilen olumsuz davranışların literatürde göç ile ilişkisinin ne şekilde ele alındığını görebilmek ve göçmen çocukların suça eğiliminde göçün yerini inceleyebilmek adına, bu bölümde göç ve çocuk suçluluğuna yer verilecektir. Çocukluğun doğasına “çocuk suçlu” kavramından çok “suça itilmiş çocuk” kavramı uygun olacağından, takip eden bölümde ikinci kavram kullanılacaktır.

Suç davranışının ortaya çıkışında; yoğun kentleşme, ekonomik kriz, artan işsizlik, kültürel hareket, azınlıkta olan etnik ve dini kimlikler üzerinde yoğunlaşan ve geneli azınlığın “farklılığını” belirginleştiren koşulların etkisi sıralanmaktadır. Bu etkenlerin birçoğu, göç sürecini birey için başlatan etkenlerle veya göçmen bireylerin özellikleriyle büyük oranda benzeşmektedir. Bu “zorlu” koşullar en belirgin benzeşmeyi, göçmen ile yerel halk arasındaki söz konusu farkların ortaya çıktığı göç sürecinin ilk dönemlerinde gösterir. Olasılıkla bu nedenledir ki göç unsuru suç araştırmalarında takip edilen önemli bir belirleyicidir. Göçün yoğun yaşandığı şehirlerde toplumsal denetim mekanizmaları yavaşlamakta ve göçmenin uyum sorunu ve sosyal izolasyon yaşaması ise suçu doğurabilmektedir (Giray Yakut ve Yorulmaz, 2017). Türkiye’deki kentleşme dinamiklerinin suça etkisini temel konusu olarak ele alan bir çalışmada, aralarında İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Bartın gibi illerin de olduğu otuz adet göç alan ve göç veren şehrin suç oranları da incelenmiştir (Karasu, 2008). Günümüzden on sene önce yapılan bu araştırmada, Tunceli’nin istisnai durumu dışında, en çok göç alan şehirlerin suç oranının göç veren şehirlerin suç oranına göre iki kat daha fazla olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda göç alan kentlerde hem rapor edilen suç oranı hem de suç artış hızı göç veren kentlerden yüksektir denebilir. Son yirmi beş yıl içinde en az fazla göç veren şehirlerden biri olarak belirtilen Tunceli’de ise 2000 ve 2006 yılları verileri incelendiğinde, suç oranı yoğun göç alan on beş şehirden bile yüksek bildirilmektedir (Karasu, 2008). Aynı çalışmada ülkemizde sürekli göç veren diğer illerin suç durumuna yakından bakıldığında ise; Çorum, Erzincan, Sivas ve Elazığ kentlerinde, 2006 yılı içerisinde on bin kişiye düşen suç oranlarının ortalamasının aynı yılın Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu bulgular beraber değerlendirildiğinde,

göçün olup olmaması dışında, göç sürecinin de tetikleyicisi olan ve süreci sırasında ortaya çıkan olumsuz yaşam koşullarının (düşük eğitim, düşük gelir gibi) suç üzerinde etkin olabileceğini ortaya koymaktadır. Göç olgusunun suç oluşumuyla ilişkisinin işsizlik, maddi sıkıntılar ve yanı sıra göçmenin kent yaşamına adapte olamaması üzerinden olduğu da vurgulanmaktadır. Ülkemizde düzenlenen bir araştırmada işsizlik ve göç oranları ile şiddet oranı arasında gözlenen pozitif yönlü ilişkiler de göç sürecinde göçmenin suçlu alt kültürlerle etkileşim kurduğunun birer göstergesi olarak ele alınmıştır (Giray Yakut ve Yorulmaz, 2017).

Belirtilen bulgular doğrultusunda; göç, uyum ve suç üçgeni dâhilinde doğrudan ilişkisel bir çıkarım yapmanın yanı sıra da eksik sonuçlar doğuracağı söylenebilir. Göçmenin düşük eğitim ve gelir düzeyleri, göç alan veya veren şehirlerdeki sosyal ve psikolojik yapı unsurlarının farklılığı, yerel halkın göçmeni kabulü ya da reddi gibi pek çok faktörün karıştırıcı değişken olarak görülebileceği göç sürecinin, suç unsurunun oluşmasında kendi başına bir risk faktörü oluşturmadığı görülmektedir. Daha ziyade göçün; yukarıda belirttiğimiz ve göçmeni suça sürüklenmesine neden olabilecek risk faktörlerinin birden fazlasını içerebilen bir süreç oluşturma potansiyeli nedeniyle suçla dolaylı olarak ilişki olduğunu belirtmek daha doğru olacaktır. Doğrudan veya dolaylı olarak yetişkinlerde suça yönlendirici etkiler oluşturabilen göçle gelen koşulların, suça eğilimi artırma riski çocuklar için de geçerlidir. Çocukların içinde yaşadığı ve geliştiği en temel sosyal çevresi olan aile, çocuğu doğrudan etkileyen bir sistemdir ve göçmen ailedeki çocuk da göç içine dâhil olur. Aile bu önemli değişimde çocuk adına karar verici bir yol belirler. Ülkemizde suç yönelimine etkilerin belirlenmesinin amaçlandığı, göç yaşantısı ve aile içi ilişkileri, ailenin sosyodemografik özelliklerini, şiddet unsurunu, arkadaş ve okul çevresinin özelliklerini ele alan görgül araştırmalar mevcuttur (ör. Avcı, 2008; Erkan ve Erdoğan, 2006; Öter ve Bal, 2005; Seyhan ve Zincir, 2009). Dolayısıyla ailenin göç seçimi ve onun da üstünde yaşamsal koşullar; göçmen çocuğun gelişimsel patikasını belirler.

Hatırlanabileceği gibi göç farklılaşan koşullarda gerçekleşmekte, zorunlu göçe mecbur kalan bireyler oldukça olumsuz yaşam koşulları (savaş, terör, doğal felaket vb.) nedeniyle göç yoluna çıkmaktadır. Zorunlu olarak iç göç ya

da dış göç gerçekleştiren ailelerin çocukları ek maddi kaynak sağlamak adına sokakta çalışabilmekte ve okuldan ve eğitim hayatından kopabilmektedir. Sokakta çalışan çocuk toplum tarafından potansiyel suçlu ya da risk grubunda olarak görülmektedir (Erkan ve Erdoğan, 2006). Bu olumsuz etiket ve algı, sokakta çalıştırılan bu çocuklar sadece gelişimsel düzeylerine uygun olmayan ağır işlerde ve tehlikeli ortamlarda kendilerine yer bulabildikleri sürece devam edecek gibi görünmektedir.

Erkan ve Erdoğan (2006) suça itilmiş çocuklar ile suç geçmişi bulunmayan çocuklar arasındaki sosyodemografik farkları belirtmek ve suça iten sebepleri ortaya çıkarmak amacıyla zorunlu göçün yoğun yaşandığı ve ülkemizde doğunun “Paris” i olarak adlandırılan Diyarbakır ilinde bir çalışma yürütmüştür. Bu amaç doğrultusunda, yaşları on iki ila on altı olan ve yarısı suça itilmiş, diğer yarısı farklı sosyoekonomik düzeylerden gelen ve ilköğretim okullarında okuyan toplam yüz çocuğa ulaşılmış ve Saldırganlık Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma kapsamında eğitim durumu, ailenin göç geçmişi, suça itilmiş çocukların yaş dağılımı da incelenmiştir. Araştırmanın bulguları; suça itilmiş çocukların %90’ının ailesinin Diyarbakır’a son on yıl içinde kırsal kesimden göçmüş olduğunu, ailelere yönelik değerlendirmede ise göç etmiş ailelerin yoksulluk belirttiğini ve sokakta çalışan çocukların saldırganlık eğiliminin diğerlerine kıyasla daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Öter ve Bal (2005) tarafından en çok göç alan illerimizden Antalya’da suça itilmiş yüz çocuğun ailesine dair elde edilen veriler de dikkat çekicidir. Bulgular, anne-babanın düşük eğitim seviyesine sahip olmasının, çocuğun anne-baba ile iletişiminin yetersizliğinin, aile üyelerinin yahut akrabaların suç geçmişinin olmasının, parçalanmış ailenin ve çocuğun aileden ayrı yaşamasının çocuğu suça iten risk faktörleri olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmanın sunduğu bu bulgular, Acar ve ark.’nın 2015 yılında ulusal literatürü baz alarak aile ve çocuk suçluluğunun ilişkisi üzerine hazırladığı derlemelerinde sundukları bulgularla da örtüşmektedir. Yine destekleyen biçimde, Kayseri ilinde hüküm giymiş 44 çocukla yapılan bir çalışmanın bulguları da ailenin çocuğu disipline etme yöntemlerinin de suç unsurunun oluşumunda rol oynadığını, katılımcıların %93’ünün aile içinde şiddete maruz kaldığını ve % 50’sinin ise cezalandırma amacı ile şiddet gördüğünü ortaya koymaktadır

(Seyhan ve Zincir, 2009). Avcı (2008) tarafından Erzurum E Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu'nda bulunan on sekiz yaşın altındaki on sekiz çocuğun gönüllü katılımıyla gerçekleştirilen araştırmanın bulguları ise kurumda yer alan çocukların %77,8'inin ailesinin asgari geçim standartlarının altında yaşadığını göstererek literatüre paralel bir sonuç aktarırken; çocukların %77,8'inin ailede çok sık kavga "olmadığını" belirtmesi, herhangi bir suç işledikleri durumda sadece %16,6'sının ailenin fiziksel şiddetle cezalandırdığını aktarması açısından literatürden farklı bir tablo ortaya koymaktadır . Göçe özel gerçekleştirilen analizde ise suça itilen çocukların ailelerinin %44,5'inin göç geçmişi olduğu bulgulanmıştır. Bu bulgu, suça itilme davranışında bu örneklem için göçün belirgin bir değişken olduğunu ama katkısının şansın altında bir değere sahip olduğunu gösterir. Çocukların suça itilmesinde ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin düşük olması ise belirgin ve güçlü bir etken olarak gözlenir. Bu çıkarımla paralel biçimde, Erkan ve Erdoğan (2008) ise göç ile bağlantılı olarak ortaya çıkan yoksulluğun çocukları suça itiyor olabileceği fikrinden hareketle Erzurum polis kayıtlarını incelediklerinde, hırsızlık nedeniyle kaydı tutulmuş çocukların büyük çoğunluğunun göçmen, yoksul ya da toplumun alt tabakasında yer alan ailelerin yaşadığı gecekondu mahallerinden geldiklerini görmüşlerdir. Araştırma kapsamında yer verilen on sekiz çocuğun bulunduğu örneklem içerisinde en yaygın olarak bulunan suç türü ise hırsızlık olarak kayıtlara geçmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada göç yaşantısının doğası ve ülkemizdeki resmi belirginleştirilmiş, çocukta psiko-sosyal uyum ile ilgili çıktıları ele alınmıştır. Uluslararası literatüre sıkça konu olan dış göç ve Anadolu coğrafyasına özel iç ve dışardan göç yaşantıları ele alınarak; göçmen bireylerin psiko-sosyal uyumu üzerindeki benzer ve farklı etkileri vurgulanmıştır. Göçün özellikle zorunlu olunan koşullarda bireylerin psiko-sosyal uyumunda zorluklar meydana getirdiği ve yanı sıra dayanıklılık için de bir bağlam oluşturduğu fikirleri desteklenmiştir. Göç literatürü; göçmen çocuk ve ergenin yeni topluma uyumunu temelde göçmen ailenin temel yaşamsal koşullarının (özellikle sosyo-ekonomik) ve ebeveyn desteğinin belirlediğine işaret etmektedir.

Ailenin sağladığı psiko-sosyal destek arttıkça çocuğun göç sonrası uyum süreci önemli derecede kolaylaşmaktadır. Bu süreçte ev sahibi kültürün katkısıyla göçmen ailenin sosyo-ekonomik açıdan desteklenmesi veya ev sahibi kültür ile göçmen kültürün uyumunun sağlanması ise çocukta daha iyi düzeyde ve olumlu yöndeki uyumu sağlıyor gibi görünmektedir. Bu toplumsal çerçeveden bakıldığında; göçmenin göçle beraber yaşam koşullarında meydana gelen pozitif veya negatif yöndeki değişimlerin göçmen ve yeni kültür arasındaki uyumun temel belirleyicilerinden biri olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, örneğin ev sahibi toplumun göçmenin çevresel (ekonomik, kültürel kaynaşma, eğitsel vb.) koşullarını iyileştiren müdahaleleri devreye sokması ile göçmen için göç sonrası uyum süreci daha başarılı gerçekleşebilir.

Ev sahibi kültürün göçmene bakış açısı ve ilişkili tutum ve uygulamaları ise çocukta kültürel ve psiko-sosyal uyumu belirleyen diğer unsurdur. Özellikle zorunlu göç ve kırsaldan kente göç sürecini yaşayan aile üyelerinin ev sahibi grubun olumsuz bakış açısıyla karşılaşması ve kent yaşamına hazırlayacak destek sistemlerinden yoksun olması, çocuğun da kentle bütünleşmenin ve kentleşme isteğinin engelleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda yerel halkın göç ve göçmenler hakkında bilinçlendirilmesi ve göçmenlerin beklentilerini kavraması çocuğun psiko-sosyal uyum için en ideal kültürel etkileşim biçimi gibi görünmektedir. Göç sonrası uyum sürecinin karşılaşan her iki kültür için de olumlu olması amacıyla ise, iç ya da dış göç fark etmeksizin tüm paydaşların sürecin başında kültürel etkileşim sürecine dair bilgilendirilmesi, birbirleri ile ilgili beklentilere hazırlanması (ör. yabancı ülkelerden göç eden ailelerin çocuklarına yerel dilin öğretilmesi, yere halka göçmenlerin adetlerinin tanıtılması) ve nüfusun hareketliliğini inceleyen ve aile ile çocuktan sorumlu olan devlet birimlerinin veya sivil toplum inisiyatiflerinin göç paydaşlarına somut desteklerini sağlamada planlı adımlar atması uyumda pozitif yönlü bir değişim sağlayacaktır.

Bu çalışmada çocuğun göçle bağlantılı psiko-sosyal uyumu üzerine ortaya konan en temel fikir; sıklıkla çocukta odaklanılan psikolojik hasarlanma yerine farklı ve pozitif bir bakış açısıyla psikolojik sağlamlığın ele alınmasının gerekliliğidir. Paralel biçimde psikolojik sorunlarla ilgilenen literatürde göçmenliğin, göçmeni mevcut göç koşuluna bağlı biçimde tanımlayan bir

bireysel kimlik etiketi olarak kullanması da dikkat çekicidir. Oysaki göçmenler göçmen etiketinin ötesinde bir özgeçmişe sahip; pek çok farklı ve güçlü özelliği olan bireylerdir. Bu bireyleri sadece göçmen kimlikleri ile düşünmek; göçe dair uyumu eksik ele almamıza neden olabilir. Kaldı ki uyum tek başına göçmenin sorumluluğunda bir süreç değildir, çevrenin katkısıyla şekillenen bir üründür.

Psikolojik sağlamlığı Türkiye’de göç olgusu çerçevesinde ele alan görgül araştırmaların artması, göçmenlerin uyum sürecinin tüm yönleriyle anlaşılmasını ve uyum sürecine yardımcı olunabilmesi adına daha net ve yerel veriler elde edilmesini sağlayacaktır. Öte yandan göç ve suçun birlikte incelendiği çalışmalarda yoksulluğun da doğal bir değişken olarak belirmesi; doğrudan göç ve suç arasında kurgulanan nedensel bir ilişkiye temkinli yaklaşılması gerektiğini düşündürmektedir. Göç deneyimine sahip çocuklar arasında uyum sorunu yaşayan ve suçlu gruplarla karşılaşanlar olduğu kadar başarılı bir şekilde uyum sağlayanlar da vardır. Göçün olumsuz yönlerine rağmen psikolojik sağlamlık sergileyen çocuklar için hangi unsurların koruyucu olduğuna (okul, aile ya da alternatif uğraşlar kazanma gibi) dair bilimsel bilginin edinilmesi benzer biçimde alana katkı sunacaktır.

Son olarak, temelde göçmen ve ev sahibi kültürün üyeleri gözünden anlamlandırılan göç olgusunun ilerleyen yıllarda, göç ile terk edilen yerleşimde kalmayı sürdüren diğer kişilerin (eşler, akrabalar, komşular, arkadaşlar, birinci kuşaklar ve hatta çocuklar) gözünden nasıl kavrandığının ve göçün psikolojik dünyalarındaki yerinin araştırılması da önerilebilir. Göç sürecine aktif veya pasif olarak katılan tüm müdahil birey ve grupların kavrayışından göçü anlamamız, eski ve yeni yakın sosyal ilişkilerin ve toplumsal/sosyal grupların etkileşimleri üzerinden göç sürecinin bağlamsal ve hatta zamansal görüntüsündeki hali hazırdaki eksikleri tamamlayabilir.

Kaynakça

- Acar, G., Demir, A., Görmez, D. ve Keser, İ. (2015). Aile ve Çocuk Suçluluğu İlişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 651-656.
- Ahearn, F.Ç., Loughry, M. ve Ager, A.Ç. (1999) The Experience of Refugee Children. A. Ager (Ed.) *Refugees: Perspectives on the Experience of Forced Migration* içinde (ss. 215-236). London: Pinter.
- Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B. ve Bay, A. (2002). Zorunlu İç Göç: Ruhsal ve Toplumsal Sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3(2), 97-103.
- Aksel, Ş., Gün, Z., Irmak, T.Y. ve Çengelci, B. (2007). Migration and Psychological Status Of Adolescents in Turkey. *Adolescence*, 42(167), 589-602.
- Apak, H. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin Örneği. *Mukaddime*, 5(2), 53-70.
- Ataca, B. ve Berry, J.W. (2002). Psychological, Sociocultural, and Marital Adaptation of Turkish Immigrant Couples in Canada. *International Journal of Psychology*, 37(1), 13-26.
- Avcı, M. (2008). Tutuklu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma: Çocukların Suça Yönelmesinde Etkili Olan Toplumsal Nedenler ve Çözüm Önerileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 49-73.
- Aydın, C. (2017). Göçmenlerin Karşılaştıkları Ve Neden Oldukları Bazı Psikolojik Sorunlar ve Çözüm Önerileri Üzerine Bir Analiz. *IBAD*, 305-316.
- Balcıoğlu, İ. ve Samuk, F. (2002). Göç ve Ruh Sağlığımız. İ. Balcıoğlu (Ed.). *Medikal ve Psikososyal Açından Göç Olgusu* içinde (s.40). İstanbul: Alfabe Basım Yayın.
- Bayraklı, C. (2007). *Dış Göçün Sosyo-ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği* (Yayınlanmamış doktora tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Berry, J. W. (2006). Contexts of Acculturation. D. L. Sam ve J. W. Berry (Ed.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* içinde (ss. 97-112). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

- Berry, J. W., Kim, U., Minde, T. ve Mok, D. (1987). Comparative Studies of Acculturative Stress. *International Migration Review*, 21(3), 491-511.
- Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L. ve Vedder, P. E. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology: an International Review*, 55(3), 303-332.
- Berry, J. W. ve Rinehart, M. A. (2003). A Legacy of Forced Migration: The Removal of the Miami Tribe in 1846. *International Journal of Population Geography*, 9, 93-118.
- Bugay, A., Karakedi, G. ve Erdur Baker, Ö. (2016). Zorunlu Göç ve Mülteci Psikolojisi. Ö. Erdur Baker ve T. Doğan (Ed.), *Kriz Danışmanlığı* (1. Baskı) içinde (s.361-398). Ankara: Pegem Akademi.
- Cockram, D.M., Drummond, P.D. ve Lee, C.W. (2010). Role and Treatment of Early Maladaptive Schemas in Vietnam Veterans with PTSD. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 17, 165-182.
- Dervişoğlu Akpınar, H. ve Öztürk, A. (hazırlanıyor). İç Göç Deneyimleyen Kadınlarla Dayanıklılık: Komşulardan, Arkadaşlardan ve Eşten Algılanan Desteğin Etkileri.
- Duru, E. ve Poyrazlı, Ş. (2007). Personality Dimensions, Psychosocial-Demographic Variables, and English Language Competency in Predicting Level of Acculturative Stress Among Turkish International Students. *International Journal of Stress Management*, 14(1), 99-110.
- Erkan, R. ve Erdoğan, M. Y. (2006). Göç ve Çocuk Suçluluğu. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 3(9), 79-90.
- Gönültaş, M.B. ve Kelebek, G. (2017). Metropollerde Önemli Bir Realite: Göç, Çocuk Suçluluğu ve Sosyal Hizmet Odağında Öneriler. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 142-155.
- Graber, J.A. ve Sontag, L. M. (2009). Internalizing problems during adolescence. R. M. Lerner ve L. Steinberg (Ed.), içinde *Handbook of adolescent psychology* (3. Baskı). New York: Wiley.
- Gün, Z. ve Bayraktar, F. (2008). Türkiye'de İç Göçün Ergenlerin Uyumundaki Rolü. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(2), 167-176.

- Güngör, D. (2007). The Interplay Between Values, Acculturation and Adaptation: a Study On Turkish-Belgian Adolescents. *International Journal of Psychology*, 42(6), 380-392.
- Hagen-Zanker, J. (2008). Why do people migrate? A review of the theretical literature. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/28197/1/2008WP002>. Munich Personal ReREc Archive. (Erişim tarihi: 27.10.2018).
- İçduygu, A., Sirkeci, İ. ve Aydınğün, İ. (1998). Türkiye’de İç Göç ve İç Göçün İşçi Hareketine Etkisi. *Türkiye’de İç Göç, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı*, 206-244.
- Kararınmak, Ö. (2006). Psikolojik Sağlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 129-142.
- Karasu, M.A. (2008). Türkiye’de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(4), 255-281.
- Kılınç, F. , Karayel, F. ve Koyuncu, M. (2018). Türk ve Suriyeli Çocukların Göç Kavramına İlişkin Metaforlarının Belirlenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(40/2), 37-54. DOI: 10.21560/spcd.v18i39974.441670
- Kurşunlugil, İ. (2010). Türkiye’ye Yaldızlı Göç: İstanbul’da Yaşayan Avrupa Vatandaşları. *Ege Coğrafya Dergisi*, 19(1).
- Kümbül Güler, B., Özsoy Özmen, A. ve Sarıipek, D. (2015). İç Göç ve Kent ile Bütünleşme: Kocaeli İli Alan Araştırması. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 5(2), 37-69
- Mercan Uzun, E. ve Bütün, E. (2016). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Suriyeli Sığınmacı Çocukların Karşılaştıkları Sorunlar Hakkında Öğretmen Görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 72-81.
- Motti-Stefanidi, F., Berry, J. W., Chryssochoou, X., Sam, D. L., & Phinney, J. S. (2012). Positive youth adaptation in context. Developmental, acculturation and social psychological perspectives. In A. S. Masten, K. Liebkind, & D. J. Hernandez (Eds.), *Realizing the potential of immigrant youth* (pp. 117–158). New York, NY: Cambridge University Press.
- Okray, Z. (2017). Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ve Göç: Bir Olgu Sunumu. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 1(1), 51-58.

- Ömeroğlu, E., Kandır, A. ve Leah, D. A. (2011). The Social Adaptation and Skills Of Migrant Children Attending Primary School in Turkey. L. D. Adams, A. Kirova (Ed.), *Global Migration and Education: Schools, Children and Families* (2. Baskı) içinde (ss. 293-306). Taylor & Francis Group: New York.
- Öter, A. ve Bal, H. (2005). *Çocuk Suçluluğunun Toplumsal Nedenleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Özer, İ (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitapevi.
- Öztürk, M. ve Altuntepe, N. (2008). Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Alanlarına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması. *Journal of Yasar University*, 3(11), 1587-1625.
- Ployhart, R. E. ve Bliese, P. D. (2006). Individual Adaptability (I-ADAPT) Theory: Conceptualizing the Antecedents, Consequences and Measurement of Individual Differences in Adaptability. C.S. Burke, L.G. Pierce ve E. Salas (Ed.), *Understanding Adaptability: A Prerequisite for Effective Performance within Complex Environments* içinde (s. 3-39). Emerald Group Publishing Limited.
- Pernice, R. ve Brook, J. (1994). Relationship of Migrant Status (refugee or immigrant) to Mental Health. *International Journal of Social Psychiatry*, 40, 177-188.
- Polat Uluocak, G. (2009). İç Göç Yaşamış ve Yaşamamış Çocukların Okulda Uyum. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), 35-44.
- Saygın, S. ve Hasta, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 302-323.
- Samarasinghe, K. ve Arvidsson, B. (2002). It is a Different War to Fight Here in Sweden the Impact of Involuntary Migration on the Health of Refugee Families in Transition. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 16(3), 292-301.
- Schachner, M. K. (2017). From Equality and Inclusion To Cultural Pluralism- Evolution and Effects Of Cultural Diversity Perspectives İn Schools. *European Journal of Developmental Psychology*, DOI: 10.1080/17405629.2017.1326378
- Seyhan, D. ve Zincir, H. (2009). Tutuklu/Hükümlü Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri ile Aile Özelliklerinin İncelenmesi ve aralarındaki Korelasyonun Belirlenmesi. *Aile ve Toplum*, 5(9), 7-24.

- Sır, A., Bayram, Y. ve Özkan, M. (1998). Zoraki İç Göçün Ruh Sağlığına Etkileri Üzerine Bir Ön Çalışma. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 1(2), 83-88.
- Sipahioğlu, Ö. (2008). *Farklı Risk Gruplarındaki Ergenlerin Psikolojik Sağlıklarının İncelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sorhun, E. (2011). Economic and Social Motivation-Based Im/migration Modeling: The Case of Turkey. *Review of Development Economics*, 15(2), 356-369.
- Şahin C. (2001). Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 57-67.
- Şahin Demirkapı, E. (2013). *Çocukluk Çağı Travmalarının Duygu Düzenleme ve Kimlik Gelişimine Etkisi ve Bunların Psikopatolojilerle İlişkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Şeker, D. ve Uçan, G. (2016). Göç Sürecinde Kadın. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 199-214.
- Şevik, A. E., Özcan, H., ve Uysal, E. (2012). İntihar Girişimlerinin İncelenmesi: Risk Faktörleri ve Takip. *Klinik Psikiyatri*, 15(4), 218-25.
- Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). Göçün psikososyal boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1), 56-66.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Göç İstatistikleri-Dönemi 2017. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1067 (Erişim Tarihi: 20.05.2018).
- Westermeyer, J., Bouafuely, M., Neider J ve ark. (1989) Somatization Among Refugees: An Epidemiologic Study. *Psychosomatics*, 30,34-43.
- Williams, C. L. Ve Berry, J. W. (1991). Primary prevention of acculturative stress among refugees: Application of psychological theory and practice. *American Psychologist*, 46(6), 632-641.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Anı Yayıncılık: Ankara.
- YanYana Projesi (2018). <https://m.mynet.com/suriyeli-multeci-cocuklar-icin-psikososyal-destek-projesi-110104417134>. Birey İnsan ve Ruh Sağlığında İZ Derneği. (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

Yıldız Aslan, S. ve Öztürk, A. (*hazırlanıyor*). Kültürel Sosyalleşirmenin Göçmen Ergenin Arkadaşlık İlişkilerine Etkileri.

Yorulmaz, Ö. ve Giray Yakut, S. (2017). Türkiye’de Suç Oranını Etkileyen Sosyoekonomik Faktörlerin İncelenmesi: Path Analizine Dayanlı Yaklaşım. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 39(1), 307-322.

YAYIN İLKELERİ

- Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yılda iki kez yayımlanan hakemli ve bilimsel bir dergidir.
- Dergiye Türkçe ve İngilizce olmak üzere iki dilde yayın kabul edilmektedir.
- Gönderilen eserler öncelikle konunun dergiye uyumu, yazarların objektiflik kriterine ve yayın etiği ilkelerine uygunluğu, şekil şartlarını sağlaması ve intihal içermemesi bakımından Yayın Kurulunca ön incelemeye tabi tutulmakta ve uygun bulunanlar hakemlere gönderilmektedir.
- Dergiye gönderilen makaleler, “kör hakem sistemi” çerçevesinde iki hakeme iletilmekte; gerekli görülmesi durumunda ise üçüncü bir hakeme yönlendirilmektedir. Yayına kabul açısından çoğunluk kararı aranmaktadır.
- Dergiye gönderilen yazıların başka bir dergide yayınlanmamış ya da değerlendirilmek üzere farklı bir dergiye gönderilmemiş olması gerekmektedir.
- Dergide yayımlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluklar çalışmanın yazar(lar)ına aittir.
- Gönderilen eserlerin telif hakkı Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi'ne aittir. Yazarlar, makalelerini gönderdikleri zaman bu durumu kabul etmiş sayılırlar. Dergide yayımlanan yazılardan kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.
- Makale yazımında Microsoft Office Word programı kullanılması ve eserlerin Dergipark sistemi üzerinden <http://dergipark.gov.tr/spcd> adresine gönderilmesi gerekmektedir.

PUBLICATION PRINCIPLES

- Journal of Social Policy Studies is a **peer-reviewed** and **scientific** journal published twice a year by the Ministry of Family, Labour and Social Services
- Publications are accepted in two languages, Turkish and English.
- The submitted publications are subject to preliminary review by the Editorial Board in terms of compliance with the journal's content, objectivity criteria, ethical principles, and format. Publications providing conditions are sent to the reviewer. The editorial process gives the editors the authority to reject any manuscript, if it does not meet the scientific publishing standards or is out of scope of the journal.
- The articles submitted to the journal are sent to two reviewers within the "blind refereeing"; In case of conflicting feedback, the editor may choose to send the paper to a third reviewer. The majority decision is required for acceptance.
- The article sent to Journal of Social Policy Studies must not have been published in another journal, or has not been submitted to a different journal for evaluation.
- Responsibilities arising from comments in the publications belong to the author (s).
- The copyright of the submitted publications belongs to the Journal of Social Policy Studies. Authors accept this when they submit their articles. Quotations must give reference to the articles published in the journal.
- Articles must be written in Microsoft Word program and sent to <http://dergipark.gov.tr/spcd> via Dergipark system.
- For more information about publication principles and to access reference guidelines: <http://dergipark.gov.tr/spcd/page/4807>

Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi

JOURNAL OF SOCIAL POLICY STUDIES

Gelen yoğun makale talepleri doğrultusunda
2019 yılından itibaren
Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi
konu başlıkları genişletilerek
Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarında
olmak üzere yılda 4 (dört) sayı çıkarılacaktır.

TR Dizin(TÜBİTAK ULAKBİM), EBSCO Sociology Source Database, EBSCO Discovery, ASOS Index SOBIAD tarafından aktif olarak indekslenmektedir

İletişim: spcdergisi@ailevecalisma.gov.tr

dergipark.gov.tr/spcd

twitter.com/spcdergisi

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı - Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

